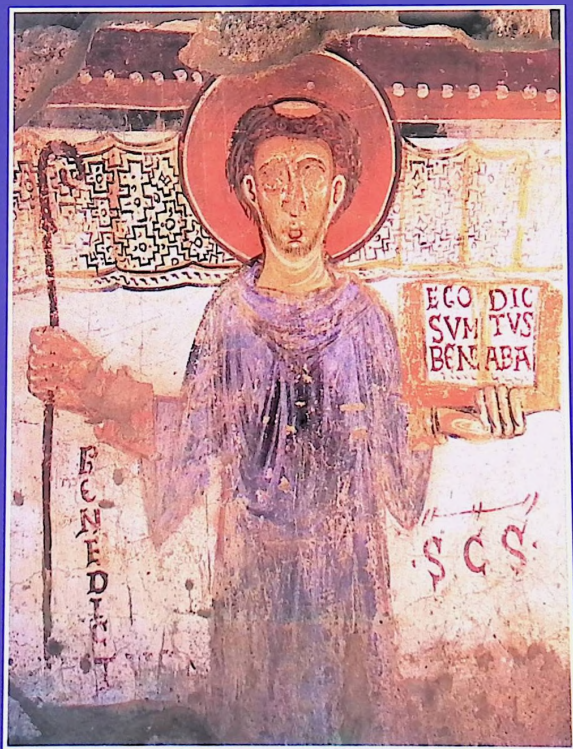

Johannes Cassianus

AZ EGYIPTOMI SZERZETESÉK TANÍTÁSA

II-III. RÉSZ

Pannonhalma – Tihany, 1999

Johannes Cassianus műveiből

Simon Árkád OSB fordításában

1. *Az egyiptomi szerzetesek tanítása*
(Collationes Patrum) I. rész: I–X. Könyv.
Pannonhalma, 1998.

2. *Az egyiptomi szerzetesek tanítása*
(Collationes Patrum) II–III. rész:
XI–XXIV. Könyv.
Pannonhalma, 1999.

3. *De institutis coenobiorum,*
I. kiadás: 1980. II. kiadás:
Előkészületben

Johannes Cassianus

**AZ EGYIPTOMI SZERZETESÉK
TANÍTÁSA**

(COLLATIONES PATRUM)

II-III. RÉSZ

(XI-XXIV. KÖNYV)

Fordította:
Simon Árkád OSB († 1976)

Pannonhalma–Tihany, 1999

Sajtó alá rendezte:
Somorjai Ádám osb

© Magyar Bencés Kongregáció

F. k.: Dr. Várszegi Asztrik osb

A borítón található illusztráció Szent Benedek apátot
ábrázolja, 10/11. századi freskó, Civate

ISBN 963 9053 25 2/2

Nyomás és kötés az

 KIADÓ ÉS NYOMDA
munkája

Felclős vezető: Fonyódi Ottó

TARTALOM

II. RÉSZ – XI–XVII. KÖNYV

Előszó. Honoratus püspökhöz és Eucheriuszhoz/7

XI. KÖNYV. Chaerémon apát első tanítása
a tökéletességről/9

XII. KÖNYV. Chaerémon apát második tanítása
a tisztaságról/26

XIII. KÖNYV. Chaerémon apát harmadik tanítása
Isten kegyelméről/50

XIV. KÖNYV. Nesteros apát első tanítása
a lelki tudományról/81

XV. KÖNYV. Nesteros apát második tanítása
Isten rendkívüli ajándékairól/105

XVI. KÖNYV. József apát első tanítása
a barátságról/116

XVII. KÖNYV. József apát második tanítása
az ígétről/140

III. RÉSZ - XVIII–XXIV. KÖNYV

Előszó. Jovinianushoz, Minerviushoz, Leontiushoz és
Theodoruszhoz/175

XVIII. KÖNYV. Piammon apát tanítása
a szerzetesek fajairól/177

XIX. KÖNYV. János apát tanítása
a szerzetesek és remeték életcéljáról/201

- XX. KÖNYV. Pinufius apát tanítása
a bűnbánatról és elégtételről/219
- XXI. KÖNYV. Theonas apát első tanítása
a böjt elhagyásáról a húsvét utáni szent időben/234
- XXII. KÖNYV. Theonas apát második tanítása
a sátán éjjeli csábításairól/270
- XXIII. KÖNYV. Theonas apát harmadik tanítása Szent Pál
szavairól: „Nem azt teszem, amit szeretnék, a jót, hanem a
rosszat teszem, amit nem akarok”/290
- XXIV. KÖNYV. Ábrahám apát tanítása az
önmegtagadásról/321
- Jegyzetek a II. és III. részhez/355
- Mutatók/382

II. RÉSZ

ELŐSZÓ

HONORATUS PÜSPÖKHÖZ ÉS EUCHERIUSHOZ

Szent életű testvéreim, Honoratus és Eucherius!¹

A ti tökéletességetek magasztos csillagokként, csodálatos fényességgel ragyog e világban, úgyhogy még a szentek közül is, akik a ti példátokból tanulnak, alig képes utánozni benneteket valaki. Mégis valósággal lángra gyújtott benneteket azoknak a fennkölt férfiaknak a dicsérete, akiktől az első remeté szabályait megismertem. Ezért egyiketek, bár igen sok testvér közösségének élén áll, akiket naponta oktat szent élete példája, mégis ama szent életű atyák tanítása szerint kívánja szabályozni az életüket. A másik pedig szemtől szembe szeretné látni őket, hogy példájukon épüljön. Ezért Egyiptomba szándékozik utazni, és itt akarja hagyni ezt a tartományt, mely mintegy nehéz álomba dermedt a galliai fagy szigorúságától, és tisztaságos galambként arra a földre kíván szállani, melyre közelebbről süt le az Igazság Napja.

Ezért késztetett a szeretet erénye, hogy mind az első vágyakozásának, mint a másik igyekezetének segítségére siessek. Nem kerültem tehát ki azt a mély szakadékot, melyet az írás veszedelme mindenkor jelent: hogy az előbbinek tekintélye fiai előtt növekedjék, az utóbbit pedig megkíméljem attól, hogy oly veszedelmes hajóútra kényszerüljön.

Hiteteket és buzgóságotokat nem elégítette ki sem „A keleti szerzetesek szabályai” című munkám, melyet a boldog emlékeztű Castor püspök részére írtam, 12 könyvben, legjobb tehetségem szerint; sem a scythisi pusztaságban lakó „Egyiptomi szerzetesek tanítása”, 10 könyvben, melyet a szent életű Helladius és Leontius kívánságára – úgy-ahogy – megírtam. Azért most hasonló módon megírtam azoknak az atyáknak a tanítását is, akik más pusztaságban élnek. Így utazásom rendeje és terve is ismeretes lesz, mert ezt a három atyát látogattam meg először. E hét könyvet most nektek kívánom szent-

telni. S ha előző kis munkáimban valami talán homályosan volt érthető, vagy kimaradt valami a tökéletességre vonatkozó kérdésekből, akkor most ez pótolhatja.

Ha pedig szent buzgalmatok szomjúságát még ez sem tudná kielégíteni: remélem, hogy az a további hét könyv, amelyeket a Massilia körüli szigeteken lakó testvéreknek küldök, betölti majd izzó vágyatok hevét.

XI. KÖNYV CHAERÉMON APÁT ELSŐ TANÍTÁSA A TÖKÉLETESSÉGRŐL

1. Thennesus városa

Miután a szíriai (betlehem) kolostorban megismertük a hit alapjait s némi előhaladásra tettünk szert a lelki életben, nagyobb tökéletességre kezdtünk vágyakozni. Ezért elhatároztuk, hogy nyomban Egyiptomba megyünk s ott felkeressük még a legtávolabb élő thébaisi pusztaságot is: hogy ha nem is tudjuk utánozni majd az ott élő sok szent férfiút, akiknek a dicsőségét a hír mindenüvé elvitte, legalább megismerjük őket.

Így jutottunk el Egyiptom azon városába, melynek Thennesus a neve. Ennek lakóit részint a tenger, részint a sok sós tó mindenfelől körülveszi. Mivel szántóföldjük nincs, azért kereskedést űznek, s vagyonukat, javaikat tengeri kereskedelem révén szerzik. Ezek, még ha akarnának is házat építeni, föld hiányában kénytelenek messziről hozni azt, hajókon.

2. Archebius püspök

Midőn megérkeztünk ide, a vágyainknak kedvező isteni gondviselés úgy akarta, hogy ugyanakkor érkezék a szent életű, kiváló Archebius püspök is.

Ő azelőtt szintén a remetek közt élt, de azért később is, amikor már Panephris városának a püspöke lett, sőt egész élete folyamán szigorúan ragaszkodott ahhoz az életmódhoz, amelyet a pusztaságban vállalt magára. Ezért sohasem engedett korábbi alázatosságából, s az elnyert méltóság sem szédítette el. Nem tartotta ugyanis alkalmasnak magát arra a hivatatra, sőt panaszkodott, hogy csak azért úzték el őt a remeteség iskolájából, mert még arra is méltatlan volt. Hiszen 37 esztendeig élt ott, s mégsem tudott eljutni e magasztos hivatás méltóságára!

Az említett Thennesusba azért ment, hogy ott püspököt válasszon. Minket itt igen kegyesen és nagy szeretettel fogadott. Mikor megtudta, hogy mi a vágyunk: hogy ti. a szent atyákat akarjuk felkeresni, akár Egyiptom legtávolabbi vidékein is, így szólt hozzánk:

– Előbb jertek, látogassátok meg azokat az aggastyánokat, akik nem messze a mi kolostorunktól élnek. Koruk már hajlott testükről, életszentségük pedig pusztá látásukból is annyira sugárzik, hogy ha valaki csak nézi is őket, már sokat tanulhat szemlélésükből. Tőlük – nem annyira szavaikból, mint inkább szent életük példájából – megtanulhatjátok mindazt, aminek az elvesztését én annyira fájlalom, s ha egyszer már elveszett, így másoknak átadni sem tudom. Hiszem azonban, hogy e szegénységemért valamelyest kárpótol az az igyekezetem, hogy midőn ti keresitek azt az evangéliumi gyöngyöt, melyet én meg nem találtam, legalább elvezethetlek benneteket oda, ahol könnyebben ráakadtok.

3. Milyen volt az a pusztaság, ahol Chaerémon, Nesteros és József apát élt?

Fogtuk tehát a botunkat és tarisznyánkat, ahogy errefelé a szerzetesek utazni szoktak, és Archebius vezetésével elmentünk az ő városába, Panephisbe.

Ennek a földjét, sőt a szomszédos vidék nagy részét is, mely valamikor igen termékeny volt, annyira, hogy hír szerint az egész környéket ez látta el élelemmel, hirtelen földrengés rázkódtatta meg, s a tenger kilépve partjaiból elárasztotta. Emiatt csaknem valamennyi falu elpusztult, s az egykor kövér földeket sós mocsarak lepték el. Ezért az a hit járta, hogy betű szerinti értelemben erről a vidékről jövendölte meg a zsoldár, amit különben szellemi értelemben kell venni: „Folyóvizeket tett pusztasággá, vízforrásokat sivataggá, termékeny földeket szikes pusztává lakóik gonoszsága miatt” (Zsolt 106,33–34).

Az áradás tehát errefelé sok városból, melyek kiemelkedő halmokon épültek, kiűzte a lakosságot, s valóságos szigete-

ket alkotott belőlük, melyek most a világtól elvonult szenteknek szolgálnak az óhajtott magánnyal. Köztük három aggasztán: Chaerémon, Nesteros és József volt a legrégebb remete.

4. Chaerémon apát húzódozik a tőle kívánt tanítástól

A szent életű Archebius először inkább Chaerémonhoz akart vezetni bennünket, mivel közelebb volt az ő kolostorához, meg idősebb is a többi kettőnél. Tudniillik már százéves is elmúlt, bár teljes szellemi frissességét megőrizte. Csak a háta görbült meg a hosszú idő terhétől és a folytonos imádságtól, úgyhogy szinte visszatért az első gyermekkorba: mert úgy járt-kelt, hogy előrenyújtott kezei csaknem a földig leértek. S bár minden tagja gyenge és elgyötört volt a folytonos önmegtágadástól, mégsem hagyott fel szigorú vezeklésével.

Csodálattal szemléltük arckifejezését és járását, s esedezve kértük, hogy szóljon hozzánk és tanítson minket: mert egyedül csak a lelki okulás vágya hozott ide bennünket. Erre ő mélyen felsóhajtott és így szólt:

– Mire tudnálak én tanítani benneteket, mikor az öregség gyengesége nemcsak egykori erőmet törte meg, hanem még beszédemet is bizonytalaná tette? Hogyan merésznék én másokat oktatni arra, amit magam sem teszek meg? Vagy arra tanítsak mást, amiről tudom, hogy magam is csak kevéssé vagy lanyhán gyakorlom? Azért nem engedtem meg mindeddig egyetlen fiatal szerzetesnek sem, hogy velem együtt lakják, hogy rossz példám ne lazítsa más szigorú életmódját. Sohasem lesz ugyanis hathatós az oktató tekintélye, ha azt nem saját cselekedeteinek példájával vési bele hallgatói szívébe.

5. A mi válaszuk Chaerémon vonakodására

Erre bizony mélységes szégyenérzet fogott el bennünket, és így válaszoltunk neki:

– Már maga ez a kietlen vidék, vagy ez a magányos életmód, melyet még az erőteljes fiatalság is alig tudna elviselni,

éppen elég okulásunkra szolgál: s bár te magad hallgatsz is, ezek eléggé tanítanak és bűnbánatra indítanak bennünket. Mégis arra kérünk, hagyj föl most egy időre hallgatásoddal, s taníts meg minket arra az erényre, melyet benned látunk, hogy ha követéssel nem is, legalább csodálatunkkal felfoghasuk. Mert bár nyilvánvaló lanyhaságunk nem érdemli is, hogy elnyerjük, amit kérünk: nyerjük el legalább azért a fáradságért, hogy megtettük ezt a hosszú utat, amikor a betlehemi kolostor elemeinek elsajátítása után a ti oktatástok vágyából és saját tökéletesedésünk szeretetéből ide siettünk.

6. Chaerémon apát szerint háromféleképpen lehet legyőzni a vétkeket

Ekkor a szent életű Chaerémon így kezdett tanítani:

Három dolog van, ami távol tartja az embert a bűntől: a pokoltól vagy a földi élet törvényeitől való félelem; a mennyek országának reménysége és vágya, s végül maga a jó iránti vonzódás s az erényeik szeretete.

Azt olvassuk ugyanis, hogy a félelem elűzi a bűn fertőzését: „Az Úr félelme gyűlöli a gonoszságot” (Péld 8,13). A reménység is kizárja, hogy bármiféle vétkeket elkövessünk: mert „nem vétkeznek azok, akik Benne bíznak” (Zsolt 33,23). A szeretet sem fél attól, hogy elbukik a bűnben: mert „a szeretet sohasem bukik el” (1Kor 13,8); másutt pedig ezt találjuk: „A szeretet befödi a bűnök sokaságát” (1Pt 4,8). Ezért Szent Pál apostol az üdvösség egész mivoltát ebben a három erényben foglalja össze: „Most megmarad a hit, remény, szeretet, ez a három” (1Kor 13,13).

A hit ugyanis az az erény, amely az eljövendő ítélet és bűnhődés félelméből segít elkerülni a bűn szennyét. A remény meg elfordítja lelkünket a jelenvalóktól, és mivel mennyei jutalmat vár, megveti a test minden gyönyörűségét. A szeretet pedig felgyújtja a lelkünket Krisztus szeretetére és a lelki erények gyakorlására, s ezzel megutáltatja velünk mindazt, ami ezekkel ellenkezik.

De bár ez a három erény látszólag ugyanarra a célra tör, minthogy mindegyik arra ösztönöz bennünket, hogy a meg nem engedett dolgoktól tartózkodjunk: kiválóságuk fokozata szerint mégis nagymértékben különböznek egymástól. Az első kettő ugyanis főként azoknak az embereknek az erénye, akik tökéletességre törekeshetnek ugyan, de még nem született meg bennük az erények szeretete. A harmadik elsősorban Isten sajátja, valamint azoké, akik befogadták magukba Isten képmását és hasonlatosságát. Mert egyedül csak Isten tesz jót anélkül, hogy félelem vagy jutalomnak a reménye sarkallná: tehát csupán magának a jónak a szeretetéből. Azért mondja Salamon: „Az Úr mindent önmagáért tett” (Péld 16,4). Jóságában ugyanis mind a méltókat, mind a méltatlanokat elárasztja minden jóval: mert sem a Rajta esett sérelmek ki nem fárasztják, sem az emberek gonoszságától fel nem indul, hanem mindenkor tökéletes Jóság marad, és természete is változatlan.

7. Milyen lépcsőfokokon lehet feljutni a szeretet tökéletességére, és miben áll a benne való állhatatosság?

Aki tehát tökéletességre törekszik, az ne álljon meg a félelem első lépcsőfokán, melyről ezt mondja az Úr: „Miután megtettetek mindent, mondjátok: Haszontalan szolgálk vagyunk” (Lk 17,10). Igyekezzenek inkább felkapaszkodni a reménység magasabb rendű ösvényére: mert az ilyent a Szentírás már nem szolgálhoz, hanem béreshez hasonlítja, aki elvárja jutalmának bérét. Az ilyen ember már biztosra veszi, hogy az Úr megbocsátotta vétkeit, és nem kell büntetéstől félnie. Tudatában van jócselekedeteinek is; de bár törekszik az atya jutalmára, arra a fiúi szeretetre mégsem tud eljutni, mely az atya elnéző nagylelkűségében bízva, nem kételkedik abban, hogy minden, ami atyjáé, az az övé is.

Erre még a tékozló fiú sem mert igényt tartani, amikor atyai örökségével együtt a fiú nevét is elvesztette. Azért mondja: „Már nem vagyok méltó, hogy fiadnak nevezz; csak béreseid közé fogadj be”. Mert amikor a sertések eledelével sem

lakhatott jól, magába szállt és üdvös félelem fogta el, úgy-hogy kezdte megutálni a sertések tisztátalanságát – vagyis a vétkek szennyes eledelét –, s rettegett a kegyetlen éhség büntetésétől. Lélekben már rég szolgává lett, úgyhogy még a béresek helyzetét is irigyelte, mikor azok jutalmára gondolt. Ezért mondja: „Hány béres dúskál ennivalóban atyám házában, én pedig itt éhen veszek! Fölkelek és atyámhoz megyek. Atyám, mondom neki, vétkeztem az ég ellen és te ellened! Arra már nem vagyok méltó, hogy fiadnak nevezz; csak béreseid közé fogadj be” (Lk 15,17–19). Atyja jósága azonban még e nagy alázatosságát és bűnbánatát is felülmúlta: nem elégedett meg azzal, hogy a kevesebbet nyújtsa neki, hanem mindkét fokozatot átugorva, újra visszahelyezte őt a fiú régi méltóságába.

Azért nekünk is arra kell törekednünk, hogy a szeretet soha el nem múló kegyelmével mi is felemelkedjünk a fiak harmadik lépcsőfokára, hogy ezáltal méltók legyünk elnyerni a mennyei Atya képmását és hasonlatosságát, s igazi Fiához hasonlóan mi is így kiálthassunk fel: „Minden, ami Atyámé, az enyém!” (Jn 16,15). Hiszen a szent Apostol is ezt állítja rólunk: „Minden a tiétek: akár Pál, akár Apolló, akár Kéfás, akár a világ, akár az élet, akár a halál, akár a jelenvalók, akár az eljövendők: minden a tiétek!” (1Kor 3,22). Ehhez hasonlóan buzdít bennünket az Üdvözítő parancsa is: „Legyetek tökéletesek, miként a ti mennyei Atyátok tökéletes!” (Mt 5,48).

Azokban szokott ugyanis néha megszakadni a jó iránti vonzódás, akikben a lélek lendületét lefogja a lanyhaság vagy valamely öröm és élvezet, s egy időre elnémítja bennük akár a pokol félelmét, akár a jövendők utáni vágyakozást. Pedig ezek is fontosak, mert nagyobb tökéletességre ösztönöznek bennünket. Midőn tudniillik a büntetésétől való félelemből vagy a jutalom reményében kerülni kezdjük a bűnt, ezáltal eljuthatunk a szeretet magasabb fokára. Mert, mint a Szentírás mondja: „A szeretetben nincs félelem. A tökéletes szeretet nem fél össze a félelemmel, mert a félelem gyötrellemmel jár. Aki fél, az még nem tökéletes a szeretetben. Szeressük tehát Istent, mert Ő előbb szeretett minket” (1Jn 4,18–19).

Amiként tehát Ő semmi másért, csupán üdvösségünk miatt szeretett előbb bennünket, úgy mi se szeressük Őt másért, csupán az Ő szeretetének elnyeréséért. Másként nem juthatunk el az igazi tökéletességre. Arra kell tehát törekednünk, hogy lelkünk igazi buzgóságával a félelemtől felemelkedjünk a reménységhez, a reménytől pedig Istennek vagy magának az erénynek a szeretetéhez. Így jutunk el arra a tökéletességre, hogy a jót önmagáért szeressük, s a jóban – már amennyire az emberi természet számára ez lehetséges – változatlanul kitartsunk.

8. Mennyire kiválók azok, akik szeretetből kerülnek a bűnt!

Mert aki a pokoltól való félelemből vagy az eljövendő jutalom reményében oltja ki magában a bűnök tűzfészkrét, az nagymértékben különbözik attól, aki az isteni szeretet vonzalmából magától a gonosztságtól és tisztátalanságtól irtózik. Az ilyen ember a tisztaság erényét egyedül a tisztaság vágyából és szeretetéből nyerte el; és már nem az eljövendő, megígért jutalomra tekint, mert már most is a véghezvitt jócselekedet tudatában találja örömét, s nem a büntetés félelme, hanem az erények szeretete irányítja cselekedeteit.

Az ilyen ember ugyanis akkor sem használja ki a bűnalkalmakat, ha senki sem látja is az emberek közül. Nem sebzi meg a titkos gondolatok gyönyörűsége: mert szívében hordozza az erények szeretetét, s ami azzal ellenkezik, azt nemcsak hogy nem fogadja be szívébe, hanem a legnagyobb utálattal elfordul tőle.

Mert nem mindegy, hogy a most véghezvitt jócselekedet boldogító tudatában gyűlöli-e valaki a bűn vagy a test szennyét, vagy pedig az eljövendő jutalomra tekintve fékezi meg tiltott vágyait. Nem mindegy, hogy a jelenvaló kártól fél-e, vagy a jövő büntetéstől retteg. És sokkal többet ér, ha valaki magáért a jóért nem akar szakítani a jóval, mint ha a rossztól való félelmében nem egyezik bele a rosszba. Az előbbi ugyanis önként cselekszi a jót, az utóbbi azonban mintegy kényte-

lenségből: mert szinte akarata ellenére kényszeríti ki belőle akár a büntetés félelme, akár a jutalom vágya.²

Hisz aki félelemből kerüli a vétkek hízelgő csábításait, az a félelem gátlásának megszűntével újra afelé fordul, amit szeret, s így sem a jóban nem lesz állhatatos, sem a kísértésektől nem lesz soha nyugta: mivel nincs meg benne a tisztaság szilárd, állandó békéje. Ahol a harc zűrzavara dühöng, ott szükségképpen sebet is lehet kapni. Ha valaki küzdelembe keveredik, legyen bármilyen kiváló harcos s küzdjön bár mégoly vitézül, halálos sebeket osztogatva ellenségeinek: mégis megesik, hogy az ellenség kardja őt szúrja át.

Ha azonban valaki már leküzdötte a bűnök kísértéseit s így a béke biztonságát élvezzi és az erényt önmagáért szereti: az állhatatosan ragaszkodik a jóhoz, mert egészen annak szenteli magát, és meggyőződése, hogy a benső tisztaság elvesztésével nagyobb szerencsétlenség nem érheti. Nincs is előtte semmi kedvesebb vagy drágább, mint az állandó lelki tisztaság. Szemében az erények kárhozatos megszegése vagy a bűn mérges fertőzése a legnagyobb büntetés. Ha az emberek látják és tisztelettel veszik körül (mert a jót cselekszi), ez nem növeli dicsőségét, valamint a pusztaság sem kisebbíti azt: mert mindig magában hordozza lelkiismeretét – nemcsak tetteinek, hanem még gondolatainak is ítélő bíróját –, és elsősorban Annak igyekszik tetszeni, Akit, mint tudja, sem megcsalni, sem rászedni, sem megkerülni nem lehet.

9. A szeretet szolgálkából fiakká tesz bennünket, sőt Isten képmását és hasonlatosságát vési belénk

Aki Isten segítségével, és nem saját igyekezetében bízva kiérdemli ezt a tökéletességet, az nem lesz többé szolga, akit félelem tölt el; azt már nem a béres reménysége sarkallja, aki nem annyira az adakozó jóságára, mint inkább a jutalom nagyságára tekint: hanem lassan-lassan elnyeri a fogadott fiúság állapotát. Ebben már nem a félelem, nem a vágyakozás uralkodik, hanem állandósul a szeretet, mely „soha meg nem szűnik”.

Midőn az Úr egyszer megfeddett egyeseket e félelem és szeretet hiánya miatt, akkor rámutatott arra, hogy milyen érzület felel meg mindegyiknek: „A fiú tiszteli atyját és a szolga urát. Ha tehát én atya vagyok, hol az én tiszteletem? S ha én Úr vagyok, hol a tőlem való félelem? (Mal 1,6). S valóban: aki szolga, az szükségképpen fél. Mert ha ismeri ura akaratát, és mégsem teszi meg, méltán érdemel sok verést (Lk 12,47).

Aki tehát e szeretet révén elnyeri Isten képmását és hasonlatosságát, az már magának a jónak a kedvéért leli tetszését a jóban. Ugyanígy vonzódik a türelemhez és szerénységhez is, úgyhogy attól kezdve nem indul fel a vétkezők bűnein, hanem inkább részvéttel és szánalommal van gyengeségeik iránt, s ezért bocsánatot esd le számukra, és arra gondol, hogy őt magát is milyen sokáig ostromolták hasonló szenvedélyek tövisei, míg az Úr könyörülete meg nem mentette. Tudja azt is, hogy nem a saját igyekezete mentette meg a testiség zaklatásaitól, hanem az Úr oltalma. Ezért a tévelygők iránt nem haragot, hanem irgalmasságot kell mutatnia, s szíve nagy békéjében így énekel az Úrnak: „Te törted szét bilincseimet! A hála áldozatát mutatom be Neked” (Zsolt 115,16–17); továbbá: „Ha az Úr nem nyújtott volna segítséget, már-már az alvilágban lakoznék a lelkem” (Zsolt 93,17).

Ha pedig mindvégig kitart ebben a lelki alázatosságban, betöltheti az evangéliumi tökéletesség ezen parancsát is: „Szeressétek ellenségeiteket, tegyetek jót haragosaitokkal és imádkozzatok üldözőitekért és rágalmazóitokért” (Mt 5,44). Ezzel pedig elnyerheti az érte járó jutalmat is, melynek révén nemcsak hogy elsajátíthatjuk Isten képmását és hasonlatosságát, hanem egyenesen Isten fiaivá lehetünk. Ezt mondja ugyanis az Úr: „Így lesztek fiai mennyei Atyátoknak, Aki fölkelte napját jókra és gonoszokra, s esőt ad az igazaknak és bűnösöknek”.

Szent János tudatában volt annak, hogy elnyerte ezt a jutalmat. Azért mondja: „Teljes bizalommal tekintünk az ítélet napjára, mert amilyen Ő, olyanok vagyunk mi is ezen a világon” (1Jn 4,17). S ugyan miben lehetne a gyenge, gyarló em-

beri természet olyan, mint Ő, ha nem abban, hogy Isten példájára ő is kiterjeszti szíve békés szeretetét jókra és gonoszokra, igazakra és bűnösökre? Így valósítja meg azt, hogy a jót magának a jónak szeretetéből teszi. Így jut el arra az igazi istenfiúságra, melyről ugyanez a szent Apostol hirdeti: „Mindaz, aki Istentől született, bűnt nem követ el, mert isteni csíra van benne. Nem vétkezhetik,³ mert Istentől született” (uo. 3,9). Másutt pedig: „Tudjuk, hogy mindaz, aki Istentől született, távol tartja magát a bűntől, és a gonosz nem fér hozzá” (uo. 5,18).

Ez persze nem minden bűnre értendő, hanem csak a halálos bűnökre. Aki ugyanis nem akar tartózkodni vagy megtisztulni ezektől, arról ugyanez az Apostol másutt kijelenti, hogy az ilyenekért nem is kell imádkozni: „Ha látja valaki, hogy testvére vétkezik, de nem halált hozó bűnnel, könyörögjön érte, hogy visszakapja az életet. Ez arra áll, aki nem halált hozó bűnnel vétkezett. Van halált hozó bűn. Ilyennél nem mondom, hogy könyörögjön érte” (1Jn 5,16).

Egyébként az Apostol másutt is beszél arról a bűnről, amelyet „nem halált hozó”-nak nevez, s amelytől Krisztus hű szolgálói sem lehetnek mentesek, bármilyen óvatosan vigyáznak is magukra. Ezt mondja ugyanis: „Ha azt állítjuk, hogy nincs bűnünk, önmagunkat csaljuk meg, és igazság nincs bennünk” (uo. 1,8); majd ismét: „Ha azt állítjuk, hogy nem vétkeztünk, hazuggá tesszük Őt, és tanítása nincs bennünk” (uo. 10.). Lehetetlen ugyanis, hogy a szentek közül bárki is el ne kövesse ezeket az apró bűnöket beszédében, gondolataiban, tudatlanságból, feledékenységből vagy véletlenségből. Ezek ugyan távol állnak azoktól a bűnöktől, amelyeket az Apostol „halált hozók”-nak nevez, de azért mégis csak bűnök, és megtorlást érdemelnek.

10. Szeretetünk akkor tökéletes, ha ellenségeinkért is imádkozunk. – Miről lehet felismerni, hogy még nem tisztult meg a lélek?

Aki tehát, mint mondtam, elsajátítja a jónak ezt a szeretetét és az Úr példáját, az mintegy magára ölti az Úr mélységes nagylelkűségét, és még üldözőiért is imádkozik, akárcsak az Úr: „Atyám, bocsáss meg nekik, mert nem tudják, mit cselekesznek” (Lk 23,24).

Biztos jele annak, hogy a lélek még nem tisztult meg a bűnök szennyétől, ha mások bűneinek láttára nem indul szálnalomra, sőt ragaszkodik a bíró szigorú ítéletéhez. Mert mi képpen tudná elnyerni az a szív tökéletességét, akiben nincs meg az a tulajdonság, mellyel az Apostol szerint elérhető a törvény teljessége? Azt mondja ugyanis: „Viseljétek el egymás gyöngéit: így teljesítitek Krisztus törvényét” (Gal 6,2). De a szeretet erényét sem tudja elsajátítani, mert az „nem gerjed haragra, nem gőgösködik, nem rója fel a rosszat, hanem mindent eltűr, mindent elvisel” (1Kor 13,4–7). Hiszen „az igaz még marhája páráján is könyörül; a gonosz szívében azonban nincs irgalom” (Péld 12,10. LXX).

Azért ha a szerzetes kegyetlen, embertelen szigorúsággal ítéli meg mások bűneit, ez biztos jele annak, hogy ő maga is ugyanazokban a bűnökben él.

11. Kérdés: Miért tökéletlen a félelem és remény érzelme?

GERMANUS: Igazán hatásos és magasztos volt ez az előadásod az Isten iránti tökéletes szeretetről. Rendkívül zavar azonban bennünket az, hogy míg ezt az erényt ily nagy dicséretben részesítetted, addig az istenfélelemet és az örök jutalom reményét tökéletlennek mondtad. Pedig úgy látszik, a Próféta egészen másképp vélekedett róluk, midőn azt mondotta: „Féljétek az Urat, mind, az Ő szentjei, mert nem látnak szükségét, akik Őt félik” (Zsolt 33,10). Hasonlóképpen vallja, hogy Isten parancsainak megtartásában a jutalom reménye ösztönzi: „Törvényed megtartására hajlítom szívemet jutal-

madért mindörökre” (uo. 118,112). Az Apostol pedig ezt mondja: „Hittel tagadta Mózes, miután felnőtt, hogy ő a fáraó leányának a fia. Inkább úgy döntött, hogy együtt szenved sanyargatást Isten népével, mintsem hogy a bűn múlt előnyét élvezze. Nagyobb értéknek tartotta Krisztus gyalázatát az egyiptomiak kincsénél, mert a jutalmat tartotta szem előtt” (Zsid 11,24–26).

Hogyan tekinthetők tehát ezek az erények tökéletleneknek, ha még Dávid is azzal dicsekszik, hogy az Úr parancsait a jutalom reményében tartotta meg, s Mózes szintén az eljövendő jutalomra tekintve vetette meg a királyi származás méltóságát, és a Szentírás szerint a kegyetlen sanyargatást többre tartotta az egyiptomiak kincseinél?

12. Válasz: A tökéletesség fokai különbözők

CHAERÉMON: A Szentírás lelkünk különböző állapota és képessége szerint különböző tökéletességre hívja szabad akaratunkat. Nem koronázhat mindenkit ugyanaz a tökéletesség, mert nem mindenkiben egyforma az erény, a készség és buzgóság. Azért Isten szava a tökéletességnek – hogy úgy mondjam – különböző fokozatait és mértékét állította fel.

Hogy ez mennyire így van, azt az evangéliumi boldogságok különböző fokai⁴ is bizonyítják. Mert bár a Szentírás boldogoknak nevezi azokat, akik elnyerik a mennyek országát, s hasonlóképpen boldogok azok is, akiké a föld, és akik vigasztalásra találnak; valamint azok is boldogok, akik kielégülnek: mégis, azt hiszem, nagy különbség van aközött, hogy valaki a mennyek országában lakik-e, vagy annak teljességét nyeri el, ami a földön van. Különbség van aközött, hogy vigasztalásra talál valaki, vagy teljes kielégülésre az igazságban. Sokban különböznek, akik irgalomra találnak, és akik kiérdemlik, hogy Isten dicsőséges színelátását élvezzék (vö. Mt 5,3-1-1). „Más ugyanis a nap sugárzása, más a hold fényessége, más a csillagok tündöklése; sőt egyik csillag fényessége is különbözik a másiktól. Ilyen a holtak feltámadása is” (1Kor 15,41–42).

Mert bár a Szentírás ezek szerint dicséri is azokat, akik félik az Urat: „Mind boldog az, aki féli az Urat!” (Zsolt 127,1), s ezért tökéletes boldogságot is ígér nekik: – viszont ugyanakkor azt is mondja: „A szeretetben nincs félelem. A tökéletes szeretet nem fér össze a félelemmel, mert a félelem gyötrellemmel jár. Aki fél, az még nem tökéletes a szeretetben” (1Jn 4,18). Hasonlóképpen, bár a Szentírás dicsőséges dolognak tartja, szolgálni az Istennek: „Szolgáljátok az Urat rettegvé!” (Iz 49,6. LXX); és ismét: „Boldog az a szolga, akit Ura megérezésekor tevékenységben talál” (Mt 24,26): – az apostoloknak mégis ezt mondja az Úr: „Már nem mondalak titeket szolgálknak, mert a szolga nem tudja, mit tesz az ura. Barátainknak mondalak titeket, mert mindent tudtul adtam nektek, amit Atyámtól hallottam” (Jn 15,14–15). Másutt pedig: „Ti barátaim vagytok, ha megteszitek azt, amit parancsolok nektek” (uo. 13).

Amint látjátok, a tökéletesség fokai különbözők, s magasabbról még magasabbra maga az Úr hív bennünket. Így aki az Isten félelmében boldog és tökéletes volt, s a Szentírás szerint egyik erényről vagy tökéletességről a másikra: vagyis a félelemből a reménységre emelkedett lelke buzgóságában, azt végül is magasabb rendű méltóságra hívja az Úr: s ez a szeretet. Aki meg hű és okos szolga volt, az barátja és fogadott fia lesz az Úrnak. Eszerint kell érteni az én szavamat is: nem mondtam én azt, hogy az örökké tartó büntetés megfontolása vagy a boldog jutalom reménye, melyet az Úr a szenteknek ígért, nem jelent semmit. Igenis hasznosak, és követőiket el is vezetik a boldogság kezdetéhez. Viszont a szeretet, melyben teljesebb a bizalom és örökké tartó az öröm, kiragadja őket a szolgálai félelemből és béresekhez illő reménységből, s elvezeti az Isten szeretetére és a fogadott fiúságra: vagyis a tökéleteseket még tökéletesebbé teszi. Mert, mint az Üdvözítő mondja: „Atyám házában sok hely van” (Jn 14,2). És bár mind a nap és hold, mind a hajnalcsillag, valamint a többi csillag is egyformán ott ragyog az égen, mégis nagy különbség van fényességük között.

Azért a szent Apostol nemcsak azt bizonyítja, hogy a szeretet útja tökéletesebb a félelemnél és reménynél, hanem többre tartja őket az összes lelki adományoknál is, amelyeket pedig nagy és csodálatos ajándékoknak szokás tartani. Valamennyiüknél többre értékeli, és hasonlíthatatlanul magasztosabbnak mondja náluk. Mikor ugyanis felsorolja e lelki adományok egész sorát, és leírja mindegyiknek a kiválóságát, ezt mondja: „De mindezeknél magasztosabb utat mutatok nektek. Szóljak bár emberek vagy angyalok nyelvén; legyen bár prófétáló tehetségem, ismerjem bár az összes titkokat és minden tudományt; legyen akkora hitem, hogy hegyeket mozgassak, osszam el bár egész vagyonomat a szegényeknek s vessem oda testemet, hogy elégessenek: ha szeretet nincs bennem, mit sem használ nekem” (1Kor 12,31–13,3).

Láthatjátok tehát, hogy nincs drágább, nincs tökéletesebb, nincs magasztosabb erény, sőt – hogy úgy mondjam – nincs örökkévalóbb a szeretetnél. Mert „a prófétálás megszűnik, a nyelvek elhallgatnak, a tudomány elenyészik: a szeretet azonban soha el nem múlik”. Nélküle pedig nemcsak ama legkiválóbb lelki adományok enyésznek el, hanem még a vértanúságnak a dicsősége sem ér semmit.

13. Arról a félelemről, mely a nagy szeretetből fakad

Aki tehát jól megalapozza magában ezt a tökéletes szeretetet, az szükségképpen feljut a félelemnek arra a kiemelkedőbb fokára is, mely e szeretetből származik. Ezt már nem a büntetéstől való félelem, nem a jutalom vágya, hanem az a nagy szeretet hozza létre, mellyel a fiú tiszteli jó atyját, vagy a testvér a testvérét, a jóbarát a jóbarátját, a jegyes jegyesét, odaadó gyöngédséggel. Ennek birtokában már nem veréstől, nem szidalomtól, hanem attól fél, hogy akár a legkisebb dologban is meg találja sérteni annak szeretetét. Nemcsak minden cselekedetében, hanem még szavaiban is vigyáz arra, hogy állandó gyöngédséggel legyen iránta, és szeretetének buzgósága semmiben ne lanyhuljon.

Szépen írja le e szeretet magasztosságát az egyik próféta, Izaiás: „Bőséges jólét, bölcsesség és tudomány: maga az Úr félelme lesz kincse” (Iz 33,6). Jobban nem is domboríthatta volna ki ennek a félelemnek méltóságát és érdemét, mint mikor azt mondja róla, hogy Isten félelme nélkül nem őrizhetjük meg üdvösségünk gazdagságát, ami nem más, mint az Isten igaz bölcsessége. A Zsoltáros nem a bűnösöket, hanem a szenteket hívja prófétai szavával: „Féljétek az Urat, mind az Ó szentjei, mert nem látnak szükségét, akik Őt félik” (Zsolt 33,10). Bizonyos ugyanis, hogy aki így féli az Urat, annak tökéletességéből semmi sem hiányzik. Szent János apostol viszont nyilván a büntetéstől való félelemről mondotta: „Aki fél, az még nem tökéletes a szeretetben” (1Jn 4,18). Mert nagy különbség van azon félelem között, melynek semmije sem hiányzik s amely valóságos kincse a bölcsességnek és tudománynak, – és ama tökéletlen félelem közt, amelyet a Szentírás a bölcsesség kezdetének nevez (Zsolt 110,10): amely magában hordja a gyötrelmet, s amelyet a szeretet teljessége kiűz a tökéletesek szívéből, mihelyt megszerezték. Hisz „a szeretetben nincs félelem. A tökéletes szeretet nem fér össze a félelemmel” (1Jn 4,18). És valóban: ha a bölcsesség kezdete a félelem, akkor mi másban állna a bölcsesség tökéletessége, ha nem Krisztus szeretetében? Ez ugyanis magában foglalja a tökéletes szeretet félelmét is, úgyhogy a Szentírás már nem is „kezdet”-nek, hanem „a bölcsesség és tudomány kincsének” nevezi.

Két fokozata van tehát a szeretetnek: az egyik a kezdőké, vagyis azoké, akik még a szolgaság járma alatt, félelemben élnek. Ezekről mondja az Úr a Prófétánál, hogy a szolgáló féli urát (Mal 1,6); az Evangéliumban pedig: „Titeket már nem mondalak szolgálóknak, mert a szolgáló nem tudja, mit tesz az ura” (Jn 15,15). Ezért mondja ezt is: „A szolgáló nem marad mindig a házban” (uo. 8,35). Arra tanított ugyanis bennünket, hogy a büntetéstől való félelemből emelkedjünk fel a szeretet teljes szabadságára, s Isten barátainak és fiainak bizakodására. Maga Szent Pál apostol is megvallja, hogy miután az Úr iránti szeretet erényével túljutott a szolgáló félelem

fokozatán, megvetett mindent, ami alacsonyabb rendű volt, s azért gazdagabb jutalmat is nyert az Úrtól: „Hiszen Isten nem a félelem lelkét, hanem az erő, a szeretet és józanság lelkét adta nekünk” (2Tim 1,7). Sőt azokat is, akikben már lángolt a mennyei Atya iránti szeretet, miután az isteni örökbe fogadás útján szolgálából fiaivá lettek, e szavakkal buzdítja: „Nem a szolgaság lelkét kaptátok ugyanis, hogy ismét félelemben éljete, hanem a fogadott fiúság Lelkét kaptátok, melyben azt kiáltjuk: Abba, Atya!” (Róm 8,15).

Ugyanerről a félelemről szól a Próféta is, amikor leírja a Szentlélek azon hétszeres kegyelmét, mely kétségtelenül leszállott az Istenemberre, midőn megtestesült. Elsorolja ugyanis: „És rajta leszen majd az Úr lelke: a bölcsesség és értelem Lelke, a tanács és az erősség lelke, a tudás és a jámborság lelke”; utoljára pedig, mint a legfontosabbat, hozzáteszi: „És eltölti Őt az Úr félelmének lelke” (Iz 11,2–3).

Itt elsősorban arra figyeljünk, hogy nem azt mondta, mint az előbbieknél: Rajta leszen majd az Úr félelmének lelke, hanem: „Eltölti Őt az Úr félelmének lelke”. Igen: mert oly kimeríthetetlen ennek a bősége, hogy akit egyszer hatalmába kerített, annak az egész lelkét lefoglalja.

És méltán: mert együtt jár azzal a szeretettel, mely „soha meg nem szűnik”. Ezért nemcsak eltölti azt, akit megszállott, hanem örökre és elválaszthatatlanul birtokába is veszi, úgyhogy ideigvaló örömök és élvezetek gyönyörei nem képesek többé kisebbiteni benne: ami közben-közben bizony előfordul annál a félelemnél, melyet kiűz a szeretet.

Ez tehát a tökéletes félelem, melyről a Szentírás azt mondja, hogy még az Istenembert is eltöltötte. Ő nemcsak azért jött, hogy megváltsa az emberi nemet, hanem azért is, hogy élénk tárja a tökéletesség mintáját s az erények példaképét. Lehetetlen ugyanis, hogy Isten valóságos Fiában is, „Ki büntet el nem követett, s szájában hamis szót nem találtak” (1Pt 2,22), meglett volna az a szolgáló félelem, mely büntetéstől retteg.

14. Kérdés: Miben áll a tökéletes tisztaság?

GERMANUS: Miután így kifejtetted a tökéletes szeretetet, szeretnénk most egy kissé bővebben hallani a tisztaság tökéletességéről is. Nem kételkedünk ugyanis abban, hogy a szeretetnek e magasstos tetőfokán, mely által, mint eddig hallottuk, elnyerhetjük Isten képmását és hasonlatosságát, egyáltalában nem maradhatunk meg tisztaság nélkül.

Szeretnénk azonban tudni, hogy el lehet-e érni benne azt az állhatatosságot, hogy a bűnös vágy izgatása sohase támadjon többé bennünk szívünk tisztasága ellen, s ebben a testben élve megszabadulhatunk-e annyira e testi szenvedélyektől, hogy sohase égessen bennünket ennek a tűznek a heve.

15. Chaerémon apát elhalasztja e feltett kérdés fejtegetését

CHAERÉMON: Igen nagy boldogság és különös érdem, ha valaki állandóan taníthatja vagy tanulmányozhatja azt a szeretetet, mellyel annyira ragaszkodunk az Úrhoz, hogy a Zsoltáros szavai szerint (Zsolt 1,2) ez foglalja le életünk minden napját és éjjelét, és lelkünket is, mely kielégíthetetlenül éhezi és szomjazza az igazságot, e mennyei eledel szüntelen élvezése táplálja. De kegyes Üdvözítőnk példájára gondoskodnunk kell testünk állati részéről is, hogy el ne fogyatkozzék az úton (vö. Mt 15,32). Mert „a lélek ugyan készséges, de a test gyöngé” (uo. 26,41).

Nekünk is ápolnunk kell tehát a testünket legalább némi táplálékkal: hogy felüdvülve lelkünk is jobban tudjon figyelni, amikor majd – kívánságtok szerint – szorgosabban megvizsgáljuk ezt a kérdést.

XII. KÖNYV CHAERÉMON APÁT MÁSODIK TANÍTÁSA A TISZTASÁGRÓL

1. Bevezetés – Célkitűzés

Mikor befejeztük az étkezést, mely inkább terhünkre volt, mintsem jólesett volna, mivel annyira vágyódtunk a lelki oktatás eledele után: az aggastyán tüstént észrevette, mennyire várjuk megígért előadását. Ezért így kezdett beszélni:

Kedves előttem ez a feszült érdeklődéstelek, mellyel tanulni kívántok; de kedves a felvetett kérdés is. Mert valóban, jól megfontolt sorrendben hoztátok elő. A szeretet előbb fejtegetett magasztos tökéletességét ugyanis szükségképpen követi a teljes és állandó tisztaság felbecsülhetetlen adománya, és egyforma örömeinket találjuk mindkét győzelmi pálma elnyelésében. Hisz oly szorosan összetartoznak, hogy egyiket sem lehet megszerezni a másik nélkül.

Azt kívántátok tehát, hogy vitassuk meg ezt a kérdést is: Ki lehet-e teljesen irtani a bűnös kívánság tüzeit, melynek hevét annyira érzi a testünk, mintha csak vele született volna. Evégből először vizsgáljuk meg tüzetesen, miként vélekedett róla Szent Pál apostol. Ő ezt mondja: „Sanyargassátok tagjaitokban azt, ami földies” (Kol 3,5).

Mielőtt bármit is kutatnánk, előbb azt vizsgáljuk, mit ért azokon a tagokon, melyekről azt a parancsot adta, hogy sanyargassuk őket. Az Apostol kérlelhetetlen előírása ugyanis nem arra sürget bennünket, hogy vágjuk le kezünket, lábunkat vagy nemi szerveinket, hanem azt kívánja, hogy a tökéletes életszenség buzgóságával mielőbb pusztítsuk el a bűnös testet, melynek nyilván tagjai is vannak.⁵ Erről mondja másutt: „...Hogy elpusztuljon a bűnös test” (Róm 6,6). S hogy miben áll ennek elpusztítása, a következőkben azt is kifejti: „Hogy ne szolgáljunk többé a bűnnek”. Ettől kíván ő is szabadulni, amikor panaszosan így kiált fel: „Én szerencsétlen ember! Ki szabadít meg e halálra szánt testtől?” (uo. 7,24).

2. A bűnös test és tagjai

Ennek a bűnös testnek tudvalevően sok tagja van. Ezek az egyes vétkek. Amit cselekedettel, gondolattal vagy szóval vétkezünk, azt mind hozzászámíthatjuk, és méltán mondja róluk az Apostol, hogy valamennyien annak földies tagjai. Akik ugyanis felhasználják ezek szolgálatát, nem vallhatják igazán: „A mi hazánk a mennyben van” (Fil 3,20).

Az Apostol ugyanott leírja e bűnös test tagjait is, midőn ezt mondja: „Sanyargassátok tagjaitokban azt, ami földies: a paráznaságot, tisztátalanságot, érzéki vágyakat, bűnös kívánságot és a kapzsiságot, ami igazában bálványimádás” (Kol 3,5).

Azt tartotta tehát, hogy első helyre a paráznaságot kell tennie, amit a nemi érintkezéssel követnek el. Második tagként a tisztátalanságot említette, ami nővel való érintkezés nélkül is elkövethető, és sokszor álmunkban, vagy akár ébrenlétünkben is előfordul, ha vigyázatlan a lelkünk és nem őrködik eléggé.⁶ Ezért bélyegzi meg és tiltja már az ószövetségi törvény is. Ez ugyanis a tisztátalanokat nem csupán a szent áldozati állatok húsától tiltotta el, hanem még a tábor közösségéből is eltávolította őket. „Aki tisztátalan létére eszik az Úrnak bemutatott békeáldozatok húsából, az elvész az Úr előtt” (Lev 7,20). A Deuteronomium is azt mondja: „Ha olyan ember leszen közöttetek, ki éjszakai álm miatt tisztátalanná válik, az menjen ki a táboron kívülre, s ne térjen vissza, míg estefelé vízben meg nem fürdött. Napnyugta után azonban visszatérhet a táborba” (Deut 23,10–11).

A bűnös test harmadik tagjának az érzéki vágyakat nevezi az Apostol, melyek a lélek titkos rejtekében támadnak, s azt testi szenvedély nélkül is lánggra gyújthatják. Nem kétséges ugyanis, hogy éppen azért nevezték el ezeket érzéki vágyaknak, mivel a lélek sóvárgása folytán keletkeznek.

Majd az Apostol e nagyobb bűnök után a kisebbekre tér át, s negyedik tagként a bűnös kívánságot említi. Ez nemcsak az előbb említett tisztátalan szenvedélyre vonatkozhatik, hanem általában minden ártalmas vágyakozásra is érthető, ami

betegsége csak van megromlott akaratunknak. Erről a bűnös kívánságról mondja az Úr az Evangéliumban: „Mindaz, aki bűnös kívánsággal asszonyra néz, szívében már paráználkodott vele” (Mt 5,28). Mert sokkal nagyobb dolog az, ha ingattag lelkünk akkor is meg tudja fékezni vágyakozását, amikor vonzó külső csábítja. Mindez nyilvánvalóan bizonyítja, hogy a tökéletes tisztasághoz nem lehet elég csupán a testi önmegtartóztatás tisztasága, hanem szükséges hozzá a lélek szeplőtelensége is.

Mindezek után az Apostol ama bűnös test utolsó tagjaként a kapzsiságot említi. Ezzel kétségtelenül rámutat arra, hogy a léleknek nem csupán attól kell tartózkodnia, hogy mások tulajdonát megkívánja, hanem saját tulajdonát is nagylelkűen meg kell vetnie. Mint az Apostolok Cselekedeteiben olvassuk, így tett a hívők sokasága is: „A hívők sokaságának egy volt a szíve-lelke. Nem is akadt közöttük szűkölködő: mert azok, akiknek földjük vagy házuk volt, eladták, s az eladott javak árát elhozták és az apostolok lába elé tették. Ebből aztán mindenkinek adtak, kinek-kinek szükségéhez mérten” (ApCsel 4,32–35).

Hogy pedig úgy ne tűnjék fel, mintha ez a tökéletesség csak kevesek számára való volna, az Apostol arról is bizonyítást tesz, hogy a kapzsiság egyenesen a bálványok szolgálata. És nem ok nélkül. Aki ugyanis nem segíti a szűkölködőket, hanem a hitetlenek makacsságával zsugorgatja pénzét, és azt többre tartja Krisztus parancsainál: az valóban a bálványimádás vétkét követi el. Hiszen az evilági anyag szeretetét előbbre helyezi az isteni szeretetnél!

3. A paráznaság és tisztátalanság leküzdése

Ha tehát azt látjuk, hogy oly sokan elvetették maguktól vagyonukat Krisztusért, sőt nem csupán pénzüket, hanem nyilván annak még a vágyát is egyszer s mindenkorra kiirtották a szívükből: ebből kétségtelenül következtethetünk arra, hogy ugyanígy a paráznaság szenvedélye is kiirtható. Az Apostol ugyanis nem kapcsolt volna össze lehetetlenséget

olyasmivel, ami lehetséges. Ellenkezőleg: mivel tudta, hogy mind a kettő megvalósítható, azért azt parancsolta, hogy egyformán le kell őket küzdenünk.

Sőt a szent Apostol annyira biztosra vette, hogy a paráznaság vagy tisztátalanság kiirtható tagjainkból, hogy szerinte még említenünk sem szabad őket. Azt mondja ugyanis: „Paráznaságról és más tisztátalanságról, vagy kapzsiságról szó se essék köztetek. Ocsmány, léha vagy kétértelmű szót se ejtsetek ki. Ez nem illik” (Ef 5,3–4).

Ezekről ugyanis azt tanítja, hogy egyformán veszedelmesek, és egyformán kizárnak bennünket az Isten országából: „Legyetek ugyanis meggyőződve, hogy semmiféle paráznának, tisztátalannak, kapzsinak vagy bálványimádónak nincs öröksége Krisztus és az Isten országában” (uo. 5). Másutt pedig: „Ne ámítsátok magatokat! Sem parázna, sem bálványimádó, sem házasságtörő, sem kéjelgő, sem fajtalan, sem tolvaj, sem kapzsi, sem részeges, sem átkozódó, sem rabló nem részesül az Isten országában” (1Kor 6,9–10).

Nem kétséges tehát, hogy a paráznaság és tisztátalanság szennye lemosható tagjainkról: mivel az Apostol éppúgy elrendelte kiirtásukat, mint a kapzsiságét, a kétértelmű beszédét, a részegségét és lopását, amiket könnyű elhagyni.

4. A tisztaság elnyerésére nem elég a jó szándékú emberi igyekezet

Mindazonáltal legyünk meggyőződve arról, hogy ha mégoly szigorú önmegtagadást, tehát éhséget, szomjúságot, virasztást, vagy akár állandó munkát s a szent olvasmányban való szüntelen buzgóságot vállalunk is magunkra: e fáradozásaink érdemével nem nyerhetjük el az örökös lelki tisztaságot. Mert ha mégoly állhatatosan kitartunk is ezekben, a tapasztalat mestere arra tanít bennünket, hogy ezt a szeplőtelen tisztaságot csak az isteni kegyelem bőkezűsége adja meg. Tudja meg tehát mindenki, hogy ezeket a lelki önmegtagadásokat csak azért kell fáradhatatlanul gyakorolnunk, hogy bűnbánatot ébresszenek bennünk, hogy így elnyerjük Isten irgal-

mát, s az Ó ajándékával kiérdemeljük a szabadulást testünk kísértéseitől s elhatalmasodó bűneink rabságából. Senki se bízzék tehát abban, hogy önmegtagadások által nyeri el, amire vágyik: a sértetlen testi tisztaságot.

Oly nagy vágyódás és szeretet lobogjon bennünk a tisztaság megszerzése iránt, mint amekkora a kapzsi embert fűti pénzszerzésre, vagy ahogy a nagyravágyó sóvárog a legfőbb méltóságra, vagy amilyen ellenállhatatlan sóvárgás ragadja a szép nő felé a szerelmezt, aki türelmetlenül ég a vágytól, hogy kívánsága kielégüljön. Ha majd ilyen telhetetlen vágy hevít bennünket a szüntelen tisztaság után, akkor majd megvetjük az óhajtott eledelt, megutáljuk még a szükséges italt is, és megtagadjuk természetunktől a neki járó álmot: vagy csak remegő és óvatos lélekkel merjük kielégíteni e szükségleteinket, mert azok csalárdul elrabolhatják tisztaságunkat, irigy szemmel nézhetik, és ellenségeivé válhatnak.

Ha minden reggel ilyen félve kutatjuk, megőriztük-e tisztaságunkat, akkor örömmel tölt majd el az elnyert szeplőlenségek ajándéka, és nem saját igyekezetünknek és éberségünknek tulajdonítjuk, hanem átérezzük, hogy Isten oltalmából nyertük el. Akkor majd megértjük azt is, hogy addig marad meg benne állhatatosan a testünk, ameddig az Úr könyörülete megajándékoz vele bennünket.

Aki állhatatosan ebben a hitben él, az bölcsen sohasem fualkodik fel, és nem bízik saját erényeiben. Azt nem vezeti félre, hogy a szennyes magömlés már régóta megkímélte. Tudja ugyanis, hogy a szennyes áradat tüstént beszennyezi, ha csak egy kis időre is magára hagyja az isteni oltalom. Azért mélységes szívbeli töredelemmel és alázatossággal, fáradhatatlanul imádkozzék, hogy szüntelen megmaradhasson ebben a tisztaságban.

5. Hasznos az a kísértés, melyet az érzékiség heve ébreszt bennünk

Kívánság-e nyilvánvaló bizonyítékot az említett igazságra? Ebből majd meglátjátok, mennyire igaz, amit mondtam,

és megértitek, hogy ez a testi küzdelem, melyet általában károsnak és ártalmasnak szokás tartani, csak hasznunkra van beleplántálva tagjainkba.

Gondoljatok csak, kérlek, a heréltrekre! Mi okozza azt, hogy ezek olyan lomhák és lanyhák az erényekre való törekvésben? Nem az-e, hogy azt hiszik: az ő tisztaságukat már nem fenyegeti veszedelem? Senki se gondolja ebből, mintha azt akarnám állítani, hogy ezek közül egyáltalában senki sem lelkesedhetik a tökéletes lemondásért; hanem hogy szinte saját természetét győzi le,⁷ ha valaki közülük mégis a tökéletesség pálmáját tűzi maga elé, s lelke minden erőfeszítésével igyekszik elérni. Akit ennek heve s vágya egyszer lángra gyújtott, azt arra készíti, hogy ne csak türelmesen, hanem szívesen viseljen el éhséget, szomjúságot, virrasztást, mezítelenséget és minden testi fáradalmat. „Mert a férfi fájdalommal fáradozott önmagáért, és erőszakot tesz saját magán, romlása elkerülésére” (Péld 16,26. LXX). Hasonlóképpen: „Az éhes még a keserűt is édesnek tartja” (uo. 27,7).

Csak úgy lehet ugyanis elnyomni vagy kitépni magunkból a jelenvalók utáni vágyat, ha amaz ártalmas vonzalmak helyébe, melyeket ki akarunk irtani, más, üdvös vonzalmakat ébresztünk szívünkben. Mert csak akkor maradhat meg a lelkünk frissessége, ha él bennünk valamilyen vágy vagy félelem, öröm vagy szomorúság érzelme. Ám ezeket jóra kell irányítanunk. Azért ha ki akarjuk űzni a szívünkéből a bűnös testi kívánságokat, lelki vágyakat kell helyükbe ültetnünk: hogy lelkünk szüntelenül ezekkel foglalkozzék, s legyen, aminél állandóan időzzék. Így megveti majd a jelenvaló és ideigtartó örömeik csábításait.

Ha aztán a lelkünk a mindennapi gyakorlás révén eljut erre az állapotra, akkor tapasztalatból érti meg majd annak a zsoltárversnek az értelmét, melyet valamennyien éneklünk ugyan a szokott zsoltárenekléskor, de igazi jelentését csak kevesen s csak a tapasztaltak fogják fel: „Szüntelenül magam előtt látom az Urat, hisz Ő áll jobbomon, hogy meg ne inogjak” (Zsolt 15,8). Csak az foghatja ugyanis fel igazán ennek a versnek a jelentőségét és értelmét, aki felemelkedik arra a

testi-lelki tisztaságra, melyről most beszélek, és átlátja, hogy az Úr őrzi őt minden pillanatban, hogy le ne bukják onnét: Ő erősíti állandóan a „jobbját”, vagyis szent cselekedeteit.

Mert az Úr mindig ott áll szentjei mellett, – nem balfelől (mivel a szentekben nincsen semmi „bal”), hanem jobbjuk felől. Ám a bűnösök és istentelenek nem látják Őt: mert nekik nincs „jobbuk”, amely felől ott szokott állni az Úr, s nem is mondhatják a Prófétával: „Állandóan az Úrra tekint szemem, mert Ő húzza ki lábamat a tórból” (Zsolt 24,15). Ezt csak az vallhatja igazán, aki ártalmasnak, hiábavalónak, vagy legalábbis a tökéletes erényeknél alábbvalónak tart mindent, ami e világon van, s aki minden igyekezetét és minden gondját saját szíve gondozására és a szent tisztaság elnyerésére fordítja.

Ha ezek az erénygyakorlatok kiművelik a lelket, s ez előhaladása során egyre jobban kifinomul, akkor eljut a tökéletes testi-lelki életszentségre.

6. Türelemmel ki lehet oltani a paráznság tüzeit

Ki mennyit halad előre a szív szelídségében és türelmében, annyival jut előbbre a testi tisztaságban is; és minél messzebb úzi magától a harag szenvedélyét, annál állhatatosabban őrzi tisztaságát. Mert csak az oltja ki teste izzó vágyait, aki már előbb elnyomta lelke indulatait.

Nyilván hirdeti ezt az a boldogság, melyet Üdvözítőnk tulajdon szavaival így magasztalt: „Boldogok a szelídek, mert övék lesz a föld” (Mt 5,4). Addig ugyanis nem jut birtokunkba a „föld”: vagyis nem hajthatjuk uralmunk alá a lázadó test földjét, amíg lelkünkben nincs megalapozva a türelem szelídsége. És a teste ellen lázadó érzéki vágy harcait sem tudja elnyomni az, aki előbb meg nem tanulta forgatni a szelídség fegyvereit. Mert „a szelídek öröklük a földet, és lakoznak rajta örökkön-örökké” (Zsolt 36,11. 29).

Hogy miképpen szerezhethjük meg ezt a „földet”, arra ugyanez a Próféta tanít meg bennünket a zsoltár következő versében: „Bízzál az Úrban és őrizz meg útjait; Ő majd fel-

magasztal, hogy örökölhesd a földet” (uo. 34). Kétségtelen tehát, hogy senki sem nyerheti el biztosan ezt a földet, csak aki a türelem állhatatos szelídségével megőrzi az Úr kemény útjait és parancsait, s akit ugyancsak Ő kiemel a testi szenvedélyek mocsarából és felmagasztal.

Tehát a szelídeké a föld: sőt nemcsak hogy az övék, hanem ezenfelül még teljes békességet is élveznek. Ezt senki meg nem ízeleli állandóan, ha testében még a bűnös kívánságok harca dúl. Hisz az csak természetes, hogy az ilyen embert szüntelen ostromolják a sátán kérlelhetetlen támadásai. Az érzékiség tüzes nyilai újra meg újra megsebzik és visszavetik „földje” megszerzésétől: míg csak az Úr „meg nem szünteti a háborúkat, egészen a földje határaiig; míg össze nem töri az íjat, szét nem zúzza a fegyvereket, s a pajzsokat el nem égeti tűzben” (Zsolt 45,10): abban a tűzben, melyet felgújtani jött a földön (Lk 12,49). Összezúzza mindazokat az íjakat és fegyvereket, melyeket a lélek ellen harcoló gonosz lelkek éjjel-nappal a szívébe vertek a szenvedélyek tüzes nyilaival.

S ha az Úr így véget vet a harcnak s megszabadítja őt a bűnös vágyak minden hevétől: akkor eljut arra a tisztaságra, hogy megszűnik benne a szégyenérzet, mely eddig visszariasztotta önmagától, azaz saját testétől, míg a kísértések zaklatták, s mint a legtisztább hajlékban, kezdi örömeit találni benne. Hisz „nem éri őt többé semmi baj, és csapás nem jut sátra közelébe” (Zsolt 90,10). A türelem erényével ugyanis elnyeri a Próféta szavainak beteljesülését: szelídsége érdemével nemcsak hogy földjét örökli, hanem még teljes békességet is élvez. Mert ahol még a küzdelem viszontagsága dúl, ott nem lakozhatik a béke teljessége. Nem azt mondja ugyanis a Próféta, hogy a békét élvezi, hanem a béke „teljességét”.

Mindez nyilvánvalóan bizonyítja, hogy a szív leghathatósabb orvossága a türelem. Azt mondja róla Salamon: „A szelíd férfi a szív orvosa” (Péld 14,30. LXX): nemcsak a harag, a szomorúság, a lanyhaság, a hiú dicsőség vágya és a kevélység, hanem az érzékiség és minden más bűn melegágyát is egyformán kiirtja. „A türelem, mondja ugyancsak Salamon, a

királyok jóléte" (uo. 25.15. LXX). Aki ugyanis mindig szelíd és kiegyensúlyozott, azt nem hevíti a harag indulata; nem emészti a lanyhaság vagy szomorúság nyugtalansága; nem dagasztja a hiú dicsőség vágya, és nem fújja fel a kevélység gőgje. Hisz „nagy a békessége azoknak, akik szeretik az Úr nevét, és semmi sem vet tört nekik" (Zsolt 118,165). Azért méltán hirdeti a Szentírás, hogy „többet ér a türelmes a hősnél, s aki megfékezi haragját, különb annál, ki városokat hódit" (Péld 16,32. LXX).

Amíg azonban kiérdemeljük, hogy ezt a békét szilárdan és szüntelenül élvezhessük, addig bizony sok támadást kell kiállanunk. Gyakran ismételjük hát könnyek és sóhajtások közepette ezt a zsoltárverset: „Nyomorult lettem s egészen meggörnyedtem. Szomorkodva járok-kelek naphosszat; mert gyuladás lepté el ágyékomat, s nincs ép hely a testemen haragod miatt. Nincs nyugalma csontjaimnak bűneim miatt" (Zsolt 37,7. 4). S akkor siratjuk mindezt igazán és kellőképpen, ha hosszú ideig tartó testi tisztaság után, amikor már-már azt reméltük, hogy teljesen elkerültük a test fertőzését, szívünk felfuvalkodottsága miatt újra érezzük, hogy ellenünk támadnak a test ösztökéi, vagy legalábbis csalóka álmok miatt újra beszennyez bennünket a régi magömlés.

Mert mindig úgy szokott történni, hogy aki már-már örül szíve és teste hosszas tisztaságának, s amikor már azt hiszi, hogy ettől a tisztaságától semmi sem tántoríthatja el többé, dicsekedni kezd önmagában és azt mondja: „Mikor dúslakodtam, így szóltam: Nem fogok meginogni sohasem" (Zsolt 29,7). Ha tehát az Úr – saját javára – magára hagyja őt; ha azt érzi, hogy megzavarodott az a tisztasága, melyben annyira bizakodott, s látja, hogy előhaladásában meginog: nyomban fusson vissza szeplőtelenisége Forrásához, ismerje be gyengeségét és mondja: „Uram! nem az én akaratom, hanem a Te segítségéd tette szilárdá dicsőségemet. De Te elfordítottad arcodat, és én megrendültem" (uo. 8). Mondja ezt is a szent életű Jóbbal: „Mosakodnám bár a hó levében, és még oly tisztán ragyogna is kezem, akkor is szennybe mártanál, úgyszólván ruháim undorodnának tőlem" (Jób 9,30–31). Persze ezt nem

mondhatja el Teremtőjének az, aki saját hibájából maga merül a szennybe.

Míg tehát el nem jut valaki a tökéletes tisztaságra, addig szükségképpen, s gyakran oktatgatják ezek a nehézségek. Aztán ha Isten kegyelmében megerősödve, kiérdemli azt a tisztaságot, mely után törekszik, akkor igazán elmondhatja: „Várva-vártam az Urat, s Ő rám tekintett. Meghallgatta könnyörgésemet, kihúzott a nyomorúság verméből, s a sár fertőjéből. Lábamat kősziklára helyezte s biztossá tette léptemet” (Zsolt 39,2–3).

7. A tisztaság fokozatai különbözők

Sok fokozata van a tisztaságnak, melyeken át felemelkedhetünk ama szeplőtelen tisztaságra. Az én tehetségem ugyan sem kellőképpen megérteni, sem kifejtteni nem képes őket; mégis, mivel a tárgyalás menete úgy kívánja, csekély tapasztalatom szerint megpróbálom előadni. A tökéletesek mondják el a többit tökéletesebben. Nem akarok tehát elébe vágni azok véleményének, akik buzgóbb igyekezetükkel nagyobb tisztaságot értek el: mert minél buzgóbb valaki, annál világosabb éleslátással tűnik ki.

Én hat lépcsőfokra osztanám a tisztaság magas csúcsát, melyek persze magasztosságra nézve igen távol esnek egymástól. Egyes közbenső fokokat, bár sok van ilyen, mellőzök. Ezek ugyanis annyira finom árnyalati különbségek, hogy az emberi érzékek nem képesek felfogni őket; sem értelmünk nem látja át, sem nyelvünk nem képes kifejezni, hogyan halad előre napról napra, fokozatosan a tisztaság tökéletessége. Mint ahogy a földi testek is észrevétlenül nőnek mindennap és észrevétlenül jutnak el tökéletes kifejlődésükre, úgy szerezzük meg a lélek erejét s a tisztaság érettségét is.

Az első fokozat a szemérmesség. Ez őrködik afelett, hogy a szerzetest rá ne szedje a testi kísértés. A második arra vigyáz, hogy lelke ne időzzék érzéki gondolatoknál. A harmadik pedig, hogy valamely nő látása ne egykönnyen indítsa bűnös kívánságra. A negyedik azon őrködik, hogy ébren a

legkisebb testi ösztönt se tőrje meg magában. Az ötödik attól óvja, hogy a legcsekélyebb beleegyezés se terhelje valamely érzéki cselekedetbe, ha egy előadás vagy olvasmány közben eszébe jut az emberi nemzés. Nyugodtan és tiszta szívvel úgy tekintse ezt, mint valami egészen egyszerű dolgot, amire szükség van az emberi nem szolgálatában; s ha eszébe jut is, ne lásson benne többet, mint ha például arra gondolna, hogyan készül a téglá, vagy bármi más eszköz. Hatodik foka a tisztaságnak, hogy a szerzetest még álmában se szedje rá nőkről való csábító képzelődés. Mert bár az ilyen csalóka képzeteket nem tartjuk is bűnnek: mégis jelei a lelkünk mélyén rejtőző bűnös kívánságnak.

Tudjuk azonban, hogy az ilyen csalóka álmok különbözőképpen jelentkeznek. Amit ugyanis valaki ébren szokott tenni vagy gondolni, aszerint éri kísértés álmában is. Más csábítás zaklatja azokat, akik nem ismerik a nemi érintkezést, és ismét más azokat, akik tudják, milyen a nővel való közösülés. Az előbbieket egyszerűbb és tisztább álmok szokták nyugtalanítani, s azért kisebb igyekezettel és kevesebb fáradtsággal is megtisztulhatnak tőlük. Az utóbbiakat azonban piszkosabb és érzékibb álmok képek zaklatják, mindaddig, amíg – azon tisztaság mértéke szerint, melyre ki-ki törekszik – el nem jutnak lassanként odáig, hogy még álmukban is gyűlölni kezdik azt, amiben azelőtt szándékosan is örömet találtak. Ekkor az Úr megadja nekik, amit a Próféta által ígért a hős férfiaknak, fáradozásuk legfőbb jutalmául: „Én kipusztítom az íjat, a kardot és a háborút az országból, és nyugodalmat álmodok nekik” (Oz 2,18).

Így jut el végül is a szerzetes a szent életű Serenus (vö. Coll VII,1-2) és más, hasonló férfiak tisztaságára. A tisztaság említett hat fokozatából azért hagytam ki ezt az utolsót, mert nemcsak elérni, de még hinni is kevesen képesek. Különben is, amit ezek a férfiak Isten ajándékának bőkezűségéből elnyertek, az általános paranccsá úgysem tehető: vagyis hogy lelküket annyira átalakítsa a tisztaság, hogy még a természetes testi ösztönök is kivesszenek belőlük, s tisztátalan magömlés egyáltalában be se következék.

Nem hallgathatom el itt egyesek véleményét erről a magömlésről. Azt mondják ezek, hogy amikor álunkban történik, nem a csalfa álmokképek idézik elő, hanem inkább ezeknek a nedveknek a túlságos bősége kelt csábító képzeteket a beteg szívben. Végül azt is hozzáteszik, hogy amikor e nedvek bősége nem nyugtalanít bennünket, olyankor mind a magömlés, mind a csábító álom elmarad.

8. A tisztaság mibenlétéről és hatásairól csak tapasztalatból lehet beszélni

Mindezt azonban megérteni, megítélni és kétségbevonhatatlan vizsgálat alapján eldönteni, hogy vajon lehetséges-e az ilyen tisztaság, vagy pedig lehetetlen: erre senki más nem képes, csak aki hosszú tapasztalat után, s szíve tisztasága folytán alaposan ismeri mind a test, mind a lélek tulajdonságait.⁸ Erre az Úr igéje vezet el bennünket. Erről mondja a szent Apostol: „Isten szava eleven, átható, és élesebb minden kétélű kardnál. Behatol, s szétválaszt lelket meg szellemet, ízet és velőt. Ítélt a szív gondolatairól és érzületéről” (Zsid 4,12).

Így jut el az ember addig, hogy mint valami vizsgáló- vagy döntőbíró, a két – mondhatni – véglet közt igazságos mérlegelés alapján megállapíthatja: mi tartozik hozzá szükségképpen és elkerülhetetlenül az emberi természethez, s mit idéz elő a bűnös szokás és az ifjúság könnyelműsége. Akkor nem vezetik félre az átlagemberek hamis vélekedései e kérdések természete és mibenléte felől, sem a tapasztalatlanok előre megfogalmazott ítéletébe nem nyugszik bele: hanem saját tapasztalatának megbízható mérlegével méri és méltányos vizsgálattal fontolja meg, mi a tisztaság mértéke. Nem engedi rászédetni magát azoknak a tévedésétől, akik a természetet vádolják, holott gyakrabban szennyeződnek be saját hanyagságuk folytán, mint ahányszor a természet idéznél elő náluk. Még ha nyilvánvaló is az ilyeneknél, hogy maguk követnek el erőszakot természetükön, és szándékosan idézik elő a magömlést, e mértéktelenségüket akkor is testük szükségletének igyekeznek feltüntetni, sőt egyenesen annak Te-

remtőjét vádolják miatta, a természetet okolva saját bűneiért. Szépen mondja az ilyenekről a Példabeszédek könyve: „Az ember balgasága rontja el saját útját, mégis Istent okolja szívében” (Péld 19,3. LXX).

Ha ezek ellenére is akadna valaki, aki nem akarna hitelt adni ennek az állításomnak, az ne szálljon vitába velem előre megformált véleménye alapján, hanem előbb fogadja meg maga is e szigorú önmehtagadás irányelveit. Ha az előbb fejtegetett mérséklet szerint néhány hónapig megtartja őket, akkor minden bizonnyal maga is helyeselni fogja a mondottak igazságát igaz ítéletével. Mert addig hiába is vitatkozik valaki egy mesterség vagy tudomány teljességéről, amíg maga is minden igyekezetével és erejével meg nem valósítja mindazt, ami annak tökéletességéhez tartozik. Ha például azt állítanám, hogy búzából valamiféle mézet, vagy éppen finom olajat lehet készíteni, mint amilyent retekéből vagy lenmagból sajtolnak: nem kiáltana-e fel az olyan ember, aki ezekhez mit sem ért, hogy ez a természet rendje ellen van, és nem nevetne-e ki, mint aki nyilvánvaló hazugságot mondok? Viszont ha én számtalan sok tanút vonultatnék fel, akik bizonyítják, hogy mindezt látták, megízlelték és megtették; s ha ezenfelül kifejteném azokat az okokat és módokat is, amelyekkel ilyesmik sima olajjá vagy édes mézzé változtathatók, s az illető, makacsul ragaszkodva ostoba meggyőződéséhez, ezek ellenére is tagadná, hogy ama magokból bármiféle édesség vagy zsiradék is előállítható volna: – nem inkább ezt az esztelen és makacs erősködést kellene-e megbélyegezni, mint szavaim igazságát gúnyolni, mely oly sok és hűséges tanú komolyságára, kézzelfogható bizonyítékokra, sőt – ami még ennél is többen jelent –, a tapasztalat tanúbizonyságára támaszkodik?

Ha tehát valaki szíve állhatatos igyekezetével eljutott már arra a tisztaságra, hogy teljesen megszabadult a lelke e szenvedély csábításaitól, s csupán a teste hajtja ki magából álmában a felesleges nedveket: az majd biztosan meg tudja ítélni, mi a természet szava és mértéke. S ha ébredésekor úgy találja, hogy teste hosszú szünet után, tudta és beleegyezése nélkül újra beszenneyződött: az valóban okolhatja a természet

szükségletét. Az minden bizonnyal eljut odáig, hogy éjjel éppen úgy viselkedik, mint nappal; egyformán tiszta lesz, ágyában csakúgy, mint imádsága közben, s ha egyedül van, éppen úgy, mint mikor emberek sokasága veszi körül. Az ilyen sohasem kénytelen titokban olyannak látni önmagát, amilyen szégyellne lenni az emberek szeme előtt, és Isten kikerülhetetlen tekintete sem talál majd benne olyasmit, amit az emberi tekintet elől szeretne elrejteni.

Ha így megízlelte már e ragyogó tisztaság édességét, s állandóan benne találja gyönyörűségét, akkor elmondhatja majd a Prófétával: „Az éj napfényre hozza gyönyörűségemet: mert a sötétség nem sötét Neked, s az éjjel oly világos Előtted, mint a nappal. Sötétség és világosság Előtted egyre megy” (Zsolt 138,11–12). Mivel pedig mindez úgy tűnik fel, mintha felülmúlná az ember természetét, ugyanez a Próféta hozzáteszi, hogy ő miképpen nyerte el: „Hiszen a Te hatalmadban voltak veséim” (uo. 13): vagyis nem saját igyekezéssel, s nem is saját erőmmel érdemeltem ki a tisztaságot, hanem mivel Te lecsillapítottad a veséimbe oltott érzéki gyönyörűség hevét.

9. Kérdés: Kikerülhetjük-e álmunkban is a testi ingereket?

GERMANUS: Azt részben már magunk is tapasztaltuk, hogy ébrenlétünkben Isten kegyelmével elnyerhetjük a szüntelen való testi tisztaságot, s nem tagadjuk, hogy szigorú önmegtagadással és ítélőképességünk ellenállásával, éber állapotban, távol maradhatnak tőlünk a testi ingerek. De most azt szeretnénk tudni, hogy álmunkban is mentesek maradhatunk-e ezek zaklatásaitól.

Két okból nem hisszük ugyanis, hogy ez lehetséges volna. Ezekről ugyan szégyenkezés nélkül nem lehet beszélni, mégis, mivel ennek az orvosságnak a szükségessége sürgeti, arra kérünk, elnézéssel hallgassd, ha esetleg szégyenkezés nélkül tárnánk fel őket előtted. Szóval az első ok az, hogy ha alszunk és pihenünk, lelkünk ébersége elernyed, s így nem vehetjük észre, ha meglep ez a testi izgalom. A második pedig,

hogy a vizelet felgyülemelése, midőn a belső nedvek szüntelen kiválasztódása folytán pihenésünk alatt megtölti a hólyagot, izgatja a bágyadt nemi szerveket. Ez még kisgyermeknél, sőt herélteknél is előfordul, ugyanazon szükségszerűség következtében. Ez az oka annak, hogy ha a lelkünk nem sebesül is meg annyira az érzéki gyönyörtől, hogy abba beleegyezzék, a nemi szervek e szégyenletes állapota mégis megzavarja és megalázza.

10. Válasz: Ha álmunkban lep meg ilyen testi izgalom, ez nem árt a tisztaságnak

CHAERÉMON: Nyilvánvaló, hogy ti még nem ismertétek fel, mi igazában a tisztaság erénye, ha azt hiszitek, hogy csak ébrenlétünkben őrizhetjük meg, a szigorú önmegtagadás segítségével. Ezért gondoljátok, hogy az érintetlen tisztaságot alvás közben nem tarthatjuk meg, mert akkor elbágyad a lélek erkölcsi ereje.

A tisztaság azonban nem a szigorú önmegtagadás oltalmával marad állhatatos, ahogy ti gondoljátok, hanem magának a tisztaságnak a szeretetéből s az ártatlanság gyönyörűségéből. Nem tisztaság, hanem önmegtagadás ugyanis a neve, ha még mindig küzdenie kell valamiféle érzéki gyönyörűséggel.

Láthatjátok tehát, hogy akik Isten kegyelméből szívük mélyébe fogadták a tisztaság szeretetét, azoknak nem árt, ha alvás közben megszűnik is szigorú éberségük, noha ezt ébrenlétükben nyilván hűtlenségnek minősítenék. Amit ugyanis csak nagy erőfeszítéssel tudunk elnyomni magunkban, az csak ideig-óráig tartó fegyverszünetet szerez a küzdelemben, de nem adja meg a fáradság után a szüntelen békét és biztonságot. Viszont amit mélyen gyökerező erényből győztünk le, az a legcsekélyebb nyugtalanságot sem okozza többé, s állandó, rendíthetetlen békét szerez a győztesnek.

Azért mindaddig, amíg érezzük a test ingerét, tudhatjuk, hogy még nem jutottunk fel a tisztaság tetőfokára, hanem még mindig csak az önmegtartóztatás tökéletlenségében

élünk, és harcok zaklatnak bennünket, melyeknek kimenetelére természetszerűen mindig kétes. Ha pedig abból akarjátok bizonyítani a testi ingerek elkerülhetetlenségét, hogy még a heréltek sem lehetnek mentesek tőlük, noha már nincs meg a nemzőszervük: erre vonatkozólag tudnunk kell, hogy náluk sem a testi izgalom, sem az érzéki vágy nem hiányzik, hanem csupán a nemző nedvek kiválasztásnak a képessége. Ezért ha el akarnak jutni arra a tisztaságra, amelyre mi törekszünk, ők sem engedhetnek az alázatosságból, szívük töredelméből és a szigorú önmegtartóztatásból, bár azt nem lehet tagadni, hogy ők kevesebb fáradsággal és igyekezettel is elérhetik a tisztaságot.

11. Nagy különbség van a tisztaság és önmegtartóztatás között

A tökéletes tisztaságot tehát a szüntelen lelki béke különbözteti meg az önmegtartóztatás fáradságos kezdő fokától. Mert éppen abban áll a tisztaság betetőzése, hogy nem küzd már a bűnös testi kívánság ingerei ellen, hanem teljesen megutálja őket, s így állandóan és sértetlenül megőrzi ártatlanságát. Ez nem is lehet más, mint merő életszentség.

Ez akkor valósul meg, ha a test megszűnik már vágyakozni a lélek ellen, sőt egészen ennek vágyait és erényét teszi magáévá. Mindketten a legteljesebb békességben kezdenek szövetkezni, s a Zsoltáros szavai szerint testvérekként együtt laknak (Zsolt 132.1). Így nyerik el az Úr ígérte boldogságot, melyről ezt mondotta: „Ha ketten közületek egyetértve kérnek valamit a földön, meg fogják nyerni mennyei Atyámtól” (Mt 18,19).

Aki tehát felülemelkedik azon a fokon, hogy lelki értelemben Jákobbá legyen (vagyis: aki „gáncsot vet a bűnnek”), az az önmegtartóztatás küzdelme, s a bűnök kiirtása után – mivel ágyékának szenvedélye megszűnt már kísérteni őt –, szíve szüntelen egyenességével eléri Izrael érdemét is. (Vö. I. köt. 1. jegyzet.)

Ezt a sorrendet a Szentlélek sugallatára Dávid is megkülönbözteti, midőn először ezt mondja: „Ismeretes az Isten Júdeában”, azaz abban a lélekben, akit még bűneinek beismerése hátráltat. (Júdea ugyanis annyit jelent, mint vallomás, beismerés.) De nem csupán ismeretes, hanem „nagy a neve Izraelben”: vagyis abban, aki látja az Istent, vagy (mint ahogy egyesek értelmezik ezt a szót) egészen igaz az Isten előtt. Majd még magasabbra hív bennünket a Zsoltáros, és megjelöli azt a helyet is, ahol az Úr örömét leli: „És lakóhelye békességben van” (Zsolt 75,2–3): vagyis többé már nem a küzdelem összecsapásában, sem a bűnökkel folytatott harcban, hanem az ártatlanság békéjében és a szív szüntelen nyugalomában.

Aki tehát kiirtja testi szenvedélyeit és kiérdemli e „békeség helyét”, az még ennél is magasabbra hág: lelki értelemben vett Sionná lesz, vagyis az Isten őrhelyévé és lakóhelyévé. Mert nem az önmegtartóztatás küzdelmében időzik az Úr,⁹ hanem az erények állandó őrhelyén, ahol már nem csupán visszaűzi, nemcsak elnyomja, hanem örökre össze is töri az ijak hatalmát, amelyekből ti. egykor az érzéki vágyak tüzes nyilai szálltak felénk. Láthatjátok tehát, hogy amiként „az Úr helye” nem az önmegtartóztatás küzdelme, hanem a tisztaság békessége, éppúgy lakóhelye is az erények őrhelye és szemlélődése. Azért méltán helyezi elébe Sion kapuit Jákob minden hajlékának: „Szereti az Úr Sionnak kapuit, jobban, mint Jákob többi hajlékát” (Zsolt 86,2).

Végül azt állíthatjátok, hogy a test ingere elkerülhetetlenül feléled azáltal, hogy a vizelet folytonos kiválasztódásával megtölti a hólyagot, s így a különben nyugodt nemi szerveket izgatja. Akik igazán keresik a tisztaságot, azokat egyáltalán nem hátráltatja elnyerésében ez az inger, annál kevésbé, mivel ez a természetes szükséglet is csak néha, s csupán ál-mukban izgatja őket. De még ennél is meg kell jegyeznünk, hogy az ilyen forrásból származó inger elmúltával a tisztaság parancsára a nemi szervek újra visszatérnek szokott nyugalmi helyzetükbe, úgyhogy nemcsak vágyat nem keltenek, ha-

nem lecsillapulnak anélkül, hogy a bűnös kívánság legcsekélyebb emlékét is ébresztenék bennünk.

Azért hogy a lélek törvényével egybehangolódjék a test törvénye is, még a vízivásban is le kell mondanunk a túlzásról, hogy a mindennapi nedvek felgyülemzése lassabban áraszsa el kiszikkadt szerveinket. Így nemcsak kivételessé, hanem egyúttal lassúbbá és lanyhábbá is teszi azt a testi ingert, melyet ti elkerülhetetlennek tartotok. Tehát – hogy úgy mondjam – hideg tüzet ébreszt és olyan lángot szít, amely nem éget, akárcsak Mózes csodás látomása (Ex 3,2): testünk tövisbokrát ártalmatlan tűzbe borítja és nem égeti el; vagy mint amilyen ama három ifjú tüze volt, akiktől a Lélek harmata úgy elűzte a kaldeusok kemencéjének tüzét, hogy az még hajuk szálát sem illette (Dán 3,94).

Ilyenformán már e testben elérjük azt, amit az Úr a szenteknek ígért a Próféta által: „Ha tűzben jársz, nem égsz meg, és a láng meg nem perzsel” (Iz 43,2).

12. Csodálatos dolgokat művel Isten az Ő szentjeiben!

Nagy és csodálatos dolgok azok, amikkel az Úr kimondhatatlan nagylelkűségében megajándékozta híveit, akik még e romlandó edényben élnek. Nem is tudnak róluk mások, csak akik maguk is megtapasztalták őket. A Próféta lelke tisztaságában átlátta ezt, s mind a maga, mind azok nevében, akik eljutnak erre a lelki állapotra és vonzalomra, így kiáltott fel: „Csodálatosak, Uram, műveid, és lelkem jól ismeri őket!” (Zsolt 138,14).

Nyilvánvaló ugyanis, hogy semmi új vagy nagy dolgot nem mondott volna a próféta, ha azt hinnénk, hogy más szívbéli vonzalomról vagy Isten más műveiről jelentette volna ki ezt. Hiszen nincs ember, aki már magának a teremtésnek a fönségéből is fel ne ismerné, hogy csodálatosak az Isten művei! Amit azonban az Úr szentjeiben művel napról napra, s amivel külön bőkezűségében oly túláradó mértékben elárasztja őket: azt csak az a lélek ismeri fel, aki maga is élvezi ezt. Lelke mélyén annyira egyedüli tanúja Isten jótéteménye-

inek, hogy róluk nemcsak beszélni nem tud, hanem még ér-
zékeivel és gondolataival felfogni sem képes őket, ha e tüzes
buzgóságból újra az anyagi, földi dolgokra fordítja tekintetét.

S ki ne csodálná Isten műveit önmagában, mikor látja,
mennyire elfojtotta benne gyomra kielégíthetetlen falánksá-
gát, s torka költséges ételekre vágyó, veszedelmes kívánsá-
gát: úgyszólván még a legcsekélyebb és legsilányabb ételt is
csak ritkán és kellenlenül veszi magához? Ki ne bámulná Is-
ten műveit, aki érzi, hogy az érzékiség tüzeit, melyet azelőtt
természetesnek s szinte kiolthatatlannak hitt, annyira lehű-
tötte benne, hogy még teste legegyszerűbb ingereit sem érzi?
Hogyne remegne az Úr ereje előtt, aki azt látja, hogy olyan
emberek, akik azelőtt vadak és kegyetlenek voltak, s akiket
alattvalóiknak leggyengédebb szolgálattétele is a legnagyobb
haragra lobbantott: olyan szelídekké válnak, hogy nemcsak
semmiféle sértés fel nem ingerli őket, hanem még ha őket il-
letik is velük, a legőszintébb nagylelkűséggel örülnek neki!
Valóban, ki ne csodálná Isten műveit, s ki ne hirdetné egész
szívéből: „Tudom, hogy nagy az Úr!” (Zsolt 134,5): ha azt lát-
ja, hogy a rablóból adakozó, a tékozlóból önmegtartóztató, a
kevélyből alázatos, a kényesből és elpuhultból szennyes és
edzett lesz, aki önként viseli a szükségét és szorongatást e je-
lenvaló életben?

Valóban csodálatosak az Úrnak e művei, melyeket a Pró-
féta és a hozzá hasonlók lelke ámulva ismer fel, midőn cso-
dálattal szemlélik. Csodák ezek, melyeket „véghezvisz a föl-
dön”. Ezeket szemlélve hívja fel a Próféta az összes népeket
megcsodálásukra: „Jertek és lássátok az Úr műveit; csodáit,
melyeket véghezvitt a földön: háborúkat megszüntet a föld
határáig; íjat összetör és összezúz fegyvereket, pajzsokat tűz-
ben eléget” (Zsolt 54,9–10).

Mert vannak-e nagyobb csodák, mint mikor egy rövid pil-
lanat alatt kapzsi pénzvágyókból apostolok lesznek, s ke-
gyetlen üldözőkből az evangélium türelmes hirdetői, akik az
üldözött hitet saját vérük ontásával is terjesztik? Ezek azok
az isteni művek, melyekről a Fiú állítja, hogy mindennap
műveli őket az Atyával: „Atyám szüntelen munkálkodik, és

én is munkálkodom" (Jn 5,13). Isten e műveiről éneкли léleken Szent Dávid: „Áldott legyen az Úr, Izrael Istene, Ki egyedül művel csodákat!" (Zsolt 71,18). Ezekről mondja Ámosz próféta is: „Ő alkot mindent, és hajnalra fordítja a halál árnyát" (Ám 5,8. LXX). Ez „a Fölséges jobbjá változása" (Zsolt 76,11). Istennek ez üdvös működéséért imádkozik az Úrhoz a Próféta: „Erősítsd meg, Isten, amit bennünk műveltél" (uo. 67,29).

Nem is említem Isten azon titkos, rejtett intézkedéseit, melyeknek rendkívüli hatásait az összes szentek minden pillanatban érzik a lelkükben, vagy azt az égből áradó lelki örömet, mely a levert lelket váratlan, friss vidámsággal ragadja addig soha nem ismert szívbeli elragadtatásra, s kimondhatatlan, soha nem hallott vigasztaló boldogságra. Ez néha a leglanyhább lelkiállapot merevségéből is a legbuzgóbb imádságra ébreszt bennünket, mintha mélységes álomból serkenénk fel. Ez az az öröm, melyről a szent Apostol mondotta, hogy „szem nem látta, fül nem hallotta, s ember szíve föl nem fogta": azé az emberé tudniillik, akit megbénítanak a földi bűnök, tehát még mindig földi ember, és emberi vonzalmakhoz tapad, s Isten ezen ajándékaiból semmit sem ismer tapasztalásból. Végül ugyanez az Apostol hozzáteszi még, mind magára, mind a hozzá hasonlókra értve, akik felhagytak már ezzel az emberi életmóddal: „Nekünk azonban Lelke által kinyilatkoztatta az Isten" (1Kor 2,9–10).

13. A tisztaság édességét csak azok ismerik, akik maguk is tapasztalták

Minél magasabb rendű tisztaságra emelkedik tehát ezek által a lélek, annál magasztosabban szemléli az Istent, és sokkal inkább növekszik bámulata, semhogy képes volna azt elmondani, szavakba foglalni. Amiként ugyanis nem képes az megérteni ennek a hatalmát, aki léleken nem tapasztalta, éppúgy szavakba sem tudja önteni az, aki átélte. Úgy van vele, mintha a méz édességét akarná elmondani olyannak, aki még soha édeset nem ízlelt. Amiként ennek az íznek az édes-

ségét nem tudja felfogni füllel az, aki szájában sohasem érezte, éppúgy az sem képes szavakkal közölni azt az édességet, melyet ízlelése gyönyörűségéből ismer. Csak saját maga ismerheti meg ezt az édességet, s csak önmagában csodálhatja hallgatagon a megtapasztalt íz kellemességét.

Ugyanígy aki kiérdemelte, hogy eljusson erre az előbb említett erényességre, az is csak hallgatag lélekkel gondolhatja át mindazt, amit Isten különös kegyelme művel övéiben. S amikor csodálkozva szemléli őket, lángra gyúlva tőlük, szíve bensőséges megindultságában így kiált fel majd: „Csodálatosak, Uram, műveid, és lelkem jól ismeri őket!” (Zsolt 138,14).

Ez tehát Isten csodálatos műve: hogy a testi ember még e testben élve megveti a testi vonzalmakat; a körülmények és sorsfordulatok oly nagy változandóságában is megőrzi lelke egyugyanazon állapotát, s bármi történjék is vele, abban változatlanul kitart. Ez az erény vert gyökeret annak az aggasztánnak a lelkében is, akit Alexandriában körülvelt egyszer a hitetlenek tömege. Szorongatói nemcsak átkokkal halmozták el, hanem a legsúlyosabb sértésekkel is illették. S mikor gúnyosan ezt kérdezték tőle: „Ugyan miféle csodát tett a ti Krisztustok, akit tiszteltek?” – ő ezt felelte: „Azt, hogy se ezek, sem még nagyobb sértések, ha ilyenekkel illetnének, meg ne zavarjanak, s ne sértsenek”.

14. Kérdés: Milyen magatartással és mikor érhető el a tökéletes tisztaság?

GERMANUS: Ez a már nem is emberi, nem is földi, hanem egyenesen égi és angyali tisztaság hirtelen és váratlanul hatott ránk, s oly nagy bámulattal tölt el bennünket, hogy inkább a csüggedés félelmét ébreszti bennünk, semmint elérésére ösztönözné a lelkünket. Azért arra kérünk, kimerítően oktass ki bennünket ebben az előadásodban, hogy minő magatartással és mikor szereshető meg vagy érhető el ez a tökéletesség. Csak így hihetjük el, hogy egyáltalában megvalósítható, s a számára kijelölt idő is megszerzésére lelkesít majd bennünket. Míg ugyanis e testben élünk, az egész megvaló-

síthatatlannak tűnik fel előttünk, hacsak kétségbevonhatatlanul fel nem tárod az utat-módot, mellyel el lehet jutni rá.

15. Mennyi idő alatt szerezhető meg ez a tisztaság?

CHAERÉMON: Meglehetősen vakmerő vállalkozás, meghatározott időt szabni arra, hogy mikor érhető el ennek az említett tisztaságnak a tökéletessége, annál is inkább, mivel oly sokféle az emberi akarat és képesség. Hiszen ezt még az anyagi mesterségeknél és érzékelhető tudományoknál sem könnyű meghatározni: mert aszerint, hogy kinek-kinek minő szándéka és tehetsége van, természetesen hol gyorsabban, hol lassabban sajátíthatók el. De hogy a tisztaság minő magatartással és mennyi idő alatt szerezhető meg, azt egészen határozottan kiszabhatjuk.

Aki tehát távolmarad minden hiábavaló beszédűtől; aki haragját mindig megfékezi és lemond minden evilági aggodalomról s gondról; aki mindennapi táplálékául megelégszik két kis kenyérrel; aztán a vízivásban is mértéket tart, s az alvás pihenését három, vagy mások megállapítása szerint négy órára korlátozza; végül, ha meggyőződése az, hogy a tisztaságot nem saját fáradozásainak és önmegtartóztatásának érdeméből, hanem Isten könyörületességéből nyeri el, mivel enélkül hiábavaló minden emberi fáradozás: – az tudja meg, hogy nem lehetetlen elérnie ezt a tökéletességet hat hónap alatt.

Mindenesetre nyilvánvaló jele annak, hogy valaki közel áll már a tisztasághoz: ha belátja, hogy nem remélheti azt saját fáradozásának igyekezetéből. Ha ugyanis valóban felfogta valaki ennek a zsoltárversnek az igazságát: „Ha nem az Úr építi a házat, építői hiába dolgoznak rajta” (Zsolt 126,1), abból önként következik, hogy tisztaságának érdeme sem teszi felfuvalkodottá; mert átlátja, hogy nem a saját iparkodásával, hanem az Úr irgalmából nyerte el. S másokat sem ítél meg kérlelhetetlen szigorúsággal, mert tudja, hogy semmi az emberi erény, ha nem segíti isteni erő.

16. Mire való, és miképpen érhető el a tisztaság megszerzése és megőrzése?

Azért ha teljes erőnkől fáradozunk is a paráznaság elleni harcban: már az is igen nagy győzelmet jelent, ha nem erőfeszítésünk érdemétől reméljük orvoslását.

Bár mindenki úgy látja, hogy ezt a meggyőződést könnyen és egyhamar meg lehet szerezni, valójában a kezdők éppoly nehezen érik el, mint magát a tökéletes tisztaságot. Ha ugyanis csak egy kicsike siker mosolyog is rájuk a tisztaság terén, máris észrevétlenül egy kis felfuvalkodás lopódzik be lelkiismeretük rejtekébe, s azzal a hittel áztatják magukat, hogy azt saját iparkodásukkal és erőfeszítésükkel érték el. Ez pedig szükségképpen maga után vonja, hogy az Úr egy kissé megvonja tőlük égi oltalmát. Ezért mindaddig kénytelenek túrni azoknak a szenvedélyeknek az uralmát, melyeket előbb az isteni erő oltott ki bennük, míg csak saját tapasztalatukból nem győződnek meg róla, hogy saját erejükből és igyekezetükből nem nyerhetik el a tisztaság erényét.

De be akarom fejezni már e hosszú éjszakai virrasztásba nyúló előadásomat. Csak azt érintem még röviden, miben áll e teljes tisztaság tökéletessége, s egyben összefoglalom mindazt, amit eddig részletezve s külön-külön mondtam. Az tehát a tisztaság betetőzése, ha a szerzetest ébrenlétében semmiféle érzéki gyönyör nem szorongatja, s ha pihen, nem szedik rá csalóka álmok. Csak alvás közben történhetik meg vele, hogy szendergő lelke vigyázatlanságából testi izgalom ébred benne; de amiként ez minden érzéki csábítás nélkül támad, úgy minden testi vágy nélkül el is csitul benne.

Ennyit a tisztaság tökéletességéről. Amit én tudok, arra – nem annyira szavaimmal, mint inkább tapasztalataim alapján – megtanítottalak benneteket. Lehet, hogy a lanyhák és hanyagok azt mondják majd rólam, hogy lehetetlenséget hirdetek: de biztos vagyok benne, hogy az igyekvő lelki emberek megértik, s helyeslik is, amit mondtam. Mert az egyik ember annyira különbözik a másiktól, mint amilyen távol állanak egymástól azok, amik felé lelkünk szándéka törek-

szik: vagyis amennyire messze esik az ég a pokoltól, s Krisztus Béliáltól, Urunk, Üdvözítőnk szavai szerint: „Aki nekem akar szolgálni, kövessen: ahol én vagyok, ott lesz az én szolgám is” (Jn 12,26). Másutt pedig ezt mondja: „Ahol a kincséd, ott a szíved is” (Mt 6,21).

Eddig tartott a szent életű Chaerémon előadása a tökéletes tisztaságról. Ezzel befejezte e csodálatos tanítását a legmagasztosabb szeplőteleniségről. Majd azt tanácsolta nekünk, kik telve voltunk bámulattal és nyugtalansággal, hogy mivel az éj nagyobb része eltelt már, pihentessük egy kissé tagjainkat, s ne vonjuk meg tőlük természetes táplálékukat, az alvást: hogy a test bágyadtságától lelkünk is el ne veszítse szent éberségét és erejét.

XIII. KÖNYV CHAERÉMON APÁT HARMADIK TANÍTÁSA ISTEN KEGYELMÉRŐL

1. Germanus kétsége

Midőn rövid pihenés után visszatértünk a reggeli zsolozsmára és újra találkoztunk a szent aggastyánnal, Germanus apátot komoly aggodalom nyugtalanította.

Az előző tanítás hatására ugyanis igen nagy vágy ébredt bennünk a számunkra eddig ismeretlen tisztaság után. Volt azonban ebben az előadásban a szent életű aggastyánnak egy odavetett megjegyzése, mely az emberi igyekezetet minden érdemtől megfosztotta. Azt állította ugyanis, hogy ha az ember teljes erejéből törekszik is a jóra, akkor is csak Isten ajándékának bőkezűségéből részesülhet benne, s nem nyerheti el saját cselekedetének buzgóságából.

Mi éppen ezen a kérdésen rágódtunk riadtan, amikor a szent életű Chaerémon kijött a cellájából. Láta, hogy halkán beszélgetünk, s ezért a szokottnál hamarabb befejezte imádságát és zsoltaírait, majd megkérdezte tőlünk, hogy mi nyugtalanít bennünket.

2. Kérdés: Miért nem jár ki érdem annak, ha az ember erényességre törekszik?

Erre GERMANUS így szólt:

– Annak az erénynek a magasztossága, mely a múlt éjjeli beszélgetés során tárult fel előttünk, szinte azt mondhatnám: lehetetlenné teszi, hogy higgyünk benne. Ne vedd tehát rossz néven tőlünk, ha éppen ennyire lehetetlennek tűnik fel előttünk az is, hogy ez irányú fáradozásunk jutalma: azaz a tökéletes tisztaság, melyet saját verejtékes munkánk állhatatosságával szerzünk meg, nem szolgál külön érdeméül a fáradozó szorgalomnak. Mert ha például azt látjuk, hogy a szántóvető milyen ernyedetlen buzgósággal műveli a földet, ostobaság

volna, ha mégsem az ő munkájának tulajdonítanánk a termést.

**3. Válasz: Isten segítsége nélkül
nemcsak hogy a tökéletes tisztaságot nem érhetjük el,
hanem egyáltalában semmi jót sem vihetünk véghez**

CHAERÉMON: Éppen az a példa, amelyet felhoztatok, bizonyítja nyilvánvalóan, mennyire semmire sem megy a fáradozó igyekezete Isten segítsége nélkül. Mert ha a földműves minden igyekezetét latba veti is a föld megművelésére, mégsem tulajdoníthatja saját szorgalmának sem a vetés növekedését, sem a termés bőségét. Hiszen gyakran tapasztalhatta, mennyire hiábavaló az igyekezete, ha munkájára nem jön eső a kellő időben, vagy nem követi azt békés, derült tél. Annyira áll ez, hogy amikor a vetés már felnőtt és tökéletesen megérett, még akkor is sokszor láthatjuk, hogy szinte a kezéből ragadja ki azt a rossz időjárás: buzgó, verejtékes munkája mit sem hoz a munkálkodónak, mivel nem kísérte Isten segítségével.

Amiként tehát a tétlen földművesnek, aki nem forgatja gyakran a földjét az ekével, nem adja meg az isteni jószág a bőséges aratást, éppúgy a dolgoznak sem válik hasznára, bár ha egész éjjel fáradozik is: ha ezt a fáradságát nem áldja meg az Úr irgalma. Ne higgye tehát az emberi büszkeség, hogy ő maga fölér az Isten kegyelmével, vagy legalábbis kiegészíti azt. Ne igyekezzék olyan színben tüntetni fel a saját munkáját, hogy azzal hozzájárul Isten ajándékához, mintha az váltaná ki Isten bőkezűségét, s ne dicsekedjék, hogy a bőséges termés szorgalmának érdemével áll arányban. Mert fontolja csak meg és vallja be őszintén: amikor a gazdagság vágyából minden erejével nekifeszült a munkának, még ezt az erőfeszítését sem tudta volna a mezei munkára fordítani, ha az Úr oltalma és irgalma erőt nem adott volna hozzá. És e szándéka és ereje is hiábavaló lett volna, ha Isten kegyessége meg nem engedte volna, hogy azt ki is fejthesse: hiszen hányszor hiúsítja meg fáradozását a túlságosan száraz vagy nedves

időjárás! Azért ha az Úr erőt ad is ökreinek, egészséget a testének, s minden művét eredményessé teszi, minden munkáját megáldja is: még akkor is azért kell imádkoznia, hogy meg ne történjék vele, ami írva van: hogy az ég olyan ne legyen, mint az érc, s a föld, mint a vas (Deut 28,23); s hogy amit meghagy a hernyó, azt meg ne egye a sáska; amit meghagy a sáska, azt meg ne egye a cserebogár, s amit meghagy a cserebogár, azt meg ne egye az üszög (Joel 1,4).

Sőt nem is csupán ebben szorul rá a földműves munkás szorgalma az isteni segítségre. Arra is szüksége van, hogy minden váratlan csapást is elfordítson tőle. Ezek ugyanis, ha mégoly gazdagon fizet is a föld, s ha elnyeri is az óhajtott bő aratást, nemcsak hogy reménységét és várakozását hiúsíthatják meg, hanem még ha betakarította is a termést, akkor is megfoszthatják annak bőségétől.

Mindebből világosan kitűnik, hogy nemcsak cselekedeteinknek, hanem még jó gondolatainknak is Isten a forrása: Ő indítja jóra akaratunkat, Ő adja az erőt és alkalmat is ahhoz, hogy jóra irányuló vágyainkat megvalósíthassuk. Mert „minden jó adomány és minden tökéletes ajándék onnan fölülről, a világosság Atyjától származik” (Jak 1,17). Ő kezdi el bennünk a jót, Ő is segíti kivitelre és tökéletességre, mint az Apostol mondja: „Ő ad magot a magvetőnek, és kenyérrel is Ő tartja; megsokasítja vetéseket és megszaportítja igaz életek termését” (2Kor 9,10).

A mi dolgunk pedig az, hogy az Isten kegyelmét, mely vonz bennünket, mindennap alázatosan kövessük. Különböben, ha keménynyakúan és – miként írva van – „körülmetéletlen füllel” ellenszegülünk (ApCsel 7,15), ezzel csak azt érdemeljük ki, hogy nekünk is szólnak majd Jeremiás szavai: „Vajon aki elesik, nem kel-e föl ismét? S aki elfordult, nem fordul-e megint vissza? Miért fordult el tehát tőlem ez a jeruzsálemi nép megátalkodott elfordulással? Megkeményítették nyakukat, és nem akarnak visszatérni!” (Jer 8,4–5).

4. Ellenvetés: Azt mondják, hogy pogányok is elérték a tisztaságot, Isten kegyelme nélkül

GERMANUS: Ezt a jámbor véleményedet vakmerően nem helyteleníthetjük, de mégis úgy látjuk, hogy megvan az a nehézsége, hogy a szabad akarat lerontása felé hajlik. Azt tapasztaljuk ugyanis, hogy a pogányok közül is sokan, akik pedig nyilván nem érdemelték ki az isteni segítség kegyelmét, nemcsak a mértékletesség és türelem, hanem – ami még csodálatosabb – a tisztaság erényében is tündökölnék. Hogyan volna tehát hihető, hogy ezeket Isten ajándékából nyerték el, mikor szabad akaratuk bilincsbe van verve? Hisz a világi bölcsesség követői előtt nemcsak hogy Isten kegyelme, de még az igaz Isten is teljesen ismeretlen! Márpedig, amennyire ezt komoly olvasmányainkból vagy mások hagyományából tudjuk: állítólag saját fáradozásuk szorgalmából elnyerték a legnagyobb tisztaságot és szeplőteleniséget is.

5. Válasz: A bölcselők állítólagos tisztasága

CHAERÉMON: Szívesen veszem, hogy midőn lángra gyújt benneteket az igazság megismerésének vágya, némi ostobaságot is felhoztok. Ezekkel az ellenvetésekkel ugyanis még szilárdabb és – hogy úgy mondjam – még kipróbáltabb lesz a katolikus hit ereje.

Ki volna ugyanis az a bölcs, aki ilyen ellentmondó ítéleteket elfogadna? Tegnap még azt állítottátok, hogy ezt a szeplőtelen égi tisztaságot még Isten kegyelme sem képes megadni a halandóknak. Most meg elhiszitek, hogy még pogányok is elnyerhették saját erejükből? Mégis, mivel ezt a nehézséget minden bizonnyal – mint mondtátok is – az igazság felderítése iránti buzgóságból hoztátok fel, azért halljátok, mit tartok felőle.

Először is egyáltalában nem szabad hinnünk, hogy ama bölcselők elértek volna olyan lelki tisztaságra, mint amilyentőlünk vár az Apostol, amikor meghagyja, hogy paráznság vagy tisztátalanság még csak szóba se kerüljön közöttünk.

Valami kis részecskéje a tisztaságnak mindenestre volt bennük, nevezetesen testi önmegtartóztatás: vagyis hogy megfékeztek a nemi érintkezésre irányuló bűnös kívánságukat. Ama benső, lelki és állandó testi tisztaságot azonban nemcsak hogy megvalósítani, de még elgondolni sem voltak képesek.

Egyébként ők maguk is hirdetik, hogy Szókratész, aki a leghíresebb volt köztük, nem szégyellte bevallani ezt. Egyszer ugyanis, amikor egy jó arcismerő rátekintett, ezt mondta róla: ὄμματα παιδεραστοῦ, azaz „olyan szemei vannak, mint aki megrontja a gyermekeket”. Ekkor tanítványai rárohantak erre az emberre, hogy megbosszulják a mesterükön ejtett sértést. Ő azonban, mint mondják, ezzel csillapította le méltatlankodásukat: παύσασθε, ἑταῖροι εἰμὶ γάρ, ἐπέχω δέ, vagyis: „Maradjatok nyugton, barátaim! Igenis az vagyok, de tartóztatom magamat”. – Tehát nemcsak az én állításom, hanem ezek vallomása is nyilvánvalóan mutatja, hogy a fajtalanokodást, azaz a szégyenletes nemi érintkezést csak erőszakkal és kénytelenségből nyomták el magukban, de szívükből nem zárták ki a vágat s e szenvedély érzéki gyönyörűségét.

S minő undorral említsem Diogenész ismert véleményét? Tény az, hogy ez az evilági bölcselő nem átallotta úgy adni elő, mint valami emlékezetes mondást; mi azonban pirulás nélkül sem nem ismételhjük, sem nem hallgathatjuk. Mikor ugyanis arról volt szó, hogy valakit házasságtörés miatt meg kell büntetni, állítólag azt mondta ennek az embernek: το δωρεὰν πωλούμενον θανάτῳ μὴ ἀγόραζε, vagyis: „amit ingyen adnak, ne vásárolj meg halálodon”.

Nyilvánvaló tehát, hogy nekik fogalmuk sem volt arról az igazi tisztaságról, melyre mi törekszünk. Éppen azért bizonyos az is, hogy lelki körülmetélkedésünket egyedül csak Isten ajándékából lehet elnyerni, és csak azokban van meg, akik lelkük egész töredelmével Istennek szolgálnak.

6. Isten kegyelme nélkül semmiféle törekvésünket sem vihetjük végbe

Tehát sok dologban, sőt mindenben ki lehet mutatni, hogy az ember mindig rászorul Isten segítségére, s az emberi gyarlóság egyedül, vagyis Isten segítése nélkül semmit sem tud tenni üdvössége dolgában. De semmiben sem mutatkozik ez meg nyilvánvalóbban, mint a tisztaság megszerzésében és megőrzésében. Ne beszéljünk egyelőre arról, milyen nehéz sértetlenül megőrizni; előbb szóljunk röviden megszerzésének eszközeiről.

Mert ha mégoly buzgó is valaki lelkében: kicsoda képes, kérlek, saját erejéből elviselni a pusztaság magányában és száraz kenyéren – nem is a mindennapi éhséget, de akár a jóllakást is, ha emberek dicsérete nem ösztönzi? Ki tudja eltűnni a víz után szomjazást az Úr vigasztalása nélkül? Kicsoda képes megfosztani szemeit az édes, jóleső hajnali szendergéstől, és ki elégszik meg állandóan napi négy órai pihenéssel? Kinek van elég lelkierője ahhoz, hogy vállalja a szüntelen buzgó olvasást, vagy az ernyedetlen szorgalmú munkát, minden ideigvaló nyereség reménye nélkül: ha nem segíti Isten kegyelme? Amiként ezek után szüntelenül vágyódní isteni sugallat nélkül nem lehet, éppúgy véghezvinni sem lehet őket az Ő segítségével.

S minderre nemcsak saját tapasztalatom tanított meg. Kétségbevonhatatlan jelekkel és bizonyítékokkal még nyilvánvalóbbá is tehetem. Nem esik-e meg sokszor velünk, hogy ha valamilyen hasznos vágyunk támad, bármennyire lobog is bennünk a vágy heve, s ha mégoly eltökélt is akaratumk: valamely gyarlóság közbejötté megghiúsítja óhajtásunkat, és jófeltételünket sem kíséri siker, ha az Úr könyörülete erőt nem ad teljesítéséhez? Bizony megszámlálhatatlan azok sokasága, akik hűségesen szeretnének kitartani az erényekre való törekvésben, mégis igen ritkán találkozunk olyanokkal, akik ezeket meg is tudják valósítani, vagy el tudják viselni.

Azt nem is említem, hogy ha semmiféle gyarlóság sem hátráltat bennünket, még akkor sem áll saját hatalmunkban vég-

hezvinni mindazt, amit akarunk. Mert sem a magány csendjét, sem a szigorú böjtöt, sem az olvasmányunkban való állhatatos elmélyülést nem tehetjük mindig arra az időre, amikor az nekünk tetszik. Közbejöhethetnek olyan okok, amelyek gyakran minden jószándékunk ellenére is elvonnak bennünket üdvös gyakorlatainktól. Ezért mind az alkalmas helyet, mind a megfelelő időt, hogy ezeket gyakorolhassuk, kénytelenek vagyunk az Úrtól kieszeni. Az is bizonyos, hogy nem elég, ha mi magunk képesek vagyunk megtenni valamit, ha az Úr nem adja meg az alkalmat valóban véghez is vinni azt, amire képesek vagyunk. Ezért mondja az Apostol is: „Ezért el akartunk menni hozzátok, de a sátán megakadályozott” (1Tesz 2,18).

Így néha – saját hasznunkra – megesik, hogy elterelődünk e lelki törekvéseinktől: miközben ti. szándékunkon kívül megszakad igyekvésünk folytonossága és így testünk gyengeségének is engedünk valamit, akaratunk ellenére is képesek leszünk az üdvös állhatatosságra. Isten illetően rendelkezéséről szólnak a szent Apostol hasonló szavai is: „Háromszor kértem azért az Urat, hogy távoztassa tőlem; de azt felelte: elég neked az én kegyelmem, mert az erő gyöngeségedben lesz teljessé” (2Kor 12,8–9). Hasonlóképpen: „Nem tudjuk, hogyan imádkozzunk helyesen” (Róm 8,26).

7. Isten örök terve és naponkénti gondviselése

Isten terve mindenkor megingathatatlan marad: nem azért alkotta az embert, hogy elpusztuljon, hanem hogy örökké éljen. Azért ha észreveszi, hogy a jóakarát legkisebb szikrája izzik is bennünk,¹⁰ akár önmagunktól támadt, akár Ő maga csiholta ki mintegy szívünk kemény kovakövéből, – kegyességével melengeti, éleszti azt, és sugallatával erősíti: mert „azt akarja, hogy minden ember üdvözüljön és eljusson az igazság ismeretére” (1Tim 2,4). Azt mondja ugyanis az Úr: „Mennyei Atyátok nem akarja, hogy egy is elveszék e kicsinyek közül” (Mt 18,14); másutt pedig: „Isten nem akarja senkinek a vesztét, hanem az a gondolata, hogy ne vesszék el egészen az eltaszított sem” (2Kir 14,14).

Mert igazmondó az Isten és nem hazudik, midőn esküvel erősíti szavait: „Életemre mondom én, az Úr Isten, hogy nem akarom az istentelen halálát, hanem azt, hogy megtérjen útjáról, és éljen” (Ez 33,11). Hogy is volna feltehető Róla súlyos káromlás nélkül, hogy Az, Aki nem akarja, hogy egy is elveszszék a kicsinyek közül, ne azt akarná, hogy egyetemesen mindenki üdvözljön, hanem csak egyesek, valamennyi helyett? Ha tehát valaki mégis elvész, az az Ő akarata ellenére vész el. Hiszen naponta kiáltja mindegyikünk felé: „Térjete meg igen gonosz útitokról! Miért halnátok meg, Izrael háza?” (uo.). S másutt szintén: „Hányszor akartam egybegyűjteni fiaidat, mint ahogy a tyúk szárnya alá gyűjti csibéit, de te nem akartad!” (Mt 23,37). Hasonlóképpen: „Miért fordult el tőlem ez a jeruzsálemi nép megátalkodott elfordulással? Megkeményítették arcukat, és nem akarnak megtérni” (Jer 8,5).

Tehát mindennap rendelkezésünkre áll Krisztus kegyelme, mellyel azt akarja, hogy minden ember üdvözljön és eljusson az igazság ismeretére,¹¹ és mindenkit kivétel nélkül hív: „Jöjjetek hozzám mindnyájan, akik elfáradtatok és meg vagytok terhelve: én felüdítlek titeket” (Mt 11,28). Ha azonban nem hívna egyetemesen mindenkit, hanem csak egyeseket, ebből az következne, hogy nem mindenkit terhel az áteredő bűn vagy a személyes bűn, tehát akkor ez a mondás sem igaz: „Mert mindnyájan vétkeztek, és nélkülözik Isten dicsőségét” (Róm 3,23), és azt sem kell akkor hinnünk, hogy „a halál minden emberre átterjedt” (uo. 5,12).

Akik tehát elvesznek, Isten akarata ellenére vesznek el. Annyira igaz ez, hogy a Szentírás tanúsága szerint a halált nem is Isten teremtette: „Hisz Isten nem alkotta a halált, és nem leli örömét az élők vesztén” (Bölcs 1,13).

Ezért van az, hogy amikor olyasmit kérünk, ami kárunkra van, Isten többnyire csak nagyon későn, vagy egyáltalában nem hallgatja meg imádságunkat. Viszont amiről azt hisszük, hogy kárunkra van, azt az Úr, mint irgalmas orvos, akaratunk ellenére is kegyeskedik ránk mérni, hasznunkra. Néha késlelteti veszedelmes szándékainkat és halálos törek-

véseinket, vagy pedig eltéríti őket végzetes kivitelüktől; más-
kor meg, mikor a halálba rohanunk, visszavon bennünket az
üdvösségre, s vak létünkre kiment a pokol torkából.

8. Isten kegyelme és a szabad akarat

Szépen fejezte ki az Isten szava, hogy minő gonddal és
gondviseléssel viseltetik irántunk az Úr. Amikor ugyanis
Ozeás próféta előképes értelemben a parázna Jeruzsálemről
beszél, hogy minő kárhozatos sietséggel igyekszik a bálvány-
imádásra, ezt mondja: „Elmegyek szeretőim után, kik meg-
adják nekem kenyeremet és vizemet, gyapjúmat és lenemet,
olajomat és italomat”. Isten kegyessége azonban, mely üd-
vösségét tartja szem előtt és nem akaratának kedvez, ezt fele-
li neki: „Íme, én elzárom útját tövissel és falat emelek eléje,
hogy meg ne találja ösvényeit. Ha aztán szeretői után megy,
el nem éri őket; s ha keresésükre indul, meg nem találja őket.
Akkor azt mondja majd: Visszatérek előbbi uramhoz, mert
jobb volt nekem akkor, mint most” (Oz 2,5–7).

Majd meg ezzel a hasonlattal írja le makacsságunkat és
megvetésünket, amikor lázadó lélekkel elutasítjuk Őt, Aki
üdvösségre hív bennünket: „Ezt mondtam: Hívj engem
Atyádnak és ne szűnjél meg utánam járni. De mint az asz-
szony megveti szeretőjét, úgy vetett meg engem Izrael háza”
(Jer 3,19–20).

Méltán hasonlította Jeruzsálemet házasságtörő asszony-
hoz, aki elhagyja férjét; a maga szeretetét és állandó kegyes-
ségét pedig férjhez, kit elhagy a felesége. Isten jóságát és sze-
retetét ugyanis, melyet szüntelen áraszt az emberi nemre,
semmiféle sértés nem képes legyőzni: vagyis nem szűnik
meg miatta törődni üdvösségünkkel, és nem hagy fel eredeti
szándékával, mintha gonoszságaink kedvét szegték volna.
Ezt a végtelen szeretetet találóbb hasonlattal nem is fejezhet-
te volna ki a Szentírás, mint annak a férjnek a példájával, ki
lángoló szeretettel veszi körül feleségét, s minél inkább érzi,
hogy az nem törődik vele, annál hevesebben lángol iránta.

Tehát állandóan és elszakíthatatlanul velünk van az isteni oltalom, és oly nagy a Teremtő jósága teremtménye iránt, hogy gondviselése nemcsak kíséri, hanem állandóan meg is előzi. Tapasztalta ezt a Próféta is, azért nyíltan megvallja az Úrnak: „Előmben jó az én kegyes Istenem” (Zsolt 58,11).

Ha tehát némi jelét látja bennünk a jóakaratra, ezt nyomban megvilágosítja, megerősíti és az üdvösségre vezérli, s így növekedést ad annak, amit vagy Ő maga ültetett el bennünk, vagy amit saját kezdeményezésünkre bennünk kicsírázni láttott.¹² Azt mondja ugyanis: „Mielőtt még kiáltanának, én már hallom; amikor még beszélnek, én már meghallgatom” (Iz 65,24). Másutt ismét: „Kiáltásod szavára, rögtön, amint meghallja, meghallgat téged” (uo. 30,19). Sőt nem csupán szent vágyakra ihlet kegyesen, hanem előre el is rendezi életünk eseményeit: módot nyújt, hogy jó végre vigyük vágyainkat, s tévelygésünk közben ráirányít az üdvösség útjára.

9. Jóakarataunk hathatósága és Isten kegyelme

Ezért az emberi értelem nem egykönnyen érti meg, hogyan adja meg az Úr a kérőknek, amit kérnek; hogyan találunk rá, akik keresik, és hogyan nyit ajtót a zörgetőknek (Mt 7,7). Nem fogja föl, hogyan találunk Rá azok, akik nem keresték, és miképpen nyilvánítja ki Magát azok előtt, akik nem kérdezősködtek utána: miként tárja ki karját naphosszat a hitetlen, ellenszegülő nép felé (Róm 10,20–21); hogyan hívja azokat, akik ellene szegülnek és távol állnak Tőle; hogyan vonzza az üdvösségre akarata ellenére is őket, s akik vétkezni akarnak, miként vonja meg azoktól akarata véghezvitelét, s hogyan áll kegyesen ellent azoknak, kik a gonoszságra sietnek.¹³

De ki is érthetné meg, miért tulajdonítja a Szentírás a mi akarataknak egész üdvösségünket, mikor azt mondja: „Ha úgy akarjátok és rám hallgattok, majd a föld legjavából esztek” (Iz 1,19). Másutt viszont miért mondja: „Nem azon múlik, aki erőlködik vagy aki törtet, hanem az irgalmas Istenen” (Róm 9,16)?

Miért mondja egyszer azt, hogy Isten „megfizet kinek-kinek tervei szerint” (uo. 2,6); másszor meg, hogy „maga Isten műveli bennetek jóakarata szerint a szándékot meg a végrehajtást is” (Fil 2,13); és: „Ez nem a magatok érdeme, hanem Isten ajándéka. Nem tetteiteknek köszönhetitek, hogy senki se dicsekedhessék” (Ef 2,8–9)?

Mit jelent ez a mondat: „Közeledjete Istenhez, és Ő is közeledni fog hozzátok” (Jak 4,8); másutt viszont ezt találjuk: „Senki sem tud hozzám jönni, ha az Atya, Aki küldött engem, nem vonzza” (Jn 6,44).

Vagy mit jelent a következő: „Egyengesd lábad ösvényét, és irányítsd utaidat” (Péld 4,26. LXX)? Ugyanakkor viszont ezekkel a szavakkal imádkozunk: „Tedd színed előtt egyenessé utamat” (Zsolt 5,9). És: „Add, hogy ösvényeiden szilárd léptekkel járjak, és meg ne inogjon a lábam” (uo. 16,5).

Miért int újra meg újra bennünket: „Szerezzetek magatoknak új szívet és új lelket!” (Ez 18,31)? Viszont ugyancsak Ő azt ígéri: „Egy szívet adok nekik, és új lelket öntök beléjük; elveszem testükből a kőszívet, és hús-szívet adok nekik, hogy parancsaim szerint járjanak, és megtartsák ítéleteimet” (uo. 11,19–20).

Miért parancsolja az Úr: „Mosd meg szívedet a gonoszástól, Jeruzsálem, hogy megszabadulj” (Jer 4,14)? A Próféta viszont ezt kéri az Úrtól: „Tiszta szívet teremts belém, Isten”; majd ismét: „Moss meg engem, hogy a hónál fehérebb legyek” (Zsolt 50,12. 9.).

Miért mondja a Szentírás: „Gyújtsátok fel magatokban a tudás világosságát” (Oz 10,12. LXX)? Viszont Istenről ezt mondja: „Ki tudományra tanítja az embert” (Zsolt 93,110); valamint, hogy „az Úr teszi látókká a vakokat” (uo. 145,8). S a próféta imádságában is ezt mondjuk: „Ragyogtasd fel szememet, hogy halálos álomba ne merüljek” (uo. 12,4).

Mindezek a szakaszok egyformán hirdetik Isten kegyelmét és akaratunk szabadságát, továbbá, hogy néha az ember saját igyekezetéből is törekedhetik az erények után, de mindenkor rászorul Isten segítségére. Nem mindig akkor élvezzük ugyanis az egészséget, amikor akarjuk, s a betegségtől

sem szabadulhatunk kényünk-kedvünk szerint.¹⁴ De mit használ vágyódni az egészség kegyelme után, ha az Úr, Aki magát az életet is adta, nem adja meg vele az egészséges élet-erőt is?

Hogy pedig még világosabban kitűnjék, hogy néha a természetes jóság révén is, amit a Teremtő jótéteménye adott, felfakadhat bennünk a jóakarát forrása – bár ez az erények tökéletességére nem juthat el az Úr irányítása nélkül –, minderre tanú az Apostol, aki azt mondja: „Akarni kész volnék,¹⁵ de arra, hogy a jót meg is tegyem, nem vagyok képes” (Róm 7,18).

10. A szabad akarat gyöngesége

Akaratunk szabadságát megerősíti a Szentírás, mikor azt mondja: „Óvd a szívedet minden gonddal!” (Péld 4,23). Gyöngeségét azonban az Apostol tárja fel, mondván: „Az Úr őrizze meg szíveteket és elméteket Krisztus Jézusban” (Fil 4,7).

A szabad akarat erejét Dávid hirdeti, e szavakkal: „Törvényed megtartására hajlítom szívemet” (Zsolt 118,112); gyöngeségét azonban hasonlóképpen tanítja, mikor így imádkozik: „Hajlítsd szívemet bizonyosságaidra, és ne a kapzsiságra” (uo. 36). Salamon is azt mondja: „(Az Úr) hajlítsa magához szívünket, hogy mindenben az Ő útján járjunk, s megtartsuk parancsolatait, szertartásait s rendeleteit” (3Kir 8,58).

Akaratunk hatalmát ezzel jelzi a Zsoltáros: „Őrizd meg nyelvedet a gonosztól, s ajkad ne beszéljen csalárdságot” (Zsolt 33,14); gyöngeségét azonban szintén megvallja ebben az imádságunkban, amikor azt mondja: „Tégy, Uram, lakatot a számra, és reteszt ajkam ajtajára” (uo. 140,3).

Hogy akaratunk mire képes, azt az Úr jelenti ki, amikor ezt mondja: „Olld le nyakad bilincseit, Sion fogoly leánya” (Iz 52,3); gyarlóságát viszont a Próféta énekli meg, mondván: „Az Úr szabadítja meg a foglyokat” (Zsolt 145,7), és másutt: „Széttörted bilincseimet: a hála áldozatát mutatom be Neked” (uo. 115,16–17).

Az Evangéliumban halljuk, hogyan hív bennünket az Úr, hogy siessünk Hozzá szabad akaratunkkal: „Jöjjetek Hozzám mindnyájan, akik elfáradtatok és meg vagytok terhelve: én felüdítlek titeket” (Mt 11,28); de gyengeségét is ugyancsak az Úr hirdeti, mondván: „Senki sem tud hozzám jönni, ha az Atya, Aki küldött engem, nem vonzza” (Jn 6,44).

Az Apostol rámutat szabad akaratunkra e szavakkal: „Úgy fussatok, hogy elnyerjétek (a díjat)!” (1Kor 9,24); gyengeségét viszont Keresztelő Szent János tanúsítja, midőn ezt mondja: „Az ember semmit sem vallhat magáénak, hacsak a mennyből nem kapta” (Jn 3,27).

A Próféta azt parancsolja, hogy gondosan őrizzük lelkünket: „Vigyázzatok a lelketekre!” (Jer 17,21); viszont egy másik próféta ugyanazon Lélek sugallatára ezt hirdeti: „Ha nem az Úr őrzi a várost, őre hasztalan virraszt felette” (Zsolt 126,1).

Az Apostol a filippiekhez írván utal szabad akaratunkra: „Félve-remegve munkáljátok üdvösségeteket”; de hogy gyengeségére is rámutasson, hozzáteszi: „Hiszen maga Isten műveli bennetek jóakarata szerint a szándékot meg a végrehajtást is” (Fil 2,12–13).¹⁶

11. Isten kegyelme kíséri-e, vagy megelőzi jóra irányuló akaratunkat?

Mindez szinte elválaszthatatlanul összefügg és át- meg át- hatja egymást. Ezért még a nagy hittudósok közt is nehéz kérdés, hogy melyik függ a másiktól: vagyis azért könyörül rajtunk az Isten, mivel belőlünk indul ki a jóra való elhatározás, vagy pedig azáltal nyerjük el a jóra való készséget, mert megkönyörül rajtunk az Isten? Sokan, akik ezeket (a fentebbi, ellentmondó idézeteket) külön-külön tekintették és a kelleténél jobban hangsúlyozták, különböző s egymásnak ellentmondó tévedésekbe estek.¹⁷

Ha ugyanis azt állítjuk, hogy tőlünk indul ki a jóra való készség: akkor mi történt a keresztényüldöző Pállal, vagy a vámos Mátéval? Hisz az egyiket ártatlanok kiontott vére és szenvedései, a másikat meg oly sok erőszakosság és nyílt rab-

lás után hívta meg az Úr az üdvösségre! Ha pedig azt mondjuk, hogy mindig az Isten kegyelme ihleti jóra akaratunkat: akkor mit tartsunk Zakeus hitéről, mit a kereszten függő lator megtéréséről? Ezek vágyódásukkal mintegy erőszakot alkalmaztak a mennyek országának megszerzésére, s ezzel megelőzték Isten külön hívó szavát.

Ha pedig az erényekben való tökéletességet és Isten parancsainak megtartását tulajdonítjuk saját akaratunknak, akkor miért imádkozzuk: „Erősítsd meg, Isten, amit bennünk műveltél!” (Zsolt 67,29), és: „Vezesd jóra felettünk kezünk munkáját!” (uo. 89,17)? Hisz tudjuk, hogy (a moabiták) azért hívták segítségül Bálaámot, hogy átkozza meg Izraelt, és lám, az Úr nem engedte meg neki (Num 22,5–13). Abimeleket megőrzi attól, hogy illesse Rebekát s így vétkezzék Isten ellen (Gen 26,7–11). Józsefet testvéreinek irigysége miatt hurcolják el, hogy Izrael fiai Egyiptomba mehessenek, s míg azok testvérük megölését tervezik, ezzel az elkövetkező éhínség orvoslását segítik elő. Mikor testvérei felismerték Józsefet, ez nyíltan ki is jelentette nekik: „Ne féljetek és ne is szörnyülködjetek azon, hogy eladtatok engem ebbe az országba. Megmentéstekre küldött tehát engem az Úr, hogy ti megtartassatok a földön s legyen ennivalótok, hogy élhessetek. Nem a ti elhatározástok, hanem az Isten akarata küldött engem ide: Ő tett engem a fáraó atyjává s egész házának urává, s Egyiptom egész földjének fejedelmévé” (Gen 45,5–8). – S mikor atyja meghalt és testvérei félték tőle, hogy most bosszút áll rajtuk, ezzel oszlatta el gyanakvó rettegésüket: „Ne féljete! Ellene szegülhetünk-e az Isten akaratának? Ti gonoszságot gondoltatok ellenem, de az Isten jóra fordította azt, hogy felmagasztaljon engem, amint most látjátok, és sok népet megmentsen” (uo. 50,19–20).

Szent Dávid hasonlóképpen kijelentette a 104. zsoltárban, hogy mindez Isten tervei szerint történt: „És éhséget bocsátott az országra, s a kenyér minden botját összezúzta. Elküldött előttük egy férfiút: rabszolgának adták el Józsefet” (Zsolt 104,16).

E két dolog tehát: vagyis Isten kegyelme és a szabad akarat, látszólag ellenkezik egymással; valójában azonban mindkettő egybehangzik, s nekünk mindkettőt fel kell karolnunk. Ez az igazi jámborság! Egyiket se vonjuk meg az embertől, hogy úgy ne tűnjék fel, mintha áthágnánk az Egyház hitszabályát. Mikor ugyanis Isten azt látja, hogy a jóra hajlunk, ezt az elhatározásunkat segíti, irányítja és megszilárdítja. Mert „kiáltásod szavára rögtön, amint meghallja, meghallgat téged” (Iz 30,19), és azt mondja: „Hívj segítségül a szorongatás napján: megmentelek és te dicsérni fogsz engem” (Zsolt 49,15). Ha viszont azt veszi észre, hogy nem akarjuk a jót vagy pedig ellanyhulunk benne, üdvös intelmekkel buzdítja szívünket, hogy helyreállítsa vagy megteremtse bennünk a jóra való készséget.

12. Ezt a jóra való készséget nem lehet mindig a kegyelemnek, sem egyedül az embernek tulajdonítani

Tévedés volna ugyanis azt hinni, hogy az Isten úgy teremtette az embert, hogy annak se készsége, se képessége ne legyen a jóra. S a szabad akaratot sem azért adta neki, hogy csak a rosszra legyen készsége és képessége; azt viszont megtagadta volna tőle, hogy a jóra önmagától kész vagy képes legyen. Különbözik ugyanis az Úr azon kijelentésének, melyet az első ember bukása után mondott: „Íme, Ádám olyanná lett, mint egy közülünk: tud jót és gonoszt” (Gen 3,22)? Nem szabad ugyanis azt gondolnunk, hogy azelőtt teljesen ismeretlen volt előtte a jó; különben azt kellene tartanunk, hogy Isten esztelen és érzéketlen állatnak alkotta. Ez pedig nyilván ostobaság, s a katolikus hittől teljességgel messze esik.

Ellenkezőleg: bölcs Salamon véleménye szerint Isten igen is igaznak alkotta az embert (Préd 7,30): vagyis hogy állandóan és kizárólag csak a jó tudásával éljen; ő azonban beleártotta magát mindenféle mesterkedésbe (uo). Tehát, mint az Úr mondotta: most már tudott jót és gonoszt. Azaz Ádám bukása után már a rosszat is ismerte, amit azelőtt nem tu-

dott, de azért a jó ismeretét, amit előbb kapott, nem veszítette el.¹⁸

Végül, hogy az emberi nem a bukás után sem veszítette el a jó ismeretét, azt az Apostol véleménye is nyilván bizonyítja. Azt mondja ugyanis: „Amikor a pogányok a törvény híján a természet szavára teszik meg a törvényben foglaltakat, törvény hiányában önmaguknak törvényei. Ezzel igazolják, hogy a törvény követelménye szívükbe van írva, amiről lelkiismeretük tanúskodik, és önméltóságuk is, mely hol vádolja, hol fölmenti őket – azon a napon, amikor evangéliumom szerint Isten ítélkezik az emberek rejtett dolgai fölött” (Róm 2,14–16).

Ugyanígy értelemben feddi az Úr a próféta által a zsidók vakságát is, mely nem természetüknél fogva van bennük, hanem makacsul, szántsándékkal maguk idézték magukra: „Süketek, halljatok! Vakok, nézzetek és lássatok! Ki süket, ha nem az én szolgám? És ki vak, ha nem az, akihez követeimet küldöttem?” (Iz 42,18–19). S hogy ezt a vakságot senki se tulajdonítsa természetüknek, hanem saját akaratuknak, azért másutt ezt mondja: „Vezesd ki ezt a népet, mely vak, bár van szeme, és süket, bár van füle” (uo. 43,8). Majd ismét: „Van szemetek, de nem láttok; van fületek, de nem hallotok” (Jer 5,21). Hasonlóképpen mondja az Úr is az Evangéliumban: „Mert szemük van, de nem látnak, fülük van, de nem hallanak és nem értenek. Beteljesedik rajtuk Izaiás próféta jövendölése: Hallani fogtok, de nem értetek; nézni fogtok, de nem láttok. Megkérgesedett e nép szíve: fülükre nagyot hallanak; szívükben értelem ne legyen, és meg ne térjenek, hogy meggyógyítsam őket” (Mt 13,13–15). – S végül, hogy rámutasson arra, mennyire megvan bennünk a jóra való képesség, így feddi a farizeusokat: „Miért nem ítéltetek meg magatoktól, mi a jó?” (Lk 12,57) Ezt nyilván nem mondotta volna, ha nem tudta volna, hogy természetes ítélőképességük folytán igenis megítélhetnék, mi a helyes.

Ezért óvakodjunk attól, hogy az Úrnak tulajdonítsuk a szentek összes érdemeit, és csak a rosszat és elvetemültséget tudjuk be az emberi természetnek.¹⁹ Erre ugyanis rácáfol

bölcs Salamonnak, sőt: magának az Úrnak a tanúbizonysága, – mert az Ő szavai ezek. A templom felépítése után ugyanis Salamon így imádkozott: „Atyám, Dávid, házat akart építeni az Úr, Izrael Istene nevének; de az Úr így szólott atyámhoz, Dávidhoz: Mikor szívedben eltökélted, hogy házat építesz nevemnek, – jól tetted, hogy ezt forgattad elmédben. Mindazonáltal nem te fogsz házat építeni nevemnek” (3Kir 8,17–19).

Kérdés, hogy amikor Dávid erre gondolt és ezt forgatta elméjében: vajon jó volt-e ez, s így Istentől származott, vagy rossz volt, tehát csak az embertől eredhetett? Mert ha jó volt az a gondolata, hogy templomot épít, és Istentől eredt: akkor miért tagadja meg a kivitelét éppen Az, Aki sugallta? Ha pedig rossz gondolat volt, és embertől származott: akkor miért dicséri az Úr? Nem hihetünk tehát mást, mint hogy jó volt ez a gondolata, és embertől származott.²⁰ Ugyanígy vélekedhetünk saját gondolatainkról is, napról napra. Mert nem egyedül Dávidnak adta meg az Úr, hogy a maga erejéből támadjon jó gondolata, s a mi természetunktől sem tagadja meg, hogy valami jó jusson az eszünkbe.

Nem kételkedhetünk tehát abban, hogy a Teremtő jósága minden lélekbe természeténél fogva belé oltotta az erények csíráját: ezek azonban csak akkor fejlődhetnek ki tökéletesen, ha az Úr megadja hozzá segítségét. A szent Apostol szerint ugyanis „nem az számít, aki ültet, sem az, aki öntöz, hanem csak az Isten, aki a növekedést adja” (1Kor 3,7).

Továbbá Pastor könyve is félreérthetetlenül tanítja, hogy az ember akarata minden tekintetben szabad. Azt mondja ugyanis, hogy mindegyikünk mellett két angyal áll: egy jó és egy rossz, és az ember tetszésétől függ, hogy melyiket követi (vö. Coll VIII,17). Az ember szabad akarata tehát mindenkor megmarad, melynél fogva Isten kegyelmét semmibe veheti vagy magáévá teheti.

Az Apostol sem hagyta volna meg, hogy „félve-remegve munkáljátok üdvösségeteket”, ha nem tudta volna bizonyosan, hogy munkálkodhatunk rajta, vagy el is hanyagolhatjuk. Hogy azonban senki se higgye magáról, hogy az üdvösség munkálásához nem szorul rá isteni segítségre, ezért hozzáte-

szi: „Hiszen maga Isten műveli bennetek jóakarata szerint a szándékot meg a végrehajtást is” (Fil 2,12–13). Azért inti Timoteust is: „El ne hanyagold a benned levő kegyelmet!” (1Tim 4,14); másutt pedig: „Ezért figyelmeztetek, hogy szítsd fel magadban Isten kegyelmét, mely benned van” (2Tim 1,6).

Ezért buzdítja és inti a korintusiakat is, hogy természetlen cselekedeteikkel ne váljanak méltatlanokká Isten kegyelmére: „Mint az Ő munkatársai, figyelmeztetünk titeket, hogy Isten kegyelmét ne vegyétek hiába” (2Kor 6,1). Az üdvösség kegyelme kétségtelenül azért nem vált javára Simonnak, mivel „hiába vette”. Nem akart ugyanis engedelmeskedni Szent Péter parancsának, aki azt mondta neki: „Térj meg gonoszágodból, és kérd Istent, hogy bocsássa meg szívednek ezt a gondolatát. Látom ugyanis, hogy elöntött a keserű epe, és rabul ejtett a gonoszság köteléke” (ApCsel 8,22–23).

Az Úr irgalma tehát megelőzi az ember akaratát, mert azt mondja a Szentírás: „Elémbe jó az én kegyes Istenem” (Zsolt 58,11); viszont a mi akaratunk néha megelőzi az Urat, Aki gyakran késik és vár, hogy kiismerje szándékunkat. Ezért mondja a Zsoltáros: „Kora reggel megelőz imádságom” (Zsolt 87,14); és másutt ismét: „A hajnal előtt kelek és kiáltok. ...Virradat előtt Hozzád emelem szememet” (uo. 118,147–148).

Hív és csalogat bennünket az Úr, midőn ezt mondja: „Naphosszat kitárom karomat a hitetlen, ellenszegülő nép felé” (Róm 10,21); viszont mi hívjuk Őt, amikor ezt imádkozzuk Hozzá: „Egész nap Feléd terjesztem kezemet” (Zsolt 87,10).

Vár reánk, minthogy a Próféta ezt mondja: „Éppen azért arra vár az Úr, hogy irgalmazzon nektek” (Iz 30,18); viszont mi várunk Rá, amikor ezt mondjuk: „Várva vártam az Urat, és Ő rám tekintett” (Zsolt 39,2); és: „Várom, Uram, szabadításodat” (uo. 118,166).

Megerősít bennünket, midőn ezt mondja: „Én oktattam őket és erősítettem meg karjukat, és ők mégis gonoszat gondolnak ellenem” (Oz 7,15). Viszont máskor meg arra buzdít bennünket, hogy magunk erősödjünk meg: „Erősítsétek meg

a lankadt kezeket, s roskadozó térdeteket szilárdítsátok meg!" (Iz 35,3).

Maga Jézus így kiált hozzánk: „Aki szomjazik, jöjjön hozzám és igyék” (Jn 7,37). A Próféta viszont Hozzá kiált: „Fáradtra kiáltom magam, torkom berekedt, szemem eleped, míg Istenemre várakozom” (Zsolt 68,4).

Maga az Úr keres bennünket, midőn ezt mondja: „Kerestem őt, de nem találtam; hívtam, de senki sem felelt” (Én 5,6; Iz 66,4). Viszont máskor meg Őt keresi jegyese és sírva panaszkodik: „Éjjelenként kerestem fekvőhelyemen, kit szeret a lelkem, de nem találtam, Hívtam, de nem adott választ” (Én 3,1. 5,6).

13. Isten kegyelmével nem ér fel az emberi igyekezet

Így tehát Isten kegyelme mindig közreműködik a mi akaratunkkal a jó megvalósítására, és mindenben segíti, oltalmazza és védelmezi azt. Közben azonban elvárja és megkívánja tőle a jóra való készséget: hogy ne úgy tűnjék fel, mint ha olyan valakit halmozna el ajándékaival, aki teljesen alszik, vagy pedig tétlen semmittevésben tesped. Ezért mintegy keresi az alkalmat, hogy elűzze az emberi lomhaság tespedését, s értelmetlennek ne tűnjék fel bőkezűségének gazdagsága. Tehát bizonyos vágy vagy fáradalom ürügyével osztja ki, bár azért Isten kegyelme mindenkor ingyenes ajándék marad: hiszen oly csekély, jelentéktelen igyekezetért a halhatatlanság mérhetetlen dicsőségét s az örök boldogság felbecsülhetetlen ajándékait osztja ki mérhetetlen bőkezűségében.

S ha a kereszten függő latorban megvolt is a hit, azért még nem kell azt tartanunk, hogy nem ingyen ígérte neki az Úr a paradicsomi boldogságot, vagy hogy Dávid király bűnbánata csupán ezzel az egy szóval: „Vétkeztem az Úr ellen!” – eltörölte két súlyos vétkét, és nem inkább az Úr kegyessége tette ezt. Nátán próféta valóban ezt is mondta neki: „Az Úr megbocsátotta bűnöd: nem lakolsz halállal” (2Kir 12,13). Az, hogy a gyilkosságot még házasságtöréssel is tetézte, szabad akaratából fakadt; hogy azonban a próféta megfeddette, ez

Isten leereszkedő kegyelme. Mikor alázatosan beismeri vétékét, ez megint saját szabad elhatározásának műve;²¹ az viszont, hogy oly rövid idő alatt kiérdemli oly nagy bűnök bocsánatát, ez ismét a könyörülő Isten ajándéka.

De minek beszéljünk erről a rövid bűnvallomásról és Istennek érte fizetett hasonlíthatatlan bőkezűségéről, amikor oly kézenfekvő az, amit Szent Pál apostol mond saját számtalan üldöztetéséről, mikor összehasonlította velük az eljövendő jutalom nagyságát? Azt mondja ugyanis: „Pillanatnyi, könnyű szenvedésünk ugyanis a mennyei dicsőség túláradó, örök mértékét szerzi meg nekünk” (2Kor 4,17). Ugyanerről másutt is, állandóan így ír: „A jelen szenvedések nem mérhetők az eljövendő dicsőséghez, mely nyilvánvalóvá lesz rajtunk” (Róm 8,18).

Bármennyire erőlködik is tehát az emberi gyarlóság, a jövendő jutalommal fel nem érhet, és fáradozásaival nem csökkenti az isteni kegyelem értékét: mintha ti. az nem lenne mindenkor ingyenes. Ezért a népek említett tanítómestere is, bár tanúságot tesz arról, hogy az apostoli méltóságot Isten kegyelméből nyerte el, amikor azt mondja: „Isten kegyelméből vagyok, ami vagyok”, – viszont azt is kijelenti, hogy ő ennek az isteni kegyelemnek mindenkor meg is felelt: „Rám árasztott kegyelme meddő nem maradt. Többet fáradtam mindnyájuknál, igaz ugyan, hogy nem én, hanem Isten kegyelme velem” (1Kor 15,10). Mikor ugyanis azt mondja, hogy „fáradtam”, ezzel saját elhatározásából eredő igyekezetét jelzi; mikor azonban hozzáteszi, hogy „nem én, hanem Isten kegyelme”, ezzel rámutat az isteni oltalom hathatóságára. Mikor végül azt is hozzámondja: „velem”, ezzel kinyilvánítja, hogy a kegyelmet nem tétlenül, nem nyugodt biztonságban élvezte, hanem küszködve és fáradozva együttműködött vele.

14. Isten a kísértésekkel az emberi akarat erejét akarja próbára tenni

Mint Jóbról olvassuk: az isteni igazságosság e sokat tűrt bajnoka is ezt tette, mikor a sátán megkísértette őt. Mert ha

nem saját erejéből, hanem egyedül Isten kegyelmének segítségével mérkőzött volna meg ellenségével, és nem saját türelmének erényével, hanem csak az isteni segítségtől támogatva viselte volna el azt a sok kísértést, amellyel kegyetlen ellensége gonoszul reá tört: nem ismételhette volna-e még több joggal a sátán azt a rágalmat, mellyel először illette: „Vajon hiába istenfélő-e Jób? Nem Te kerítetted-e körül őt és házát és egész vagyonát? De vedd le csak róla a kezedet²² – azaz: engeddd, hogy saját erejéből harcoljon velem: – akkor bizony szemtől szembe káromol Téged!” (Jób 1,9–10). Minthogy azonban a rágalmozó ellenség a küzdelem után semmi ilyenféle panaszt nem mert felhozni, ezzel elismerte, hogy Jób nem Isten segítségével győzte le őt, hanem saját erejéből. Bár azt persze nem szabad gondolnunk, hogy Isten kegyelme egyáltalában nem segítette; hanem, hogy Isten csak annyi hatalmat adott a kísértőnek, amennyi ereje Jóbnak volt, hogy ellenállhasson neki.²³ Vagyis nem úgy oltalmazta meg őt a sátánnal való harcában, hogy az emberi erőt nem engedte érvényesülni: hanem csak arra vigyázott, hogy erőszakos ellensége el ne vegye az eszét, s így megfosztván lelke erejétől, egyenlőtlen és igazságtalan küzdelemmel el ne nyomja.

Az Úr néha próbára teszi hitünket avégből, hogy az erősebb és diadalmasabb legyen. Ezt az evangéliumi százados példája is tanítja. Az Úr jól tudta, hogy ennek a szolgáját pusztá szavának hatalmával is meggyógyítja, mégis azt ajánlotta neki, hogy testi jelenlétével segít rajta: „Megyek és meggyógyítom”. De a százados buzgó hitének fellángolásával elhárítja ezt az ajánlatát és ezt mondja: „Uram, nem vagyok méltó, hogy hajlékomba jöjj. Csak szólj, és szolgám meggyógyul”. Az Úr csodálkozva hallja ezt, és dicséri, sőt elébe helyezi őt mindazoknak, akik Izrael népe közül hittek: „Bizony mondom nektek: ekkora hitet nem találtam Izraelben!” (Mt 8,7–10). Nem lett volna ugyanis méltó semmiféle dicséretre, és nem szolgált volna érdemére, ha Krisztus azt emelte volna ki benne, amivel Ő maga ajándékozta meg.²⁴ Akkor nyilván ezt mondta volna inkább: Senkinek sem adtam ekkora hitet Izraelben.

Ugyancsak a Szentírásban olvassuk, hogyan tette próbára az isteni igazságosság ama nagy pátriárka hitét. Ezt mondja ugyanis: „Történt ezek után, hogy Isten próbára tevő Ábrahámot” (Gen 22,1). Az isteni igazságosság nem azt a hitet akarta próbára tenni benne, amelyet Ő maga sugallt, hanem azt, amelyet meghívása és megvilágosítása után szabad akaratával képes volt felmutatni Ábrahám. Ezért méltán ismeri el a Szentírás hitének állhatatosságát. S Isten kegyelme, mely egy kis időre magára hagyta, hogy próbára tegye, újra elárasztja és ezt mondja neki: „Ne nyúljon kezed a gyermekhez, s mit se csinálj vele. Most már tudom, hogy féled az Urat, s kedvemért megszülött fiadnak sem kedveztél” (uo. 12).

A Törvényhozó a Deuteronomiumban világosan megjelöli, hogy ilyen kísértés velünk is történhetik, állhatatosságunk jutalmául: „Ha próféta vagy olyan ember támad közöttetek, aki azt állítja, hogy álmodt látott s jelt vagy csodát jövendöl, s az be is következik, amit mondott, de azt mondja nektek: Gyerünk, kövessünk és szolgáljunk más isteneket, akiket ti nem ismertek: ne hallgass annak a prófétának vagy álomlátónak a szavára, mert csak próbára tesz az Úr, a te Istened, hogy kiderüljön, szereted-e Őt teljes szívedből és teljes lelkedből, vagy sem!” (Deut 13,1-3).

Mit tartsunk erről? Azt higgyük-e, hogy amikor az Úr megengedi, hogy ilyen próféta vagy álomlátó támadjon, úgy óvja meg azok hitét, akiket próbára akar tenni, hogy semmi szerepet sem enged szabad akaratuknak, melynél fogva saját erejükből mérkőzhessenek meg a kísértővel? De mi haszna volna olyanokat próbára tenni, akiket olyan gyengéknek és gyarlóknak ismer, hogy a saját erejükből úgysem tudnak ellenállni a kísértőnek?²⁵ Azért bizonyos, hogy az Úr igazságossága nem engedte volna megkísérteni őket, ha nem tudta volna, hogy van elég erejük ellenállni, melynél fogva, méltányos ítélete szerint, lehetnek akár bűnösök, akár dicséretre méltók, ahogy megérdemlik.

Hasonló ehhez az is, amit az Apostol mond: „Aki tehát azt hiszi, hogy áll, vigyázzon, hogy el ne essék. Mindeddig emberi erőt meghaladó kísértés nem ért benneteket. Hűség

az Isten, aki erőtkön felül nem enged megkísérteni, hogy a kísértéssel együtt a szabadulás lehetőségét is megadja, hogy elviselhessétek" (1Kor 10,12–13). Mikor ugyanis azt mondja: „Aki áll, vigyázzon, hogy el ne essék”, ezzel a szabad akarat éberségét rázza fel: mert tudja, hogy ha valaki elnyerte is a kegyelmet, szabad akaratával „állhat”, vagy hanyagsága miatt elbukhatik. Midőn pedig hozzáteszi: „Emberi erőt meghaladó kísértés nem ért benneteket”, ezzel gyengességüket és ingatag lelkük állhatatlanságát veti szemükre: mivel még nem érdemelték ki, hogy olyan gonosz lelkek támadjanak rájuk, akik ellen ő maga, s azok a tökéletesek is naponta küzdenek, akikről az efezusiaknak írta: „Már nem a vér s a test ellen kell viaskodnunk, hanem a fejedelemségek és hatalmasságok, e sötét világ kormányzói és az égi magasságok gonosz szellemei ellen” (Ef 6,12). Midőn végül azt mondja: „Hűséges az Isten, Aki erőtkön felül nem enged megkísérteni”, ezzel nem azt kívánja számukra, hogy az Úr ne engedje megkísérteni őket, hanem hogy nagyobb kísértést ne szenvedjenek, mint amekkorát elviselhetnek. A kísértés kimutatja, mire képes az emberi szabad akarat; elviselése pedig megmutatja az Úr kegyelmét, Aki mérsékeli a kísértés küzdelmeit.

Míndez tehát azt bizonyítja, hogy mindig az isteni kegyelem ösztönzi az ember szabad akaratát, s azt mindenben úgy oltalmazza és védi, hogy az ember mégis saját erőfeszítésével harcolja meg harcát lelke ellenségeivel. Az a célja ezzel, hogy ha ebben a harcban győz, ismerje föl benne Isten kegyelmét; ha pedig elbukik, lássa be saját gyengességét. Tanulja meg ebből, hogy ne a saját erejében, hanem mindig az isteni segítségben bizakodjék, s állandóan isteni Oltalmazójához meneküljön.

Hogy pedig ezt ne csak a saját véleményem, hanem a Szentírás félreérthetetlen tanúbizonysága is igazolja, idézzük emlékezetünkbe, amit József könyvében²⁶ olvasunk: „Ezeket a nemzeteket meghagyta az Úr, és nem akarta szétszórni, hogy általuk próbára tegye Izraelt: vajon megtartja-e Urának, Istenének parancsait, és hogy megtanuljanak küzdeni az ellen-séggel” (Bír 3,1–2; vö. 2.22).

Végül, hogy Teremtőnk hasonlíthatatlan kegyességét valami halandóhoz mérjük – nem mintha ez felérne jóságával, hanem mivel valamelyes hasonlóság van közöttük: – az édesanya szeretettel és nagy gondoskodással sokáig keblén hordozza kis gyermekét, de végre is megtanítja járni. Eleinte hagyja őt mászkálni, majd felemeli jobbja erejével, és fenntartja, hogy egymás után lépegetni késztesse. Később egy kis időre magára hagyja; de ha azt látja, hogy meginog, nyomban megragadja; ha botladozik, felfogja, ha elesett, felemeli; vagy megóvjá az eleséstől, vagy ha engedi is, hogy egy kissé elessék, megint felemeli. Mikor pedig már gyermekké serdült, vagy ifjúvá erősödött, akkor még terhet vagy fáradalmat is ró rá: nem azért, hogy alatta leroskadjon, hanem hogy erejét gyakorolja, sőt még azt is megengedi, hogy megküzdjön vetélytársaival.²⁷

Mennyivel inkább tudja akkor mindannyiunk mennyei Atyja, hogy kit hordozzon keblén kegyelmével, és kit gyakoroljon be az erényekbe, szabad akaratának használatával! Ha aztán elfáradna, Ő is segíti; ha szólítja Őt, meghallgatja; ha keresi, el nem hagyja, s a veszedelemből sokszor tudta nélkül is kiragadja.

15. A hivatás kegyelme különböző

Mindez világosan bizonyítja, hogy „megfoghatatlanok Isten szándékai, és kifürkészhetetlenek útjai” (Róm 11,33), amelyeken üdvösségre vezet az emberi nemet. Ezt egyébként az evangéliumból is igazolhatjuk, az apostolok meghívásának példájával.

Andrást és Pétert, meg a többi apostolt önszántából, kegyelmének leereszkedésével választotta ki, amikor azok még csak nem is gondoltak üdvösségükre. Zakeust, aki hűségesen törekedett arra, hogy láthassa az Urat, s mivel kis termetű volt, a fügefára mászott, nemcsak hogy maga elé bocsátja, hanem áldásával is kitünteti, midőn betér házába. Pált akarta s vonakodása ellenére vonzza Magához. Mástól meg elvárja, hogy oly szorosan ragaszkodjék Hozzá, hogy még azt a kis

időt sem adja meg neki, amit atyja eltemetésére kér (Mt 8,21-22). Corneliusnak mintegy jutalmul mutatja meg az üdvösség útját, mert állhatatos volt az imádságban és az alalmazkodásban. Angyal jelenik meg neki és megparancsolja, hogy hívassa el Pétert: tőle majd megismeri az üdvösség igéit, melyek által övével együtt üdvözül.

Szóval sokféle megnyilvánulása van az Isten bölcsességének, és jósága különböző, kifürkészhetetlen utakon intézi az emberek üdvösségét. Kegyelmének gazdagságát kinek-kinek képessége szerint osztogatja. Még a csodálatos gyógyításokat sem egyformán művelte fönségének hatalmával, hanem aszerint, hogy mennyi hitet talált valakiben, illetőleg, amennyit Ő maga osztott nekik. Így például volt, aki azt hitte, hogy Krisztus pusztá akarata is elég ahhoz, hogy bélpoklosságától megtisztuljon. Ezt akaratának pusztá beleegyezésével gyógyította meg: „Akárom, tisztulj meg!” (Mt 8,3). Mikor egy másik arra kérte, hogy menjen el hozzá és tegye rá a kezét leányára, hogy feltámadjon, annak betért a házába, és oly módon adta meg neki, amit kért, ahogy remélte (Mt 9,18). Ismét más hitte, hogy ha csak egy szót ejt is ki az Úr, ez már elég a teljes gyógyuláshoz, s ezért azt mondta: „Csak szólj, és szolgám meggyógyul”. Ennek a kérését szavának parancsával teljesítette: így adta vissza a szolga tagjainak előbbi életerejét, mondván: „Menj, legyen úgy, amint hitted” (uo. 8,8.13). Másoknak viszont, akik abban bizakodtak, hogy ha csak ruhája szegélyét érintik is, meggyógyulnak, ezzel adta meg bőkezűen az egészség ajándékát (uo. 9,20).

Voltak, akiknek a betegségét akkor gyógyította meg, amikor erre kérték. Másoknak viszont önként adta meg a gyógyulást. Voltak, akiket buzdított, hogy bizakodjanak: „Meg akarsz gyógyulni?” (Jn 5,6). Mások viszont nem bizakodtak, de Ő mégis önként segített rajtuk. Voltak azonban olyanok is, akiktől megkérdezte, mit kívánnak, mielőtt óhajtásukat teljesítette volna: „Mit tegyek veletek?” (Mt 20,32). Aki pedig nem tudta, miképpen nyerheti el, amire vágyik, azt kegyesen megtanította rá: „Ha hiszel, meglátod az Isten dicsőségét” (Jn 11,40).

Néha olyan bőkezűen osztogatta gyógyító hatalmát, hogy az evangélista így emlékezik meg róla: „Meggyógyította összes betegeiket” (Mt 14,14). Máskor viszont annyira bezárult Krisztus jótéteményeinek ez a mérhetetlen mélysége, hogy az evangélium ezt mondja róla: „Jézus nem tudott csodát tenni közöttük ... hitelenségük miatt” (Mk 6,5–6).

Tehát még Isten bőkezősége is az emberi hit képessége szerint alakul. Ezért mondja az egyiknek: „Legyen hited szerint” (Mt 9,29); a másiknak meg: „Menj, legyen úgy, amint hitted” (uo. 8,13); másoknak viszont: „Legyen úgy, amint kívánod” (Mt 15,28); és ismét másnak: „Hited meggyógyított téged” (Mk 10,52).

16. Isten kegyelme meghaladja az emberi hit határait

Senki se gondolja azonban, hogy mindezt azért bizonyítottam, mintha azt igyekeznék erősíteni, hogy az üdvösség elérése hitünk hatalmában áll, mint egyesek elvetemülten vélik.²⁸ Ezek üdvösségünket egyedül szabad akaratunknak tulajdonítják, és azt állítják, hogy Isten kinek-kinek érdeme szerint osztja ki. Ellenkezőleg: a leghatározottabban kijelentem, hogy Isten kegyelme oly bőségesen árad reánk, hogy sokszor meghaladja az emberi hitelenség szűk határait.

Gondoljunk csak vissza arra az evangéliumi királyi tisztviselőre, aki azt hitte, hogy Krisztusnak könnyebb meggyógyítani beteg fiát, mint halottaiból feltámasztani. Ezért siet az Úrhoz és könyörög neki: jöjjön, gyógyítsa meg fiát, mert már halálán van. Krisztus ugyan szemére lobbantja hitelenségét, e szavakkal: „Ha jeleket és csodákat nem láttok, nem hisztek”; mégsem vonja meg tőle istensége kegyelmét gyenge hite miatt. Nem testi jelenlétével űzi el azonban a halálos kórt, mint ahogy az az ember hitte, hanem szavának hatalmával, mondván: „Menj csak, fiad él” (Jn 4,46–50).

Ezt a túlradó kegyelmét öntötte ki az Úr – mint olvassuk – az inaszakadt meggyógyításakor is. Ez csak annak a betegségnek az orvoslását kérte, mely testét támadta meg; Ő azonban előbb lelke egészségét adja vissza neki, mondván: „Bíz-

zál, fiam! Bocsánatot nyertek bűneid". Mikor pedig az írástudók hitetlenkednek, hogyan tudná megbocsátani az emberek bűneit, hitelenségük megszegyenítésére szavának erejével az inaszakadt testét is meggyógyította, melyet megtámadott a betegség, e szavakkal: „Miért gondoltok rosszat magatokban? Mi könnyebb: ha azt mondom: Bocsánatot nyernek bűneid! – vagy ha azt: Kelj föl és járj? Tudjátok meg tehát, hogy az Emberfiának van hatalma a földön a bűnök megbocsátására. Ezzel a bénához fordult: Kelj föl, fogd ágyadat, és menj haza!" (Mt 9,2–6).

Ugyanígy önként mutatta ki irgalmának bőkezűségét az iránt a beteg iránt is, aki 38 évig hiába feküdt a Beteszda-tó partján, a víz mozgásától várva gyógyulását. Krisztus maga akarta elvezetni a gyógyulás forrásához, s azért megkérdezte tőle: „Meg akarsz-e gyógyulni?" Mikor pedig ez panaszkodott, hogy nincs emberi segítsége: „Nincs emberem, aki levinne a fürdőbe, mikor fölkavarodik a víz", – hitelenségét és tudatlanságát megbocsátva visszaadta neki régi egészségét, nem ugyan azon a módon, ahogy remélte, hanem ahogy az Úr irgalma akarta: „Kelj föl, fogd ágyadat és járj" (Jn 5,6–8).

De csoda-e, ha ilyen tetteket beszél el az evangélium, melyeket az Úr vitt végbe hatalmával, amikor az isteni kegyelem még szolgálai által is művelt hasonlókat? Mikor például egyszer Péter és János a templom felé tartott, egy bénán született ember kért tőlük alamizsnát, aki egyáltalában nem tudott járni. Ők azonban nem silány pénzt adtak neki, amit a beteg kért, hanem visszaadták járását. Míg tehát az hitvány alamizsnától remélt egy kis támogatást, ők nem remélt egészségével ajándékozták meg, mint Péter mondja: „Aranyom, ezüstöm nincs, de amim van, neked adom: a názáreti Jézus nevében kelj fel és járj!" (ApCsel 3,6).

17. Isten végzései kifürkészhetetlenek

Mindezek a példák, amelyeket az evangéliumok feljegyzéseiből felhoztam, nyilvánvalóan értésünkre adják, hogy Isten különböző, sokféle és kifürkészhetetlen utakon intézi az em-

beri nem üdvösségét. Akik készek erre és sóvárognak utána, azokat még nagyobb buzgóságra hívja; másokat viszont akaratauk ellenére is kényszerít rá: vagy azért, hogy teljesülhessenek üdvös vágyaink, amelyeket bennünk lát, vagy hogy belénk ültesse ezt a szent vágyat, vagy pedig hogy legalább elkezdhessük a jócselekedeteket, vagy állhatatosak maradjunk bennük.

Ezért valahányszor az Úrhoz imádkozunk, nemcsak Oltalmazónkhoz és Üdvözítőnkhez folyamodunk, hanem Ahhoz is, Aki Segítőnk és Menedékünk. Mikor ugyanis Ő maga szólít, és tudtunk nélkül, sőt akaratauk ellenére is az üdvösségre vezet bennünket, akkor Oltalmazónk és Üdvözítőnk. Ha pedig magunk is igyekszünk, és ebben segít bennünket, s a Hozzá menekülőket befogadja, megerősíti: akkor Segítőnk és Menedékünknek nevezzük.²⁹

Mikor a szent Apostol Istennek e sokféle végzésén elmélkedett és látta, hogy szinte elmerül Isten jóságának mérhetetlen s határtalan tengerében, így kiáltott fel: „Mekkora a mélysége Isten gazdagságának, bölcsességének és tudásának! Mily megfoghatatlanok szándékai, mily kifürkészhetetlenek útjai! Mert ugyan ki ismerte meg az Úr gondolatait?” (Róm 11,33). A népek nagy tanítómestere tehát bámulva szemlélte Istennek e csodálatos tudását! És ezt akarja semmivé tenni az, aki azt hiszi, hogy emberi ésszel fenekére érhet e felmérhetetlen mélységnek! Mert aki abban bizakodik, hogy Isten rendelkezéseit, amelyek révén az üdvösséget munkálja az emberekben, akár ésszel felfogni, akár elmondani képes, bizonyosan ellenkezésbe jut az Apostol szavainak igazságával, és vakmerő elvetemültségében azt állítja, hogy Isten szándékai igenis megfoghatók és útjai kifürkészhetők. Hiszen maga az Úr is tanúságot tett arról, hogy „az Ő gondolatai nem a mi gondolataink, s a mi utaink nem az Ő útjai. Mert amennyivel magasabbak az egek a földnél, annyival magasabbak az Ő útjai a mi utainknál, s az Ő gondolatai a mi gondolatainknál” (Iz 55,8–9).

Mikor az Úr e gondviselését és szeretetét, mellyel fáradhatatlan kegyességében elhalmoz bennünket, valamilyen embe-

ri érzés nyelvén akarta kifejezni: nem talált e teremtett világban olyan szeretetet, amelyhez méltóbban hasonlíthatta volna, mint a jó édesanya gyengéd szeretetéhez. Ezzel a példával él tehát, mert kedvesebb nem található az emberi természetben, és azt mondja: „Hát megfeledkezhetik-e gyermekéről az asszony, hogy ne könyörüljön méhe fiain?” De még ezzel a hasonlattal sem éri be. Nyomban túlhaladja azt és hozzáteszi: „De még ha az meg is feledkeznék, én akkor sem feledkeznék meg rólad!” (Iz 49,15).

18. Az atyák hagyománya szerint a szabad akarat nem képes elvezetni bennünket az üdvösségre

Aki tehát nem szófecsérlésből, hanem saját tapasztalatával méri a kegyelem nagyságát és a szabad akarat csekélységét: mindebből világosan leszűrheti, hogy „nem a fürgéké a futás, nem a vitézeké az ütközet; nem a bölcseké a kenyér, nem az okosaké a gazdagság, és nem a tudósoké a kegy” (Préd 9,11): hanem „egy és ugyanaz a Lélek műveli mindezt, tetzése szerint osztva kinek-kinek” (1Kor 12,11).

Ezért kétségbevonhatatlan hit, sőt – hogy úgy mondjam – kézzelfogható tapasztalat bizonyítja, hogy a világegyetem Istene, mint jóságos Atya és legkegyesebb orvos, művel mindent mindenben, mint az Apostol mondja. Hol az üdvösség csírájára serkent s belénk oltja a jóakarát tüzet, hol meg saját működésének eredményével s az erények tökéletességével ajándékoz meg bennünket. Majd szinte a romlás és bukás széléről szólít vissza, akaratunk ellenére, sőt sokszor tudtunk nélkül is, majd meg kedvező alkalmat nyújt az üdvösség megszerzésére, és gátolja elhamarkodott, erőszakos törekvéseink végzetes kivitelét. Vannak, akiket azért fogad be, mert törtetnek, igyekeznek Feléje; és vannak, akik vonakodnak, Ellene szegülnek, s mégis vonzza, sőt kényszeríti őket a jóra.

Isten természetesen nem azoknak adja meg mindezt, akik állandóan ellene szegülnek és állhatatosan vonakodnak a jótól. S üdvösségünket se tulajdonítsuk saját cselekedeteink érdemének, hanem az égi kegyelemnek. Erre tanítanak az Úr

saját szavai: „Akkor majd visszagondolok utaitokra és mind-ama gonoszságtokra, melyekkel beszennyeztétek magatokat: és megundorodtok majd önmagatoktól saját színetek előtt minden gonoszságtok miatt, melyeket elkövettek. És megtudjátok, hogy én vagyok az Úr, amikor majd jót teszek veletek saját nevemért, és nem a ti gonosz utaitok szerint, sem pedig igen nagy istentelenségeitek szerint, Izrael háza” (Ez 20,43–44).

Ezért az összes katolikus atyák, akik nem hiábavaló vitaközásokból tanulták szívük tökéletességét, hanem igazán és valósággal elsajátították azt, leszögezik:

1. Már az is Isten ajándéka, ha valakiben felgyújtja a vágyat valami jóra, bár ugyanakkor mindkét részről megőrzi az akarat teljesen szabad elhatározását.

2. Ha az említett erényeket tettekre is válthatjuk, az az isteni kegyelem műve, bár szabad akaratunk képessége megmarad mellette.

3. Isten ajándéka az is, ha megszerzett erényeinkben állhatatosan megmaradhatunk, bár a nekünk ajándékozott szabadság emellett szabadon érvényesül.

Hinnünk kell ugyanis, hogy a mindenek Ura művel mindent mindenben; Ő ösztönöz, oltalmaz és erősít bennünket: bár nem veszi el akaratunk szabadságát, melyet egyszer Ő maga adott nekünk.

Ha pedig a körmönfont emberi okoskodás és ész olyasmit gondolna ki, ami ezzel az igazsággal ellenkezni látszik: azt inkább kerülnünk kell, semmint felkarolnunk, hitünk pusztulására. Mert nem a megértésből származik a hit, hanem a hitből érdemeljük ki a belátást, miként a Szentírás mondja: „Ha nem hisztek, mit sem értetek!” (Iz 7,9 LXX). Tisztán emberi értelemmel és ésszel ugyanis – véleményem szerint – nem lehet felfogni, miképpen művel bennünk mindent az Isten, és hogyan tulajdonítható mégis minden szabad akaratunknak. Ez utóbbitől mondja ugyanis a Szentírás: „Ha úgy akarjátok és reám hallgattok, majd a föld legjavából esztek” (Iz 1,19).

Ezzel a lelki táplálékkal erősített bennünket a szent életű Chaerémon apát. Ezzel érte el, hogy nem is éreztük az utazás fáradalmait, midőn úttalan utakon felkerestük őt.³⁰

XIV. KÖNYV NESTEROS APÁT ELSŐ TANÍTÁSA A LELKI TUDOMÁNYRÓL

1. Nesteros apát a szerzetesek tudományáról

Ígéretünk és utunk rendje egyaránt azt követeli, hogy most Nesteros apát tanítása következzen. Mikor ez a minden tekintetben kiváló, nagy tudományú férfiú észrevette, hogy éppen a Szentírás egyes részleteit véssük emlékezetünkbe, s ezért szeretnénk megismerni ezek értelmét, így kezdett beszélni:

Sokféle tudomány van e világon. Annyiféle, ahány művészet és tudományág. Ám valamennyi hiábavaló, és csak e földi élet érdekeit szolgálja. Egy sincs azonban közöttük, amelynél hiányoznék a maga tanításának sajátos rendje és módja, amely szerint elsajátítható.

Ha tehát már ezeknek az elsajátítását is meghatározott és sajátos irányelvek igazgatják: mennyivel inkább megvan ez a meghatározott rend és mód annak a szerzetesi tudománynak az elsajátítására, amely a láthatatlan misztériumok rejtett titkainak szemlélésére törekszik, és nem ideig tartó nyereségre, hanem örök jutalomra tart számot?

Ennek a tudománynak két ága van. Az első *πρακτική*, azaz gyakorlati; ez erkölcsünk megjobbításával és a bűntől való megtisztulással valósítható meg. A másik *θεωρητική*, azaz az isteni dolgok szemlélésében s a legszentebb misztériumok megismerésében áll.

2. Mi módon érhetjük el a lelki dolgok megismerését?

Aki ez utóbbira el akar jutni, annak minden igyekezetével és erejével arra kell törekednie, hogy előbb elsajátítsa a gyakorlati tudományt. Ez a gyakorlati tudomány ugyanis a szemlélődés nélkül is elsajátítható, de szemlélődésre nem juthatunk el gyakorlati ismeretek nélkül. Vannak egyes fokoza-

tok, amelyek külön-külön, meghatározott sorrendben következnek egymás után, hogy az emberi nyomorúság ezek segítségével felemelkedhessék a magasba. Ha ezek az említett módon következnek egymás után, el lehet jutni a magasba. De ha elveszük az első lépcsőfokot, nem tudunk felrepülni oda.

Hiába törekszik tehát Isten szemlélésére az, aki nem kerüli a bűn szennyét: „Hisz Isten Lelke menekül a hamisságtól, és nem lakik bűnnek adózó testben” (Bölcs 1,5; 4).

3. A gyakorlati élet tökéletessége kétféle

E gyakorlati élet tökéletessége kétféle. Az első abban áll, hogy ismerjük fel minden bűn természetét és gyógyítási módját. A második pedig, hogy úgy tudjunk különbséget tenni az erények sorrendjében, s ezek tökéletes elsajátításával úgy alakítsuk a lelkünket, hogy ne kényszerűségből szolgáljunk nekik, mintha erőszakkal hajtottak volna bennünket uralmuk alá, hanem gyönyörködtessenek és tápláljanak minket, mint amik természetünk javára szolgálnak, és gyönyörűséggel vágunk neki a szűk és meredek útnak.

Hogyan is érhetne el valaki az erényekre (a gyakorlati tudomány második fokára), vagy miképpen ismerhetné meg a lelki dolgok s a mennyei misztériumok titkait (a szemlélődés magasabb fokát), ha sem vétkeinek természetét nem tudja megérteni, sem azokat kiirtani nem igyekszik? Méltán mondják ugyanis, hogy nem juthat az magasabbra, aki nem emelkedik túl azon, ami alacsonyabban van; s még kevésbé éri el azt, ami kívülre esik, ha még azt sem tudja megérteni, ami benne lakozik.

Tudnunk kell azonban, hogy kettős munka vár reánk mind bűneink kiirtásában, mind az erények megszerzésében. Ez nem a saját véleményem, hanem Az tanít rá bennünket, Aki egyedül ismeri munkásainak erejét és képességét. Azt mondja ugyanis: „Íme, én ma nemzetek és országok fölé állitlak, hogy gyomlálj és rombolj, hogy szétszórj és széthanyj, hogy építs és ültess” (Jer, 1,10). Mint látjuk, az Úr négyféle teendőt

jelölt ki számunkra, hogy megszabaduljunk mindattól, ami ártalmunkra van: vagyis előbb gyomlálnunk kell és rombolnunk, szétszórunk és széthányunk; viszont az erények megszerzésére s a megigazulás elnyerésére csak építenünk és ültetnünk szükséges.

Világos ebből, hogy nehezebb kiirtani, kitépni testünk és lelkünk megrögzött szenvedélyeit, mint felépíteni és elültetni a lelki erényeket.

4. A gyakorlati életből sokféle hivatás és törekvés ered

Ez a gyakorlati élet, mely, mint mondtuk, kétféle, sok hivatásban és törekvésben nyilvánul meg.

Egyesek ugyanis azt tűzték ki legfőbb céljukul, hogy elvonuljanak a pusztaság mélyére és ott szívük tisztaságára törekedjenek: miként a múltban Illés és Elizeus, napjainkban pedig Szent Antal és mások, akikről tudjuk, hogy ugyanazt a célt akarták elérni, s a magány csendjében a legbensőségebben egyesültek az Istennel.

Mások meg arra fordították minden igyekezetüket, hogy oktassák testvéreiket és éberan őrködjenek kolostoraik felett. Tudomásom szerint így tett mostanában János apát, ki a szomszéd városban, melynek Thmuis a neve, hatalmas kolostor élén állt. Volt még néhány ilyen férfi rajta kívül is, akik hasonló érdemeket szereztek, és apostoli csodajelekkel tündek ki.

Ismét mások abban találják gyönyörűségüket, hogy szeretetből szolgálnak testvéreiknek és a hozzájuk érkező vendégeknek. A múltban tudjuk, hogy olyan módon nyerte el az Ur tetszését Ábrahám pátriárka és Lót; mostanában pedig a szent életű Macarius, ez a rendkívüli szerénységű és türelmű férfiú, aki az alexandriai vendégházban annyira kitűnt szeretet-szolgálatával, hogy semmivel sem maradt azok mögött, akik a magány rejtekét keresték.

Akik pedig a betegek gondozását vállalták magukra, vagy közbenjárnak a szegények és elnyomottak érdekében; akik mások tanításában fáradoznak, vagy alamizsnát osztanak a

szegényeknek: e hajlamuk és buzgóságuk folytán is a nagy, sőt legnagyobb férfiak közé emelkedtek.

5. Állhatatosan tartsunk ki választott hivatásunkban

Tehát kinek-kinek az illik és az válik javára, ha választott célja vagy a nyert kegyelem szerint minden igyekezetével és buzgóságával siet eljutni vállalt feladatának tökéletességére. Mások erényét dicsérje, csodálja: de a maga hivatásától, melyet egyszer kiválasztott magának, semmiben el ne térjen.

Hiszen ismeri az Apostol tanítását, hogy egy teste van az Egyháznak, de sok tagja, s a nekünk adott kegyelmek szerint különböző ajándékokat kapott. „Aki a prófétálást kapta, prófétáljon a hit szabályai szerint; aki tisztséget kapott, gyakorolja tisztségét; aki tanító, oktasson; aki a buzdítás ajándékát kapta, buzdítson; aki alamizsnát oszt, tegye egyszerűségben; aki előljáró, legyen gondos; aki irgalmasságot gyakorol, tegye derűsen” (Róm 12,4–8). S egyik tag sem tulajdoníthatja magának más tagok szolgálatát: sem a szem nem láthatja el a kéz, sem az orr a fül hivatását. Ezért nem lehet mindenki apostol, nem mindenki próféta, nem mindenki tanító; nem rendelkezik mindenki gyógyító erővel; nem beszél nyelveket, s nem magyaráz mindenki beszédeket (1Kor 12,28–29).

6. A gyengék ingatagok

Sokszor megesik, hogy akik még nem erősödtek meg abban a hivatásban, melyet választottak, és más-más foglalkozásban vagy erényben dicsérni hallanak valakit: annyira láng-ra gyújtja őket ez a magasztalás, hogy tüstént az ő hivatásuk utánzására éreznek vágyat, amire pedig szükségképpen hiába törekszik az emberi gyarlóság.

Lehetetlen ugyanis, hogy egyugyanaz az ember egyszerre ragyogjon mindazokban az erényekben, amelyeket fentebb említettem. Ha valaki egyformán akar törekedni rájuk, szükségképpen oda jut, hogy miközben valamennyit akarja gya-

korolni, egyiket sem éri el teljesen; s e cserélgetésből és sokféleségből több kára, mint előmenetele származik.

Mert sokféle úton igyekezhetünk Isten felé. Azért ki-ki fejezze be pályájának változatlan irányában, amit egyszer választott, hogy bármi legyen is a hivatása, abban tökéletes legyen.

7. Példa a szent tisztaságra. Arra tanít, hogy nem követheti mindenki az összes szenteket

Azt a szerzetest, aki lelke ingatagsága folytán mindig másra törekszik, nemcsak az említett kár éri, hanem az a veszedelem is fenyegeti, hogy amit valaki helyesen cselekedett, azt mások helytelenül sajátíthatják el, és ami egyeseknek sikerült, az mások számára veszedelmesnek bizonyulhat.

Hogy egy példát hozzak fel: úgy viselkedik az ilyen szerzetes, mintha annak az embernek az erényét akarná elsajátítani, akit János apát szokott emlegetni, nem azért, hogy utánnozzák, hanem hogy megcsodálják. Egyszer ugyanis az említett (János) aggastyánt meglátogatta egy ember. Világi ruhában volt. Gyümölcsseinek első zsengejét hozta neki. Éppen ott talált az apátnál egy megszállottat, akit rendkívül vad gonosz lélek tartott a hatalmában. Ez mit sem törődött János apát kérlelésével, sem felszólításával, sőt egyenesen kijelentette, hogy az ő parancsára sohasem fog távozni a megszállott ember testéből. Éppen akkor ért oda ez az idegen ember. Ennek megjelenésére az ördög annyira megijedt, hogy nagy tisztelettel kiabálva a nevét, sietve elmenekült.

Az aggastyán ugyancsak elámult, mikor látta, hogy mily nagy kegyelem tünteti ki ezt az embert. Csodálkozása annál nagyobb volt, mivel világi ruhában látta őt. Kérdezgetni kezdte tehát életmódja felől, s hogy mi a foglalkozása. Erre az elmondotta, hogy ő világi ember. Felesége is van. A szent életű János egyre csak azt forgatta az eszében, hogy milyen magasztos ennek az embernek az erénye, és az a kegyelem, mely kitünteti, ezért még buzgóbban tudakozódott tőle lelki élete felől.

Az illető elkezdett panaszkodni neki, hogy ő bizony csak egy szegény paraszt. Mindennapi keze-munkájával keresi meg a táplálékát. Azt állította magáról, hogy nem tud semmi jót sem mondani maga felől, legfeljebb azt, hogy reggel sohasem indul el a mezei munkába, sem pedig este nem tér addig haza, míg a templomban hálát nem adott mindennapi táplálékáért az Istennek, Aki megajándékozta vele. Aztán terméséből sem használ fel addig semmit, míg annak zsengejét és egy tizedét fel nem ajánlotta az Istennek. És ökreit sem vezeti el addig mások aratása mellett, míg be nem kötötte a szájukat: hogy az ő hanyagsága miatt felebarátja a legkisebb kárt se szenvedje.

János apát úgy találta, hogy mindez még nem elég magyarázat oly nagy kegyelemre, mellyel Isten kitüntette őt. Tovább firtatta tehát, hogy mivel érdemelhette ki azt a nagy kegyelmet. Mikor az ember látta, hogy milyen szorgosan tudakozódik utána, ez iránti tiszteletből végre mégis csak bevallotta, hogy tizenegy évvel ezelőtt szülei erőszakkal és hatalmi szóval arra kényszerítették, hogy házasodjék meg, noha ő szerzetes szeretett volna lenni. Ma sem tud róla senki, hogy feleségét azóta is szüzen megőrizte, mintha csak testvére volna.

Mikor az aggastyán ezt hallotta, annyira elcsodálkozott, hogy ott az illető jelenlétében nyíltan kijelentette: méltán reszketett előtte az az ördög, aki őt megvetette! Mert ennek az embernek az erényét sem ifjúkora hevében, sem azóta nem merte támadni: hiszen tisztaságát úgysem veszélyeztethette.

János apát ezt az esetet mindig nagy csodálkozással emlegette, de szerzetesei közül senkit sem buzdított arra, hogy próbálja ki. Tudta ugyanis, hogy sok minden van, amit egyesek helyesen cselekesznek; de ha mások is utánoznák őket, ez nagy veszedelmet jelentene a számukra. Különbön sem teheti mindenki magáévá azt, amit Isten külön ajándéka csak keveseknek juttatott.

8. A lelki tudomány

De térjünk vissza annak a tudománynak a fejtegetésére, melyről fejezetünk elején kezdtünk beszélni.

Tehát, mint fentebb mondotta, a *πρακτική*, azaz a gyakorlati élet tudománya sokféle hivatás és törekvés forrása; a *θεωρητική*, vagyis a szemlélődés pedig két részre osztható: a lelki dolgok történeti értelmezésére és lelki megértésére. Ezért tette hozzá Salamon, mikor elsorolta azt a sokoldalú kegyelmet, melyet az Egyház kapott: „Egész háza népének kettős a ruhája” (Péld 31,21).

A lelki tudománynak ismét három faja van. Ezek: a topológia, allegória és anagogé. Ezekről szól a Példabeszédek könyve: „Te pedig háromszorosan írd fel őket szívedben” (Péld 22, 20).

A történeti értelmezés az elmúlt, látható dolgok megismerését foglalja magában. Az Apostol így fejt ki ezt: „Az Írásban ugyanis így olvassuk, hogy Ábrahámnak két fia volt: egyik a szolgától, a másik a szabad asszonytól. Aki a szolgától való, test szerint született; aki pedig a szabadtól, az ígéret alapján.”

Az allegóriához tartozik, ami (az idézetben) ezután következik. Mindarról ugyanis, ami valóban megtörtént, Szent Pál azt mondja, hogy egy másik misztérium előképe volt: „Ezek az asszonyok a két szövetséget jelentik. Az egyik Sína hegyéről való és szolgaságra szül. Ez Ágár. Ágár ugyanis az Arábiában levő Sína hegyet jelenti, s a mai Jeruzsálemnek felel meg, amely gyermekeivel együtt rabszolgasorban él”.

Az anagogé végül a lelki misztériumokból még magasabbra: az ég legszentebb rejtekeihez emelkedik. Ezért teszi hozzá az Apostol: „A szabad (asszony) viszont a magasságbeli Jeruzsálem. Ez a mi anyánk. Hiszen meg van írva: Örvendj, te magtalan, ki nem szülsz; ujjongj és kiálts, ki fájdalmat nem ismersz: mert több a gyermeke a magányosnak, mint annak, akinek férje van” (Gal 4,22–27).

A topológia erkölcsi fejtegetés, életünk megjobbítására és gyakorlati útmutatásul: tehát mintha e két szövetségen a gya-

korlati élet és a szemlélődés kettős tudományát értenénk, vagy mint mikor Jeruzsálemet vagy Siont az ember lelkére értjük, e szavak szerint: „Dicsérd az Urat, Jeruzsálem; dicsérd, Sion, Istenedet” (Zsolt 147,12).

E négy előképes értelem tehát, ha akarjuk, egybe is olvasztható, úgyhogy egyugyanazon Jeruzsálem négyféleképpen érthető: történeti értelemben a zsidók városa; allegorikus értelemben Krisztus Egyháza; anagogikus értelemben Isten mennyei városa, mely mindannyiunk anyja; végül tropologikus értelemben az ember lelke, akit az Ur gyakran korhol vagy dicsér ilyen értelemben.

E négyféle értelmezésről mondja az Apostol: „Ha tehát hozzátok érkezem, testvérek, és nyelveken szólalok meg: mit használok nektek, ha nem a kinyilatkoztatás, tudomány, prófétálás vagy tanítás szavaival szólok hozzátok?” (1Kor 14,6). A „kinyilatkoztatás” ugyanis az allegóriára vonatkozik. A lelki értelmezéssel és magyarázattal ez tárja fel mindazt, amit a történeti elbeszélés rejt magában. Így próbáljuk például feltárni, mit jelent az, hogy „atyáink mint ott voltak a felhő alatt, mind megkeresztelkedtek Mózesra a felhőben és a tengerben. Mind ugyanazt a lelki ételt ették, s mind ugyanazt a lelki italt itták. Ittak ugyanis az utánuk eljövő lelki sziklából: a szikla Krisztus volt” (1Kor 10,1–4). Az ilyen értelmezés allegória: úgy fogjuk fel a múlt eseményeit, hogy azok előképei voltak Krisztus testének és vérének, melyet naponként magunkhoz veszünk.

A „tudomány”, melyet ugyancsak az Apostol említ, tropológia. Ezzel döntjük el bölcs vizsgálat után mindenről, hogy mi tartozik a gyakorlati okosságához: tehát hogy hasznos-e vagy erkölcsös. Ilyen az az eset, amikor például az Apostol arra szólít fel bennünket, hogy mi magunk ítéljük meg: illik-e az asszonynak födetlen fővel imádkozni az Istenhez (1Kor 11,13). Az ilyenféle magyarázat, mint említettem, erkölcsi értelmezést tartalmaz.

Hasonlóképpen a „prófétálás”, melyet az Apostol harmadik helyen említ, anagogét jelent. Ez a szót a láthatatlanokra és az eljövendő dolgokra fordítja, mint például ez a részlet:

„Nem akarjuk, testvérek, hogy szomorkodjatok, mint a többiek, akiknek nincs reményük. Ha Jézus, mint ahogy hisszük, meghalt és feltámadt, akkor Isten azokat is, akik Jézusban hunytak el, Vele együtt feltámasztja. Az Úr tanítása alapján ugyanis azt mondjuk nektek: Mi élők, akik az Úr eljöveteléig megmaradunk, nem előzzük meg az elhunytakat. A parancsszóra, a főangyal kiáltására, Isten harsonazengésére az Úr maga száll alá a mennyből, s először a Krisztusban elhunytak támadnak fel” (1Tesz 4,13–15). Ilyenféle buzdításokban találkozunk az anagógéval.

A „tanítás” végül egyszerűen a történeti magyarázat sorrendjét fejtegeti. Ebben nincs semmiféle titkos értelem, hanem a szavak közvetlenül értendők. Ilyen például ez a szakasz: „Elsősorban azt hagytam rátok, amit magam is kaptam: Krisztus meghalt bűneinkért, amint az Írás is mondja. Eltemették, és harmadnapon föltámadt, és megjelent Péternek” (1Kor 15,3–5). Ugyanígy: „Isten elküldte Fiát, Aki asszonytól született, s a törvény alattvalójává lett, hogy azokat, akik a törvény alá voltak rendelve, kiváltsa!” (Gal 4,4–5). Hasonlóképpen: „Halld, Izrael: Az Úr, a mi Istenünk az egyetlen Úr!” (Deut 6,4).

9. Csak a gyakorlati élet tudománya után sajátíthatjuk el a lelki tudományt

Ha tehát el akartok jutni a lelki tudomány világosságára – nem hiábavaló, bűnös kérkedéssel, hanem a megtisztulás kegyelmével –: akkor először gyűjtsen lángra benneteket a vágy az után a boldogság után, melyről ezt mondta az Úr: „Boldogok a tisztaszívűek, mert ők meglátják az Istent! (Mt 5,8). Így juthattok el arra a méltóságra, melyről az angyal mondja Dánielnek: „Akkor az értelmesek ragyogni fognak, mint az égboltozat fénye, s akik igazságra oktattak sokakat, tündökölnek örökkön-örökké, miként a csillagok” (Dán 12,3). Egy másik próféta pedig ezt mondja: „Világosodjatok meg a tudás világosságával, míg idő van rá” (Oz 10,121. LXX).

Amint látom, megvan bennetek a szorgalmas olvasás. Tartatok is ki benne! De minden igyekezetetekkel elsősorban arra törekedjétek, hogy mielőbb és teljesen elsajátítsátok a gyakorlati, azaz erkölcsi tudományt. Enélkül ugyanis az említett szemlélődő tisztaság sem sajátítható el. Erre csak azok jutnak el, akik nem mások tanítása nyomán, hanem saját erényes cselekedeteik révén tökéletesek, s ezt is csak sok-sok munka és fáradozás után, mintegy jutalmul nyerik el. Mert nem a törvényről való elmélkedés révén, hanem cselekedeteik gyümölcséből szerzik meg a belátást. Ilyen értelemben éneklük a Zsoltárossal: „Parancsaid adnak nekem értelmet” (Zsolt 118,104). S miután minden szenvedélyüktől megszabadultak, bizakodva mondják: „Neked zengek, Uram, éneket, és megértem a szeplőtelen utat” (Zsolt 100,1–2) – azaz az Úr törvényét. Az nyer csak ugyanis bepillantást az énekelte zsoltárok értelmébe, aki tiszta szívvel halad a szeplőtelen úton.

Ha tehát fel akarjátok ütni szívetekben a lelki tudomány szent hajlékát, tisztuljatok meg minden bűnök szennyétől, és vessétek le e jelenvaló világ minden gondját. Lehetetlen ugyanis, hogy az a lélek, akit akár a legcsekélyebb mértékben is lefoglalnak evilági elfoglaltságai, kiérdemelhesse a tudomány ajándékát, vagy megszülessék benne a Szentírás lelki értelmezése, vagy hogy állhatatosan kitarthasson a szent könyvek olvasásában.

Hogy azonban buzgó olvasmányaitokat és szent vágyakozásaitok fáradozásait hiábavalóvá ne tegye a hiú felfuvalkodás, elsősorban azt tartjátok szem előtt – főként te, Joannes, akit fiatalágod is segít mindazok megtartásában, amiket mondandó vagyok –, hogy mélységes hallgatást parancsoljatok ajkaitoknak. Mert ez az első lépés a gyakorlati élet tudománya felé: hisz „az ember minden fáradozása a szája miatt van” (Préd 6,7). Az atyák minden tanítását és szavát figyelmes szívvel s mintegy néma ajakkal fogadd, és szorgalmasan véd szívedbe: s igyekezzél inkább megvalósítani őket, mintsem másoknak tanítani. Az utóbbi ugyanis a hiú dicsőség vágya miatt veszedelmes vakmerőségre vezet; az előbbi viszont a lelki tudomány gyümölcseit termi.

Mikor tehát az atyák tanítanak, ne merészelj mást előhozni, csak amire káros tudatlanságod vagy a legszükségesebb tudnivalók ösztönöznek. Így nem történhetik meg az, hogy egyesek, akiket a hiú dicsőség vágya feszít, tudományuk fitogtatására színleg olyasmit kérdezzenek, amit már nagyon jól tudnak. Lehetetlen ugyanis, hogy kiérdemelje az az igazi tudomány ajándékát, aki azzal a szándékkal buzgólkodik a szent olvasmányokban, hogy ezáltal elnyerje az emberek dicséretét! Mert akit ez a szenvedély tart bilincsekben, azt szükségképpen más bűnök is terhelik: elsősorban alulmarad, és sohasem sajátítja el azt a lelki tudományt, mely abból fakad.

Légy tehát mindenben „készséges a hallgatásra és meg gondolt a beszédben” (Jak 1,19), hogy rád is ne vonatkozzék Salamon megjegyzése: „Ha olyan embert látsz, aki elsieti beszédét: tudd meg, hogy a balgának több a reménye, mint neki!” (Péld 29,20). És senkit se merészelj olyasmire tanítani, amit magad még nem tettél meg. Urunk példája is erre a sorrendre tanít bennünket: mert írva van Róla, hogy „Jézus tett és tanított” (ApCsel 1,1). Ügyelj tehát arra, hogy ne taníts előbb olyasmit, amit magad meg nem tettél: hogy azok közé ne számítsanak, akikről az Úr az evangéliumban ezt mondja tanítványainak: „Tartsátok és tegyétek meg mindazt, amit mondanak, de tetteikben ne kövessétek őket: mert mondják ugyan, de nem teszik. Elviselhetetlen nehéz terhet rónak és raknak az emberek vállára, de maguk ujjal sem hajlandók mozdítani rajta” (Mt 23,3–4). Mert „aki csak egyet hagy is el a legkisebb parancsok közül és így tanítja az embereket, az igen kicsi lesz a mennyek országában” (Mt 5,19). Aki azonban sokat és nagy dolgokat hanyagol el, az nyilván még kicsi sem lesz a mennyek országában, de annál nagyobb lesz a büntetése a pokolban.

Óvakodjál tehát attól, hogy olyanok példája serkentsen tanításra, akik elsajátították a vitatkozásban való jártasságot s a folyamatos beszédet, és amit csak akarnak, mindenről szépen és bőbeszédűen tudnak előadni. Akik nem tudják megítélni, hogy mit és mennyit ér az ilyenek mondanivalója, azok azt hiszik, hogy ezekben megvan a lelki tudomány. Pedig

más az, ha valaki könnyedén és szépen tud beszélni, és megint más, ha valaki bele is tud hatolni Isten szavainak mélységébe, velejébe, és szíve tisztaságában a legmélyebb, legrejtettebb misztériumokat is szemléli. Mert ez utóbbit sohasem lehet elérni emberi tudománnyal, sem világi bölcsességgel, hanem egyedül csak a lélek tisztaságával, a Szentlélek megvilágosításának segítségével.

10. Törekedjünk erre az igazi tudományra!

Ha tehát el akarsz jutni a Szentírás igazi tudományára, akkor elsősorban arra kell törekedned, hogy elsajátítsd a szív rendíthetetlen alázatosságát. Ez vezet el a tökéletes szeretet révén – nem arra a tudományra, amely felfuvalkodottá tesz, hanem arra, mely megvilágosít. Lehetetlen ugyanis, hogy tisztátalan lélek elsajátítsa a lelki tudomány ajándékát. Azért mindenképpen ügyelj arra, hogy a buzgó olvasás által ne pusztulásodon munkálkodj elbizakodott hiúságodban, hanem inkább az igaz tudomány világossága és amaz örök dicsőség származzék belőle, melyet az Úr a tudomány megvilágosodásával ígért.

Azután pedig arra kell fóként törekedned, hogy kivess magadból minden földi gondot és gondolatot, és buzgón, sőt állandóan a szent olvasmánynak szenteld magad: míg a folytonos elmélkedés át meg át nem itatja a lelkedet, s át nem formálja mintegy a maga hasonlatosságára. Majdnem azt mondhatnám, hogy a szövetség sátorát alakítja ki belőle, melyben ott van a két kőtábla: azaz a két törvény örökös szilárdsága. Ott van benne az aranyedény is, vagyis a tiszta és őszinte emlékezet, amely szüntelen állhatatossággal őrzi magában a mannát, tudniillik a lelki gondolatok és az angyalok kenyerének örök mennyei édességét. Hasonlóképpen megvan benne Áron vesszeje is, azaz isteni Főpapunk, Jézus Krisztus üdvöt hozó zászlaja, mely szüntelen virul a halhatatlan emlékezés virágában. Ez az a vessző, mely Jessze gyökeréről levágva is még elevenebben sarjad.

Mindezt két kerub őrzí: tudniillik a történeti és lelki tudomány teljessége (vö. Zsid 9,4–5). A kerubok jelentése ugyanis: „a tudomány sokasága”. Ezek védik állandóan Isten engesztelőtábláját, vagyis szíved békéjét, s szárnyuk oltalmában megvédenek a gonosz lelkek minden támadásától.

Így a tisztaság állandó szeretete nemcsak hogy az isteni szövetség szekrényévé, hanem egyenesen a papi méltóság királyságára emeli a lelket. Ez mintegy feloldódik a lelki tudományokban, és képessé válik teljesíteni a parancsot, melyet a Törvényhozó így írt elő a főpapok számára: „Ki ne menjen a szent helyről, hogy meg ne szentségtelenítse Isten szentélyét” (Lev 21,12), vagyis szívét, melyben állandóan ott lakik az Úr, amint megígérte: „Közöttük lakom és közöttük járok” (2Kor 6,16).

Azért szorgosan vessük emlékezetünkbe és szüntelen ismételjük a Szentírás könyveit. Ez az állandó elmélkedés ugyanis kettős gyümölcsöt terem számunkra. Az első az, hogy amíg lelkünk figyelmét lefoglalja a szent olvasmány és az olvasottak feldolgozása, addig semmiféle ártalmas gondolat sem verheti bilincsekbe. A második pedig: hogy bármily gyakran ismételünk és bármi buzgón igyekeztünk is emlékezetünkbe vésni valamit, ám megérteni mégsem tudtuk, mert lelkünket más foglalta le: azt később világosan látjuk, mivel megszabadultunk minden más cselekedet és evilágiság csábításától, s főként, mivel éjszakai elmélkedéseinkben most hallgatagon elménkben forgatjuk. Így még pihenésünk közben, s mintegy álomba merülten is feltárul előttünk a legtitkosabb értelem, melyről azelőtt ébren sem volt halvány fogalmunk.

11. A Szentírás sokféle értelme

Miközben ezzel az elmélyüléssel lelkünk egyre inkább növekszik, ugyanakkor a Szentírás arculata is kezd megújodni előttünk. Előhaladásunkkal együtt nő annak szépsége is, ahogy a mélyebb megértés áhítata feltárja előttünk. A Szentírás szépsége ugyanis alkalmazkodik az emberi értelem befo-

gadóképességéhez. A testi ember előtt földiesnek, a lelki előtt azonban isteninek mutatkozik: úgyhogy amit azelőtt sűrű köd látszott borítani, az most megfoghatatlanul tökéletesnek tűnik fel előttünk, és ragyogása szinte elviselhetetlen.

Hogy világosabb példával tárjam fel, amit most igyekszem magyarázni: legyen elég erre a törvény egyik tanúságának felemlítése. Ezzel akarom bizonyítani, hogy az összes égi parancsok az egész emberi nemre vonatkoznak, kinek-kinek állapota szerint. Írva van ugyanis a törvényben: „Ne paráználkodjál!” (Ex 20,14). Az olyan ember, akit még a rút testi szenvedélyek tartanak lekötve, ezt a parancsot egyszerű, szó szerinti értelemben tartja meg, s ez üdvösségére szolgál. Akinek a szíve azonban már elfordult ezektől a piszkos, tisztátalan cselekedetektől, természetesen lelki módon tartja meg ugyanezt a parancsot: vagyis nemcsak a bálványimádás szertartásaitól tartózkodik, hanem a pogányok összes babonáságától is. Így például nem vizsgálja, mint az augurok, a különböző jeleket, napokat, időket, és nem foglalkozik bizonyos szavak, nevek értelmezésével, mert ez mind beszennyezi hitünk egyszerűségét.

A Szentírás szerint ilyen paráznasággal vétkezett Jeruzsálem is: „Elment minden magas hegyre és minden lombos fa alá, és ott paráználkodott” (Jer 3,6). Ezért feddi őt ismételten az Úr a próféta által: „Álljanak hát elő és mentsenek meg téged az ég megfigyelői, kik a csillagokat lesik, s a hónapokat számlálják, hogy megmondják, mi vár reád!” (Iz 47,13). E paráználkodással másutt is vádolja őket az Úr: „A paráznaság szelleme megcsalta őket, és parázna módon elpártoltak Istentől” (Oz 4,12).

Aki aztán e kétféle paráznasággal felhagyott, annak még mindig hátra van a harmadik, amit elkerüljön. Ez pedig a zsidó törvények és szokások babonásaiban áll. Ezekről mondja az Apostol: „Napokat tartotok meg és hónapokat, s ünnepi időket és esztendőket” (Gal 4,10). Másutt meg: „Ne fogd meg! Ne ízleld! Hozzá ne nyúlj!” (Kol 2,21). Mindezeket nyilván a zsidó törvény babonáságairól mondja. Ha valaki ezekbe esik, kétségtelenül házasságtörést követ el Krisztussal

szemben, és nem érdemli meg, hogy az Apostol ezt mond-
hassa neki: „Eljegyeztelek titeket egy férfival, hogy tiszta
szűzként vezesselek Krisztushoz”. Inkább az vonatkozik rá,
amit ugyancsak az Apostol mond a következőkben: „Félek
azonban, hogy amint a kígyó álnokul rászedte Évát, úgy a ti
értelmeteket is megronthatja, és elfordíthatja a Krisztus iránt
való őszinte odaadástól” (2Kor 11,2–3).

Ha aztán ezt a harmadik tisztátalanságot is kikerülte vala-
ki, ott van még a negyedik, amelyet az eretnek hittételek há-
zasságtörésével szokás elkövetni. Erről mondja ugyancsak a
szent Apostol: „Tudom, hogy távozásom után ragadozó far-
kasok törnek rátok és nem kegyelmeznek a nyájnak. Sőt még
köztetek is támadnak olyanok, akik csalárd beszéddel ma-
gukhoz akarják csábítani a tanítványokat” (ApCsel 20,29–30).
Aki pedig még ezt is el tudta hárítani, vigyázzon, hogy még
körmönfontabb bűnnel ne essék a paráznaság vétkébe: ami
tudniillik nem más, mint gondolataink elszórakozása. Mert
minden olyan gondolat, ami ha nem rút is, de hiábavaló, és
csak hajszálnyira is eltávozik az Istentől, a tökéletes ember
szemében a legtisztátalanabb paráznaság.

12. Kérdés: Hogyan lehet elfelejteni a világias költeményeket?

Erre engem titkon mélységes bánat fogott el, majd mélyen
felsóhajtottam:

– Mindaz, amit oly részletesen kifejtettél, csak növelte két-
ségbeesésem, mely eddig is kínzott. Meggyőződésem ugyan-
is, hogy minden gyenge lélek szenved bizonyos gátlásoktól,
melyek kívülről támadnak reá. Ezekon kívül azonban nálam
más akadálya is van még az üdvösségnek: azok az irodalmi
ismeretek, amelyekre állítólag szert tettem. Ezek – akár neve-
lőim sürgetésére, akár szüntelen buzgó olvasásom folytán –
annyira áthatottak, hogy a költők énekei teljesen megfertöz-
ték a lelkemet: még az imádság idején is hiábavaló meséikre,
vagy a háborúk történetére gondolok, amelyekre gyermekko-
romtól fogva tanítottak, mióta csak elkezdtem tanulmányai-

mat. S ha zsoltárt éneklek, vagy bűneim bocsánatáért könyörgök: vagy ezeknek a költeményeknek az emléke tolakodik elmémbe szüntelen, vagy a harcok hőseinek a képe lebeg előttem.

Szóval mindig ilyen képek zaklatják a képzeletemet. Nem engedik, hogy lelkem felemelkedjek a magasztos szemlélődésre, s mindennapi könnyhullatással sem tudom elűzni őket.

13. Válasz: Miképpen törölhetjük ki ezeket emlékezetünkben?

NESTEROS: Ez a nehézséged, mely oly nagyon elcsüggeszt tisztaságod felől, elég gyors és hatásos orvossággal győzhető le. Ugyanazt a szorgalmat és buzgóságot, mellyel – mint mondtad – világi tanulmányaidal foglalkoztál, fordítsd ezután a Szentírás olvasására és a róla való elmélkedésre.

Amíg ugyanis a lelked hasonló buzgósággal és állhatatossággal nem szerez más valamit, amivel foglalkozzék, addig természetesen mindig ezek a költemények fogják betölteni. E terméketlen, földi gondolatok helyett lelki, isteni gondolatokkal töltekezzél. Ha ezek mélyen meggyökereznek és megerősödnek benned, lassan-lassan ki tudják szorítani az előbbieket, sőt teljesen meg is semmisíthetik őket. Az emberi lélek ugyanis sohasem lehet ment minden gondolattól. Ha tehát nem lelkiekkel foglalkozik, szükségképpen azok töltik be, amiket előbb sajátított el. Ha nincs, mivel foglalkozzék, és semmi sem tartja állandóan lekötve, természetes, hogy afele fordul, amit gyermekkorában sajátított el, és azt forgatja magában, amit már régóta és gyakori elmélkedéssel tett magává.

Arra törekedjél tehát, hogy állandóan megszilárduljon benned a lelki tudomány, és ne csak ideig-óráig foglalkozzál vele, mint azok, akik nem saját igyekezetükkel sajátították el, hanem másoktól tanulták, és így – mondhatnám – halvány sejtelmük ha van róla. Szóval mintegy gyökerezzék bele lelki

tehetségeidbe, és annyira tedd magadévá, hogy teljesen érthető és kézzelfogható legyen számodra. Evégből minden igyekezetteddel azt tartsd szem előtt, hogy ha olyasmit hallnál is a lelki tanításban, amit már jól tudsz, ne fogadd azt megvetéssel vagy unottan, hanem olyan mohósággal zárd szívedbe, ahogy illik szüntelen hallgatnunk, vagy szánkkal állandóan hirdetnünk üdvösségünk e kívánatos szavait. Mert ha mégoly gyakran hirdetik is számunkra e szent dolgokat, sohasem keltenek undort a lelkünkben, bármennyire telve van is velük: ha valóban szomjazik az igazi tudomány után. Ellenkezőleg: napról napra úgy fogadja őket, mint új és kívánatos dolgokat, és minél gyakrabban merít belőlük, annál mohóbban hallgatja őket vagy beszél róluk, s az elsajátított tudomány a sűrű ismétlés folytán inkább megerősödik benne, nemhogy ráunna gyakori tanítására. Nyilvánvaló jele a lélek lanyhaságának és kevélységének, ha az üdvösség igéinek orvosságát unottan és hanyagul fogadja, bármennyire magáévá tette is őket állandó tanulmányozásukkal. Mert „aki jóllakott, a lépesmézet is lábbal tapossa, az éhes pedig a keserűt is édesnek találja” (Péld 27,7).

Ha tehát szorgalmasan hallgatod, lelked mélyébe zárod és hallgatagsággal mintegy lepecsételed őket, akkor később olyanná válnak benned, mint az illatos bor, mely megvidámítja az ember szívét, s mely lelki tehetségeid megállapodottságával és türelmed állhatatosságával jól kiforrott: szíved edényéből jóillatú aszúként veheted elő. Tapasztalatod ereiből s erényeid jól vezető csatornáiból úgy árad ki majd, mint el nem apadó forrás, s állandó patakként ömlik szíved mélyéből.

Akkor veled is az történik majd, amit a Példabeszédek könyve mond arról, aki mindezt megvalósította: „Saját vermedből idd a vizet, és a magad kútjából a nedűt! Ömöljön ki vized forrásából, és áraszák el az utcákat patakjaid!” (Péld 5,15–16). Izaiás próféta szerint pedig „olyan leszel, mint az öntözött kert, és mint a vízforrás, melyeknek el nem fognak vizei. Felépülnek majd az ósrégi romok; nemzedékek és nemzedékek alapjait rakod le. A sövények újjáépítőjének nevez-

nek majd téged, ki nyugalmat hoz az utaknak” (Iz 58,11-12). Elnyered azt a boldogságot is, melyet ugyanez a próféta ígér: „Az Úr nem távolítja el többé tanítodat, és szemed látja majd oktatódat; füled meghallja a mögötted álló figyelmeztető szavát: Ez az út, ezen járjatok, és ne térjeteK el se jobbra, se balra!” (uo. 30,20–21).

Így aztán nem csupán szíved minden gondolata és elmélkedése, hanem még eltévelyedő, elkószáló gondolataid is az isteni törvény szünet nélkül való, szent fontolgatásává lesznek.

14. Tisztátalan lélekkel sem közölni, sem befogadni nem lehet a lelki tudományt

Aki mindezt nem tapasztalta, az – mint fentebb mondtam – megismerni és tanítani sem képes. Mert aki meg sem ért valamit, hogyan volna alkalmas annak tanítására? S ha mégis merészel tanítani róla, akkor szava bizonyára hatástalan és haszontalan lesz: hallgatói csak fülükkel hallják, de szívüket nem járja át, mert nem a tettek buzgóságából, hanem terméketlen hiúságból fakadt. Nem a jó lelkiismeret kincstárából, hanem a hiábavaló kérdés vakmerőségéből merítette.

Bármilyen buzgón fáradozzék ugyanis a tisztátalan lélek a szent olvasmányokban, lehetetlen elsajátítania a lelki tudományt. Senki sem önt piszkos, repedt edénybe értékes kenetet, édes mézet vagy más értékes folyadékot. Mert bármennyire illatos legyen is az a kenet, inkább az edény hatja át azt undorító bűzével, semmint az fogadná be annak kellemes, jó illatát: hisz sokkal hamarabb romlik meg az, ami tiszta, mintsem a romlott megtisztulna.

Így ha szíved edénye nem tisztul meg előbb a bűnök minden rútságától, nem érdemli, hogy befogadja az áldás kenetét, melyről ezt mondja a Próféta: „Olyan az, mint a kenet a fejen, mely lecsordul a szakállra, Áron szakállára, lecsordul ruhája szegélyére” (Zsolt 132,2); és nem őrizheti meg tisztán azt a lelki tudományt, s a Szentírás azon szavait, melyek „édeesebbek a méznél meg a lépesméznél” (uo. 18,11). „Mert mi

köze az igazságnak a gonoszhoz? Vagy hogyan fér össze a világosság a sötétséggel? Hogyan egyeznék meg Krisztus Béliállal?” (2Kor 6,14–15).

15. Ellenvetés: Sok tisztátalan emberben megvan a tudomány, viszont a szentekben sokszor hiányzik

GERMANUS: Ez a nézeted szerintünk egyáltalában nem az igazságon alapszik, sőt elfogadható alapja sincs.

Nyilvánvaló ugyanis, hogy mindazok, akik egyáltalában nem fogadják be Krisztus hitét, vagy azt istentelen dogmákkal gonoszul elferdítik, azok tisztátalan szívűek. Hogyan lehetséges mégis, hogy annyi zsidó és eretnek, sőt katolikus is, akik különféle bűnökben fetrengenek, elnyerték a Szentírás tökéletes ismeretét, és nagy lelki tudománnyal dicsekedhetnek? Ezzel szemben szent férfiak megszámlálhatatlan sokasága, akiknek a szíve megtisztult minden bűn szennyétől, megelégszik a tiszta, egyszerű hittel, s a mélyebb tudomány titkait nem ismeri.

Hogyan állhatna meg tehát az a véleményed, mely a lelki tudományt egyedül a szív tisztaságának tulajdonítja?

16. Válasz: A gonoszok nem lehetnek birtokában az igazi tudománynak

NESTEROS: Aki nem fontolja meg alaposan a hallott vélemény minden szavát, az nem vizsgálja helyesen annak a tanításnak a lényegét. Említettem ugyanis, hogy az ilyen emberek csak a vitatkozáshoz értenek és a beszédük ékes, de a Szentírás velejébe s titkos lelki értelmébe nem tudnak behatolni.

Az igazi tudománynak csak azok jutnak a birtokába, akik igazán Istennek szolgálnak. Azért nyilván nem juthat el rá az olyan nép, melyről ezt mondja az Írás: „Halljad, te oktalan és értelmetlen nép! Van szemetek, de nem láttok; van fületek, de nem hallotok” (Jer 5,21); majd ismét: „Mivel te elvetted a tudományt, eltaszítlak, hogy ne szolgálj nekem a papság-

ban" (Oz 4,6). Az Apostol azt mondja Krisztusról, hogy „Bene rejlik a tudomány és bölcsesség minden kincse” (Kol 2,3). Hogyan volna tehát hihető, hogy elnyerte valaki az igazi tudományt, ha nem akarja megismerni Krisztust, vagy ha megismeri is, szentségtörő szájjal káromolja Őt, s tisztátalan cselekedeteivel beszennyezi a katolikus hitet? „Hisz az Isten Lelke menekül a hamisságtól, és nem lakik bűnnek adózó testben” (Bölcs 1,5. 4).

Tehát másként nem lehet eljutni a lelki tudományra, csak abban a sorrendben, ahogy oly szépen kifejezte az egyik próféta, midőn ezt mondotta: „Vessetek magatoknak az igazság szerint; arassátok az élet reménységét, és világosodjatok meg a tudomány világosságával” (Oz 10,12 szabadon).

Először tehát vetnünk kell „az igazság szerint”, azaz a megigazultság cselekedeteivel ki kell fejlesztenünk az erkölcsi tökéletességet; azután arassuk le „az élet reménységét”, vagyis gyűjtsük össze a lelki erények gyümölcseit, miután kiűztük a testi bűnöket. Így végül „megvilágosodhatunk a tudomány világosságával”.

A Zsoltáros is arra tanít bennünket, hogy ezt a sorrendet kell megtartanunk, amikor ezt mondja: „Boldogok, akiknek útja szeplőtelen, kik az Úr törvénye szerint járnak. Boldogok, akik fürkészik bizonyosságait” (Zsolt 118,1–2). Nem ezt tette ugyanis az első helyre: „Boldogok, akik fürkészik bizonyosságait”, s csak azután tette hozzá: „Boldogok, akiknek útja szeplőtelen”, – hanem előbb ezt mondta: „Boldogok, akiknek útja szeplőtelen”. Ezzel nyilván rámutatott arra, hogy senki sem juthat el addig Isten „bizonyosságainak fürkészésére”, amíg mindennapi életében szeplőtelen szívvel nem jár Krisztus útján.

Akiket tehát említettél, azok nem ennek a tudománynak jutottak birtokába, mert tisztátalanok azt el nem érhetik. Csak ψευδώνυμον, azaz áltudományt sajátítottak el. Erről mondja a szent Apostol: „Ó, Timóteus, őrizd meg a rád bízott kincset! Kerüld az ártalmas, világias fecsegést s az áltudomány ellenvetéseit!” (1Tim 6,20) Vagy a görög szöveg szerint: τας ἀντιθέσεις τῆς ψευδωνύμων γνώσεως.

Azokról, akik látszólag szereznek némi tudomány-félét, vagy akik szorgalmasan olvassák a szent könyveket és igyekeznek emlékezetükbe vésni a Szentírást, de ugyanakkor a testi bűnöket nem hagyják el, szépen mondja a Példabeszédek könyve: „Mint a sertés orrában aranykarika, olyan a szép nő, ha ildomtalan” (Péld 11,22). Mit használ ugyanis, ha valaki elsajátítja az égi szavak díszét s a Szentírás ragyogó szépségét, de ragaszkodik ocsmány cselekedeteihez vagy érzékeihez, s ezzel tönkreteszi és lábbal tapossa azt, mint a tisztátalan földet, vagy beszenyezi szenvedélyeinek undok mocskával? Emiatt ugyanaz, ami díszére válik másoknak, akik helyesen használják: nemcsak hogy nem ékesíti, hanem még több sárral fertőzi be őket. Mert „nem illik a dicséret a bűnös szájába” (Sir 15,9), akinek azt mondja a Próféta: „Miért beszélsz te parancsolataimról s miért veszed szádra szövetséget?” (Zsolt 49,16). A Példabeszédek könyve találóan mondja az ilyen lelkekről, akikben még nem állapodott meg az Isten félelme – melyről ezt mondja a Szentírás: „Az Úr félelme tudomány és bölcsesség” (Péld 15,33) –, s mégis igyekeznek elsajátítani a Szentírás értelmét a róla való állandó elmélkedéssel: „Mire jó a gazdagság a balgának? Hisz az ostoba nem sajátíthatja el a bölcsességet!” (Péld 17,16. LXX).

Az evilági bölcsességet megfertőzi a testi bűnök sara. Az igazi lelki tudomány olyannyira távol áll tőle, hogy sokszor – mint tudjuk – még a beszédben járatlan s szinte tanulatlan emberekben is csodálatos módon megvolt. Nyilvánvalóan bizonyítja ezt az apostolok és sok más szent férfiú, akik nem a fa leveleinek hiábavaló buja tenyészetében találták örömeiket, hanem az igazi lelki tudomány gyümölcsei alatt roskadoztak. Ezekről írja az Apostolok Cselekedetei: „Mikor látták Péter és János állhatatosságát, s megtudták, hogy írástudatlan és tanulatlan emberek, meglepődtek” (ApCsel 4,13).

Ha tehát el akarod érni, hogy benned is olthatatlanul fellobbanjon a lángja, akkor minden fáradozásoddal elsősorban arra törekedjél, hogy elnyerd az Úrtól a tisztaság szeplőtelen-ségét. Mert senki sem juthat a lelki tudomány birtokába, akin még testi szenvedélyei, főként pedig a paráznság ösztönei

uralkodnak. Hisz „igaz szívben lakozik a bölcsesség” (Péld 14,33), és „aki féli az Urat, az találja meg a tudományt és igazságot” (Sir 32,20. LXX).

Végül a szent Apostol szintén azt tanítja, hogy csak a fentebb említett sorrendben lehet eljutni a lelki tudományra. Mikor ugyanis elsorolja erényeit – nem csupán egyszerűen azok jegyzékét, hanem egyúttal a sorrendjüket is mintegy kifejtve, hogy melyik következze a másik után, vagy hogy melyik születik a másiktól –, többek közt ezeket mondja: „Virrasztásban, böjtben, tisztaságban és tudásban, béketűrésben és jóságban, a Szentlélekben és őszinte szeretetben...” (egyaránt úgy viselkedjünk, mint Isten szolgálja) (2Kor 6,5–6). Midőn ugyanis így csoportosítja ezeket az erényeket, ezzel nyilván arra akart megtanítani bennünket, hogy virrasztással és böjttel lehet eljutni a tisztaságra, tisztasággal a tudásra, tudással a béketűrésre, béketűréssel a jóságra, jósággal a Szentlélekhez, s a Szentlélekkel az őszinte szeretet jutalmára.

Ha ily módon és ebben a sorrendben te is eléred a lelki tudományt: minden bizonnyal nem terméketlen, sem tétlen, hanem eleven, gyümölcsöző tudásra teszel szert, és elnyered az üdvösség igéjének magvát. Ha pedig ezt elveted hallgatóid szívében, a Szentlélek ígérete szerint „vetésednek esőben lesz része, bárhol vetsz is a földön, s a föld termésének kenyere igen bőséges és kövér leszen” (Iz 30,23).

17. Ki előtt kell feltárni a tökéletesség útját?

Arra is vigyázz, hogy amikor érettebb korod tanításra képesít majd: azt, amit nem annyira olvasás útján, hanem inkább saját tapasztalatod veritékével tanultál meg, a hiú dicsőség vágyától félrevezetve szét ne osztogasd mindenféle tisztátalan embernek, s el ne kövesd azt, amit a bölcs Salamon tilt: „Ne vezesd az istentelent az igaz legelőjére, s ne vezessen félre a jóllakottság” (Péld 24,15?); Mert „nem való a balgának élvezet” (uo. 19,10), s „nincs szükség ott bölcsességre, ahol hiányzik az okosság. Többre tartják ugyanis a balgaságot” (uo. 18,2. LXX). Hisz „szolgát nem lehet szép szóval ki-

tanítani: mert érti ugyan, amit mondasz, mégsem fogad szót” (uo. 29,19). És „ne beszélj a balgák fülének, hogy le ne nézzék okos beszédedet” (uo. 23,9). Hasonlóképpen: „Ne vessetek szent dolgot ebeknek, s ne szórjátok gyöngyeiteket sertések elé! Különben eltaposhatják lábukkal, aztán megfordulnak és széttépnek titeket” (Mt 7,6).

Az ilyen emberek elől tehát rejtse el a lelki dolgok titkait, és határozottan ezt énekelje: „Szívembe rejtem beszédeidet, hogy ne vétkezzem ellened” (Zsolt 118,11).

De azt mondod talán erre: Hát akkor kiknek osszam szét a Szentírás titkait? – Megtanít rá a bölcs Salamon: „A búslakodóknak adjátok a részegítőt, s azoknak a bort, akik el vannak keseredve: hadd igyanak és felejtsek nyomorúságukat, és ne gondoljanak többé bajukra!” (Péld 31,6–7). Tehát akiket a régi bűneik miatt érzett bánat szomorúsággal és fájdalommal tölt el, olyanokba öntsétek bátran a lelki tudomány vigasztalását, mint a bort, „mely megvidámítja az ember szívét” (Zsolt 103, 15). Részegítsétek meg és üdítsétek fel őket az üdvösség igéivel: hogy az ilyenek el ne merüljenek a folytonos fájdalomban, és a túlságos szomorúságtól kétségbe ne essenek (vö. 2Kor 2,7). Akik pedig folytonos lanyhaságban és hanyagságban élnek, s szívüket semmiféle fájdalom nem emészti, azokra ez áll: „Aki kényelmes és lusta, folyton szegénységben lesz” (Péld 21,5).

Mindenképpen őrizkedjél tehát attól, hogy a hiú dicsőség vágya miatt el ne essél annak az embernek a dicsőségétől, akit a Próféta így magasztal: „aki pénzét nem adja kamatra” (Zsolt 14,5). Hisz „az Úr szava tiszta szó, tűzben megpróbált ezüst, salaktól elválasztva, hétszeresen megtisztítva” (uo. 11,7). Ha tehát az emberek dicsérete után áhítozva osztja szét ezt valaki, ezzel pénzét „kamatra adja”. Emiatt pedig nemcsak hogy semmiféle jutalmat nem nyer e dicséret helyébe, hanem még büntetést is érdemel: mert Urának a pénzét azért tékozolta el, hogy érte ideigtartó jutalmat nyerhessen, nem pedig, hogy – miként írva van: – az Úr visszatértekor kamatostul kapja vissza azt, ami az övé (Mt 25,27).

18. Mikor terméketlen a lelki tudomány?

Tudnivaló, hogy a lelkiek tudománya két okból lehet hatástalan: vagy olyasmit tanít valaki, amit maga nem tapasztalt, s így üres szavakkal akarja oktatni hallgatóját; vagy pedig maga a hallgató gonosz és telve van bűnökkel, ezért a lelki ember üdvös tanítását nem fogadja be megátalkodott szívébe. Ez utóbbiakról mondja a Próféta: „Meggérgesedett e nép szíve: fülükre nagyot hallanak és behunyják szemüket, hogy szemükkel ne lássanak és ne halljanak fülükkel; szívükben értelem ne legyen, és meg ne térjenek, hogy meggyógyítsam őket” (Iz 6,10; Mt 13,15).

19. Sokszor méltatlanok is elnyerik az üdvösség hirdetésének kegyelmét

Isten bőkezű osztogatója a kegyelemnek, mert „azt akarja, hogy minden ember üdvözüljön és eljusson az igazság ismeretére” (1Tim 2,4). Ezért gyakran megengedi, hogy – sokak üdvösségére – olyan ember is elnyerje a lelki tudomány kegyelmét, aki kifogásolható életmódjával méltatlanná tette magát az evangélium hirdetésére.

Hogy pedig az Úr miképpen adja meg a gyógyítás adományát az ördögök kiűzésére, jobb lesz, ha ezt külön tárom fel, hasonló értekezésben. Hagyjuk tehát ezt estére, mert most étkezésre kell mennünk. Mindig hathatósabban fogadjuk be ugyanis a szívünkbe azt, amit csak lépésről lépésre és különösebb testi erőfeszítés nélkül sajátítunk el.

XV. KÖNYV NESTEROS APÁT MÁSODIK TANÍTÁSA ISTEN RENDKÍVÜLI AJÁNDÉKAIRÓL

1. Nesteros apát előadása a gyógyítások háromféle fajáról

Az esti zsolozsma után feszült érdeklődéssel vártuk az ígért előadást. Letelepedtünk tehát a szokott módon a gyékénymatracokra, s az aggastyán iránti tiszteletből egy ideig hallgattunk. Majd Nesteros e szavakkal törte meg a tiszteletteljes csendet:

Előző beszélgetésünk során eljutottunk egészen a lelki adományokig. Ezek őseink hagyománya szerint háromfélék:

A gyógyítás adományának első oka az, ha szent életű és igaz embereket életszentségük érdemeiért csodajelek kegyelme kísér, mint tudjuk az apostolokról és sok más szent életű emberről is, hogy az Úr tekintélye alapján jeleket és csodákat vittek végbe. Ezt mondta ugyanis nekik: „Gyógyítsatok betegeket, támasszatok fel halottakat, tisztítsatok meg leprásokat, űzzetek ki ördögöket. Ingyen kaptátok, ingyen is adjátok” (Mt 10,8).

Másodszor: az Egyház épülésére, vagy hogy a betegek hozzátartozóinak, vagy maguknak a betegeknek a hite megerősödjék, bűnösökből vagy méltatlan emberekből is áradhat ki gyógyító erő. Ezekről mondja az Úr az evangéliumban: „Sokan mondják majd nekem azon a napon: Uram, Uram! Nem a Te nevedben jövendöltünk-e? Nem a Te nevedben űztünk-e ördögöket? Nem a Te nevedben tettünk-e annyi csodát? Én akkor kijelentem nekik: Sohasem ismertelek titeket! Távozzatok tőlem, ti gonosztevők!” (Mt 7,22–23). – Ha viszont a betegek hozzátartozóiban, vagy magukban a betegekben hiányzik a hit, akkor az Úr még azoknak sem engedi meg a gyógyítást, akiknek megadta ezt az ajándékot. Erről az esetről mondja az evangélista: „Nem is tudott ott csodát tenni (Jézus), hitetlenségük miatt” (uo. 13,58). Ezért mondja maga az Úr: „Sok leprás élt Izraelben Elizeus próféta idejében,

de nem tisztult meg közülük más, csak a szíriai Naamán” (Lk 4,27).

A gyógyítások harmadik módját színleg az ördögök cselvetése és mesterkedése is létrehozhatja. Azt akarják ugyanis elérni, hogy amikor szentnek és Isten szolgájának tartják az olyan embert, akit bár nyilvánvaló bűnök terhelnek, de környezetét csodálattal töltik el a véghezvitt csodajelek, ezáltal bűneik követésére is rábeszéljék az embereket. S ha aztán így módot találnak a vallás gyalázására, igyekeznek rossz hírbe hozni azt. Vagy pedig, ha valaki azt hiszi magáról, hogy megvan benne a gyógyítás adománya, az ilyen embert felfuvalkodottá akarják tenni szíve kevélységében, hogy még súlyosabb legyen a bukása.

Ez az oka annak, hogy az ördögök olyanok nevét hívják segítségül, akikről tudják, hogy nincs semmi érdemük az életszentségben és nem hoztak semmiféle lelki gyümölcsöt, s azt színlelik, mintha égetnék őket ezeknek az érdemei, s emiatt menekülnének a megszállottak testéből. Ezekre állanak a Deuteronomium szavai: „Ha próféta, vagy olyan ember támad közötted, aki azt állítja, hogy álmot látott, és jelet vagy csodát jövendöl, s be is következik, amit mondott; de azt mondja neked: Gyerünk, kövessünk és szolgáljunk más isteneket, akiket te nem ismeresz: – ne hallgass annak a prófétának vagy álomlátónak a szavára, mert csak próbára tesz titeket az Úr, a ti Istenetek, hogy kiderüljön, szeretitek-e Őt teljes szívetekből és teljes lelketekből, vagy sem” (Deut 13,1–3). Az evangéliumban pedig ezt mondja az Úr: „Támadnak hamis krisztusok és hamis próféták, és nagy jeleket és csodákat művelnek, hogy tévedésbe ejtsék a választottakat is, ha lehetséges volna” (Mt 24,24).

2. Miben csodáljuk a szenteket?

Akik tehát ilyesmiket fitogtatnak, azokat sohase csodáljuk ezért a hatalmukért, hanem inkább azt nézzük, hogy kiirtották-e minden bűnüket, megjobbították-e erkölcsüket, vagyis tökéletesek-e. Ezt ugyanis nem mások hitéért, sem különféle

más okokból, hanem kinek-kinek saját buzgóságára adja meg Isten kegyelme. Ez az a gyakorlati tudomány, melyet az Apostol más szóval szeretetnek nevez, és kijelentése szerint többet ér, mint ha valaki emberek vagy angyalok nyelvén szólna, vagy ha akkora hite volna, hogy akár hegyeket mozgasson; többet ér minden tudománynál és prófétáló tehetségnél, vagy ha egész vagyonát szétszítja is valaki: sőt nagyobb még a dícső vértanúságnál is (1Kor 13,1–3).

Mikor ugyanis felsorolja az összes isteni adományokat: „Egyik a bölcsesség adományát kapja a Lélektől, a másik a tudás adományát, a harmadik a hitet vagy a gyógyítás adományát, avagy csodatevő hatalmat” (uo. 12,8–10), és így tovább: utána a szeretetről kezd beszélni. Figyeljétek csak meg, mennyivel többre becsüli minden más adománynál! „De mindezeknél magasztosabb utat is mutatok nektek” (uo. 31) – mondja.

Világosan bizonyítja ezzel, hogy a legfőbb tökéletesség és boldogság nem e csodák véghezvitelében, hanem a szeretet tisztaságában rejlik. És méltán. Hisz azok mind elmúlnak, elenyésznek, de a szeretet mindörökre megmarad. Ezért látjuk az atyáknál, hogy sohasem fitogtatták e csodajeleket: sőt ha megvolt is bennük ez a hatalom a Szentlélek kegyelméből, soha máskor nem gyakorolták, csak amikor végső szükség vagy elkerülhetetlen kényszerűség vitte rá őket.

3. Macarius apát halottat támaszt fel

Úgy tudom, Macarius apát is, aki először lakott a scythiszi sivatagban, ezért támasztott fel egy halottat.

Történt ugyanis egyszer, hogy egy eretnek, aki Eunomius hitszegését követte,³¹ dialektikus mesterkedésével igyekezett tönkretenni a katolikus hit egyszerűségét. Mikor már igen sok embert rászedett, jó katolikus emberek, akiket nagy részvétellel töltött el ez a pusztulás és romlás, arra kérték Szent Macariust, hogy mentse meg Egyiptom egyszerű hitét a hitetlenség hajótörésétől. Mikor a szent megérkezett, az eretnek agyafúrt dialektikájával őt is megtámadta, s arisztote-

lészi szórszálhasogatással e tudatlan embert is igyekezett félrevezetni. Szent Macarius azonban apostoli rövidséggel ígvetett véget bőbeszédűségének:

– „Nem szavakban áll az Isten országa, hanem erőben” (1Kor 4,20). Menjünk a sírokhoz és hívjuk segítségül Isten nevét az első halott felett, akit találunk, és az Írás szerint cselekedeteinkkel mutassuk ki hitünket (Jak 2,14)! Isten tanúskodjék kézzelfoghatóan az igaz hit bizonyossága mellett! Ne üres szavakkal és vitatkozással, hanem csodajelek hatalmával és tévedhetetlen bizonyossággal igazoljuk a nyilvánvaló igazságot!

Mikor az eretnek ezt hallotta, szégyen fogta el a körülállók előtt. Egyelőre úgy tett ugyan, mintha beleegyeznék az ajánlatba, s meg is ígérte, hogy másnap ott lesz. De a következő nap hiába várták mindazok az emberek, akik mohón siettek a mondott helyre, hogy tanúi lehessenek a jelenetnek: az eretnek megrémülve saját hitetlenségének tudatától, elmenekült, sőt még Egyiptomból is nyomban elköltözött.

Szent Macarius a néppel együtt várta egészen a kilencedig óráig. Mikor aztán látta, hogy rossz lelkiismerete miatt megfutott, a néppel együtt, melyet az az eretnek megrontott, az említett sírokhoz ment.

A Nílus folyó medre azt a szokást fejlesztette ki az egyiptomiaknál, hogy a holttesteket erős fűszerekkel bebalzsamozva, magasabban fekvő sírkamrákba temessék. Az év nem kis részében ugyanis a víz szokott áradása tenger gyanánt borítja szerte az egész földet, úgyhogy emberi testet csak akkor lehet ott elföldelni, ha már lefolyt a víz. Annyira át van itatva az egész talaj a folytonos bő víztől, hogy lehetetlen ott temetni. Ha mégoly mélyre ásnák is a halottat, a nagy áradás megint csak a felszínre kényszerítené.

Szent Macarius tehát megállt egy ilyen régi halottnál és így szólt:

– Ó ember! Ha eljött volna ide velem az az eretnek, a romlás fia, s az ő jelenlétében segítségül hívtam volna Krisztusnak, az én Istenemnek nevét: mondd, feltámadtál volna-e ezek előtt, kiket az ő csalárdsága majdnem romlásba döntött?

Erre a halott feltámadt, és azt válaszolta, hogy igen. Szent Macarius megkérdezte tőle, hogy ki volt, mikor még e földön járt, és milyen időben élt, s ismerték-e akkor Krisztus nevét. Az azt felelte, hogy a legrégebb királyok idejében élt, s azt állította, hogy Krisztus nevééről akkor még csak nem is hallott.

– Aludj tehát békében a többiekkel, ahogy illik! – mondta ismét Macarius apát. – Krisztus majd feltámaszt az idők végezetével.

Így tehát lehetséges, hogy mindörökké rejtve maradt volna ez a csodatevő hatalma és kegyelme, ha az egész tartomány veszedelme, valamint Krisztus iránti feltétlen odaadása és őszinte szeretete arra nem készítette volna a szentet, hogy ezt a csodát művelje. S amikor véghezvitte is, semmi esetre sem dicsőségének fitogtatására, hanem Krisztus szeretete, s az egész nép haszna vitte rá. Éppen így tett Illés is, mint a Királyok könyvében olvassuk: a máglyára helyezett áldozati állatokra azért kért tüzet az égből (3Kir 18,36–38), hogy megsabadítsa az egész nép hitét, melyet veszedelembe sodort az álpróféták szemfényvesztése.

4. Ábrahám apát csodájára bőséges teje lesz egy asszonynak

Minek említsem azt a csodát, melyet Ábrahám apát művelt, akit egyszerű erkölcsiért és ártatlanságáért *απλουσ*-nak, azaz együgyűnek neveztek?

Történt ugyanis, hogy amikor nagybőjt idején a pusztaságból Egyiptomba ment aratni, egy asszony könnyes szemmel könyörgött neki kis gyermekéért, akit eléje tartott. Nem volt teje, s emiatt gyermeke csak sorvadtt, és már-már halálán volt. Erre az agg egy pohár vizet adott neki inni, melyre keresztet vetett. Mikor az asszony kiitta, nyomban csoda történt: száraz melléből túlaradó bőségben ömlött a tej.

5. Ugyanő meggyógyít egy sántát

Ugyancsak ő egy alkalommal a faluba ment. Gúnyolódók tömege vette körül, akik csúfolódva mutogattak neki egy embert. Ez már évek óta nem tudott járni, mivel térdei összezusgorodtak, s e régi betegsége miatt csak úgy mászott. A tömeg kísértetni kezdte:

– Ábrahám atya – kiáltozták –, mutasd meg, hogy Isten szolgálja vagy-e, s add vissza ennek a régi egészségét, hogy hiábavalónak ne tartsuk Krisztus nevét, akit imádsz!

Erre ő nyomban segítségül hívta Krisztus nevét, majd lehajolt, megragadta az ember béna lábát és húzni kezdte. Ekkor elszáradt, görbe térde tüstént kiegyenesedett. Visszanyervén járását, melyet a régi betegség folytán már el is felejtett, boldogan távozott.

6. Nem a csodajelekből kell ítélnünk az emberek érdemei felől

Ezek a férfiak tehát nem dicsekedtek azzal, hogy ilyen csodatevő erejük van, mert megvallották, hogy nem a saját érdemből művelték őket, hanem az Úr irgalmából. S mikor az emberek csodálkoztak e csodajeleken, ezekkel az apostoli szavakkal háritották el a hiú dicsőséget: „Férfiak! testvérek! Ugyan miért csodálkoztok ezen, vagy miért bámultok úgy ránk, mintha saját erőnkkel vagy hatalmunkkal értük volna el, hogy ez az ember járni tudjon?” (ApCsel 3,12). Azt tartották ugyanis, hogy nem Isten ajándékai és csodái miatt kell magasztalni valakit, hanem inkább saját erényeinek gyümölcseiért, melyek lelke buzgóságából és cselekedeteinek érdeméből teremtek.

Mert, mint fentebb már mondtam: többnyire romlott lelkű és gonosz hitű emberek úznek ki ördögöket az Úr nevében, és művelnek feltűnő csodákat. Ezek miatt panaszkodtak az apostolok is és mondták az Úrnak: „Mester, láttunk valakit, aki ördögöt úzott a Te nevedben. Megtiltottuk neki, mert nem követ Téged velünk”. Krisztus ugyanez alkalommal azt

felelte nekik: „Ne tiltsátok meg, mert aki nincs ellenetek, veletek van” (Lk 9,49–50). De mikor ezek majd a világ végén így szólnak Hozzá: „Uram, Uram! Nem a Te nevedben jövendöltünk-e? Nem a Te nevedben úztünk-e ördögöt? Nem a Te nevedben tettünk-e annyi csodat?” – előre kijelentette, hogy így válaszol nekik: „Sohasem ismertelek titeket! Takarodjatok tőlem, ti gonosztevők! (Mt 7,22–23).

Ezért akiknek életszentségük érdeméért megadta azt a dicsőséget, hogy jeleket és csodákat műveljenek, azokat is figyelmezteti, hogy ne fuvalkodjanak fel miattuk: „Ne annak örüljete, hogy a gonosz lelkek engedelmeskednek nektek, hanem annak, hogy nevetek fel van jegyezve a mennyben” (Lk 10,20).

7. Aki külön ajándékokban részesült, annak erényéről nem csodatétele, hanem alázatossága tanúskodik

Végül mikor az Úr, minden jel és csoda Szerzője, meghívta tanítványait tanításának hirdetésére, maga is világosan megmagyarázta nekik, hogy mit sajátítsanak el Tőle elsősorban igazi és választott követői: „Jöjjetek, és tanuljatok Tőlem!” Ne azt tanuljátok el, hogy ördögöket űztek égi hatalommal, se azt, hogy leprásokat gyógyítatok, vakokat látókká tegyete, vagy holtakat támasszátok. Mert ha néhány szolgám által művelek is ilyeneket, azért mégis semmi része sem az embernek Isten dicséretében, s az alárendelt, a szolgáló még nem tulajdoníthatja magának, ami egyedül Isten dicsősége. Ti inkább azt tanuljátok el Tőlem, hogy „szelíd vagyok és alázatos szívű” (Mt 11,28–29).

Ezt ugyanis mindenki, kivétel nélkül megvalósíthatja. Jeleket és csodákat tenni azonban nem is mindig szükséges, nincs is mindenkinek hasznára, s nem is érheti el mindenki. Tehát az alázatosság minden erény tanítómestere. Ez az égbe nyúló épület szilárd alapja. Ez az Üdvözítő igazi, fenséges ajándéka. Felfuvalkodás veszedelme nélkül csak az művelheti mindazokat a csodákat, melyeket Krisztus vitt végbe, aki a szelíd Urat nem a csodajelek fenségében, hanem a türelem és

alázatosság erényében követi. S ha valaki arra vágyik, hogy parancsolni tudjon a tisztátalan lelkeknek, vagy hogy visszaadhassa a betegeknek az egészség ajándékát, vagy más csodajetet szeretne tenni a nép előtt: az hívja bár segítségül szemfényvesztéseihez Krisztus nevét, mégis távol áll Krisztustól, mert kevély lelkével nem az alázatosság Tanítómesterét követi.

Hiszen mikor visszatérőben az Atyához ezt a – mondhatnám – végrendeletét hagyta tanítványaira: „Új parancsolatot adok nektek: Szeressétek egymást! Amint én szerettelek titeket, úgy szeressétek egymást ti is”, – nyomban hozzátette: „Arról ismeri meg mindenki, hogy az én tanítványaim vagytok, hogy szeretettel vagytok egymás iránt” (Jn 13,34). Nem azt mondta: ha Hozzám hasonlóan jeleket és csodákat műveltek, hanem: Ha igazán szeretettel vagytok egymás iránt.

Ezért mondták elődeink, hogy a szerzetes sohasem lehet igazán jó, és nem lehet ment a hiú dicsőségvágy betegségétől, ha az emberek előtt ördögűzőnek hirdeti magát, s csodálói tömege előtt a kiérdemelt vagy képzelt kegyelmet hiú kevélységgel fitogtatja, – persze hiába. Mert „ki hazugságra támaszkodik, szelet legeltet és röplő madarat kerget” (Péld 10,4). Bizonyos, hogy rá is az áll, amit a Példabeszédek könyve mond: „Felhő és vihar eső nélkül: ilyen, aki hazug adománnyal dicsekszik” (Péld 25,41. LXX).

Ha tehát ilyesmit visz végbe előttünk valaki, az ne a csodák feletti bámulatunkból, hanem erényeinek ékessége miatt legyen dicséretes előttünk; és ne azt keressük, hogy hatalmas alá vannak-e vetve az ördögök, hanem hogy megvannak-e benne a szeretet azon ismertetőjelei, amelyeket az Apostol ír le (1Kor 13,4-7).

8. Csodálatosabb, ha valaki önmagából úzi ki a bűnt, mint ha másból az ördögöket

Mert valóban nagyobb csoda kiirtani saját testünkől a bűnös vágyak tűzfészkrét, mint tisztátalan lelkeket úzni ki mások testéből. Fönségesebb csoda a harag vad ösztöneit fé-

kezni meg a türelem erényével, mint a levegő hatalmasságait. Többet ér saját szívünkben zárni ki a szomorúság mardosó betegségét, mint betegséget és lázt úzni ki másnak a testéből. Végül sokkal de sokkal nagyobb erény és magasztosabb tökéletesség: meggyógyítani saját lelkünk betegségét, mint másoknak a testét. Mert amennyivel magasztosabb a lélek a testnél, annyival előbbrevaló az egészsége is, és amennyivel értékesebb és kiválóbb egész mivolta, annyival súlyosabb és veszedelmesebb bukása.

9. Mennyivel többet ér az igaz élet a csodatetteknél!

Az ilyen gyógyításokról ezt mondotta az Úr a szent apostoloknak: „Ne annak örüljétek, hogy a gonosz lelkek engedelmeskednek nektek” (Lk 10,20). Hiszen nem saját hatalmukkal vitték végbe, hanem az Úr nevének erejével, Akit segítségül hívtak! Azért figyelmezteti őket, hogy ne amiatt tartásák magukat boldogoknak, s ne azt tulajdonítsák a saját dicsőségüknek, amit csak Isten hatalmával és erejével lehet véghezvinni: hanem életük és szívük azon bensőséges tisztaságáért, melynél fogva nevük föl van jegyezve a mennyben.

10. Isteni kinyilatkoztatás a tökéletes tisztaság próbájáról

A mondottakat a régiek tanúbizonyságaival, sőt isteni kinyilatkoztatással akarom igazolni. Ezért legjobb lesz, ha elmondom itt, miképpen gondolkodott a szent életű Paphnutius a csodajelek bámulásáról és a tisztaság kegyelméről, s hogy mit tudott meg egy angyal kinyilatkoztatásából. Ezek az ő szavai és tapasztalatai:

Ez a szent éveken át feltűnően szigorú életmódot folytatótt, s ezért azt hitte, hogy már teljesen megszabadult a bűnös testi vágyak bilincseitől. Úgy érezte, hogy föléje kerekedett már a gonosz lelkek minden támadásának, akik ellen sokáig, a szó szoros értelmében küzdött. Egyszer szent életű férfiak látogatták meg, akiknek lencsét akart főzni, amit ők

atherának neveznek. Ekkor a tűzhelyből kicsapó láng, mint ez néha megtörténik, megégette a kezét. A szent elszomorodott, és hallgatagon, mélyen elgondolkodott:

– Miért nem hagy békén a tűz, mikor már ennél gonoszabb, kegyetlenebb lelkek is felhagytak a küzdelemmel velem szemben? Vagy hogy ne tartana fogva engem az az oltahatatlan tűz, mely megvizsgál minden érdemet, amikor az ítélet félelmetes napján áthaladok rajta: ha már ez a külső, ideigvaló és jelentéktelen tűz sem kímél?

Ilyen gondolatok közt hányódott szomorúan, amikor hirtelen álom lepte meg, s az Úr angyala megjelenvén neki, így szólt hozzá:

– Miért szomorkodol, Paphnutius, hogy nem kímélt meg ez a földi tűz, amikor még mindig ott lakozik tagjaidban testi szenvedélyeid ösztöne, melyet nem irtottál ki teljesen? Míg ott élnek benned ennek a gyökerei, nem engedik, hogy ez az érzékelhető tűz békén hagyjon. Nem is érheted el másként, hogy ne ártsen, csak ha már úgy találsz, hogy minden benső ösztön kialudt benned. Ennek pedig ez az ismertetőjele: Menj és keress egy mezítelen szép szüzet; s ha a kezekben tartod őt, és mégis úgy érzed, hogy szíved nyugalma rendületlen megmaradt, s testi szenvedélyeid továbbra is békén hagynak: akkor ha megérinted is ezt az érzékelhető tüzet, enyhén és ártalmatlanul nyaldosd majd, mint Babilóniában azt a három ifjút.

Az aggastyán megrendült erre a kinyilatkoztatásra. Nem vetette alá magát e próba veszedelmeinek, melyet Isten mutatott neki, hanem inkább megkérdezte lelkiismeretét s megvizsgálta szíve tisztaságát, és úgy találta, hogy tisztaságának súlya még nem ér fel a próba veszedelmével.

– Nem csoda – mondotta –, ha a tisztátalan lelkekkel való küzdelem megszűnése után is érzem még, milyen kegyetlenül éget a tűz, melyről pedig azt hittem, hogy össze sem hasonlítható a gonosz lelkek kegyetlen támadásaival. Mert nagyobb erény és magasztosabb kegyelem kioltani a test benső vágyát, mint az Úr jelével s a Magasságbeli erejével leigázni a gonosz lelkek külső támadását, vagy Isten nevének segítségül hívásával kiűzni őket a megszállottak testéből.

Ezzel fejezte be beszédét Nesteros apát a rendkívüli isteni adományok igazi természetéről, s miközben mi az agg József cellájához siettünk, mely az övétől mintegy hat mérföldre volt, elkísért bennünket tanításának bölcsessége.

XVI. KÖNYV JÓZSEF APÁT ELSŐ TANÍTÁSA A BARÁTSÁGRÓL

1. József apát első kérdése

Most a szent életű József tanítását és tanácsait kell kifejtennem. Ez a férfiú egyike volt annak a három aggastyánnak, akiket az első könyvben (XI. könyv, 1.) említettem. Igen híres családból származott és nagy tekintélynek örvendett abban a városban, melyet Thmuisnak neveznek. Nagy jártasságra tett szert az ékesszólásban, nemcsak egyiptomi nyelven, hanem görögül is, úgyhogy akár velünk, akár azokkal, akik egyáltalán nem értették az egyiptomi nyelvet, nem tolmács útján, mint mások szoktak, hanem maga is igen szépen tudott értekezni.

Mikor megtudta, hogy szeretnénk hallani tanítását, először azt kérdezte tőlünk, hogy testvérek vagyunk-e. Azt feleltük rá, hogy nem testi, hanem lelki testvériség köt össze bennünket, és szerzetesi életünk kezdetétől fogva mindig elválaszthatatlanul együtt vagyunk: mind vándorlásainkban, melyeket a lelki katonáskodásért vállaltunk magunkra, mind pedig a kolostori élet fáradalmaiban.

Ezután így kezdett beszélni:

2. József apát előadása az állhatatos barátság fajairól

A barátságnak és a meghitt jóviszonynak sokféle fajtája van, és különféleképpen kapcsolják össze az emberi nemet a szeretet kötelékével.

Vannak ugyanis, akiknél mások ajánlása teremti meg először az ismeretség, majd később a barátság kapcsolatait. Mások közt meg bizonyos megállapodás vagy adás-vételi szerződés fűzi a szeretet kötelékeit. Vannak olyanok is, akiket a hasonló foglalkozás: közös katonáskodás, mesterség vagy tudomány kapcsol össze a barátság kötelékével. Ez sokszor még az eldurvult szíveket is megszelídíti egymás iránt, úgy-

hogy akik az erdőkben és hegyek között rablásban találják örömeiket és embervér-ontásban gyönyörködnek, még azok is felkarolják saját bűntársaikat és gondjukat viselik.

Van egy másik faja is a szeretetnek, mely a természet ösztönére és a vérrokonság törvénye alapján fűződik. Ez a természetes oka annak, hogy az emberek honfitársaikat, házastársukat, szüleiket, testvéreiket vagy fiaikat mások elé helyezik. Ezt a vonást különben nemcsak az emberi nemnél találjuk meg, hanem minden madárban és állatban is felfedezhetjük. Hiszen e természetes vonzalom ösztönzésére annyira védelmezik és oltalmazzák fiókáikat, illetőleg kölykeiket, hogy gyakran még attól sem riadnak vissza, hogy veszedelemnek vagy pusztulásnak tegyék ki magukat. Nézzük csak azokat a vadállatokat, kígyókat vagy madarakat, melyeket szörnyű vadságuk vagy halálos mérgük minden más állattól elválaszt, elkülönít: amilyen például a vipera, az egyszarvú vagy a griff. Ezeknek állítólag még a tekintete is veszedelmes mindenkire: közös eredetük és kölcsönös vonzalmuk folytán mégis békében élnek és nem ártnak egymásnak.

Bizonyos azonban, hogy a szeretetnek ezek az említett fajai, bár, mint láttuk, gonoszok és jók, sőt még vadállatok és kígyók közt is megtalálhatók, mindvégig fenn nem maradhatnak. Hiszen már az is gyakran megszakítja ezt a kapcsolatot, ha távolság választja el, vagy idővel feledésbe merül, vagy ha más üzleti megállapodás jön létre. Mert amiként különböző közösségek közt más-más nyereségvágy, élvezet vagy szükség hozza létre, éppúgy meg is szűnik, ha bármiféle ok merül fel az elszakadásra.

3. Honnét ered az elválhatatlan barátság?

Ezek közt csupán csak egyfajta szeretet lehet elszakíthatatlan: az, amelyet nem mások ajánlása, nem a végzett munka vagy az ajándék nagysága, nem is valamiféle szerződés vagy természetes szükséglet kapcsol össze, hanem csupán az érényekben való hasonlóság.

Ez, mondom, az egyetlen, melyet semmiféle esetlegesség nem választ szét. Ezt sem a távolság nem képes elszakítani, sem az idő megsemmisíteni, sőt még a halál sem tudja eltépni. Ez az igazi, elszakíthatatlan szeretet, mely a jóbarátok kölcsönös tökéleteséből és erényéből sarjad. Ha egyszer gyökeret vert, sem különböző vágyak, sem ellentétes akarati törekvések szét nem szakítják.

Igaz, hogy sok olyan embert ismerek, akik ezt tűzték ugyan ki célul maguk elé, s bár Krisztus iránti szeretetből a legmelegebb barátság fűzte őket egymáshoz, mégsem tudták állandóan s változatlanul megőrizni. Mert helyes alapra építették ugyan barátságukat, de nem egyforma erénnyel ragaszkodtak a barátsághoz, hanem csak az egyik fél türelme ápolta azt. Márpedig bármily nagylelkűen és fáradhatatlanul gyakorolja is valaki ezt az erényt, a másik fél kislelkűségéből szükségképpen meghiúsul.

Hiába viselik el ugyanis az erősek türelmesen mások gyengéit, akik csak lanyhán törekeshnek az egészséges tökéletességre: ha maguk a gyengék nem képesek elviselni őket. Ezek önmagukban hordják ingerültségük okait, melyek nem hagyják nyugton őket. Ők is úgy járnak, mint akik gyenge, beteg gyomruk undorát a szakácsok vagy szolgák hanyagságának tulajdonítják, s bármennyire igyekeznek is ezek kedvükre tenni, mégis az egészségeseket okolják a maguk undora miatt: mert nem veszik észre, hogy saját betegségük okozza.

Tehát, mint mondtam: csak az a barátság megbízható és elszakíthatatlan, melyet egyforma erények kapcsolnak össze. Mert „az Úr az egyértelműeknek ad lakást a házban” (Zsolt 67,7). Azért csak azokban maradhat meg állandóan a szeretet, akikben ugyanaz a jófeltétel és elhatározás él: tehát akik ugyanazt akarják, ugyanazt nem akarják.

Ha ti is sértetlenül akarjátok megőrizni barátságotokat, akkor elsősorban arra kell törekednetek, hogy megtisztuljatok vétkeitektől és megtagadjátok saját akaratotokat. Együgyűen buzgósággal és jófeltétellel igyekezzetek ti is szorgalmasan megvalósítani, ami oly nagy gyönyörűséggel tölti el a

Prófétát: Íme, mily jó és mily gyönyörűsége, ha együtt laknak a testvérek!" (Zsolt 132,1).

Ezt persze nem helyi, hanem lelki értelemben kell venni. Mit sem ér ugyanis, ha egy helyen laknak olyanok, akiknek eltérnek az erkölceik és nézeteik; viszont az sem árt, ha nagy távolság választja el azokat, akiknek egyformán jól megalapozott erényeik vannak. Hisz Isten előtt az erkölcsi közösség, és nem az együttlakás fúzi együvé a testvéreket; és nem lehet ott épségben megőrizni a békét, ahol mindenki mást akar.

4. Kérdés: Testvéreink óhaja ellenére is véghez kell-e vinnünk, ha valamit hasznosnak tartunk?

GERMANUS: Mi történjék akkor, ha valaki olyasmit akar véghezvinni, amit Isten szíve szerint helyesnek és üdvösnek lát, de a másik nem egyezik bele? Véghez kell-e vinni azt testvérünk óhajtása ellenére is, vagy felhagyunk vele az ő ítélete szerint?

5. Örökké tartó barátság csak a tökéletesek közt állhat fenn

JÓZSEF: Azért mondom, hogy az igazi, tökéletes barátság kegyelme csak tökéletes emberek közt lehet tartós, akiknek ugyanazok az erényeik vannak, ugyanaz az akarat és szándék lakozik bennük, s emiatt sohasem, vagy legfeljebb csak ritkán történhetik meg, hogy különféleképpen vélekednek. Ez akadályozza meg azt is, hogy meghasonlás üsse fel a fejét közöttük a lelki tökéletesedés kérdéseiben. Mihelyt ugyanis indulatos vetélkedés hevíti őket, nyilvánvaló, hogy soha nem is voltak egyetértők az előbb említett szabály értelmében.

Mivel azonban senkiben sem lehet meg a tökéletesség, ha nem annak alapján kezdte építeni, s ti különben sem azt akarjátok megismerni, mekkora ennek nagysága, hanem hogy miképpen lehet hozzá eljutni: azért szükségesnek tartom itt röviden feltárni előttem azt a szabályt és ösvényt, melynek lépteiteket irányítania kell, hogy a türelem és béke erényét könnyebben elsajátíthassátok.

6. Hogyan lehet sértetlenül megőrizni a barátságot?

Az igazi barátság első feltétele a világi vagyon megvetése és minden holmink kevésre becsülése. Mert nagyon is igazságtalan és bűnös vonás az, ha valaki lemondott a világról és annak minden hiúságáról, de holmi hitvány eszközt, amije megmaradt, mégis elébe helyez a felbecsülhetetlen értékű testvéri szeretetnek!

A második a következő: annyira irtsuk ki saját akaratunkat, hogy ne tartsuk magunkat bölcsebbeknek és hozzáértőbbeknek másoknál, s ne a magunk véleményét kövessük, hanem felebarátunkét.

A harmadik, hogy még amit hasznosnak, sőt szükségesnek tartunk is, azt is tudjuk alárendelni a szeretet és béke érdekeinek.

A negyedik elv szerint higgyünk abban, hogy sem jogos, sem igazságtalan okból nem szabad haragudnunk.

Az ötödik: ha testvérünk ok nélkül gerjed is haragra ellenünk, azt is ugyanúgy kell orvosolnunk, mint saját indulatunkat: tudván, hogy egyformán veszedelmes számunkra, akár más szomorkodik miattunk, akár mi magunk haragszunk másra. Ezért tehetségünk szerint igyekeznünk kell kiűzni a haragot testvérünk lelkéből is.

Végül kétségtelenül a legbiztosabb eszköz minden bűn kirtására, ha hiszünk abban, hogy mindennap itthagyhathjuk a világot. Ez a meggyőződés nem engedi, hogy bármiféle szomorúságot is tápláljunk a szívünkben, sőt még a bűnös vágyakat s a vétkek minden ösztönét is elfojtja bennünk.

Aki ezeket a szabályokat megtartja, az sem maga nem érzi, sem másnak nem okozza a harag s a viszálykodás keserűségét. Ha azonban nem veszi figyelembe őket, akkor a szeretet vetélytársa (ti. a sátán, vagy a bűnös kívánság) előbbutóbb elárasztja a jóbarátok szívét a szomorúság mérgével. Lassanként kihűl bennük a szeretet, s végül is szétválasztja a gyakori viszálykodástól régóta sebzett szíveket.

Mert hogyan is különbözhetnék össze valamiben a barátjával, aki az előbb felsorolt irányelvek útján halad? Az ilyen ember semmit sem kíván magának, és gyökerestől kiirtja a viszálykodás legfőbb okát, mely ti. csekély dolgok, legtöbbször silány semmiségek miatt keletkezik. Minden erejével igyekszik ugyanis megvalósítani, amit az Apostolok Cselekedeteiben olvasunk a hívek egységéről: „A hívők sokaságának egy volt a szíve-lelke. Egyikük sem mondott semmit a maga tulajdonának a birtokából, hanem mindenük közös volt” (ApCsel 4,32).

Vagy miképpen hinthetné el az a viszálykodás magvát, aki nem a maga, hanem testvére akaratát keresi, és utánozza Urának, Teremtőjének példáját, Aki a magára vett emberi természet nevében mondja: „Nem azért szálltam alá a mennyből, hogy a magam akaratát cselekedjem, hanem Annak akaratát, Aki küldött engem” (Jn 6,38).

Hogyan is szíthatná az a pörlekedés tüzét, aki el van szánva rá, hogy felfogásában, vélekedésében nem annyira a maga ítéletéhez, hanem inkább testvérének döntéséhez alkalmazkodik? Azaz az ő véleménye szerint tartja helyesnek, vagy veti el, amit gondolt, s istenfélő szívének alázatosságával megvalósítja az Evangélium szavait: „Ne úgy legyen, amint én akarom, hanem amint te” (Mt 26,39).

Vagy mi módon tűrhetne valaki olyasmit, ami megszorítaná testvérét, ha nem ismer értékesebb kincset a béke áldásánál? Az ilyen ember sohasem felejt el az Úr szavait: „Arról ismeri meg mindenki, hogy az én tanítványaim vagytok, ha szeretettel vagytok egymás iránt” (Jn 13,35). Krisztus ugyanis azt akarta, hogy erről, mint valami sajátos jelről ismerje meg a világ nyájának juhait, s ez a – mondhatnám – bélyeg különböztesse meg őket a többiektől.

Miképpen egyezhetne bele valaki abba, hogy akár benne magában meggyökerezzék, akár másban megüledjenek a szomorúság keserősége: ha legfőbb elve az, hogy a harag veszedelmes és tiltott indulat, és jogos ok nem lehet rá? Hiszen ha testvére nem tud imádkozni, ez éppúgy bántja őt, mint mikor maga haragszik testvéreire! Azért alázatos szívvel min-

dig az Úr, az Üdvözítő ezen szavaira gondol: „Ha ajándéko-
dat az oltárra viszed, és ott eszedbe jut, hogy felebarátodnak
valami panasza van ellened, hagyd ott ajándéko-
dat az oltár
előtt: menj, békülj ki előbb felebarátoddal, aztán jöjj vissza és
ajánld fel ajándéko-
dat” (Mt 5,23–24).

Mit sem használ ugyanis, ha erősítgeted, hogy nem harag-
szol, s ha azt hiszed, hogy teljesítetted ezt a parancsot:
„A nap ne nyugodjék le haragotok fölött” (Ef 4,26); és: „Aki
testvéreire haragszik, méltó az ítéletre” (Mt 5,22), – viszont
makacs szívvel megveted más szomorúságát, melyet szelíd-
ségeddel enyhíthetnél volna. Ezért éppúgy bűnhődöl az Úr
parancsának megszegése miatt. Mert Aki kijelentette, hogy
nem szabad másra haragudnod, ugyanő azt is mondta,
hogy másnak a szomorúságát sem szabad megvetned. Isten
előtt, „Aki azt akarja, hogy minden ember üdvözüljön”
(1Tim 2,4), egyre megy, hogy magadat döntöd-e romlásba,
vagy más valakit veszítesz el. Mert bármelyik pusztul is el,
egyformán kára van belőle; viszont akinek szívügye minden
ember romlása, az egyformán nyer, akár a magad, akár test-
véred halálával.

Végül hogyan volna lehetséges, hogy valaki a legkisebb
szomorúságot is táplálná testvére ellen: ha meggyőződése,
hogy mindennap, sőt akár azonnal is távozzanak e világból?

7. Semmit se tegyünk elébe a szeretetnek, semmit se utána a haragnak!

Amiként tehát semmit sem szabad elébe helyeznünk a
szeretetnek, éppúgy, ellenkezőleg: semmit se tegyünk utána
a dühnek, a haragnak. Mert ha mégannyira hasznosnak, sőt
szükségesnek tűnik is előttünk valami, megvetésre méltó az,
ha ezáltal elkerülhetjük a harag indulatát. Mindazt viszont,
amit károsnak tartunk, magunkra kell vállalnunk s el kell vi-
selnünk, hogy sértetlenül megőrizhessük a szeretetet s a béke
nyugalmát. Mert ne higgyük, hogy van valami veszedelme-
sebb a haragnál és szomorúságnak, sem pedig, hogy van
hasznosabb a szeretetnél.

8. Milyen okok miatt szokott keletkezni viszálykodás lelki emberek közt?

A jól ismert ellenség a testi, gyenge akaratú embereket silány, földi dolgok miatt is hamar szétválasztja. A lelki emberek közt viszont a véleménykülönbségek miatt idéz elő egyenetlenkedést. Ebből aztán többnyire vetélkedések, szóviták támadnak, amiket az Apostol elítél (Gal 5,20). Ezek következtében persze az irigy, rossz akaratú ellenség széthúzást hint el az egyetértő testvérek között. Való igaz a bölcs Salamon kijelentése: „A gyűlölség civódást szít; a barátság azonban megvédi mindazokat, akik nem vetélkednek” (Péld 10,12. LXX).

9. A lelkiekről való vitatkozást is kerülnünk kell

Ezért a folytonos és megbonthatatlan szeretet megőrzésére nem elég az, ha csak a viszálykodás első okát kerüljük: ami leginkább esendő, földi dolgok miatt szokott előfordulni; sem pedig, ha megvetünk mindent, ami testi, és megengedjük testvéreinknek, hogy mindenünket, amire csak szükségünk van, úgy használhatják, mint a sajátjukat. Ezeken felül ki kell küszöbölnünk a második okot is, mely a lelkiekről való vetélkedés örve alatt jelentkezik. Csak így teszünk szert mindenben alázatos lelkületre és egybehangzó akaratra.

10. Az igazság legjobb ismertetőjele

Emlékszem, hogy mikor fiatal korom még arra buzdított, hogy együtt éljek a testvérekkel: akár az erkölcstannal, akár a Szentírással kapcsolatban sokszor ötlött eszünkbe olyan gondolat, hogy azt hittük: annál igazabb, annál okosabb nem is létezik. Mikor azonban összejöttünk, s ezt a véleményünket kezdtük kifejtteni, közös vizsgálat után kiderült, hogy eleinte csak hamisnak és veszedelmesnek bélyegezte valaki, majd pedig az egész közösség kijelentette róla, hogy ártalmas, s így elítélte.

Persze a sátán sugallta azt a gondolatot, és oly nagy fényességgel árasztotta el, hogy bizony könnyen viszálykodást idézhetett volna elő, ha nem ragaszkodtunk volna az aggszerzetesek tanításához, mint valami isteni kinyilatkoztatáshoz, s ez vissza nem tartott volna bennünket minden vetélkedéstől. Ők ugyanis mintegy törvény gyanánt írták elő, hogy egyikünk se bízzék jobban saját ítéletében, mint a testvérében, ha nem akarja, hogy a sátán ravaszsága félrevezesse.

11. Lehetetlen, hogy a sátán cselvetése félre ne vezesse azt, aki saját ítéletében bízik

Gyakran beigazolódott ugyanis, hogy úgy van a dolog, ahogy az Apostol mondja: „Maga a sátán is a világosság angyalának tettei magát” (2Kor 11,14). Az a célja, hogy érzékeinket, melyek undok homályban és sötétségben tapogatóznak, csalárdul az igaz tudomány világosságával árassza el. Ha nem alázatos, szelíd szívvel fogadjuk az ilyesmit, és nem vetjük alá valamelyik tapasztalt testvér vagy bölcs aggastyán vizsgálatának, hogy az ő gondos ítéletük után elvessük vagy magunkévá tegyük: akkor bizonyos, hogy igen súlyos bukással bűnhődünk, mert gondolatainkban a sötétség angyalát úgy tiszteltük, mint a világosság angyalát.

Aki saját ítéletében bízik, lehetetlen, hogy kikerülje ezt a romlást, hacsak nem szereti és gyakorolja igazán az alázatosságot, s töredelmes szívvel meg nem valósítja, amit oly nagyon sürget az Apostol: „Ha ér valamit a Krisztusban adott buzdítás, a szeretetből fakadó intelem, a lelki közösség és a résztvevő szeretet, tegyétek örömeimet teljessé azzal, hogy egyetértetek, egymást szeretitek, együtt éreztek, egyet gondoltok. Semmit se tegyetek vetélkedésből vagy hiú dicsőségvágyból. Inkább alázatosan tekintse egyik a másikat magánál kiválóbbnak” (Fil 2,1–3). Másutt pedig: „Tiszteletadás dolgában legyetek előzékenyek” (Róm 12,10). Több tudományt és életszentséget tulajdonítson mindenki testvérének, s legyen meggyőződve arról, hogy több igaz bölcsesség rejlik másnak az ítéletében, mint a magáéban.

12. Miért nem szabad lebecsülni a lelki megbeszélésen a kevésbé tökéletesek véleményét?

Sokszor előfordul azonban, akár a sátán cselvetése, akár az emberi tévedés következtében – mivelhogy nincs az az ember e földi testben, aki ne tévedhetne –, hogy néha még annak is helytelen gondolata támad, aki élesebb elméjű s nagyobb tudományú; viszont aki lassúbb gondolkodású és kevésbé kiváló, az helyesebb és igazabb gondolatra jut.

Azért bármilyen nagy legyen is valakinek a tudománya, senki se gondolja hiú felfuvalkodottságában, hogy nem szorul rá más lelki tanítására. Mert ha nem vezeti is félre az ítéletét a sátán cselvetése, a felfuvalkodás és kevélység súlyosabb kelepcéjét azért nem kerülheti ki.

Hogyan is lehetne ennyire elbizakodott valaki súlyos veszedelem nélkül, ha még az Úr „választott edénye” is, kiből pedig maga Krisztus szólott, mint ezt ő maga bizonyítja (2Kor 13,3), azt hirdeti, hogy csak azért ment fel Jeruzsálembe, mert apostoltársaival meghitt beszélgetésben meg akarta vizsgálni azt az evangéliumot, melyet az Úr kinyilatkoztatása alapján és az Ő közreműködésével hirdetett a pogányoknak (Gal 2,1–2)?

Ez is mutatja, hogy e parancs megtartásával az egyetértés és összhang is megmarad, s az ellenünk áskálódó sátán összes cselvetéseitől és félrevezető tőreitől sem kell félnünk.

13. A szeretet nemcsak hogy Istentől való, hanem maga az Isten

A Szentírás annyira magasztalja a szeretetet, hogy Szent János nemcsak Istentől valónak hirdeti, hanem azt állítja róla, hogy az maga az Isten: „Szeretet az Isten! Aki szeretetben él, Istenben él és Isten őbenne” (1Jn 4,16). Látnivaló ugyanis, mennyire isteni a szeretet: hisz világosan érezzük, amint az Apostol szavai teljesülnek bennünk: „... Mert Isten szeretete kiáradt szívünkbe a ránk árasztott Szentlélek által” (Róm 5,5). Ez egyértelmű azzal, mintha ezt mondta volna: Maga

Isten áradt ki a szívünkbe a bennünk lakozó Szentlélek által.³² „Mivel nem tudjuk, hogyan imádkozzunk, ez a Lélek maga könyörög helyettünk szavakba nem foglalható sóhajtásokkal. Aki vizsgálja a szíveket, tudja, hogy mit kíván a Lélek, mert Isten tetszése szerint jár közben a szentekért” (Róm 8,26–27).

14. A szeretet fokozatai

Azt a szeretetet, melynek ἀγάπη a neve, mindenki iránt kimutathatjuk. Erről mondja az Apostol: „Amíg időnk van, tegyünk jót mindenkivel, főként pedig hittestvéreinkkel” (Gal 6,10). Sőt annyira általánosan kell gyakorolnunk, hogy az Úr parancsa szerint még ellenségeinkre is ki kell terjesztenünk. Azt mondja ugyanis: „Szeressétek ellenségeiteket!” (Mt 5,44).

Διάρθεσις, azaz vonzódás azonban csak kevesek iránt ébred szívünkben: főként akiket hasonló erkölcs vagy az erények közössége fűz hozzánk. Igaz, hogy maga ez a vonzalom is sokféle lehet. Másként szeretjük szüleinket, másként házastársunkat, másként a testvéreinket, ismét másként fiainkat. Sőt e szükségképpen fakadó vonzalmon belül is nagy a különbség: hiszen még a szülők fiaik iránti szeretete sem egyforma.

Bizonyítja ezt Jákob pátriárka példája. Tizenkét fiú atyja volt, s valamennyit atyai szeretettel szeretete: de Józsefhez nagyobb szeretettel vonzódott, mint ezt a Szentírás világosan említi róla: „Testvérei meggyűlöltek, mivel atyjuk szeretete” (Gen 37,4 szabadon). Nem azt jelenti ez, mintha ő, igaz férfiú és jó atya léte nem szeretete volna nagyon a többi gyermekét is, hanem hogy ehhez a fiúhoz melegebben és tartózkodás nélkül vonzódott, mivel az Úr előképe volt.

Szent János evangelistáról is világosan jelzi ezt a Szentírás. Azt mondja ugyanis róla: „Az a tanítvány, akit szeretett Jézus” (Jn 13,23). Az Úr a többi tizenegyet is, akiket hasonló módon választott ki, éppoly nagy szeretettel ölelte magához. Hiszen az evangélium tanúsága szerint ki is fejezte ezt: „Amint én szerettelek titeket, úgy szeressétek egymást ti is” (uo. 34).

Másutt ugyancsak ezt mondja róluk az evangélium: „Szerette övéit, kiket a világban hagyott, s mindvégig szerette őket” (uo. 1). E tanítványa iránti szeretete tehát nem azt jelenti, hogy a többi tanítványát lanyhábban szerette, hanem hogy őiránta bővebben kimutatta túláradó szeretetét, szüzességének kiváltsága és testi romlatlansága jutalmául. E szeretetet azért tünteti fel a Szentírás magasztosabbnak, mintegy kivételesnek, mert nem a gyűlölettel való összehasonlítás, hanem a túláradó szeretet bővebb kegyelme emelte ki.

Ilyesmit olvashatunk a menyasszony szavai közt, az Énekek énekében is: „Rendezzéték el bennem a szeretetet” (Én 2,4. LXX). Az ugyanis a jól „rendezett” szeretet, mely senkit sem gyűlöl, de egyeseket érdemeik miatt jobban szeret. Általában mindenkit szeret; ezek közül azonban egyeseket kiválaszt magának, hogy különös vonzalommal ölelje őket magához. De még azok közül is, kik a szeretetben a legerősebbek és legkiemelkedőbbek, kiszemel magának olyanokat, akiknek a szeretete felülmúlja másokét.

15. Akik elrejtik saját maguk vagy testvéreik indulatát, ezzel csak növelik azt

Ezzel szemben ismerek olyan testvéreket – de bár ne ismerném őket! –, akik oly makacsok és keményszívűek, hogy mikor észreveszik, hogy akár ők valamelyik testvérük ellen, akár testvérük velük szemben indulatra gerjedtek: eltitkolják lelkük szomorúságát, mely e kölcsönös indulat miatti méltatlankodásukból keletkezett, s félrevonulva tőlük, zsolttárverseket kezdenek énekelni ahelyett, hogy alázatos elégtétellel és szelíd szavakkal megkérlélnék őket.

Azt hiszik az ilyenek, hogy ezzel enyhítik szívük keserűségét: pedig e gúnyos magatartással inkább fokozzák. Noha nyomban elfojthatták volna, ha figyelmesebbek és alázatosabbak lettek volna, s kellő időben alkalmazott töredelemmel saját szívüket is meggyógyíthatták, s testvérük indulatát is lecsillapíthatták volna. Az ilyen kislelkűséggel, vagy helye-

sebben szólva: kevélységgel inkább a bűnt segítik elő és táplálják, semmint a veszekedés melegágyát tipornák el.

Ezek elfeledkeznek az Úr parancsról, Aki azt mondotta: „Aki testvérére haragszik, méltó az ítéletre” (Mt 5,22). S másutt: „Ha eszedbe jut, hogy felebarátodnak valami panasza van ellened, hagyd ott ajándéodat az oltár előtt: menj, békülj ki előbb felebarátoddal, aztán jöjj vissza és ajánld föl ajándéodat” (uo. 23).

16. Ha testvérünk neheztel ránk valamiért, az Úr megveti imádságunk áldozatát

Annyira nem engedi az Úr, hogy megvessük más szomorúságát, hogy ha testvérünknek valami panasza van ellenünk: nem fogadja el ajándékunkat, vagyis nem tűri, hogy addig imádkozzunk Hozzá, míg mielőbbi elégtétellel ki nem űztük a lelkéből azt a szomorúságot, amely akár jogosan, akár ok nélkül keletkezett benne.³³

Nem azt mondja ugyanis: „Ha testvérednek *méltányos* panasza van ellened, hagyd ott ajándéodat az oltár előtt: menj, békülj ki előbb felebarátoddal”, – hanem: „Ha eszedbe jut, hogy felebarátodnak *valami* panasza van ellened”: vagyis ha mégoly semmiség és hiábavalóság hangolta is ellened testvéredet, s ez hirtelen eszedbe ötlük: tudd meg, hogy nem szabad felajánlanod addig könyörgésed lelki ajándékát, míg jószándékú elégtétellel ki nem űzöd testvéred szívéből a szomorúságot, bármi okból támadt is benne.

Ha tehát az evangélium szavai azt parancsolják, hogy bármily régi keletű vagy jelentéktelen, s a legcsekélyebb okból származó neheztelés miatt is ki kell engesztelnünk haragosainkat: akkor mi vár ránk, nyomorultakra, akik csak a minap, oly súlyos okokból, és saját tévedésünk következtében elkövetett megbántásainkat is semmibe vesszük, s sátáni kevélységtől felfuvalkodva tagadjuk, hogy mi okoztuk volna testvérünk szomorúságát: mert szégyenlünk megalázkodni, s lázadó lélekkel vonakodunk alávetni magunkat az Úr parancsainak! Ezért inkább azt állítjuk, hogy nem is kell, vagy nem

is lehet megtartani őket! Így történik aztán, hogy mivel azt tartjuk Róla, hogy lehetetlenséget vagy helytelen dolgot parancsolt: az Apostol szavai szerint „nem a törvény magtartói, hanem bírái” leszünk (Jak 4,11).

17. Vannak, akik azt tartják, hogy inkább a világiak iránt kell türelmeseknek lennünk, mint testvéreinkhez

Milyen siralmas dolog az is, hogy egyes testvérek még helytelenebbül gondolkodnak! Mikor valakinek gyalázó szavain felindulnak, s más kérlelni igyekszik őket, hogy lecsillapodjanak: úgy érzik, hogy ez terhükre van. Ha tehát azt hallják, hogy nem szabad szomorúságot éreznünk vagy táplálnunk testvérünkkel szemben – hiszen a Szentírás is ezt mondja: „Aki haragszik testvére, méltó az ítéletre” (Mt 5,22); és: „A nap ne nyugodjék le haragotok fölött” (Ef 4,26) –, rögtön készek az ilyen beszédre:

– Ha pogány vagy világi ember tette vagy mondta volna ezt, méltán el kellene viselnem. De ki tűrhetné el ezt testvéretől, aki tudatában van annak, hogy milyen súlyos bűnt követ el, s mégis ilyen gyalázatos sértést mer kiengedni a száján?

Mintha bizony csak a hitetlenek és szentségtörők iránt kellene türelmeseknek lennünk, s nem általában mindenkihez! Vagy mintha a harag csak a pogányokkal szemben volna ártalmas, testvérünk ellen viszont hasznosnak tarthatnánk! Hiszen a felkavart lélek makacs indulata egyformán káros, bárki ellen irányuljon is!

De micsoda nyakasság, sőt esztelenség az, hogy az ilyen ember eltompult lelke ostobaságában még a szavak tulajdonképpeni jelentésében sem tesz különbséget! Mindaz, aki *idegenre* haragszik, méltó az ítéletre. Mert ha ez állna ott, ezt az ő értelmezésük szerint még lehetne talán úgy érteni, hogy nem vonatkozik hitsorsosainkra és szerzetestársainkra. Ám az evangélium szavai világosan kimondják: „Mindaz, aki haragszik *testvére*, méltó az ítéletre”.

Igaz ugyan, hogy igazság szerint minden embert testvérünknek kell tekintenünk; e helyen azonban a „testvér” szó

mégis inkább a hívőt és élethívatusunk társát jelöli, mint a pogányt.

18. Vannak, akik türelmet színlelve, hallgatásukkal ingerlik haragra testvéreiket

Hát ahhoz mit szólunk, mikor azt hisszük magunkról, hogy türelmesek vagyunk, mivel nem méltatjuk válasza az, aki ingerel bennünket: viszont ugyanakkor a felindult testvéreket keserű szótlansággal és gúnyos mozdulatokkal vagy taglejtésekkel ingereljük, úgyhogy hallgatag arckifejezésünkkel jobban kihívjuk haragjukat, mint amennyire gőgös gyálzkodásainkkal izgatnánk fel őket! És hozzá még azt tartjuk, hogy Isten előtt semmivel sem vétkeztünk ellenünk: mert hiszen szóra sem nyitottuk a szánkat, ami az emberek ítélete szerint megbélyegezhetett vagy elítélhetett volna bennünket!

Mintha bizony Isten előtt csupán szavaink volnának bűnösek, s nem elsősorban akaratunk! Mintha csak maga az elkövetett bűn volna vétkes, s nem annak óhajtása és szándéka is, s csak azért volnánk felelősségre vonhatók, amit beszéddel követtünk el, s nem azért is, amit hallgatagon tenni készültünk!

Mert nemcsak azért az indulatért érdemel büntetést valaki, melyet másban kiváltott, hanem azért is, hogy mást boszszantani akart. Azért Bíránk igazságos vizsgálata nem azt kéri majd számon, hogy miképpen keletkezett a viszálykodás, hanem hogy kinek a hibájából lángolt fel. A bűnre való hajlamot kell ugyanis tekintenünk, s nem a bűn elkövetésének módját. Mert mit számít az, hogy valaki maga ölte-e meg karddal a testvérét, vagy pedig valamilyen csellel kergette halálba: ha egyszer nyilvánvaló, hogy az ő csalárdsága vagy bűne folytán pusztult el? Mintha bizony megelégedhetnénk azzal, hogy a vak embert nem saját kezüleg taszította valaki a szakadékba: mikor éppoly bűnös az is, aki vonakodott visszatartani a verem széléről – hová már-már belézuhan –, mikor megtehetette volna! Vagy mintha egyedül csak az volna felelős, aki saját kezével fojtott meg valakit, s nem az is, aki ké-

szítette és odavitte a kötelet, vagy aki elvihette volna onnét, de nem tette meg!

Mit sem érünk tehát azzal, hogy ha azért maradunk szótlanak, hogy hallgatásunkkal éadjük el ugyanazt a célt, amit gyalázkodásunkkal terveztünk: olyan mozdulatokat téve, melyek még nagyobb haragra lobbanthatják azt, akit abból kigyógyítanunk kellett volna. S mi ezenfelül az ő kára és romlása árán még dicséretet is érdemeljünk? Mintha maga az a tény, hogy testvére pusztulásával akar valaki dicsőséget aratni, nem tenné őt még bűnösebbé!

Az ilyen hallgatás tehát mindkét fél részére egyformán árthatmas: mert míg a másíknak a szívében még nyomasztóbbá teszi a szomorúságot, addig a magáéból sem engedi kiúzni. Méltán irányul az ilyenek ellen a Próféta átka: „Jaj annak, aki italt ad barátjának, és belekeveri epéjét, és lerészegíti, hogy láthassa szemérmét! Gyalázattal telik el, dicsőség helyett!” (Hab 2,15–16). Hasonlóképpen, amit egy másik prófeta mond az ilyenekről: „Mert bizony ármánykodik minden testvér, és csalárdul jár el minden jóbarát! Minden ember csúfot úz felebarátjából, és nem szólnak igazat. Felajzzák ugyanis nyelvüket, hazugságra s nem igazságra” (Jer 9,4–5. 3).

A színlelt türelem gyakran nagyobb haragra ingerel, mint a beszéd, s a rosszindulatú szótlanság meghaladja a legkegyetlenebb szavak okozta sérelmet is. Könnyebben viseljük el az ellenség okozta sebeket, mint a gúnyolódó család hízelgését. Jól mondja ezekről a Prófeta: „Beszédei lágyabbak az olajnál, ugyanakkor azonban nyílnak” (Zsolt 54,22); és mást: „A ravasz ember szavai lágyak, de a gyomor belsejébe hatolnak” (Péld 26,22. LXX). De ezt is jól lehet alkalmazni rájuk: „Szájával ezt mondja barátjának: Békesség, – de titokban cselet vet neki” (Jer 9,8). Pedig inkább maga jár pórul azzal, ha mást rászedni igyekszik. Mert „aki hálót vet barátja elé, abba a saját lába akad bele” (Péld 29,5. LXX), és: „Aki másnak vermet ás, maga esik bele” (uo. 26,27).

Végül gondoljuk meg azt is, hogy amikor az a nagy csapat, kardokkal és dorongokkal fölfegyverkezve az Úr elfogatására sietett, egy sem volt köztük véresebb kezű gyilkos,

mint az, aki álnok üdvözléssel elsőnek lépett oda életünk Szerzőjéhez, s a szeretet hazug csókjával illette. Ezt mondta neki az Úr: „Júdás, csókkal árulod el az Emberfiát?” (Lk 22,48). Vagyis: üdvözlésed és gyűlöleted keserűségét olyasmivel rejtegeted, ami az igaz szeretet édességének kifejezésére való. De a próféta által még nyíltabban és szenvedélyesebben is kifejezésre juttatta, mily nagy fájdalmat okozott ez Neki: „Mert ha ellenségem szórna reám átkokat, ezt könnyen elviselném; s ha gyűlölöm mondana reám nagyokat, előle talán elrejtőzném. De te (tetted ezt), ki velem egyet akartál; vezetőm és bizalmasom voltál, ki velem együtt etted az édes ételleket, kivel együtt jártunk az Isten házába” (Zsolt 54,13–15).

19. Vannak, akik bosszúságból böjtölnek

Van egy másik méltatlan megnyilatkozása is a szomorúságnak. Még említeni sem volna érdemes, ha nem tudnám, hogy egyes testvérek ebben szenvednek. Ha ezek valamiért elszomorodnak vagy megharagusznak, makacsul még az ételtől is tartózkodnak: annyira, hogy – szégyenlem még ki mondani is – ugyanazok, akik nyugodt lelkiállapotukban azt állították, hogy a hatodik, vagy legfeljebb a kilencedik órán túl nem tudják halasztani az étkezést: midőn szomorúság vagy indulat tölti el őket, még a kétnapos böjtöt sem érzik meg. E hosszú ideig tartó étlenség alatt csak a harag táplálja őket.

Nyilvánvaló, hogy az ilyenek valósággal a szentségtörés bűnébe esnek. A böjt ugyanis elsősorban arra való, hogy egyedül Istennek ajánljuk fel, szívünk megalázódására és bűneinktől való megtisztulásunkra. Ezek viszont ördögi felfuvalkodásból vállalják magukra. Annyit jelent ez, mintha imádságainkat és áldozatainkat nem Istennek, hanem a gonosz lelkeknek mutatnánk be. Azért méltán szolgálnak rá Mózes szemrehányására: „Ördögöknek áldoztok, nem Istennek; isteneknek, kiket nem ismertek!” (Deut 32,17).

20. Egyesek színlelt türelemből a másik arcukat is odatartják az ütésre

Jól ismerem azt az esztelenséget is, mely hazug türelem ürügye alatt szintén megtalálható néhány testvérben. Ezek nem elégsznek meg azzal, hogy viszálykodást szítanak. Ingerlő szavakkal addig bosszantják társaikat, míg oda nem ütnék nekik. S ha aztán akár egy ujjal is hozzájuk értek, odatartják nekik testük más részét is, hogy üssék azt is, mintha ezzel tökéletesen teljesítenék az Úr parancsát: „Ha megütik jobb arcodat, fordítsd oda a másikat is” (Mt 5,39).

Az ilyeneknek fogalmuk sincs a Szentírás értelméről és igazi szándékáról. Azt hiszik ugyanis, hogy az evangéliumi türelem együtt gyakorolható a harag vétkével.

Hogy ez a gonoszság gyökerestül kivesszék, azért ne csak a bosszú megtorlását és a vetélkedésre való izgatást tartsuk tilosnak, hanem azt is tartsuk kötelességünknek, hogy a verekedő dühét is enyhítsük a kettős jogtalanság elviselésével.

21. Kérdés: Hogyan lehetséges az, hogy egyesek megtartják Krisztus parancsait, de mégsem érik el az evangéliumi tökéletességet?

GERMANUS: Miképpen gáncsolható az, aki eleget tesz az evangéliumi parancsoknak, és nemcsak hogy bosszút nem áll, hanem még arra is kész, hogy megismételje rajta a sértést?

22. Válasz: Krisztus nemcsak tetteinket, hanem szándékunkat is tekinti

JÓZSEF: Mint az előbb mondtam (19. fejj.), nem csupán magát a véghezvitt cselekedetet, hanem a cselekvő lelkületét és szándékát is tekintenünk kell. Azért bármit tesz is valaki: szívetek legmélyén mindig fontoljátok meg, hogy milyen lelkületből és érzületből származott az. Akkor majd belátjátok, hogy a türelem és szelídség erényét sohasem lehet ellentétes lelkülettel: azaz türelmetlenséggel és indulattal gyakorolni.

Urunk, Üdvözítőnk a mélységes türelem és szelídség érényére oktattott bennünket: vagyis hogy ne csak ajkunkkal gyakoroljuk, hanem lelkünk legbensőbb rejtekébe is zárjuk. Ha tehát Ő ezt a fogalmazását adta az evangéliumi tökéletességnek: „Ha megütik jobb arcodat, fordítsd oda a másikat is” (Mt 5,35): ezen nyilván azt kell értenünk, hogy a *másik* „jobb arcodat”. De mi más érthető ezen a – hogy úgy mondjam – *másik* jobb arcon, ha nem a belső emberé? Ezzel az Úr lelkünk legmélyéből, gyökerestül akarta kiirtani a harag minden indulatát. Vagyis ha külső jobb arcodat megütötték, akkor a belső ember is nyújtsa oda alázatosan ütésre a jobb arcát, együttérezve a külső ember szenvedésével, s mintegy alávetve, kiteve a testét az ütlegelő bántalmazásának: hogy amikor a külső embert ütik, emiatt még hallgatagon se induljon fel magában a belső.

Láthatjátok tehát, hogy milyen messze estek az ilyen testvérek az evangéliumi tökéletességtől! Ez ugyanis arra tanít, hogy a türelmet nem szavainkkal, hanem szívünk belső békéjével kell megőriznünk. S ha valami szenvedés ér bennünket, azt parancsolja, hogy ne csak magunkat őrizzük meg a harag szenvedélyétől, hanem azokat is, akik maguk indultak fel, saját vétkük miatt, készítsük nyugalomra, alávetve magunkat bántalmazásaiknak: hogy amikor az ütlegeléssel így kielégítették dühüket, saját szelídségünkkel legyőzzük őket. Ezzel teljesítjük az Apostol parancsát: „Ne győzzön rajtad a rossz, hanem te győzd le jóval a rosszat” (Róm 12,21).

Bizonyos, hogy ezt nem teljesíthetik azok, akik olyan lelkülettel és felfuvalkodottsággal mondják a szelídség és alázottság szavait, hogy azzal nemcsak hogy nem enyhítik testvérük haragjának tüzét, hanem mind a maguk, mind felindult testvérük lelkében csak még inkább szítják. Ha az ilyenek maguk valamiképpen szelídek és békések maradnának is: azért még így sem szedhetnék a megigazultság gyümölcsseit; mert felebarátjuk kárán szereztek türelmük dicsőségét, s így teljességgel távol állanak attól az apostoli szeretettől, mely „nem keresi a magáét”, hanem inkább a másét (1Kor 13,5). Az ilyen szeretet ugyanis nem vágyódik gazdagságra,

ha felebarátja kára árán szerzi nyereségét, s inkább semmit sem kíván nyerni, ha mást rabolna meg vele.

23. Az igazán bátor és sértetlen, aki aláveti magát más akaratának

Tudnunk kell azt is, hogy általában az szokott az erősebb lenni, aki akaratát aláveti testvére akaratának, inkább mint az, aki makacsul védelmezi és erősítgeti a maga igazát. Az előbbi ugyanis, aki elviseli, eltűri felebarátját, erősnek és egészségesnek, míg az utóbbi gyengének, mintegy betegnek számít, akit úgy kell dédelgetni, ápolni, hogy lelke nyugalmaért és békéjéért néha még abból is ajánlatos engedni, ami szükséges.

Senki se gondolja, hogy azzal kevésbé lesz tökéletes, ha néha enged egy kicsit az ilyeneknek és elhagy valamit feltett szigorúságából. Ellenkezőleg: tudja meg, hogy béketűrése és türelme erényéért sokkal többet ér el. Mert így szól az Apostol parancsa: „Nekünk erőseknek az a kötelességünk, hogy elviseljük az erőtlenek gyarlóságát” (Róm 15,1); és: „Viseljétek el egymás gyöngéit. Így teljesítitek Krisztus törvényét” (Gal 6,2). A gyöngé ugyanis nem támogathatja a gyöngét; és nem viselheti el, s nem is gyógyíthatja meg az a beteget, aki maga nincs alávetve a gyengeségnek. Különböznél méltán mondhatnák neki: „Orvos, gyógyítsd önmagadat!” (Lk 4,23).

24. A gyengék mindenben megsértődnek, de a sértést elviselni nem tudják

Azt is jegyezzük meg: a gyengéknek mindig természetük-höz tartozik, hogy készek ugyan arra, hogy egykönnyen gyalázzanak valakit és veszekedést szítsanak, őket magukat azonban még a sértés legcsekélyebb látszatával sem szabad illetni. Ők arcátlanul és meggondolatlan szabadossággal szidalmakkal árasztanak el másokat, de maguk nem hajlandók a legkisebbet, a legártatlanabbat sem elviselni.

Ezért az atyák fentebb idézett véleménye szerint a szeretet csak egyforma erénnyel és jófelmérettel bíró emberek közt maradhat állhatatos és folytonos. Különböző természetűen s bármikor megszűnhet, akármilyen gondosan ragaszkodik is hozzá valaki.

**25. Kérdés: Hogyan lehet az erős,
aki nem mindig viseli el a gyengét?**

GERMANUS: Hogyan lehet azonban dicséretes a tökéletes ember türelme, ha nem tudja mindig elviselni a gyöngét?

**26. Válasz: Maga a gyenge nem engedi,
hogy mások elviseljék**

JÓZSEF: Én egy szóval sem mondtam, hogy a bátor és erős lélek erénye, türelme szükségképpen alulmarad, hanem hogy a gyenge betegsége azáltal, hogy az egészséges ember elviseli, egyre fokozódik, és napról napra rosszabbra fordul. Ezáltal olyan körülmények állhatnak elő, amelyek miatt esetleg nem is kell már tovább elviselni őt, vagy a gyenge, azt tartva, hogy felebarátjának türelme éppoly közismert, mint az ő türelmetlenségének undoksága, inkább önként távozik, mintsem hogy örökösen tűrje őt a másik nagylelkűsége.

Véleményem szerint tehát azoknak, akik a barátság érzelmét sértetlenül meg akarják őrizni, elsősorban ezeket kell szem előtt tartaniuk:

Mihelyt valamilyen bántalom éri a szerzetest, ne csak ajkait őrizze, hanem szíve mélyén is maradjon békességben. Ha azonban úgy érzi, hogy ez a legcsekélyebb mértékben is megzavarodott, mindenképpen maradjon csendben, és gondosan tartsa szem előtt, amit a Zsoltáros mond: „Nyugtalan vagyok: nem beszélek” (Zsolt 76,5); és: „Elhatároztam: Vigyázok utaimra, hogy ne vétkezzem nyelvemmel; féket teszok számra, míg a bűnös szemben áll velem. Elnémultam, megalázkodtam, s még a jóról is hallgatok” (uo. 38,2–3). Gondoljon jelen lelkiállapotára, és ne mondja ki, amit viharos in-

dulata abban a percben sugall, s elkeseredettsége diktál: hanem vagy a régi szeretet kegyelmére emlékezzék, vagy arra irányítsa figyelmét, hogyan állíthatná újra helyre a békét. Ezt már indulata idején is úgy tekintse, mint ami hamarosan újra visszatér.

Amikor pedig így készül a mihamar visszatérő egyetértés édességére, ne vessé a lelkébe e pillanatnyi viszálykodás keserűségét. Azért főként olyan feleletet adjon, mely által sem ő nem esik bűnbe, sem más nem gáncsolhatja majd, ha helyreállt köztük a szeretet. Így teljesíti a Próféta szavát: „Amikor felgerjedsz, gondolj az irgalomra!” (Hab 3,2. LXX).

27. Hogyan fékezzük meg haragunkat?

Meg kell tehát fékeznünk a harag minden megnyilvánulását, és eszünk kormányával kell mérsékelnünk, hogy az elharmarkodott indulat oda ne ragadjon bennünket, hogy Salamon ítélete ránk is vonatkozzék: „A balga rögtön kiadja minden haragját, a bölcs azonban részekre osztja” (Péld 29,11. LXX): vagyis a balgát haragjának indulata bosszúra tüzeli; a bölcs azonban érett megfontolással és mérséklettel lassankint enyhíti és elnyomja azt.

Ez az értelme annak is, amit az Apostol mond: „Ne álljatok bosszút, szeretteim, hanem adjatok helyet a haragnak” (Róm 12,19). Vagyis: haragtól ösztönözve ne törekedjétek bosszúállásra, hanem „adjatok helyet a haragnak”: tehát ne engedjétek, hogy a türelmetlenség és kislelkűség szűkítse össze a szíveteket; mert ha rátok szakad az indulat viharos heve, nem tudjátok elviselni. Hanem tágítsátok ki a szíveteket, hogy befogadhassa a harag ellenséges áradatát a szeretet azon tág ölébe, mely „mindent eltűr, mindent elvisel” (1Kor 13,7). Így majd kitágul a lelketek a szelídség és türelem bőségétől, s lesz benne elég hely a megfontolás üdvös rejtekeinek.

Ha ezeket mintegy elárasztja, előnti is a harag undok füstje, ott nyomban elenyézik majd.

Más magyarázat szerint akkor „adunk helyet a haragnak”, ha alázatos és békés lélekkel alávétjük magunkat má-

sok indulatának, s szinte méltónak vallva magunkat minden bántalomra, engedünk a dühöngők türelmetlenségének.

Akik azonban úgy magyarázzák inkább ezt az apostoli tökéletességet, hogy akkor „adunk helyt a haragnak”, ha eltávozzunk a haragvótól: azok szerintem nemhogy kioltanák, hanem inkább táplálják az egyenetlenkedés tüzét. Ha ugyanis felebarátunk haragját nem győzzük le nyomban alázatos megkövetéssel, akkor az előle menekülő inkább ingerli azt, nemhogy elhárítaná.

Hasonló ehhez az is, amit Salamon mond: „Ne légy hirtelen haragú, mert a harag a balgák keblében lakozik” (Préd 7,10. LXX); és: „Ne siess egyhamar civakodni, hogy később meg ne bánd” (Péld 25,8. LXX). Nem azért hibáztatja az elharmarkodott civakodást és haragot, mintha ugyanazt megfontoltan helyeselné. Hasonlóképpen kell értenünk ezt is: „A balga nyomban kimutatja haragját, az éles eszű azonban elrejtí gyalázatát” (uo. 12,16. LXX). Mert ha a bölcseknek el kell rejteniük a harag gyalázatos szenvedélyét, ezt nem abban az értelemben tanítja, mintha a hirtelen haragot elítélve nem tiltaná egyúttal a megfontoltat is. Ha ez szükségképpen előnt is bennünket az emberi gyengeség következtében: azért tartja elrejtendőnek, hogy mikor egyelőre bölcsen lenyeljük, ezzel egyszer s mindenkorra kiirtsuk. Mert a harag természetéhez tartozik, hogy ha nem tör ki nyomban, erejét veszti és megszűnik; ha azonban kirobban, egyre jobban lángol.

Tágítsuk ki tehát s tárjuk szélesre a szívünket, hogy össze ne szorítsa a kislelkűség: mert akkor megtölti a harag viharos heve, és szűk szívvel nem fogadhatjuk be az Úr parancsát, mely a Próféta szerint „tágas szerfölkött” (Zsolt 118,96), s nem mondhatjuk el vele együtt: „Parancsaid útján futok, ha kitágítod szívemet” (uo. 32).

A hosszútűrés ugyanis bölcsesség. A Szentírás tanúsága világosan bizonyítja ezt: „A türelmes ember ugyanis szerfölkött bölcs, míg a kislelkű nagyon esztelen” (Péld 14,29. LXX). Azért mondja a Szentírás arról, aki dicséretes módon a bölcsesség ajándékát kérte az Úrtól: „És adott az Úr Salamonnak bölcsességet, igen nagy okosságot, s olyan tág szívet, mint a tenger megszámlálhatatlan fővénye” (3Kir 4,29).

28. Az esküvel erősített barátság nem lehet szilárd

Gyakran és sok tapasztalattal igazolt tény az is, hogy akik esküvessel kötötték barátságuk szövetségét, azok semmiképpen sem őrizhetik meg sértetlenül az egyetértést: akár azért, mert nem a tökéletesség vágyából, sem az apostoli szeretet ösztönzésére, hanem csak földi vonzalomból, s a megegyezés kényszere és köteléke miatt igyekeznek megtartani; akár pedig, mivel a ravasz ellenség azt akarja, hogy az ilyenek megszegjék esküjüket, s ezért hamarabb ráveszi őket a barátság kötelékének szétszakítására. Kétségtelenül igaz tehát a legbölcsebb emberek tanítása: hogy igazi egyetértés és elválaszthatatlan lelki közösség csak olyan emberek közt maradhat fenn, akik megtisztult erkölcsűek, s egyforma erényeknek és célkitűzésnek szolgálnak.

Ez volt a szent életű József lelki tanítása a barátságról, mellyel még forróbb vágyat ébresztett bennünk az örökös testvéri szeretet megőrzésére.

XVII. KÖNYV JÓZSEF APÁT MÁSODIK TANÍTÁSA AZ ÍGÉRETRŐL

1. Álmatlan éjszakánk

Mikor az előbbi megbeszélés véget ért, éppen érkezett az éjszakai hallgatás ideje. A szent életű József apát elvezetett bennünket külön cellánkig, hogy ott pihenjünk.

Szavai azonban valóságos tüzet gyújtottak a szívünkben, s az egész éjszakát álmatlanul töltöttük. Ezért kimentünk a cellánkból, s tőle mintegy száz lépésnyi távolságban, egy félre-eső helyen leültünk.

2. Germanus apát aggodalma Betlehemben tett ígéletünk miatt

Az éjszakai sötétség éppen alkalmas volt a csendes, meghitt beszélgetésre. Ezért alighogy leültünk, Germanus apát mélyen felsóhajtott:

– Mit tegyünk? Súlyos válság és nyomorúságos helyzet szorongat bennünket. Hisz a józan ész és e szent férfiak élete is kézzelfoghatóan tanítja, hogy mi volna üdvösebb lelki életünk javára; viszont előjáróinknak tett ígéletünk nem engeddi, hogy azt válasszuk, ami helyes volna. E kiváló férfiak példája ugyanis tökéletesebb életre és igyekezetre ösztönözhetne bennünket, ha ígéletünk és megállapodásunk nem kényszerítene, hogy mielőbb térjünk vissza a kolostorba. Ám ha visszatérünk, ide többé vissza nem jöhetünk. Ha pedig itt maradunk és inkább óhajtásunknak engedünk: hogyan őrizhetjük meg akkor hűségesen ígéletünket, melyet előjáróinknak tettünk, midőn szavunkat adtuk, hogy mihamar visszatérünk, csak legalább futólag járassuk körül e tartomány szent életű férfiai és kolostorait?

Miközben így emésztődünk, hogy miként határozzunk üdvösségünk felől, megoldást semmiképpen sem találtunk: csak sóhajtásaink tanúskodtak nehéz helyzetünkről. Hol szé-

gyenlős természetünket vádoltuk, hol meg velük született szerénységünket hibáztattuk: mert ez tett olyan határozatlanokká bennünket, hogy az egyiptomiak kérésének és marasztalásainak – saját lelki hasznunk és szándékunk ellenére – csak úgy állhattunk volna ellent, ha megígérjük nekik, hogy mihamar újra visszatérünk ide. Vagyis amiatt a szégyen miatt panaszkodtunk, mely bűnbe visz.³⁴ Erről mondja a Szentírás: „Van olyan szégyenkezés is, mely bűnre vezet” (Sir 4,25).

3. Cassianus tanácsa és válasza Germanus apát kérdésére

Ekkor én ezt ajánlottam:

– E szorongatásunkból kivezethetne bennünket ennek az aggastyánnak a tanácsa, és még inkább tekintélye. Terjesszük eléje gondjainkat, és ahogy az ő véleménye dönt, tekintsük azt isteni, égi válasznak, és az vessen véget határozatlanságunknak. Ne kételkedjünk abban, hogy az Úr ennek a szentnek a szája által megadja nekünk ezt a feleletet, mind az ő érdemeiért, mind a mi hitünk kedvéért! Hiszen az Ő kegyelméből sokszor hívő lelkek is kaptak már tanácsot méltatlanoktól, hitetlenek meg szentektől: mert az Úr jósága – akár a megkérdozettek érdemeért, akár a tanácsot kérők hitéért – így akarta.

A szent életű Germanus apát oly mohón fogadta e szavait, mintha nem is magamtól mondtam volna, hanem egyenesen az Úr ösztönzésére. Egy keveset még vártunk az aggastyán megérkezésére, meg az éjjeli zsolozsma miatt, melynek ideje már közel volt. Majd a szokott módon üdvözlöttük őt, s miután az előírt könyörgéseket és zoltárokat elvégeztük, ismét elhelyezkedtünk ugyanazokon a gyékényeken, melyeken pihenni szoktunk.

4. József apát kérdése, s a mi válaszuk: honnét eredt ez az aggodalmunk

A tiszteletre méltó József észrevette, milyen levertek vagyunk, és mindjárt sejtette, hogy nem ok nélkül. Azért József pátriárka következő szavaival fordult hozzánk:

– „Miért oly szomorú ma az arcotok?” (Gen 40,7)

Erre mi így feleltünk:

– Mi nem láttunk álmot, mint ama fáraó fogságba vetett szolgálói, s különben sincs senkink, aki megmagyarázná azt. Hanem álmatlanul töltöttük az egész éjszakát, s nincs, aki megszabadítana bennünket szorongatásunk terhétől: hacsak az Úr a te bölcsességeddel le nem veszi rólunk.

Ekkor az aggastyán – ki mind életének érdemével, mind nevével egyformán emlékeztetett bennünket ama pátriárka erényére – ezt kérdezte:

– Nem az Úr gyógyítja-e meg az emberi gondolatokat? Tárjátok elő őket! Isten irgalma elég hatalmas ahhoz, hogy hitetek szerint meggyógyítsa őket az én tanácsommal.

5. Germanus apát kifejti, hogy miért szeretnénk inkább Egyiptomban maradni, és mi von vissza bennünket Szíriába

Erre Germanus így kezdte:

– Mikor itt láttuk a ti boldog életeteket, eleinte azt hittük, hogy örömmel, sőt nagy lelki előhaladással telve sietünk majd vissza kolostorunkba, s amit a ti tanítástokból merítettünk, azt visszatértünk után – ha csak gyenge utánzással is – követhetjük. Előljáróink iránti szeretetünk arra készítetett bennünket, hogy megígérjük visszatérésünket: mert azt hittük, hogy a ti magasztos életeteket és tanítástokat majd abban a kolostorban is képesek leszünk valamiképpen utánozni. Azt reméltük tehát, hogy ez nagy örömmel tölt el majd bennünket: de éppen ellenkezőleg történt. Elviselhetetlen bánat emészt most bennünket: mert úgy látjuk, hogy ily módon nem nyerhetjük el azt, amit a magunk számára üdvösnek tartunk.

– Azért most kétfelől is aggodalom szorongat bennünket. Ha ugyanis eleget akarunk tenni ígéretünknek, melyet előljáróink iránti szeretetből, a testvérek és Isten színe előtt tettünk a betlehemi barlangban, ahol Urunk a Szűz méhének királyi palotájából előragyogott: – akkor lelki életünk szenved igen

nagy kárt. Ha pedig elfeledkezünk ígéretünkről, és e vidéken maradunk, hogy megállapodásunknál többre tartsuk tökéletességünk ügyét: – akkor meg az a veszedelem fenyeget bennünket, hogy a hazugság és esküszegés szakadékába zuhanunk.

– Ezt a nyugtalanságunkat még az a mentő gondolat sem képes csillapítani, hogy hamar visszatérünk Betlehembe és így teljesítjük ígéretünket; azután majd újra visszatérünk ide. Mert bár a legcsekélyebb halogatás is veszedelmes és ártalmas azoknál, akik lelki tökéletességre s az erényekre törekvesznek, mégis, bár ha késlekedve térnénk is vissza, adott szavunkat megtartanánk. Ám jól tudjuk, hogy előjáróink szeretete is, tekintélye is elszakíthatatlanul odakötné akkor bennünket, úgyhogy semmiképpen sem engednék meg, hogy később visszajöjjünk ide.

6. József apát kérdése: Egyiptom nagyobb tökéletességet nyújt-e számunkra, mint Szíria?

A szent életű József erre rövid szünet után megkérdezte tőlünk:

– Biztosak vagytok benne, hogy nagyobb tökéletességet nyújt számotokra ez a vidék?

7. Válasz: Mindkét tartomány szabályai különbözők

GERMANUS: Igaz, hogy igen nagy hálaival tartozunk azoknak a tanításáért is, akik gyermekkorunktól fogva ösztönöztek, hogy magasabbra törjünk, és megízleltetvén velünk az ő erényük ízét, beleoltották a szívünkbe a tökéletesség szomját. De ha ítéletünkre egyáltalán adni lehet: össze sem hasonlíthatók az itteni és az ott elsajátított szabályok, nem is említve a ti életmódotok utánózhatatlan tisztaságát, mely szerintünk nem csupán lelki buzgóságtokból és hivatástok szigorúságából ered, hanem e vidék jótékony hatásának is tulajdonítandó.

Azért meggyőződésünk, hogy a ti magasztos tökéletességek utánzására nem elég, ha futólag elsajátítjuk tanítástokat: de megtartására nem segít az itt-tartózkodás, s hosszú időn át, naponta oktatta bennünket, legalább valamennyire ki nem űzitek belőlünk szívünk lanyhaságát.

**8. A tökéletes ember semmit se ígérjen előre határozottan. –
Meg lehet-e szegni bűn nélkül az ígéretet?**

JÓZSEF: Helyes és jó az, s hivatásunkhoz mindenképpen illő, hogy amire elköteleztük magunkat, azt valóban teljesítsük is. Ezért a szerzetes ne tegyen semmiféle elhamarkodott kijelentést: hogy ne legyen kénytelen teljesíteni azt, amit meggondolatlanul ígért, vagy pedig, ha jobb belátásra jutott, meg ne szegje ígéretét.

Most azonban nem az a célunk, hogy az egészséges emberről szövjünk, hanem hogy meggyógyítsuk a beteget. Azért ne azt kutassuk, miként kellett volna cselekednetek, hanem hogy miképpen menekülhetnétek ki üdvös tanáccsal e veszedelmes hajótöréssel fenyegető szirtek közül.

Ha tehát semmiféle kötelezettség sem kényszerít bennünket és más megállapodás sem sürget, s két kedvező dolog közül választhatunk: akkor azt részesítsük előnyben, ami több haszonnal kecsegtet. Ha azonban valami kár vagy veszteség fenyeget bennünket, összehasonlítva a két rosszat, azt válasszuk, ami kevesebb veszteséggel jár.

Mármost, amennyire szavaitokból megértettem: a ti meggondolatlan ígéretetek oda juttatott benneteket, hogy mindkét esetben súlyos kárt kellene szenvednetek. Ilyenkor döntésünk ítélete inkább afelé hajoljon, ami elviselhetőbb kárt jelent, vagy amit később könnyebb jóvátenni.

Ha tehát meggyőződésük szerint itt-tartózkodástok több haszonnal jár a lelketekre, mint amennyi ama kolostori életből származnék, s ígéreteteket csak igen nagy veszteség árán teljesíthetitek: akkor helyesebb, ha inkább a hazugságból, a be nem váltott ígéretből származó kárt viselitek el – mert ha ez egyszer már megtörtént, sem újra meg nem ismételtető,

sem más bűnt nem okoz többé –, mintsem hogy abba a veszedelembé essetek, hogy a lanyhább életmód következtében, állítástok szerint napról napra, véget nem érő kárt szenvedtek. Mert megbocsátható az, sőt egyenesen dicséretet érdemel, ha a meggondolatlan ígéretet helyesebbre változtatjuk, s ne tartsuk állhatatosságunk megszegésének, hanem könnyelműségünk jóvátételének, valahányszor a helytelen ígéretet helyreigazítjuk.

Mindez a Szentírás tanúbizonyosságával is világosan igazolható: hogy mily sokaknak volt romlására, ha ragaszkodtak saját elhatározásukhoz, s viszont mennyire hasznos és üdvös volt számukra, ha elálltak tőle.

9. Elhatározásainkat többnyire hasznosabb feladni, mint végrehajtani

Legvilágosabban bizonyítja ezt Szent Péter apostol és az áruló Júdás példája. Az előbbi ugyanis, aki engedett meggondolatlan elhatározásából, mellyel kimondta: „Az én lábamat meg nem mosod soha!” (Jn 13,8), ezzel kiérdemelte, hogy örökre együtt lehet Krisztussal és az összes szentekkel. Ha azonban makacsul kitartott volna szavai mellett, kétségtelenül elveszítette volna e boldogság kegyelmét. Az utóbbi viszont makacsul kitartott gonosz ígérete mellett, s ezért örök halállal lakolt. Pedig bizonyára megszabadult volna tőle, ha elhatározását inkább feladja, semmint állhatatosan kitart mellette.

Nyilván ugyanerre tanít annak a két fiúnak a példája is, akiket az evangéliumban a szőlőbe küldtek dolgozni. Ezek közül az egyik ellene szegült atyja parancsának, a másik pedig készségesen alkalmazkodott hozzá (Mt 21,28–30). De sem az egyiknek nem használt az alázatos, készséges válasz: mert atyja parancsát vonakodott cselekedettel is teljesíteni; sem a másiknak nem ártott, hogy eleinte visszautasította a parancsot: mert később visszavonta makacsul kimondott szavait, és végbevitte, munkájával teljesítette atyja akaratát. Amit tehát oly helytelenül határozott, azt megmásított elhatározásával dicséretes módon helyrehozta.

A véreskezű Heródes király viszont meggondolatlanul ragaszkodott esküjéhez, s ezért kegyetlenül megölette az Úr előfutárát. Esküszegéstől való hiábavaló félelmében kárhazatba és örök halálba taszította magát.

Leghelyesebb tehát, ha mindjárt kezdetben a legjobbat határozzuk. Ha később másként gondolkodunk, változtassuk jobbra, amit határoztunk, s már-már elbukó elgondolásainknak nyújtsuk mintegy a jobbunkat. Ahol pedig szándékunk alapelvei bizonyulnak helytelenek, ott az a bölcsesség, ha okos előrelátással megjobbítjuk őket. Vagyis ha elgondolásunk az első elhatározásnál megtévedt, másodszorra tegyük jóvá.

Tehát mindenben a célt tekintsük, s eszerint irányítsuk tetteinket. Ha később jobb belátásra jutunk és azt látjuk, hogy kitűzött célunk helytelen irányba tart, akkor helyesebb, ha meg nem felelő elhatározásunkat másítjuk meg és helyesebb véleményre térünk, mint ha makacsul ragaszkodunk elhatározásunkhoz, s így súlyosabb bűnökbe esünk.

10. Kérdés: Ok nélkül félünk-e attól, hogy megszegjük a szíriai kolostorban tett ígéretünket?

GERMANUS: Ha csak azt a vágyunkat tekintenénk, mely lelkünk javára és hasznára ébredt bennünk, akkor azt szeretnénk, ha állandó épülésünkre szolgálhatna a ti társaságtok. Mert ha visszatérünk kolostorunkba, akkor nemcsak e magasztos célunktól esünk el, hanem az is bizonyos, hogy ama közepszerű életmód miatt sokat is veszünk.

Ám minket főként az evangélium parancsa tölt el félelemmel: „Beszédetek legyen: igen, igen; nem, nem. Ami ezt meghaladja, a gonosztól van” (Mt 5,37). Szerintünk ugyanis ily határozott parancs megszegéséért semmiféle lelki megigazulás nem kárpótol, és amit egyszer helytelenül kezdtünk, annak nem lehet jó kimenetele.

11. Válasz: A cselekedet szándékát kell tekintetbe vennünk, és nem az eredményét

JÓZSEF: Mint már mondtam: minden egyes esetben a cselekvő szándékát, és nem a cselekedet kimenetelét kell tekintenünk. Ne azt kutassuk mindjárt, hogy ki mit tett, hanem hogy milyen szándékkal tette.

Hiszen találunk rá esetet, hogy valaki olyan cselekedet miatt is bűnösnek bizonyult, amiből később jó származott, s viszont: mások helytelen cselekedeteik által is teljes megigazolást nyertek. S valamint annak, aki egészen gonosz szándékkal kezdett valamibe, mit sem használt az, hogy tettének kimenetele hasznos volt: mert nem a bekövetkezett hasznot, hanem annak éppen az ellenkezőjét akarta elérni, – úgy annak sem vált kárára, hogy helytelenül kezdett hozzá valaminek, aki nem Isten megvetéséből, sem nem bűnös szándékkal, hanem szükséges vagy szent cél szem előtt tartásával, kénytelenségből kezdett a kárhoztatandó cselekedetbe.

12. A cselekedet kedvező kimenetele nem használt a gonosztevőknek, sem a jóknak nem ártott a gonosztett

S hogy mindezt a Szentírásból vett példákkal világítsam meg: lehetett volna-e véghezvinni az egész világra üdvösebbet, hasznosabbat, mint amilyen az Úr szenvedésének gyógyító orvossága volt? S mégsem használt az árulónak, akinek közreműködésével nyilván végbement; sőt annyira ártott neki, hogy az Úr egyenesen kijelentette róla: „Jobb lett volna annak az embernek, ha meg sem született volna!” (Mt 26,24). Mert nem aszerint kell jutalmazni valakinek a cselekedetét, ami származott belőle, hanem aszerint, amit cselekedni akart, vagy amilyen következményt várt tőle.

Viszont van-e nagyobb bűn a csalásnál és hazugságnál, még ha idegennel szemben követjük is el: hát még ha testvérrel vagy édesapával szemben? S Jákob pátriárka nemcsak hogy semmiféle kárhoztatást vagy megrovást nem kapott miatta, hanem még szüntelen tartó áldás örökségével is gazda-

godott! És méltán: mert ezt az elsőszülöttnek járó áldást nem ideigvaló haszon kapzsi vágyából, hanem az örök megszentelődés hitével kívánta. Viszont Júdás nem az emberek üdvösségének elősegítésére, hanem a kapzsiság vétke miatt adta halálra mindannyiunk Megváltóját. Ezért cselekedete jutalmát mindegyik szándéka és akarat elhatározása szerint nyerte el: hisz az előbbi nem akart csalni, az utóbbi nem akart az üdvösségen munkálkodni. Méltán nyeri el ugyanis ki-ki aszerint a jutalmat, amit lélekben eredetileg maga elé tűzött, nem pedig, ami jó vagy rossz származott cselekedetéből, akarata ellenére. Azért az igazságos Bíró megbocsáthatónak, sőt dicséretre méltónak ítélte azt, hogy Jákob ilyen „hazugságra” vetemedett: mert nélküle nem nyerhette volna el az elsőszülöttnek kijáró áldást.³⁵ Nem is lehetett volna vádolni érte, mivel az áldás utáni vágyból tette. Különben a szent pátriárka nemcsak testvérével szemben lett volna gonosz, hanem még atyját is rászedte volna, sőt még szentségtörést is követett volna el: ha más úton is elnyerhette volna az áldás kegyelmét, s ő mégis inkább azt választotta, ami testvéreére káros és hátrányos volt.

Láthatjátok tehát, hogy Isten nem azt kutatja: hogyan ment végbe a cselekedet, hanem hogy milyen szándékkal. Ezeket leszögezve térjünk most vissza a feltett kérdéshez, amely miatt mindezt előrebocsátottam. Először is arra feleljétek nekem, hogy miért kötöttétek le magatokat annak az ígéretnek a bilincseivel.

13. Válaszunk: Minő okok váltották ki belőlünk azt az esküvel tett ígéretet?

GERMANUS: Az első ok, mint említettük, az volt, hogy nem akartuk megszorítani előljáróinkat, s vonakodtunk szembehelyezkedni parancsaikkal. A másik pedig: mivel elhamarkodott meggyőződésünkkel azt hittük, hogy ha valami tökéleteset vagy magasztosat látunk, hallunk nálatok, ezt a kolostorba visszatérve is megvalósíthatjuk.

14. József előadása: Bűn nélkül változtathatunk cselekedeteink sorrendjén, ha jóra való törekvésünk eredményre vezet

JÓZSEF: Mint fentebb mondtam: a lélek benső szándéka vagy jutalmazza, vagy elítéli az embert, a Szentírás szavai szerint: Önítélete hol vádolja, hol fölmenti, azon a napon, amikor Isten ítélezik az emberek rejtett dolgai fölött” (Róm 2,15–16). Másutt pedig ezt mondj az Úr: „Én ismerem cselekedeteiket és szándékaikat, és eljövök, hogy egybegyűjtsék minden nemzetet és nyelvet” (Iz 66,18).

Úgy látom, ti a tökéletesség vágyából köteleztétek el magatokat ez ígéret kötelékével, mert azt hittétek, hogy azon a módon is elérhetitek, ahogy – érettebb megfontolással tekintve – annak tetőpontjára fel nem juthattok.

Nem számít tehát, bármi történjék is, ami eredeti elgondolásunktól eltérőnek látszik: csak a feltett célt meg ne másítsa. Mert ha a kézműves eszközt cserél, azért még nem hagy fel a munkával, s az utas sem lustaságból választja a rövidebb és egyenesebb utat. Így ezen a téren sem kell lelki fogadalmunk megszegésének tekinteni, ha a meggondolatlan elhatározást jobbra cseréljük. Amit ugyanis Isten iránti szeretetből s az istenfélő élet kedvéért teszünk, „melyet a jelen és jövő élet ígérete kísér” (1Tim 4,8) – noha nehéznek és fáradságosnak látszik is a kezdete: – az nemcsak hogy nem kifogásolható, hanem nagyon is dicséretre méltó.

Ezért nem baj, ha visszavonjuk a meggondolatlanul tett ígéretet, csak a célt, azaz az istenfélő élet kitűzött célját tartjuk szem előtt mindenben. Mert mindent azért teszünk, hogy tiszta szívet mutathassunk be az Úrnak. Ha azt gondoljátok, hogy ezt itt könnyebben éritek el, akkor mi sem gátol benneteket abban, hogy megváltoztassátok kikényszerített elhatározástokat: csak minél tökéletesebben megvalósíthatjátok az Úr akarata szerinti célt: vagyis azt a tökéletes tisztaságot, melyért ígéreteteket is tettétek. E cserét még nem kell hazugságnak minősítenünk, hanem csak a meggondolatlanul tett ígéret bölcs és üdvös helyreigazításának.

S hogy végül a fizikai világból is hozzak fel példát, ami a fölvetett kérdés csomóját megoldja: az isteni Fölség rendelése szerint maga a természet is változtatja bennünk műveit. Hiszen a csecsemőkorból gyermekkorba, a gyermekkorból ifjúkorba, az ifjúkorból késő öregségre jutunk; s Teremtőnk mégis úgy viszi végbe mindezt, hogy azért e változás miatt senki sem tartja hazugnak az illető életkort. Így a belső ember is elszokik az első kezdet zsenge szokásaitól, s különböző életkorokon át mindegyikből erőteljesebb korba lép. Így eljut végre az érett gondolkodásmódra: „meglett emberré lesz, Krisztus teljességének mértéke szerint” (Ef 4,13), s felhagy a gyermek szokásaival. Vajon ez is új meg új hazugságot jelent-e, s nem azt kell-e inkább gondolnunk, hogy eljutott a teljes tökéletességre?

A törvényhozó Isten rendelkezéséből az Ószövetség kezdetleges intézkedései is így érték el az evangéliumi boldogság tökéletességét: s mégsem kell azt hinnünk, hogy ezzel a korábbi törvény megváltozott vagy mássá lett, hanem inkább beteljesülése és összefoglalása lett a magaszosabb égi parancsoknak. Nem a régi törvény eltörlésének kell tekintenünk, hanem felmagasztalásának; nem változásnak, hanem fejlődésnek. Ezért mondja Urunk: „Ne gondoljátok, hogy megszüntetni jöttem a törvényt vagy a prófétákat. Nem azért jöttem, hogy megszüntessem, hanem hogy tökéletessé tegyem” (Mt 5,17); azaz, nem hogy a régit elévültnek jelentsem ki, hanem hogy tökéletesítsem, ami tökéletlen volt.

15. Kérdés: Nem lesz-e bűn az, ha ez a mi lelki megnyugvásunk esetleg hazugságra viszi a gyengéket?

GERMANUS: Mindezt nagyon ésszerűen és bölcsen kifejtetted, s e szavaid után nem is volna nehéz kiküszöbölni ígéretünk miatt érzett aggodalmunkat: ha nem töltene el bennünket nagy félelemmel, hogy ez a mi példánk esetleg arra serkenti majd a gyengéket, hogy ők is hazudjanak, mikor azt látják, hogy hiszen van mód az adott szó megszegésére! Mert ezt a bűnt komoly, fenyegető szavakkal tiltja a Szentírás. Azt

mondja a Próféta: „Mind elveszted azokat, kik hazugságot beszélnek” (Zsolt 5,7); és másutt: „A hazug száj megöli a lelket” (Bölcs 1,11).

16. Válasz: Néhány gyenge lélek botránkozásáért nem kell megváltoztatni a Szentírás igazságát

JÓZSEF: Akik elpusztulnak, vagy el akarnak pusztulni, azok számára sohasem hiányzik ehhez az alkalom és ok. S nem kell elvetnünk azért a Szentírás tanúbizonyságát, és nem kell kitörölnünk az egész szent könyvből, ha látszólag az eretnekek gonoszságát bátorítja, a zsidók hitetlenségét erősíti, vagy a pogány bölcsesség gőgjét sérti: hanem igenis őszintén hinnünk, rendíthetetlenül vallanunk, s az igazság zsinórmértéke szerint hirdetnünk kell.

Mások hitetlensége miatt nem szabad megtagadnunk a próféták és szentek cselekedeteit, illetőleg rendelkezéseit. Ha ugyanis azt hisszük, hogy le kell ereszkednünk az ő gyengeségükhöz, könnyen beszennyezhetjük magunkat a hazugság, sőt egyenesen a szentségtörés bűnével. Azért, mint mondtam, meg kell őket vallanunk, ahogy valóban megtörténtek, és úgy kell magyaráznunk, ahogy istenfélő módon végbementek.

Különben is: ha valaki rossz szándékú, azzal még nem gátoljuk meg nála a hazugságot, ha a mondandó, vagy már mondott igazságot akár teljesen tagadni, akár allegorikus magyarázással gyengíteni igyekszünk. Mert mit törődnek az ilyenek a felhozott tanúbizonyság tekintélyével, mikor náluk már pusztán akaratuk romlottsága is elég a bűn elkövetéséhez?

17. A szentek csak megbocsátható módon éltek hazugsággal, mint mikor mérges növényt használunk orvossággul

Így kell tehát gondolkodnunk a hazugság felől. Úgy kell élnünk vele, mint a fekete hunyor nevű mérges növényvel. Ha halálos betegség fenyeget, akkor üdvös a használata; ha

azonban nem forog fenn végső veszedelem, használata rögtöni halált okoz. A szentekről és Isten kipróbált embereiről is azt olvassuk, hogy megbocsátható módon éltek a hazugsággal: nemcsak hogy semmiféle bünt nem követtek el vele, hanem még a legtökéletesebb megigazulásra is eljutottak. Ha a „csalárdság” dicsőségükre válhatott, ugyan mi mást szerzett volna számukra az igazság, ha nem kárhozatot?

Ráháb például, akiről a Szentírás nemcsak hogy erényeket nem tud felhozni, hanem egyenesen paráznaságára mutat rá; hazugságával elrejtette a kémeket és nem akarta kiszolgáltatni őket (Józsue 2). Ezzel kiérdemelte azt az örök áldást, hogy Isten népéhez tartozhatott. Ha viszont igazat mond, s inkább polgártársainak javával törődik: bizonyos, hogy sem a fenyegető pusztulást ki nem kerüli egész házával, sem az Úr ősei közé nem kerülhet be, s a pátriárkák nemzetsége közé sem számlálják, hogy ivadékainak során tőle is származzék mindannyiunk Megváltója (Mt 1,5).

Dalila viszont, aki honfitársai javát tartotta szem előtt, midőn elárulta a kifürkészett igazságot: örök pusztulás áldozata lett, s egyedül csak bűne emlékét hagyta az utókorra (Bír 16,17).

Ha tehát az igazság megvallása súlyos veszedelemmel jár, akkor a hazugsághoz kell menekülnünk, úgy azonban, hogy az alázatos lelkiismeret vádja üdvösen mardosson. Ha azonban szó sincs végső szükségről, akkor mindenképpen óvakodjunk a hazugságtól, s mint halálos mérget kerüljük: mint ahogy a fekete hunyor főzetéről mondtam. Ez üdvös hatású ugyan, ha csak akkor használjuk, amikor elkerülhetetlen és halálos betegség fenyeget; ha azonban ép, zavartalan testi egészséggel vesszük magunkhoz, akkor a benne rejlő veszedelmes erő megtámadja legfőbb szerveinket. Nyilvánvalóan kimutattam ezt a jerikói Ráhábról és Jákob pátriárkáról is. Az előbbi csak ily módon kerülhette el a halált; az utóbbi is csak általa nyerhette el az elsőszülött áldását.

Mert Isten nem csupán szavainkat és tetteinket vizsgálja s bírálja, hanem szándékunkat és elhatározásunkat is tekinti. Ha azt látja, hogy az örök üdvösségért s az isteni szemlélő-

dés kedvéért teszünk valamit vagy tervezünk, még ha az emberek kedvezőtlenül ítélik is meg és gonoszságnak tartják: Ő az istenfélő szív benső szándékát nézi, s nem a szavak hangzását, hanem az akarat szándékát ítéli meg. Mert mindig a cselekedet célját és végrehajtásának érzelmeit kell szem előtt tartani. Ez tette lehetővé, hogy egyesek hazugság által is megigazolást nyerhettek, mások viszont az igazság megvalósulásával is olyan bűnbe eshettek, amely miatt örök halállal bűnhődtek.³⁶

Ilyen célt tartott szem előtt Jákob pátriárka is, midőn magára merete venni az állatbőrt, hogy testvére szőrös testének látszatát keltse, s midőn anyja erre a hazugságra készítette, dicséretes módon belenyugodott. Átlátta ugyanis, hogy ezáltal nagyobb haszna lesz az áldásból és megigazolásból, mint ha megmaradna az őszinteség mellett. Nem kételkedett abban, hogy e hazugság szeplőjét nyomban lemossa róla az atyai áldás árja; mint apró felhőcskét, hamar elúzi a Szentlélek fuvalma, s bőségesebb érdeme és jutalma lesz e magára vett színlelésből, mint az igazsághoz való veleszületett ragaszkodásból.

18. Ellenvetés: Csak azok élhettek büntetlenül hazugsággal, akik az Ószövetség törvénye alatt álltak

GERMANUS: Nem csoda, hogy az Ószövetségben szabadban éltek ezekkel a lehetőségekkel, s hogy volt néhány szent férfiú is, akiknek a hazugsága dicséretre méltó, vagy legalább megbocsátható volt. Hiszen látjuk, hogy azokban a kezdetleges időkben sokkal több volt nekik megengedve!

Miért csodálkoznánk például azon, hogy amikor Dávid Saul elől menekülve Achimelek paphoz érkezett, s az megkérdezte tőle: „Miért vagy egyedül, s miért nincs senki veled?” – ezt válaszolta: „Megbízott valamivel a király, de azt mondotta, senki se tudja meg a dolgot, amiért elküldelek... Éppen azért a legényeket erre és erre a helyre rendeltem.” Később meg ezt mondta: „Van-e itt kéznél dárda vagy kard? nem hoztam ugyanis magammal kardomat s fegyvereimet,

mert a király ügye sürgős volt" (1Kir 21,1–2. 8). Vagy például, amikor Akishoz, Get királyához vezették, s dühöngő őrütnak tette magát: „elváltoztató előttük arcát, dülöngött kezük között, nekiütközött a kapuajtóknak, s nyálát szakállára csurgatta" (uo. 13).

Hiszen akkor szabadon vehettek magukhoz egész sereg feleséget vagy ágyast, és semmiféle bünt sem követtek el vele! Aztán ellenségeik véréit is sokszor saját kezükkel ontották, s ezt nemcsak hogy nem helytelenítették, hanem egyenesen dicséretesnek tartották!

Mikor azonban felragyogott az evangélium világossága, mindez tilos lett, úgyhogy súlyos bűn és szentségtörés nélkül ilyesmit most már nem lehet tenni. Éppígy azt hisszük, hogy hazudni sem szabad senkinek, bármilyen jámbor ürüggyel takargassa is, különben nemcsak hogy nem helyesen, hanem még megbocsáthatóan sem cselekednék. Azt mondja ugyanis az Úr: „Beszédetek legyen igen, igen; nem, nem. Ami ezt meghaladja, az a gonosztól van" (Mt 5,37). Egybehangzó ezzel az Apostol véleménye is ebben a kérdésben: „Ne hazudjatok egymásnak!" (Kol 3,9).

19. Válasz: A hazugság az Ószövetségben sem volt megengedve, mégis sokan éltek vele megbocsátható módon

JÓZSEF: Mikor elérkezett az idők teljessége, és az emberi nem már kellőképpen elszaporodott, az evangéliumi tökéletesség méltán szüntette meg a sok feleség- és ágyastartás szokását: mert már nem volt rá szükség. Krisztus eljöveteleig ugyanis annak az ősi áldásnak kellett érvényesülnie, mellyel kimondotta az Úr: „Szaporodjatok, sokasodjatok, és töltsétek be a földet" (Gen 1,28). Úgy illet tehát, hogy az emberi termékenység gyökeréből, mely a zsinagóga idején, a kor szükséglete szerint oly termékenyen hajtott, később az angyali szüzesség virágai fakadjanak, s az önmegtartóztatás jóillatú gyümölcsei teremjenek az Egyházban.

A hazugság azonban akkor is tilos volt, mint ezt az egész Ószövetségi Szentírás nyilvánvalóan bizonyítja. Azt mondja

ugyanis: „Elveszted mindazokat, kik hazugságot beszélnek” (Zsolt 5,7). Majd ismét: „Édes az embernek a csalárdság kenyere, de azután szája betelik kaviccsal” (Péld 20,17). S a Törvényhozó is kijelentette: „Óvakodjál a hazugságtól!” (Ex 23,7)

De mint mondtam: ők mégis éltek vele, megbocsátható módon, ám csakis akkor, ha kényszerűség sürgette, vagy ha üdvös következménye lett, s ennél fogva nem volt elítélendő. Ilyen az az eset, melyet Dávid királyról említettetek, midőn Saul igazságtalan üldözése elől Achimelek paphoz menekült és hazug szavakat mondott: de nem valamely nyereség céljából, nem is azért, hogy másnak ártson, hanem egyedül csak azért, hogy a király gonosz üldözése elől megmeneküljön. Nem akarta ugyanis beszennyezni a kezét az ellenséges érzületű király vérével, noha Isten oly sokszor kezébe adta: „Legyen az Úr kegyelmes irántam, hogy meg ne tegyem ezt az én urammal, az Úr felkentjével: hogy felemeljem kezemet ellene, hiszen ő az Úr felkentje!” (1Kir 24,7).

Ha tehát az Ószövetség e szentjeiről azt olvassuk, hogy akár Isten akaratából, akár lelki misztériumok előképéül, akár pedig mások javára így jártak el: akkor mi sem lehetünk el nélküle, ha a szükség reá kényszerít. Hiszen láthatjuk, hogy még az apostolok sem idegenkedtek tőle, ha valamilyen hasznos szempont ezt kívánta!

De egyelőre hagyjuk ezt a kérdést, s lássuk előbb, amit az Ószövetségről akarok még mondani. Helyesebb lesz majd később elővenni: mert így könnyebben kiviláglik, mennyire egybehangzóan cselekedtek az igaz és szent férfiak, mind az Új-, mind az Ószövetségben.

Mit szóljunk ugyanis Chusáj jószándékú színleléséhez, mellyel Absalommal szemben Dávid király segítségére sietett? Tisztára azért tette, hogy megcsalja és rászedje Absalomot, és kivédje a valóban helyes tanácsot, – s a Szentírás mégis helyesli, mert ezt mondja róla: „Achitofel hasznos tanácsa azonban az Úr rendeléséből hiúsult meg, hogy így az Úr bajt hozzon Absalomra” (2Kir 17,14). Mert nem is lehetett elítélni azt, ami jószándékból s istenfélő elhatározásból, az

igaz ügy érdekében történt, és ami Istennek tetsző csalárdással annak javára és győzelméért ment végbe, akinek a jámborsága kedves volt az Isten előtt.

Vagy mit mondjunk annak az asszonnak az eljárásáról, aki befogadta az említett Chusáj Dávidhoz küldött embereit és elrejtette őket a kútban, majd egy takarót terített a kút szájára, mintha darált árpát szárítana, s ezt felelte Absalom szolgáinak tudakozódására: „Sietve átkeltek, éppen csak egy kis vizet ittak” (uo. 20)? Ezzel a hazugsággal megmentette őket üldözőik kezéből.

Mondjátok tehát, kérlek, ti mit tettetek volna, ha most, az evangélium törvénye idején, hasonló helyzetbe kerülnék? Nem rejtettétek volna-e őket hasonló hazugság árán, mondván ugyanúgy, hogy „sietve átkeltek, éppen csak egy kis vizet ittak”, teljesítve ezáltal az Írás parancsát: „Mentsd meg azokat, kiket halálra visznek, s el ne mulaszd menteni, akiket megölnek!” (Péld 24,11)? Vagy talán inkább megmondátok volna az igazat, s kiszolgáltattátok volna a rejtőzőket gyilkosainak?

De hogyan érvényesülne akkor az Apostol szava: „Senki se keresse, ami a magáé, hanem ami a másé” (1Kor 10,24)? És: „A szeretet nem keresi a magáét, hanem a másét” (1Kor 13,5; Fil 2,4). Önmagáról meg ezt mondja: „Nem keresem, ami nekem hasznos, hanem ami másoknak az, hogy üdvözüljenek” (1Kor 10,33). Ha ugyanis azt keressük, ami a miénk, s makacsul ragaszkodunk ahhoz, ami nekünk hasznos: akkor ilyen szorult helyzetben is meg kell mondanunk az igazat, ezzel viszont mások halálának okozói leszünk. Ha azonban mások javát keressük s azt elébe tesszük a magunk hasznának, és így teljesítjük az Apostol parancsát: akkor minden bizonnyal vállalnunk kell a hazugság kényszerűségét.³⁷

Ezért csak úgy sajátíthatjuk el igazán a szeretet e bensőséges erényét, s az Apostol tanítása szerint csak akkor kereshetjük azt, ami a másoké, ha néha engedünk egy kicsit abból, ami szigorú felfogásunk szerint tökéletességünkhöz illik, és készségesen leereszkedünk mások javára. Így leszünk az

Apostollal együtt mi is „gyöngék a gyöngékkal, hogy megnyerjük a gyöngéket” (1Kor 9,22).

20. Néha maguk az apostolok is úgy vélekedtek, hogy megengedhető a hazugság, és árt az igazság

Ilyen példákon okult Szent Jakab apostol, meg az ősegház többi főbb elöljárója, amikor arra buzdították Szent Pál apostolt, hogy a gyöngék tökéletlensége miatt ereszkedjék le az ámtáshoz és színleléshez: vagyis hogy ő is végezze a mózesi törvény előírta tisztulási szertartásokat, nyírja meg a fejét és tegyen fogadalmakat (ApCsel 21,18–24). Mert semminek tartották azt a kárt, ami e színlelésből származhatik, s inkább azt a hasznot tekintették, mely abból volt remélhető, hogy minél tovább hirdetheti az ígét. Ha ugyanis Pál ragaszkodik szigorú felfogásához, ez nem járt volna számára akkora haszonnal, mint amekkora kárt okozott volna az összes pogányoknak, ha hirtelen elpusztul.³⁸ Pedig minden bizonynyal ez lett volna a sorsa az egész Egyháznak, ha ez a hasznos és üdvös színlelés életben nem tartotta volna őt az evangélium hirdetésére.

Akkor kell tehát szükségképpen és megbocsátható módon belenyugodnunk a hazugsággal járó kárba, ha – mint mondtam: – az igazság megvallása nagyobb veszteséggel fenyeget, s ha az igazságból származó előny nem kárpótolhat a belőle származó hátrányért.

Más szavakkal ugyan, de maga a szent Apostol is tanúskodik arról, hogy e józan mértéket ő is mindig szem előtt tartotta. Azt mondja ugyanis: „A zsidók közt zsidóvá lettem, hogy megnyerjem a zsidókat. A törvény alá rendelték közt, mint a törvény alárendeltje – noha magam nem vagyok a törvénynek alárendelve –, csak hogy megnyerjem a törvény alá rendelteteket. A törvényen kívül állók közt, mint aki a törvényen kívül áll – pedig nem állok Isten törvényén kívül, hanem Krisztus törvényének vagyok alárendeltje –, csak hogy megnyerjem a törvényen kívül állókat. A gyöngék közt gyöngévé lettem, hogy megnyerjem a gyöngéket. Mindenki-

nek mindene lettem, hogy mindenkit megnyerjek” (1Kor 9,20–22).

Mi mást mutat ez, ha nem azt, hogy ő mindig leereszkedett azok gyöngeségéhez és mértékéhez, akiket oktatott, s engedett valamit tökéletessége szigorúságából? Nem ragaszkodott ahhoz, amit a merev szigorúság követelni látszott, hanem inkább azt választotta, amit a gyengék haszna követelt.

De vizsgáljuk meg ezt a kérdést még tüzetesebben, és fejtjük ki egyenként az Apostol kiváló erényeit. Kérdezhetné ugyanis valaki: hogyan alkalmazkodott Szent Pál mindenkihez, hogy mindenkinek mindene legyen? Mikor lett például zsidóvá a zsidók között? Nyilván akkor, amikor szíve mélyén ragaszkodott ugyan ahhoz a kijelentéséhez, melyet a galátáknak tett: „Ha körülmetélkedtek, Krisztus semmit sem használ nektek” (Gal 5,2), – de Timóteus körülmetélésével mégis mintegy vállalta a zsidó babonáság látszatát.

És mikor volt a törvény alá rendelték közt, mint a törvény alárendeltje? Természetesen akkor, mikor Szent Jakab és az Egyház többi előjárója attól félt, hogy rátámad a sok hithű zsidó meg zsidókeresztény, akik úgy fogadták be Krisztus hitét, hogy azért továbbra is ragaszkodtak a törvény előírta szertartásokhoz. Ezért e válságos helyzetben ezzel a tanáccsal, sőt rábeszéléssel siettek segítségére: „Testvér! Látod, hány ezren vannak a zsidók közt, akik megtértek, de azért mind féltékenyen megtartják a törvényt! Felőled viszont azt hallották, hogy a Mózesztől való elpártolásra tanítod a pogányok közt élő zsidókat, s azt mondtad volna nekik, hogy ne végezzék el fiaikon a körülmetélést”. Majd pedig: „Fogadd meg tehát tanácsunkat: van nálunk néhány férfi, akik fogadalmat vállaltak magukra. Vedd őket magad mellé, végezd el velük együtt a tisztulási szertartást, és fizess értük, hogy megnyiratkozzanak. Ebből mindenki megérti, hogy semmi sem igaz abból, amit felőled híreszteltek, hanem te is megtartod a törvényt és szerinte élsz” (ApCsel 21,20–24). Így tehát azok üdvéért, kik a törvény alá voltak rendelve, egy kissé engednie kellett abból a szigorú véleményéből, mely ezt mondatta vele: „Hiszen a törvény által meghaltam a törvénynek,

hogy egyedül Istennek éljek” (Gal 2,19), – és kénytelen volt megnyiratkozni, elvégezni a törvény előírta tisztulási szer-tartásokat, s a mózesi előírások szerint fogadalmat vállalni a templomban.

Azt is kérdezheti valaki, hogy miképpen állott a törvé-nyen kívül azok üdvösségéért, akik Isten törvényét egyáltalá-ban nem ismerték, mintha ő maga is a törvényen kívül állna? Olvassuk csak el, hogyan kezdte igehirdetését Athénben, ahol oly erősen uralkodott még a pogányok istentelensége! „Amint körbejárva megtekintettem szentéleteket, olyan ol-tárra akadtam, amelyen ez a fölírás állott: Az ismeretlen is-tennek.” Így kezdett beszélni babonájukról, s e profán felirat-ból kiindulva, mintha ő is a törvényen kívül állana, Krisztus hitét kezdte hirdetni nekik: „Nos hát én ezt hirdetem nektek, akit ti nem ismertek, mégis tiszteltek”. Később pedig, mintha az isteni törvényt egyáltalában nem is ismerné, inkább a po-gány költő versét idézi, mint Krisztus vagy Mózes szavait: „Már egyik-másik költők is megmondta: Az ő fiai vagyunk.” Miután tehát így saját bizonyosságaikkal támadt rájuk, amelye-ket nem cáfolhattak meg, e hazug állításokkal így bizonyítot-ta az igazat: „Ha tehát az Isten fiai vagyunk, nem szabad azt gondolnunk, hogy az istenség emberi művészettel és tervek szerint formált aranyhoz, ezüsthöz vagy kőhöz hasonló” (Ap Csel 17,22–29).

Gyöngévé lett a gyöngék között, amikor nem parancsot, hanem engedélyt adott a házastársaknak, hogy ha nem tud-ják megtartóztatni magukat, éljenek házastársi jogukkal; vagy amikor tejjel itatta a korinthusiakat és nem szilárd ételt adott nekik; vagy amikor megvallja, hogy „gyöngeségben és félelemben és nagy rettegésben volt” náluk (1Kor 2,3).

Végül mindenkinek mindene lett, hogy mindenkit meg-mentsen, midőn kijelentette: „Aki eszik, ne vesse meg azt, aki nem eszik; aki pedig nem eszik, ne ítélje el azt, aki eszik” (Róm 14,3); és: „Aki férjhez adja hajadon leányát, jól teszi; aki pedig nem adja férjhez, még jobban teszi” (1Kor 7,38); majd másutt: „Ki gyöngé, hogy én ne lennék gyöngé? Ki botránko-zik, hogy én ne égnék?” (2Kor 11,29). Így ő maga is teljesítet-

te azt a parancsot, amelyet a korinthusiaknak adott: „Se zsidót, se görögöt, se az Isten egyházát meg ne botránkoztassatok, hiszen én is mindenkinek kedvében járok. Nem keresem, ami nekem hasznos, hanem ami másoknak az, hogy üdvözüljenek” (1Kor 10,32–33). Mert kétségtelenül hasznos lett volna, ha Timóteust nem metéli körül; ha nem nyíratkozik meg; ha nem tartja meg a zsidó tisztulási szertartásokat; ha nem vesz részt a mezítlásas könyörgő körmeneteken, és nem vállal törvény-előírta fogadalmakat. Ő mégis megteszi mind ezt, hogy jobban elősegítse üdvösségüket; mert „nem keresi, ami neki hasznos, hanem ami másnak az, hogy üdvözüljenek”.

Mindezt ugyan Istenért tette, de azért némi ámitástól nem volt ment. Hisz aki „Krisztus törvénye által meghalt a törvénynek, hogy Istennek éljen” (Gal 2,19), és aki „a törvény szerinti életet, melyben kifogástalanul élt, veszteségnek tartotta, és szemétnek tekintette, csak hogy Krisztust elnyerhesse” (Fil 3,6–8): az ilyen ember nem végezhet igazán szívből a törvény előírásait. Viszont azt sem szabad feltételeznünk, hogy ő, aki ezt állította: „Ha újra fölépítem azt, amit leromboltam, önmagamat teszem törvényszegővé” (Gal 2,18), – maga beleesett abba a hibába, amit elítélt.

Isten tehát nem annyira magát a véghezvitt cselekedetet mérlegeli, mint inkább a cselekvő szándékait. Annyira áll ez, hogy ellenkezőleg: arra is találunk példát, amikor az igazság ártalmára volt valakinek, míg a hazugság hasznára vált. Mikor ugyanis Saul király az edomita Doeg füle hallatára panaszkodott szolgálói előtt Dávid elmenekülése miatt: „Mindnyájatoknak mezőket s szőlőket fog-e adni Izai fia, s mindnyájatokat ezredesekké és századosokká fog-e tenni, hogy mindnyájan összeesküdtetek ellenem, és nincs senki, aki értesítene engem a dolgokról?” – nem az igazságot mondta-e erre Doeg? „Én láttam Izai fiát Nóbéban, Achimelek papnál, Achitób fiánál, ki tanácsot kért számára az Úrtól, eleséget adott neki, sőt a filiszteus Góliát kardját is odaadta neki” (1Kir 22,7–10). De ezzel az igazmondásával csak azt érdemelte ki, hogy az Úr kitepte őt az élők földjéből. A Próféta is ezt

mondja róla: „El is pusztít érte az Isten végképpen; kigyomlál és kiköltöztet hajlékodból, s kitepi gyökeredet az élők földjéből” (Zsolt 51,7).

Ezért az igazmondásáért tehát örökre kipusztult az élők földjéből: ugyanabból a földből, amelyben a parázna Ráháb hazugságáért leszármazottaival együtt gyökeret vert.

Hasonlóképpen emlékezzünk csak Sámson esetére is! Hazugság árán sokáig rejtegette az igazságot, de végül is – vesztére – feltárta gonosz felesége előtt. Hogyan szedhette így rá, hogy ilyen meggondolatlanul megmondta neki az igazat? Nem törődött a próféta parancsával: „Még attól is, ki kebleden nyugszik, őrizd szád zárait!” (Mik 7,5).

21. Lehet-e hazugság nélkül feltárni a kérdező előtt rejtegetett önmegtartóztatásunkat, s kell-e vajon vállalnunk, amit egyszer már elutasítottunk?

De hogy a saját, kikerülhetetlen, s szinte naponként előforduló nehézségeinkből is hozzak fel példát – mert bármennyire vigyázunk is, sehogy sem kerülhetjük el, hogy akarva-nemakarva beléjük ne essünk –: mit kell tennünk, kérlek, ha elhatároztuk, hogy étkezésünket másnapra halasztjuk, s este érkezik egy testvér, aki megkérdezik tőlünk, hogy ettünk-e már? Eltitkoljuk-e a böjtölést és rejtegessük az önmegtartóztatás erényét, vagy megvalljuk az igazat és felfedjük?

Ha eltitkoljuk, hogy ezáltal teljesítsük az Úr parancsát, mely szerint „ne az embereknek mutasd böjtölésedet, hanem Atyádnak, Aki jelen van a rejtekben” (Mt 6,18); majd másutt: „Ne tudja a bal kezed, mit cselekszik a jobb!” (uo. 3): – ezzel hazudunk.³⁹ Ha viszont eláruljuk önmegtartóztatásunk erényét, méltán ér bennünket az evangélium ítélete: „Bizony mondom nektek: megkapták jutalmukat!” (uo. 2).

Ha pedig valaki vonakodik elfogadni azt a poharat, melyet testvére nyújt feléje, és kijelenti, hogy egyáltalában nem fogadhatja el azt, amit ez, megérkezése feletti örömeiben oly

könyörögve kéri: – helyesen cselekszik-e ilyenkor, ha mégis enged testvérenek, aki a lába elé, a földre borulva kérleli, még ha nehezeére esik is: hiszen az a testvér meg van győződve arról, hogy csak szeretetből fakadó kötelességét teljesíti; vagy pedig makacsul ragaszkodják kimondott szavához és elhatározásához?

22. Ellenvetés: El kell ugyan titkolnunk önmegettartóztatásunkat, de nem kell elfogadnunk, amit egyszer már visszautasítottunk

GERMANUS: A fentebbi példa esetében, azt hisszük, nem kétséges, hogy helyesebb eltitkolnunk önmegettartóztatásunkat, mint felfedni a kérdezősködők előtt. Elismerjük azt is, hogy ilyen esetekben elkerülhetetlen a hazugság.⁴⁰

A másodiknál azonban nem szükséges hazudnunk: először, mert amivel testvérünk szolgálatunkra akar lenni, azt úgy is visszautasíthatjuk, hogy semmiféle nyilatkozattal sem kötjük magunkat; aztán meg, ha egyszer valamit visszautasítottunk, ehhez a döntésünkhöz rendületlenül ragaszkodhatunk.

23. Válasz: Esztelenség makacsul ragaszkodni az ilyen kijelentéshez

JÓZSEF: Az ilyen kijelentések kétségtelenül azokból a kólostorokból erednek, amelyek – mint mondottátok – titeket is alakítottak a világról való lemondástok kezdetén. Ezeknek az előljárói szokták többre tartani a maguk akaratát a testvérek étkezésénél. Amit ezek egyszer a fejükbe vettek, azt makacsul keresztül is viszik.

A mi előljáróink másképp gondolkodtak. Pedig az ő hitük mellett apostoli erényeik tettek tanúságot. Ők mindent inkább megfontoltan és bölcs mérséklettel, mintsem merev makacssággal vittek végbe. Szerintük azok, akik elviselik mások gyengeségeit, sokkal gazdagabb termést hoznak, mint akik ragaszkodnak saját elhatározásaikhoz. Ők azt hirdették, hogy

magasztosabb erény eltitkolni az önmegtartóztatást – mint mondtam – kényszerűségből eredő, alázatos hazugsággal, mint feltárni azt az igazság kevély kinyilvánításával.

24. Hogyan titkolta el Piammon apát önmegtartóztatását?

Így például Piammon apát huszonöt évig tartó önmegtartóztatás után gondolkodás nélkül elfogadta egy testvértől a felajánlott szőlőt és bort, s a hozott ajándékot szokása ellenére nyomban meg is ízlette: hogy el ne árulja önmegtartóztatásának erényét, melyről senki sem tudott.

Ha ezenfelül azt is tekintetbe vesszük, hogy elődeink tudomásom szerint habozás nélkül szokták más személyek neve alatt előhozni saját csodálatos erényeiket és cselekedeteiket, melyekre a fiatalabbak oktatásánál kénytelenek voltak hivatkozni lelki tanításukban: mi másnak ítélnénk ezt, mint nyilvánvaló hazugságnak?⁴¹ Bár nekünk is volna olyan erényünk, mely méltó volna arra, hogy példaként állíthassuk a fiatalabbak elé, hitük fölszítására! Akkor bizonyára nem vonakodnának követni őseink példáját az ilyen színlelésben.

Helyesebb ugyanis, ha ilyen külszín alatt hazudunk, mint ha esztelenül ragaszkodunk az igazsághoz, s ezért vagy oktan hallgatással mellőzzük, ami a hallgatók épülésére szolgálhatott volna, vagy valóban előadjuk a magunk nevében, s ezzel a hiúság veszedelmes kérédesébe esünk.

A nemzetek apostolának tanítása is nyilván erre oktat bennünket, amikor magasztos kinyilatkoztatásait inkább másnak a nevében akarta közölni: „Tudok egy Krisztusban élő emberről, aki – testben-e, nem tudom, testen kívül-e, nem tudom, Isten a tudója – elragadtatott a harmadik égig. És tudom, hogy ez az ember ... elragadtatott a paradicsomba, és kimondhatatlan szavakat hallott, amelyeket ember el nem mondhat” (2Kor 12,2–4).

25. A Szentírás is sűrűn tanúskodik olyan esetekről, hogy valaki megváltoztatta elhatározását

Lehetetlen volna minden egyes esetet – ha még oly röviden is – elszámolni! Kicsoda is tudná elsorolni szinte az összes pátriárkákat, s azt a megszámlálhatatlan sok szentet, akik – mint mondtam – a hazugság oltalmához folyamodtak: akár életük megmentésére, akár az áldás megnyerése után vágyódva, akár irgalomból, akár valamely titok elhallgatására, akár Isten iránti buzgóságból, akár az igazság földerítésére?

De ha nem lehet is mindezt elsorolni, azért mellőzni sem kell valamennyit. A szent életű Józsefet például a szeretet készítette arra, hogy a testvéreire fogott hamis vádat még a király életére tett esküvel is erősítse: „Kémek vagytok! – mondotta. – Azért jöttetek, hogy megnézzétek, hol gyöngye ez az ország!” Majd később: „Küldjete el valakit közületek, hogy hozza el testvéreteket. Ti pedig fogságban maradtok itt, míg kitűnik, hogy amit mondtatok, igaz-e vagy hamis. Különben, úgy éljen a fáraó, kémek vagytok!” (Gen 42,9–16).

Ha ugyanis nem ijesztette volna őket ezzel az irgalomból fakadt hazugsággal, akkor sem atyját, sem testvérét nem láthatta volna viszont; nem is táplálhatta volna őket nagy szükségükben, s végül testvérei lelkiismeretét sem szabadíthatta volna meg attól a bűntudattól, hogy őt eladták. Nem volt tehát annyira helytelen az, hogy e hazugsággal félelmet keltett testvéreiben, mint amennyire szent és dicséretreméltó volt, hogy e koholt veszedelemmel üdvös bánatra készítette ellenségeit, akik eladták őt.

Különben is, midőn testvéreit e súlyos vád terhe szorongatta, még akkor sem e hamis vád törte meg őket, hanem előbbi gonosztettük tudata. Ezért mondták egymásnak: „Méltán szenvedjük ezeket, mert vétkeztünk az öcsénk ellen: látuk lelke szorongatását, amikor rimánkodott nekünk, de nem hallgattuk meg. Azért jött ránk ez a nyomorúság!” (Gen 42,21). Hitünk szerint ez a vallomásuk üdvös megalázódásuk folytán nemcsak testvérük előtt, aki ellen gonosz kegyetlen-

ségükben vétkeztek, hanem Isten előtt is kiengesztelte ezt a gaztettüket.

S mit szóljunk Salamonról, aki bölcsességének Istentől nyert ajándékát már első ítéletében is hazugság alkalmazásával mutatta ki? Hogy kikényszerítse az igazságot, melyet az asszony hazugsága elfedett, ő is ravaszul kieszelt hazugsághoz folyamodott, és így szólt: „Hozzatok elém egy kardot! Vágjátok kétfelé az élő gyermeket, s adjátok felét az egyiknek, s felét a másiknak!” Ez a színlelt kegyetlenség megindította az igazi édesanya szívét; a másik azonban, aki nem volt anyja a gyermeknek, helyeselte a döntést. Erre a király bölcsen felismerte az igazságot, s kimondotta ítéletét, melyet általános meggyőződés szerint Isten sugallt: „Adjátok oda annak az élő gyermeket, de ne öljétek meg, mert az az anyja” (3Kir 3,24–27).

Valóban lehetetlen mindazt véghezvinnünk – de nem is kell –, amit akár nyugodt, akár felindult lélekkel határozunk. Erre a Szentírás tanúbizonyságai még bővebben megtanítanak bennünket. Azt olvassuk belőlük, hogy a szent életű emberek vagy az angyalok, sőt még maga a mindenható Isten is, gyakran megmásították, amit elhatároztak. Szent Dávid például esküvel jelentette ki: „Segítse az Isten Dávid ellenségeit most és mindenkor, ha akár csak egy falravizelőt is meghagyok mindabból, ami Nábálé”. Mikor azonban felesége, Abigail közbenjár és könyörög érte, tüstént felhagy fenyegetőzésével, szelídebben nyilatkozik, és inkább azt választja, hogy szándékának megszegése miatt ítélje meg az Úr, semhogy megtartsa esküjét és kegyetlenül végrehajtsa: „Az Úr életére mondom: ha nem siettél volna elémbe, virradatra nem maradt volna egy falravizelője sem Nábálnak” (1Kir 25,22. 34).

De mint ahogy szerintem nem szabad követni Dávidot abban a nagy könnyelműségben, mellyel felzaklatott lelke indulatában oly elhamarkodott esküt tett: éppen annyira állítom, hogy elhatározásának megmásításában és megjobbításában utánoznunk kell.

Az Úr választott edénye a korinthusiaknak írva a leghatározottabban megígéri, hogy visszatér hozzájuk: „Hozzátok is

elmegyek, amikor Macedóniát már bejártam; tudniillik Macedónián utazom keresztül. Nálatok esetleg megállapodom, aztán kíséretet adhattok a továbbutazáshoz. Nemcsak átmenőben szeretnék látni titeket, s azért remélem, hogy egy ideig nálatok tartózkodom" (1Kor 16,5-7).

Erről az elhatározásáról így emlékezik meg a második levélben: „Ezzel a bizalommal készültem a minap hozzátok, hogy másodszor is részesüljete a kegyelemben. Tőletek aztán át akartam menni Macedóniába, s Macedóniából ismét vissza akartam térni hozzátok, hogy ti kísérjete el Júdeába." Utóbb azonban nyíltan megvallja, hogy később jobb terve támadt, s ezért ígétét nem tartotta meg: „Talán könnyelmű voltam, hogy ilyesmit terveztem? Vagy amit tervezek, csupa szeszélyből tervezem, s nálam az igen és nem mindegy?" (2Kor 1,15-17).

Végül esküvel erősíti, hogy miért nem tartotta meg szavát: inkább ezt választotta, semhogy tanítványainak nagy szomorúságot okozzon: „Istent hívom tanúságul magam mellett: csak irántatok való kíméletből nem mentem el eddig Korinthusba ... Föltettem magamban, hogy nem szomorúságtokra megyek ismét hozzátok" (uo. 1,23-2,1).

Mikor az angyalok Szodomában vonakodtak belépni Lót házába: „Semmiképpen sem – mondották neki –, majd meghálunk az utcán” – a Szentírás hozzáteszi, hogy Lót könyörgésére mégis kénytelenek voltak megváltoztatni kimondott szavukat: „De igen unszoló őket Lót, mire bementek házába" (Gen 19,1-3). Ezek az angyalok tehát vagy előre tudták, hogy betérnek hozzá, és akkor csak színlelt kifogással utasították vissza a meghívását; vagy valóban nem akartak bemenni, s akkor nyilván megmásították elhatározásukat.

Hitünk szerint a Szentlélek mindezt nyilván azért sugallta a szent könyvekbe, hogy ezekkel a példákkal oktasson bennünket: nem szabad makacsul ragaszkodnunk elhatározásainkhoz, hanem szabad akaratunk döntése alá kell vetnünk őket, hogy végső döntésünket szabadon hozhassuk meg, menten minden kötelezettség bilincsetől. Így leszünk csak képesek arrafelé haladni, amerre a jótanács vezet. Akkor nem

vonakodunk, sem nem késlekedünk habozás nélkül azt választani, amit az üdvös, bölcs belátás hasznosabbnak ítél.

De lássunk most már magasztosabb példákat! Mikor Ezekiás király súlyos betegen feküdt, Izaiás próféta Isten nevében e szavakkal fordult hozzá: „Ezt üzeni az Úr: Intézkedjél házad felől, mert meghalsz és nem maradsz életben. Ezzel Ezekiás arccal a fal felé fordult, és így imádkozott az Úrhoz: Könyörgök, Uram! emlékezzél meg, kérlek, arról, mint jártam Előtted hűséges és egész szívvel, és hogy azt cselekedtem, ami jó a Te szemed előtt.” Aztán keserves sírásra fakadt Ezekiás. Erre így szólt az Úr Izaiáshoz: „Menj vissza és mondd meg Ezekiásnak: Ezt üzeni az Úr, atyádnak, Dávidnak Istene: Meghallgattam könyörgésedet és tekintetbe vettem könnyeidet; íme megtoldom életedet tizenöt esztendővel, és megszabadítlak téged és e várost az assírok királyának kezéből és megoltalmazom azt, önmagamért, és szolgálomért, Dávidért” (Iz 38,1–6). – Van-e ennél világosabb bizonyítéka, hogy az Úr irgalmában és jóságában inkább meghíúsítja kimondott szavait, és a Hozzá könyörgő király életét meghosszabítja tizenöt esztendővel, semhogy határozatának változatlanóságával kérlelhetetlennek tűnjék fel?

Ugyanígy, amikor az isteni ítélet így szól a niniveiekhez: „Még negyven nap, és Ninive elpusztul” (Jón 3,4), e fenyegető, rideg végzést hamarosan megszelídíti a lakosság bűnbánata és böjtje, s az Úr készséges jóságában irgalomra fordítja. – Lehet, hogy erre azt állítja valaki: Az Úr előre tudta, hogy megtérnek, s csak azért fenyegette meg őket városuk pusztulásával, hogy üdvös bánatra indítsa őket. Ámde ebből az következik, hogy akkor a testvérek elöljárói sem vádolhatók hazugsággal, ha szükség esetén azokat, akiknek meg kell javulniuk, néha szigorúbb büntetéssel fenyegetik, mint amilyent valóban terveznek. – Ha azonban valaki azt mondaná, hogy az Úr azért vont vissza szigorú határozatát, mert tekintetbe vette bűnbánatukat, saját szavai szerint, melyeket Ezekiel által közölt: „Ha így szólok a gonoszhoz: Halállal halsz meg! – és ő bűnbánatot tart vétke fölött, és jog és igazság szerint jár, ... élni fog és nem hal meg” (Ez 33,14–15): – ezzel csak arra

tanít bennünket, hogy ne tartsunk ki makacsul elhatározásaink mellett, hanem a kénytelenségből odavetett fenyegetést jóságos könyörülettel enyhítsük.

De ne higgyük, hogy az Úr egyedül csak a niniveiekkel tett így. Jeremiás próféta által kijelentette, hogy általában mindenkivel megteszi ugyanezt, és megígéri, hogy ha szükséges, érdemeinkért habozás nélkül megmásítja végzését: „Egy pillanat, és kimondom egy nemzetről és egy országról, hogy gyökerestül kitépem, elpusztítom és szétszórom. De ha az a nemzet megbánja gonoszságát, mely miatt ellene szóltam, én is megbánom ama rosszat, melyet vele cselekedni akartam. Egy pillanat, és kimondom egy nemzetről és egy országról, hogy felépítem és elültetem. Ha azonban gonoszat cselekszik szemem előtt, úgyhogy nem hallgat szavamra, megbánom ama jót, melyről azt mondtam, hogy megteszem neki” (Jer 18,7–10). Ezekielnak is ezt mondja: „Ne hallgass el egy szót sem! Hátha szót fogadnak és megtérnek, ki-ki az ő gonosz útjáról, és én megbánom a rosszat, melyet nekik tenni akarok szándékaik gonoszsága miatt” (Valójában: Jer 26,2–3).

Ezek a tanúbizonyságok azt hirdetik, hogy ne ragaszkodjunk makacsul elhatározásainkhoz, hanem józan ésszel és belátással mérsékeljük őket. Mindig többre tartsuk és inkább válasszuk a jobbat, s habozás nélkül arra térjünk át, amit hasznosabbnak ítélünk.

26. Az isteni jóság nem mérhetetlen előretudása, hanem jelen cselekedeteink szerint jutalmaz vagy büntet

(Isten) felbecsülhetetlen büntető ítélete azonban elsősorban arra tanít bennünket, hogy bár Ő előre ismeri mindenkinek a végét, mielőtt még élni kezdene, mégis olyan megszozott módon, annyira az általános gondolkodásmód szerint, sőt szinte emberi érzelmekkel rendez el mindent, hogy nem a lehetséges esetek, nem is megnevezhetetlen előretudása, hanem az emberek jelen cselekedetei szerint ítél meg mindent. Eszerint vet el vagy vonz valakit, eszerint adja meg minden nap, vagy vonja el kegyelmét.

Hogy ez mennyire így van, mutatja Saul kiválasztása is. Isten előretudásával szükségképpen tudta, milyen kárhozatos véget ér majd, mégis őt szemeli ki és keni királlyá Izrael oly sok ezre közül (1Kir 10): mert akkori életének érdemét jutalmazta, és nem elkövetkező hűtlenségének bűnét tekintette. Úgyhogy amikor elvetette Sault, mintegy megbánta, hogy őt választotta ki, és szinte emberi szavakkal és érzelmekkel panaszkodik miatta: „Bánom, hogy királlyá tettem Sault, mert elhagyott engem s nem tartotta meg szavamat” (1Kir 15,11). Majd másutt ezt mondja a Szentírás: „Sámuel azonban egyre bánkódott Saul miatt, mivel az Úr megbánta, hogy Izrael királyává tette” (uo. 35).

De nemcsak Saul esetében tette ezt az Úr. Később Ezekiel próféta által azt is kijelenti, hogy naponkénti végzéseiben minden emberrel megteszi ugyanezt: „ha mondom is az igaznak, hogy bizton élni fog, de igaz volta teljesen feledésbe megy, és meghal elkövetett gonoszsága miatt. Ha azonban így szólok a gonoszhoz: Halállal halsz meg! – és ő bűnbánatot tart vétke fölött, és jog és igazság szerint jár, a zálogot visszatéríti amaz istentelen, a rablott jószágot visszaadja, az élet parancsai szerint jár, és nem cselekszik semmi igazágtalan dolgot, bizton élni fog és nem hal meg” (Ez 33,13–15).

S mikor az Úr az összes nemzetek közül kiválasztotta népet, és ez oly hamar elfordult tőle az aranyborjú imadására: Ő is elfordította tőle irgalmas tekintetét. De Mózes közbenjárt érte és így kiáltott Hozzá: „Kérlek, Uram! felette nagy vétekekkel vétkezett ez a nép: arany isteneket csinált magának. De vagy bocsásd meg nekik ezt a vétket, vagy ha ezt nem teszed, törölj ki engem könyvedből, melyet megírtál”. Erre így válaszolt neki az Úr: „Aki vétkezett ellenem, azt törlöm ki könyvemből” (Ex 32,31–33).

Dávid is ezt kéri, amikor prófétai lélekkel Júdás és Krisztus többi üldözője miatt panaszkodik: „Töröld ki őket az élők könyvéből!” S mivel nem érdemelték meg, hogy ily nagy bűn elkövetése után üdvös bánatra térhessenek, hozzáteszi: „És ne ird őket az igazak közé!” (Zsolt 68,29). Nyilvánvaló, ho-

gyan teljesült ez a prófétai átok Júdás sorsában. Mikor ugyanis végrehajtotta bűnös áruását, fölakasztotta magát: hogy ha még bűnbánatot tartott volna is, miután nevét kitörölték az élők könyvéből, akkor se érdemelhesse meg, hogy újra az igazak közé írják. Nem szabad ugyanis kételkednünk abban, hogy akkor, amikor Krisztus őt is kiválasztotta az apostoli méltóságra, az ő neve is az élők könyvébe volt írva, s ő éppúgy hallotta ezt az ígéretet, mint a többiek: „Ne annak örüljétek, hogy a gonosz lelkek engedelmeskednek nektek, hanem annak, hogy nevetek föl van jegyezve a mennyben” (Lk 10,20). De mivel a kapzsiság mételye megrontotta, az égi könyvből lesüllyedt a földiekhez. Azért találóan mondja róla s a hozzá hasonlóról a próféta: „Megszégyenülnek, Uram, mindazok, kik elhagytak Téged: a porba írják azokat, kik eltávoztak Tőled. Mert elhagyták az élő vizek forrását, az Urat” (Jer 17,13). Másutt pedig: „Népem tanácsába nem jutnak, és Izrael házának jegyzékébe nem írom be őket, sem Izrael földjére nem mennek be” (Ez 13,9).

27. Szent életű ember nem lehet nyakas és keményszívű

Nem mellőzhetem el a következő hasznos parancsot sem: Ha harag vagy más szenvedély ösztönzésére esküvel köteleztük magunkat valamire – amit pedig egy szerzetesnek sem volna szabad soha tennie: – minden egyes esetben józan ítélettel kell mérlegelnünk a helyzetet. Amit határoztunk, azt vessük össze azzal, amire kénytelenek vagyunk rászánni magunkat, s aztán habozás nélkül azt válasszuk, ami az előjáróinkkal való megbeszélés után helyesebbnek bizonyul. Okosabban járnánk el ugyanis, ha nem tartanánk meg szavunkat, mint ha valamely üdvös, istenfélő dolog szenvedne kárt miatta.

Különben én nem is emlékszem, hogy józan eszű, kipróbált életű elődeink között valaha lett volna keményszívű vagy hajthatatlan ember, ha ilyen döntésről volt szó. Ellenkezőleg: ahogy a nap heve meglágyítja a viaszt, úgy mérsékelte őket is a józan belátás, és a jó tanácsra habozás nélkül enged-

tek a jobbnak. Akiről én azt tapasztaltam, hogy elhatározásához makacsul ragaszkodik, arról mindig kiderült, hogy esztelen, és híjával van a bölcs belátásnak.

28. Kérdés: Nem állanak-e ellentétben az említett nézettel a Szentírás e szavai: „Megesküdtem és állom...”?

GERMANUS: E tanítás szerint, melyet oly világosan és részletesen kifejtettél, a szerzetesnek semmit sem szabad előre elhatároznia, hogy szószegő vagy makacs ne legyen. De hová tegyük akkor a Zsoltáros kijelentését: „Megesküdtem és állom, hogy igazságod végzéseit megtartom” (Zsolt 118,106)? Mert mi más ez: mint megesküdni, és meg is tartani azt, azaz elhatározásainkhoz állhatatosan ragaszkodni?

29. Válasz: Mikor kell változatlanul ragaszkodnunk elhatározásunkhoz, és – szükség esetén – mikor kell megszegnünk?

JÓZSEF: Itt most nem a főparancsokról szóltam, melyek nélkül egyáltalában nincs üdvösség, hanem olyanokról, amelyeket elvethetünk vagy megtarthatunk, anélkül, hogy hivatásunkat veszedelemnek tennénk ki. Ilyenek: a folytonos szigorú böjt, a bortól vagy olajtól való állandó tartózkodás, a szüntelen cellában-időzés, a megszakítatlan olvasás vagy elmélkedés. Ezeket hivatásunk és életcélunk kára nélkül, tetszésünk szerint gyakorolhatjuk, vagy – szükség esetén – bűn nélkül elhagyhatjuk.

Ami egyébként a főparancsokat illeti, azok megtartására valóban állhatatosan el kell szánnunk magunkat, sőt, ha kell, értük még a halált sem szabad kikerülnünk. Ezekről tehát változatlanul ezt kell mondanunk: „Megesküdtem és állom.” Vonatkozik ez például a szeretet megőrzésére, melynek kedvéért mindent meg kell vetnünk, hogy nyugalmán és tökéletességén csorba ne essék. Ugyanígy esküvel kell köteleznünk magunkat a tisztaság szeplőtelen életére is. Hasonlóképpen kell eljárunk a hit, a józanság és igazságosság esetében is:

mindezeket változatlanul és állhatatosan meg kell tartanunk, s ha csak egy kissé engedünk is belőlük, azt már kárhoztatnunk kell.

Ami a testre vonatkozó gyakorlatokat illeti, melyekről Szent Pál azt mondja, hogy kevés a hasznuk (1Tim 4,8), azokról így döntsünk: Ha oly alkalom kínálkozik, amely biztosabb módot nyújt a jámborság gyakorlására, s amazok enyhítését javallja: semmiféle törvény sem kötelez rá bennünket, tehát szabadon mellőzhetjük őket, és hasznosabb eszközöket választhatunk helyettük. Ha ugyanis egy időre elhagyjuk ezeket a testi erénygyakorlatokat, ez nem jár veszedelemmel; ha viszont amazoktól csak egy pillanatra is eltérünk, az már halált okoz.

30. Hogyan bízhatunk másra titkokat?

Hasonló óvatossággal kell ügyelnetek arra is, hogy ha véletlenül olyasmi csúszott ki a szátokon, amit titokban akartatok tartani: ne terheljétek hallgatóitokat semmiféle titoktartási kötelezettséggel! Jobban rejtve marad ugyanis, ha hanyagul és egyszerűen átsiklunk felette: mert akkor az illető testvért nem kínozza az a kísértés, hogy továbbadja a titkot. Azt tartja róla, hogy haszontalan dologról volt szó, mely futó beszélgetésben merült fel, s már csak azért is semmiség lehet, mert a beszélő nem azzal a meghagyással bízta a fülére, hogy óvatosan hallgasson róla. Légy meggyőződve, hogy még ha esküvel kötelezed is titoktartásra, hamarabb elárulja. Ez esetben ugyanis az ördög hevesebben kísérti: egyrészt, hogy téged elszomorítson vagy leleplezzen, másrészt, hogy őt mielőbb esküje megszegésére készítse.

31. Ne ígérjünk semmit elhamarkodva olyan dolgokban, melyek a mindennapi élethez tartoznak

Ezért ne ígérjen a szerzetes semmit előre olyan dolgokban sem, melyek a testi erénygyakorlatok közé tartoznak. Ezzel nem hívja ki az ősi ellenség kísértését, hogy hamarabb kény-

szerítse olyasminek a megszegésére, amit törvény gyanánt tart meg. Ha ugyanis valaki a szabadság áldását élvezi, s mégis törvényt szab maga elé, az veszedelmes szolgaságra kötelezi el magát: mert amit szabadon, sőt dicséretes módon és hálaadással megengedhetett volna magának, azt később, ha esetleg a szükség úgy hozza magával, kénytelen lesz a bűn hűtlenségével megtenni, – mint törvénszegő. „Ahol ugyanis nincs törvény, ott nincs törvénszegés sem” (Róm 4,15).

* * *

A szent életű Józsefnek ez az oktatása és tanítása, mint valami isteni kinyilatkoztatás, megerősített bennünket, s ezért úgy döntöttünk, hogy Egyiptomban maradunk. De bár ígéretünk ezután kevésbé aggasztott, két év elteltével mégis teljesítettük, mivel csak akkor tértünk vissza kolostorunkba, amikor már bizakodtunk abban, hogy megnyerjük az engedélyt a puszta való visszatéréshez. Először is megadtuk előljáróinknak a köteles tiszteletet, azután újra visszaszereztük lelkük régi szeretetét: mert oly nagy volt irántunk való szeretetük, hogy nem egykönnyen tudtuk kiengesztelni őket, bármily sűrűn ígértünk is levélben elégtételt. Végre egészen kitéptük a lelkükből az ígéretünk miatti tövist, s ők maguk is örömmel elkísértek bennünket, amikor visszatértünk a scythisi pusztaság csendjébe.

Amennyire tudatlanságom engedte, szent Testvéreim (Honoratus és Eucherius): igyekeztem kifejteni számotokra a hírneves atyák tudományát és tanítását. Ha műveletlen beszédem inkább összezavarta, semmint tisztázta azt, kérlek benneteket, hogy tudatlanságomat illető megrovástok ne kibebítsa e kiváló férfiak magasztalását. Mennyei Bírám színe előtt ugyanis helyesebbnek tartottam, ha e magasztos tanítást – akár műveletlen szóval is – előadom, mint ha hallgatok róla. Mert ha az olvasó csak magasztos érdemüket tekinti, akkor az, amit tapasztalatlan beszédem esetleg ártana, nem állhatja

útját lelki tökéletesedésének. S én inkább használni akartam, mint dicséretet érdemelni.

Tisztában voltam azzal, hogy amikor e szent férfiak szavait leírom, ez sok veszedelemmel és kevés dicsérettel jár. Mégis vállaltam a kockázatot, s nem haboztam kitenni magamat a biztos veszedelemnek, mások lelki hasznának bizonytalan reménységéért. Figyelmeztetek azonban mindenkit, akinek kezébe kerül ez a kis munkám: hogy ami tetszik majd neki benne, arról biztosra veheti, hogy az atyáké; de az enyém, ami visszatetszést szül.

III. RÉSZ

ELŐSZÓ

JOVINIANUSHOZ, MINERVIUSHOZ, LEONTIUSHOZ ÉS THEODORUSHOZ

A szent életű Helladius püspök és Leontius kérésére, Krisztus kegyelmétől segítve, úgy-ahogy megírtam tíz könyvet az atyák tanításából. Később hét másik könyvet is ajánlottam a szent életű Honoratus püspöknek, és Krisztus szent szolgájának, Eucheriusnak. Ezért úgy véltem, nektek is ugyanannyit kell írnom, szent testvéreim: Jovinianus, Minervius, Leontinus és Theodorus. Az utóbbi közületek az ősi erények szigorúságával megalapozta a kolostorok kiváló, szent fegyelmét a galliai tartományokban; ti többiek pedig tanítástokkal arra buzdítottátok a szerzeteseket, hogy elsősorban a kolostori élethivatásra törekedjenek, sőt a remeteélet magasztossága után is szomjazzanak.

Ezekben a könyvekben úgy válogattam össze a legkiválóbb atyák tanításait, és aszerint rendeztem, hogy megfeleljenek mind a két hivatásnak, melyet ti, részint a nyugati vidékeken, részint a környező szigeteken, egyaránt felvirágoztatatok a testvérek nagy sokaságával. Szóval nemcsak azok, akik dicséretes alázatossággal kolostori közösségben élnek, hanem azok is, akik kolostoraitok környékére vonultak vissza s ott az anachoréták életmódját kívánják követni: lakóhelyük körülményei és élethivatásuk szerint egyformán bőséges okulást meríthetnek belőlük.

Az utóbbiak főként a ti buzgó fáradozástoknak köszönhetik, hogy felkészülten, a megfelelő életmódban jártasan, s így könnyebben fogadhatják be az egyiptomi atyák tanításait és szabályait. A könyvekkel együtt azok szerzőjét is bevihetik magukkal celláikba, s szinte mindennap beszélhetnek velük: kérdezhetik őket és hallhatják válaszukat. Ezek tehát nem a saját fejük után indulnak neki e meredek, s ezen a vidéken szinte teljesen ismeretlen ösvénynek: mert az anachoréták szi-

gorú életmódja még ott is veszedelmeket rejt, ahol éppen nem hiányzik e téren a járt út s az elődök számtalan példája. Azért ők inkább azoknak az utasításai szerint igyekeznek elsajátítani, akik részint ősi hagyományból, részint hosszú tapasztalatból és gyakorlatból sajátították el tudományukat.

XVIII. KÖNYV PIAMMON APÁT TANÍTÁSA A SZERZETESK FAJAIRÓL

1. Piammon apát vendégszeretete Diolcosban

Miután láttuk és hallottuk azt a három aggastyánt, kiknek tanítását szent életű testvérünk, Eucherius készítésére úgyahogy megírtam, még hevesebb vágy fogott el bennünket, hogy Egyiptom többi részét is felkeressük: mert ott még több és még tökéletesebb szent élt. Így jutottunk el egy faluhoz, melynek Diolcos a neve, a Nílus folyó hétágú torkolatának egyikénél. Nem mintha kénytelenek lettünk volna erre menni, hanem mert erre vonzott bennünket a vágy az ott lakó szentek után. Hallottuk ugyanis, hogy ott igen sok híres kolostor van, melyeket még a legrégebb atyák alapítottak. Ezért úgy tettünk, mint a mohó kereskedők: még a bizonytalan ki menetelű hajóutat is magunkra vállaltuk, mert nagyobb haszon reménye kecsegtetett bennünket.

Sokáig kóboroltunk ott, s tekintetünkkel mindenfelé kerestük ezeket a magasztos erényeikkel kiemelkedő hegyeket. Amint így köröskörül tekingettünk, szemünk legelőször is Piammon apáton akadt meg, mint egy messze kimagasló világitótornyon. Ő volt az itt lakó anachoréták előljárója és egyúttal preszbitere. Mint az az evangéliumi város, mely magas hegy tetején épült (Mt 5,14): ő is úgy tűnt itt legelőször szemünkbe.

Azt hiszem, mellőzhetem itt erényeit, valamint csodatetteit, melyeket szemünk láttára is véghezvitt: minthogy az isteni kegyelem gyakran tett tanúságot általuk érdemeiről. Nem akarom ugyanis szem elől téveszteni kitűzött célomat, s ezt a könyvet sem akarom túlságosan hosszúra nyújtani. Hiszen nem azt ígértem, hogy Isten csodáiról, hanem hogy a szentek tanításáról és tudományáról szólok, már amennyire vissza tudok emlékezni rájuk. Csak azt akarom nyújtani az olvasó-

nak, ami szükséges a tökéletes élet elsajátításához, nem pedig, ami hiábavaló és felesleges bámulatot ébresztene bennük: mert ez nem segít vétkeink megjobbítására.

Ez a szent életű Piammon tehát igen nagy örömmel, s ennek megfelelő vendégszeretettel fogadott bennünket. Mikor látta, hogy nem arról a vidékről valók vagyunk, először is buzgón kérdezősködött, honnét és miért jöttünk Egyiptomba. Mikor aztán megtudta, hogy Szíria kolostorából jöttünk, a tökéletesség vágyából, így kezdett beszélni:

2. Hogyan okuljanak a kezdő szerzetesek elődeik példáján

Kedves fiaim! Ha valaki jártasságra vágyik valamely mesterségben, hiába óhajtja hiú vágyaival, hogy hasonló lehessen azokhoz, akiknek fáradozását és szorgalmát utánozni törekszik, ha nem szenteli minden gondját és éberségét annak a tudománynak az elsajátítására, melyet szeretne megismerni, és ha nem alkalmazkodik e foglalkozás vagy tudomány tökéletes mestereinek előírásaihoz és tanításához.

Ismerek egyeseket, akik csak azért jöttek ide a ti vidékekről, hogy megismerjék itt a testvérek kolostorait, nem pedig, hogy elsajátítsák szabályaikat és intézményeiket, sem pedig, hogy visszatérve saját celláikba, megpróbálják tettekre váltani, amit itt láttak vagy tanultak. Az ilyenek továbbra is kitaranak meggyökerezett erkölcsükben és tévedéseikben, s – amint ezt egyesek szemükre szokták vetni: – úgy viselkednek, mintha nem is lelki tökéletesedésük kedvéért, hanem csak szükségből változtattak volna helyet, hogy elkerüljék a nyomorúságot. Mert ha sem böjtölési módjukat, sem a zsolozsma rendjét, sőt még ruhájukat sem változtatják meg: ugyan mi másat keresnének ezen a vidéken, ha nem csupán a könnyebb megélhetést?

3. A fiatalabbak sohase kutassák előljáróik parancsait

Ha azonban ti, mint hiszem, Istenért vonzódtatok ide, hogy elsajátítsátok a mi tudományunkat: akkor teljesen mondjatok le mindazokról a szabályokról, amelyekkel lelki éleetek kezdetén ott előkészítettek benneteket, és igazi alázatossággal azt kövessétek, amit előljáróitoktól itt láttok és hallotok.

Ne nyugtalanítson benneteket, és ne tartson vissza vagy térítsen el követésüktől az, ha eleinte nem értitek is, miért történik valami. Mert aki helyesen és lelki egyszerűséggel vélekedik mindenről, s inkább hűségesen utánozni, nem pedig kutatni törekszik mindazt, amit előljáróitól hall vagy lát, az úgyis hamarosan megtanul mindent a tettek tapasztalatából. Aki azonban úgy kezd el tanulni, hogy mindent mérlegel, az sohasem jut el az igazság ismeretére. Ősi ellensége ugyanis látja, hogy inkább a saját ítéletében bizakodik, mint az atyákéban, s azért hamar ráveszi, hogy még azt is, ami számára a leghasznosabb és legüdvösebb volna, fölöslegesnek, sőt ártalmasnak tartsa. Ezzel az elbizakodottságával szedi rá aztán a ravasz ellenség, hogy makacsul ragaszkodjék a maga esztelen elgondolásaihoz, s csak azt tartsa szentnek, amit saját macacssága tévedésével helyesnek és igaznak vél.

4. Egyiptomban a szerzeteseknek háromféle faja van

Először is azt kell megtudnotok, hogyan és honnét eredt ez a mi hivatásunk. Mert akkor sajátíthatja el valaki igazán az óhajtott mesterség tudományát, s művelésére is csak akkor fog igazán kedvet kapni, ha megismeri annak a méltóságát, aki megteremtette és alapjait lerakta.

Egyiptomban háromféle faja van a szerzetességnek. Ezek közül kettő igen kiváló, a harmadik azonban lanyha, és mindenképpen kerülendő. Első a cenobiták életmódja. Ezek közösségben élnek, egy előljáró vezetése alatt. Ebből a fajtából igen nagyszámú szerzetes él Egyiptom-szerte. A második az anachoréták rendje. Ezek eleinte kolostorban éltek s ott oly nagy tökéletességre tettek szert, hogy inkább a pusztaság

csendes magányát választották. Ezt a hivatást szeretném én is követni. A harmadik végül a szarabaiták kárhozatos faja. Mindezekről sorban, részletesen szólok majd.

Először tehát e három élethivatás alapítóiról kell tudnunk: mert való igaz, hogy ebből vagy megutálja valaki azt a hivatást, mely kerülendő, vagy vágyódik az után, mely követhető. Hiszen minden út szükségképpen oda vezet a rajta járókat, ahová annak szerzője és felfedezője eljutott.

5. Hogyan keletkezett a cenobiták élethivatása?

A cenobiták életmódja az apostolok tanítása óta vette kezdetét. Az Apostolok cselekedeteiben olvassuk ugyanis, hogy már Jeruzsálemben is ilyen volt a hívők egész sokasága. „A hívők sokaságának egy volt szíve-lelke. Egyikük sem tartott a birtokából semmit a saját tulajdonának, hanem mindenük közös volt” (ApCsel 4,32). „Birtokaikat eladták és az árát szétosztották kinek-kinek szükségletéhez mérten” (uo. 2,45). Majd másutt: „Nem is akadt köztük szűkölködő: mert azok, akiknek házuk vagy földjük volt, eladták, s az eladott javak árát elhozták, és az apostolok lába elé tették. Ebből aztán mindenkinek adtak, kinek-kinek szükségéhez mérten” (uo. 4,34–35).

Szóval ilyen volt akkor az egész Egyház. Ilyeneket ma már a kolostorokban is alig lehet találni. Az apostolok halála után azonban lanyhulni kezdett a hívők sokasága, különösen az, mely különböző idegen származású, pogány népekből özönlött Krisztus hitére. Az apostolok ezektől zsenge hitük miatt, valamint megrögzött pogány szokásaik folytán nem követeltek többet, mint hogy tartózkodjanak a bálványoknak bemutatott áldozatoktól, a paráznaságtól, valamint a vértől és a fojtott állatoktól (uo. 15,29). Ez a szabadság azonban, melyet a pogányoknak gyenge hitük miatt engedtek, lassanként a jeruzsálemi egyház tökéletességét is kezdte megfertőzni; s mivel bennszülöttek és jövevények a hívek számát napról napra növelték, a hit első buzgósága kihűlt, úgyhogy nemcsak azok, akik Krisztus hitére özönlöttek, hanem még

azok is, akik az Egyház előjárói voltak, engedtek szigorú életmódjukból.⁴²

Egyesek aztán, mikor látták, milyen engedményben részesülnek a pogányok hitük gyengesége miatt, azt gondolták, hogy ők is élhetnek ezzel a szabadsággal. Úgy vélekedtek, hogy semmi káruk sem származik abból, ha vagyonukkal és világi javaikkal követik Krisztus hitét és vallását. Azok viszont, akikben továbbra is élt az apostoli buzgóság, a korábbi tökéletes életet tartották szem előtt. Ezért elvonultak a városokból és kiváltak azok közül, akik azt hitték, hogy maguk is, az Egyház is szabadon élhetik a lanyhább, hanyagabb életet. Városok környékén, elhagyatott helyeken tartózkodtak, és kezdték külön, magukban gyakorolni mindazt, amit emlékezetük szerint az apostolok az egyetemes Egyház számára, általánosságban rendeltek el. Így alakult ki az említett közösség, azokból a tanítványokból, akik elkülönültek másoktól, hogy be ne szennyezzék magukat a velük való érintkezéssel.

Idő múltával ezeket, akik kiváltak a hívők tömegéből, μονάζοντες-nek, azaz szerzeteseknek (monachi) nevezték, magányos, elkülönülő életük szigorúsága miatt: mert tartózkodtak a házasságtól, lemondtak a szüleikkel való együttélésről, és az evilági életről. Ebből következett aztán, hogy a közös élet miatt cenobitáknak nevezték őket, celláikat és lakóhelyeiket pedig kolostoroknak (coenobia).

Ez volt tehát a szerzetesek legrégibb faja: nem csupán időrendben, hanem kegyelmi szempontból is első. Sok éven át ez volt az egyedüli, mely változatlanul megmaradt, egészen Pál és Antal apátok idejéig. Nyomait még ma is megtalálhatjuk a szigorúbb kolostorokban.

6. Az anachoréták életmódja és kialakulása

E tökéletesek közül váltak ki később a szent anachoréták is, mintegy az ő termékeny gyökerükből sarjadt virág és gyümölcs. Ebben az élethivatásban tudomásom szerint azok voltak az elsők, akiket említettem: Szent Pál és Antal. Ők nem kislelkűségből, nem is beteges türelmetlenségből, mint egye-

sek, hanem a magasztosabb tökéletesség s az isteni szemlélődés vágyából keresték a pusztaság magányát: bár az előbbi állítólag kénytelenségből vonult a sivatag mélyére, hogy üldöztetése idején elkerülje rokonai áskálódását.

Az előbb említett életmódból alakult ki tehát a tökéletesség egy másik faja. Ezek követőit méltán nevezték anachorétáknak, azaz „elvonulók”-nak: mert nem elégedtek meg azzal a győzelemmel, hogy mikor még emberek közt éltek, már akkor is legyőzték a sátán titkos cselszövéseit, hanem nyílt harcban, érzékelhető küzdelemben akartak megmérkőzni a gonosz lelkekkel. Ezért attól sem riadtak vissza, hogy a mérhetetlen sivatag rejtekébe hatoljanak, követve Keresztelő Szent János példáját, aki egész életét a pusztaságban töltötte, úgyszintén Illés, Elizeus, valamint azoknak az életmódját, akikről az Apostol így emlékezik meg: „Juhbőrben és kecskebőrben bujdosnak, nélkülözve, üldöztetve, zaklatva. A világ nem volt méltó rájuk. Ezért sivatagban, hegyek közt, barlangokban és a föld üregeiben bolyongtak” (Zsid 11,37–38).

Jelképes értelemben róluk mondja az Úr Jóbnak: „Ki bocsátotta a vadszamarat szabadon, és ki oldotta el köteleit? A pusztát rendeltem házául, a sós sivatagot lakóhelyéül. Megveti a város zsivaját, és nem hallja a hajcsár kiáltását. Felkutatja legelőjét: a hegyeket, és minden zöldet felkeres” (Jób 39,5–8). Hasonlóképpen a zsoltárokból: „Hirdessék azok, akiket megváltott az Úr, az ellenség kezéből megszabadított”. Majd később: „Kietlen pusztában bolyongtak, lakott város felé vivő utat nem találtak. Éhséget és szomjúságot szenvedtek, elepedett bennük a lélek. De szorongatásukban az Úrhoz kiáltottak, s Ő kiragadta őket gyötrelmükből” (Zsolt 106,2. 4–6).

Jeremiás pedig így ír róluk: „Javára van a férfiúnak, ha igát hordoz ifjúságától fogva; üljön magában és hallgasson, mert Ő helyezte az reá” (Siral 3,27–28). Ezért lelkületükkel és cselekedeteikkel egyaránt zengik a Zsoltáros szavait: „A pusztá pelikánjához hasonlítok... Virrasztok, és olyan vagyok, mint a magános madár a háztetőn” (Zsolt 101,7–8).

7. A szarabaiták eredete és életmódja

A keresztény vallás alig örvendhetett e kétféle szerzetesi élethivatásnak, máris hanyatlani kezdett ez az életforma is, s hamarosan kialakult az a kárhozatos, istentelen szerzetesség, vagy helyesebben: új életre támadt az a veszedelmes palánta, melyet Ananiás és Szafíra ültetett el az Egyház hajnalán, s amelyet Péter apostol szigorúsága irtott ki (ApCsel 5,1–11). A többi szerzetes sokáig kárhozatosnak és utálatosnak tartotta ezt az életmódot. Nem is karolta fel senki, míg a hívők emlékezetében élt a félelem a szent apostol szigorú ítélete miatt: mikor ez újfajta gonoszság szerzőinek még azt sem engedte meg, hogy bűnbánatot tartsanak, vagy elégtétellel tegyék jóvá bűnüket, hanem hirtelen halállal irtotta ki ezt a rendkívül veszedelmes csírákat.

Ám Ananiás és Szafíra példáját, melyet az apostol ilyen szigorúan büntetett, egyesek szem elől tévesztették, úgyhogy sokáig nem is gondoltak többé rá, s idő múltával lassanként feledésbe is merült. Ebből eredt aztán a szarabaiták életmódja. Egyiptomi nyelven azért nevezték őket szarabaitáknak, mert elszakadtak a kolostorokban élő közösségektől, és külön-külön igyekeztek megszerezni saját szükségleteiket. Tehát azok közül váltak ki, akiket fentebb említettem: akik inkább csak színlelték, semmint igazán gyakorolták az evangéliumi tökéletességet, de ezt is csak azért, mert féltékenyek voltak azok dicsőségére, akik a világ minden gazdagságánál többre becsülik Krisztus tökéletes szegénységét.

Ezek tehát gyarló lélekkel áhítoztak a legnagyobb tökéletességre, vagy csupán a szükség kényszeríti őket erre az élethivatásra. S bár számot tartanak a szerzetesek nevére, buzgóságukat nem utánozzák. Elöljárók akarátának sem akarják alávetni magukat; nem igyekeznek megtanulni ezek tanításából, hogy legyőzzék akarataikat; nem fogadják be rendszeres oktatás során a józan ész diktálta regulát: hanem csak külsőleg, azaz az emberek szemében mondanak le a világról, és vagy megmaradnak saját lakóhelyükön, a szerzetesi név kiáltásával tovább űzve régi foglalkozásaikat, vagy pedig

cellákat építenek maguknak, melyeket „kolostorok”-nak neveznek el. Saját akaratuk és kényük-kedvük szerint élnek, mit sem törődve az evangélium parancsaival, hogy ti. ne aggódjanak mindennapi táplálékukért, és ne foglalkozzanak vagyonszerzéssel.

Erre az evangéliumi tökéletességre csak azok jutnak el, akik hitetlen kételkedés nélkül elvetnek minden evilági vagyont, és annyira alávetik magukat a kolostorok előljáróinak, hogy még azt sem merik mondani, hogy saját maguknak urai volnának. A szarabaiták azonban, akik, mint említettem, kerülnek a kolostor szigorú fegyelmét, kettesével-hármasával cellákban élnek, és nem nyugosznak bele abba, hogy apát gondoskodása és parancsa irányítsa őket: hanem fő gondjuk, hogy előljárók igájától menten, szabadon érvényesíthessék akaratukat; oda mehessenek, ahová nekik tetszik; kóborolhassanak, és azt tehessék, ami nekik jól esik. Az ilyenek éjjelnappal végzett folytonos munkájukkal jobban eltörődnek, mint azok, akik kolostorokban élnek: csakhogy persze nem ugyanolyan hittel és céllal végzik munkájukat. Mert az ilyenek nem azért teszik ezt, hogy munkájuk gyümölcsét a kolostor gondnokának tetszésére bízzák, hanem hogy pénzt szerezhessenek, melyet aztán félretegyenek maguknak.

Figyeljétek csak meg, mekkora különbség van közöttük! Az igazi szerzetesek mit sem törődnek a holnappal, és fáradtságos munkájuk gyümölcsét jóillatú áldozatként Istennek ajánlják fel. Ezek viszont nemcsak a holnapért, hanem hitetlen módon sok esztendőre előre aggódnak, s ezzel hazugnak vagy szegénynek tartják az Istent: mintha nem tudná, vagy nem akarná megadni nekik mindennapi táplálékukat vagy elegendő ruházatukat, ahogy megígérte.

Az előbbieknél minden vágyuk, hogy elérjék az ἀκτημοσύνη-t, vagyis az örök szegénységet és minden földi dologtól való szabadulásukat; ezek viszont azt akarják, hogy mindenkük bőségben legyen.

Azok versengve igyekeznek többet dolgozni, mint amennyi idő ki van szabva a napi munkára: hogy ami felesleges marad a kolostor szent szükségletein felül, azt az apát tetszé-

se szerint kiosszák a börtönökben, a vendégszállásokon, a kórházak vagy a szegények számára. Ezek meg arra törekednek, hogy amire nincs már szüksége a torkosságuknak, azt még szabadosabb élvezetekre fordítsák, vagy a kapzsiság vétkével félretegyék.

Megengedem, hogy az említettnél talán jobb célra is fordítják azt, amit nem a leghelyesebb céllal gyűjtöttek: de az igazi szerzetesek erényeinek és tökéletességének érdemére akkor sem áhítoznak. Azok ugyanis, mikor ily nagy jövedelmet biztosítanak a kolostornak, s arról mégis mindennap lemondanak, állandóan oly alázatos engedelmességben élnek, hogy nemcsak önmagukkal nem rendelkeznek, hanem azzal sem, amit saját verejtékükkel szereztek. Így állandóan felszítják azt az első buzgóságukat, mellyel lemondtak a világról: mert mindennap elvetik maguktól munkájuk gyümölcsét. Ezek azonban, ha valamit adnak is nagy gőgösen a szegényeknek, éppen emiatt napról napra mélyebbre süllyednek.

A kolostorokban élő szerzetesek oly áhítattal tartanak ki magukra vállalt hivatásukban, hogy sohasem keresik saját akaratukat. Ez a türelmük és szigorú életmódjuk napról napra keresztre feszíti őket a világnak, és élő vértanúkká teszi. Ezeket viszont önakaratuk lanyhasága elevenen a pokolba taszítja.

Ebben a tudományban ez a kétféle szerzetesség csaknem egyenlő számarányban fordul elő és versenyez egymással. Más vidékeken azonban, melyeket kénytelen voltam bejárni a katolikus hit ügyéért, azt láttam, hogy inkább a szarabaitáknak ez a harmadik neme terjedt el, sőt ez csaknem kizárólagos. Lucius püspök idejében, aki (Szent Atanáz után) az istentelen ariánizmust követte (Alexandriában), Valens császár alatt, szeretetadományokat vittem azoknak a testvéreknek, akiket állhatatosan megvallott katolikus hitük miatt Egyiptomból és Thébaiszból Pontusz és Arménia ércbányáiba száműztek. Ott egyes városokban nagyritkán találtam ugyan egy-egy kolostort, de anachorétáknak még csak a nevét sem hallották.

8. A szerzetesek negyedik faja

Igaz, van egy negyedik faja is a szerzeteseknek, melynek keletkezését nemrég vettem észre olyanok közt, akik külsőre, a látszat szerint azzal hízelegnek maguknak, hogy ők anachoréták. Ezek eleinte rövid ideig tartó buzgósággal azt a látszatot keltik, mintha a kolostori élet tökéletességére törekednének. De hamar ellanyhulnak, és sem régi erkölcsüket meg nem tagadják, sem vétkeiket nem igyekeznek kiirtani. Az alázatosság és türelem igáját vonakodnak sokáig hordozni, és méltóságukon alulinak tartják, hogy előljárók parancsának vessék alá magukat. Ezért külön cellákat építenek maguknak és a magányban kívánnak élni, hogy senki se ingerelhesse őket, s ezért türelmeseknek, szelídeknek és alázatosaknak tartásák őket az emberek.

Az ilyen életmód, vagy helyesebben szólva: ez a lanyhaság sohasem engedi, hogy azok, akiket egyszer megszállott, valaha is eljussanak a tökéletességre. Ily módon ugyanis nem-hogy elhagynák bűneiket, hanem azok még inkább megerősödnek. S mivel senki sem ingerli őket, úgy dolgoznak bennük ezek a bűnök, mint a halálos mérég: minél jobban eltitkolják őket, annál mélyebben rágja magát beléjük a kígyó e gyógyíthatatlan betegséggel. Senki sem meri megközelíteni e remeték celláit, hogy szemükre hányja vétkeiket, melyeket inkább eltitkolnak, semhogy orvosolnának. Márpedig az erény nem abból születik, hogy eltitkoljuk, hanem hogy kiirtjuk a vétkeket.

9. Kérdés: Mi a különbség a „cenobium” és a „monasterium” között?

GERMANUS: Van-e különbség a „cenobium” és a „monasterium” között? Vagy talán mind a két szó egyet jelent?

10. Válasz: A „cenobium” és „monasterium” jelentése

PIAMMON: Igaz, hogy egyesek különbség nélkül használják a „monasterium” szót „cenobium” helyett: mégis van közöttük különbség. „Monasterium” inkább a lakóhelyet jelenti, ahol a szerzetesek élnek; a „cenobium” pedig magát az élethivatás természetét és az életszabályt jelenti. „Monasterium”-nak lehet nevezni egyetlen szerzetes lakóhelyét is; „cenobium”-nak azonban csak azt a kolostort nevezhetjük, ahol közösségben többen együtt laknak. Hiszen még azokat a helyeket is „monasterium”-nak nevezik, ahol a szarabaiták közössége él.

11. Az igazi alázatosság. – Hogyan leplezte le Serapion apát a hamis alázatosságot?

Ti, úgy látom, a szerzetesek legkiválóbb nemétől tanultatok el ennek az élethivatásnak az elveit: azaz a cenobiták dicséretes küzdőiskolájából iparkodtok fel az anachoréták életének magasztos csúcsára. Abban sem kételkedem, hogy el-sajátítottátok ott az alázatosságot és a türelem erényét, s ezt szívetek igaz hajlandóságából gyakoroljátok, nem pedig, mint egyesek, alázatos szavakkal meg tettetett, felesleges hajlongásokkal színlelitek bizonyos cselekedeteknél.

Serapion apát egy alkalommal ugyancsak nevetség tárgyává tette ezt a színlelt alázatosságot! Jött hozzá egyszer valaki, aki magatartásában és szavaival igen nagy alázatosságot igyekezett mutatni. Az aggastyán szokása szerint felszólította, hogy együtt imádkozzanak. Az illető azonban erre nem volt hajlandó. Azt mondta nagy alázatosan, hogy ő igen sok bűnbe keveredett, ezért még azt sem érdemli meg, hogy közös levegőt szívjon vele. Még azt is visszautasította, hogy a szokásos gyékénymatracra üljön, hanem inkább a földre telepedett. A lábmosást még kevésbé akarta megengedni.

Serapion apát étkezés után, a szokott lelki tanítás alkalmával jóságosan és szelíden megintette őt, hogy ne járkáljon tétlenül össze-vissza, állhatatlan könnyelműséggel, hiszen olyan

fiatal és erős: hanem maradjon a cellájában és a régi atyák szabályai szerint inkább saját keze munkájával tartsa el magát, mint mások bőkezűségéből. Szent Pál apostol sem akarta ezt, pedig ő az evangéliumért fáradozott és méltán tarthatott volna igényt rá. Ő mégis inkább éjjel-nappal dolgozott, hogy saját kezével szerezzék meg a mindennapi táplálékot, magának és azoknak, akik neki szolgáltak s emiatt nem dolgozhattak.

Erre az illető annyira elszomorodott és elkeseredett, hogy szíve keserűségét arcán sem tudta eltitkolni. Az aggastyán ekkor így szólt hozzá:

– Eddig, fiam, mindenféle súlyos gonosztettel vádoltad magad, és nem féltél attól, hogy ilyen aljas bűnök megvallásával ártasz jó hírednek. Hát most miért háborít fel a méltatlankodás, úgyhogy még arcodon sem tudod elrejtetni, s nem tudod derűs homlokkal viselni? Pedig én csak egyszerű intéssel fordultam hozzád, melyben semmiféle megszegyenyítés sem volt, sőt szeretetből fakadt, és csak épülésedre szántam! Vagy talán azért, mert te megalázódtál, ezt vártad az én számból is: „Az igaz beszéde elején önmagának vádlója” (Péld 18,17. LXX)?

Szóval a szív igazi alázatosságára kell szert tennünk. Ez nem testünk vagy szavaink színlelt megalázásából, hanem lelkünk benső, igazi megalázódásából ered. És nem akkor ragyog valaki türelmének félreismerhetetlen jeleiben, ha olyan bűnökről vádolja magát, melyeket mások el sem hihetnek: hanem ha mit sem törődik azzal, hogy mások arcátlanul szidalmazták, s az okozott sértést szíve szelídségével nyugodtan elviseli.

12. Kérdés: Hogyan lehet szert tenni igazi türelemre?

GERMANUS: Szeretnénk mi is tudni, hogyan lehet elnyerni vagy megtartani az ilyen nyugalmat. Amiként ugyanis hallgatást szabunk magunkra, bezárjuk szánk ajtaját és féken tartjuk szavaink szabadosságát: úgy szeretnénk megőrizni szívünk szelídségét is. Mert ha megfékezzük is a nyelvünket,

belül mégis gyakran elveszítjük szívünk békéjét. Ezért azt hisszük, hogy a szelídség erényét csak az őrizheti meg, aki egyedül lakik a cellájában és elvonul másoktól.

13. Válasz

PIAMMON: Az igazi türelem és lelki béke sem meg nem szereshető, sem meg nem őrizhető mélységes szívbeli aláztatosság nélkül. Ha ebből a forrásból fakad, akkor sem a cella jótékony csendjére, sem a magány menedékére nem szorul rá. Mert nincs szüksége annak külső körülmény oltalmára, amit az aláztatosság belső erénye, vagyis saját szülőanyja és őrzője erősít.

Annyi bizonyos, hogy ha mások ingerlése felizgat bennünket, akkor még nem szilárdult meg bennünk erősen az aláztatosság alapja, s ha mégoly kis vihar tépázza is, föléléje emelt épületünk megrendül és romba dől. A türelem ugyanis nem volna dicséretre méltó és csodálatos, ha semmiféle ellenség sem támadná, és így őrizné meg nyugalma. Kiválósága, dicsősége éppen abban rejlik, hogy a kísértések rázúduló viharai közepett is rendületlenül megállja a helyét. Mert éppen az teszi erőssé, amiről azt hinnénk, hogy nyugtalanítja és a balsorsban megtöri; éppen az edzi meg, amiről azt gondolnánk, hogy megtöri.

Közismert tény, hogy a „türelem” szó a tűrésből, elviselésből származik. Azért kétségtelen, hogy türelmesnek csak azt lehet nevezni, aki minden méltatlanságot méltatlankodás nélkül elvisel. Ezért méltán dicséri Salamon az ilyen embert: „Többet ér a türelmes a hősnél, s aki uralkodik önmagán, különb annál, ki városokat hódít” (Péld 16,32). Másutt pedig: „Ki türtözteti magát, annak nagy a bölcsessége. Ki pedig hirtelen, nagyon esztelen” (uo. 14,29).

Ha tehát valaki méltatlanságot szenved, és emiatt haragra lobban, akkor nem szabad azt hinnünk, hogy az okozott méltatlanság keserősége idézte elő a bűnét: mert az inkább rejtett gyengeségének megnyilvánulása. Erre vonatkozik az Üdvözítő példabeszéde is a két házról, melyek közül az egyik szik-

lára épült, a másik homokra. Mindkettőre egyaránt támadt árvíz és vihar; de amelyik szilárd kősziklára épült, annak semmit sem ártott a heves ostrom, amelyik viszont bizonytalan, ingatag homokra volt építve, nyomban összeomlott (Mt 7,24–25). Ez utóbbi nyilván nem azért dőlt össze, mivel a hullámok és a zápor áradata ostromolta, hanem mert oktalanul homokra építették.

A szent ugyanis nem abban különbözik a bűnöstől, hogy őt nem éri éppúgy kísértés: hanem hogy ő súlyos harcban sem marad alul, míg emezt minden jelentéktelen kísértés legyőzi.

De, mint mondtam, nem is volna dicséretre méltó az igaz erőssége, ha kísértés nélkül győzne; hiszen nehézség és küzdelem nélkül nincs is győzelem! Azért „boldog az az ember, aki állja a megpróbáltatást, mert ha hűnek bizonyul, elnyeri az élet koronáját, melyet Isten azoknak ígért, akik szeretik Őt” (Jak 1,12). Pál apostol szerint is az erő nem a nyugalom idején, nem is az élvezetekben, hanem „a gyöngeségben válik teljessé” (2Kor 12,9). Azért mondja a Szentírás: „Íme, ma erős várossá, vasoszloppá és ércfallá teszlek téged az egész ország, Júda királyai, főemberei, papjai és a föld népe előtt; ők harcolnak majd ellened, de le nem győznek, mert én veled vagyok, hogy megszabadítsalak téged, – úgymond az Úr” (Jer 1,18–19).

14. Egy jámbor asszony példás türelme

Hadd mondjak el nektek erről a türelemről legalább két példát. Az egyik egy jámbor asszonyról szól, aki olyannyira vágyott a türelem erényére, hogy nemcsak hogy a kísértések elől nem tért ki, hanem egyenesen kereste az alkalmat, hogy minél több méltatlanság érje, és ezek ellenére se veszítse el a türelmét.

Mikor Alexandriában élt (mert előkelő származású volt, s a szüleitől örökölt házban lakott, ahol buzgón szolgált az Úrnak), elment egyszer a boldog emlékezetű Atanáz püspökhöz és kérte őt, hogy adjon melléje egy özvegyasszonyt, akit

eddig az Egyház jótékonyága tartott el. Ezek voltak a saját szavai:

– Adj mellém valakit nővéreim közül, akit tápláljak!

A (püspök egyik) papja megdicsérte az asszony szándékát, mert látta, milyen készséges az irgalmasság cselekedeteiben, s kiválasztott egy özvegyet a többi közül, akit jó erkölcséért, komolyságáért és fegyelmezettségéért valamennyinél többre becsültek. Nem akarta ugyanis, hogy nagylelkűségének vágya annak hibájából szenvedjen kárt, aki majd részül benne, s hogy amikor éppen érdemet akar szerezni a szűkölködő megsegítésével, kárt ne szenvedjen a hite, ha megbotránkoznék annak gonosz erkölcssein.

Hazavitte tehát ezt az özvegyet, és elhalmozta mindenféle szeretetszolgálattal. Látva azonban, hogy ez az asszony milyen szerény és szelíd, s hogy szeretetét minden pillanatban mily nagy hálával jutalmazza, néhány nap múlva visszament az említett paphoz:

– Én olyan valakit kértem tőled, akit én táplálhassak, és tetszésem szerint elhalmozhassak szolgálataimmal.

A pap nem értette meg az asszony szándékát és vágyát, s azt hitte, hogy az előljáró szándékosan hagyta figyelmen kívül kérését. Igen felindult tehát, és kutatni kezdte, miért jártak el így. Erre megtudta, hogy valóban a legrendesebb özvegyet jelölték ki számára. Most titokban megparancsolta, hogy azt az özvegyet bízzák rá, aki valamennyinél gonoszabb: szóval aki haragosabb, veszekedőbb, erőszakosabb, pletykásabb és hiúbb mindazoknál, akiken ezek a bűnök uralkodnak. Ilyent persze sokkal könnyebb volt találni. Mikor aztán ezt tartotta házánál, és ennek is éppoly szorgosan, sőt talán még buzgóbban is szolgált, mint az előző özvegynek: ennyi szolgálatért mindössze annyit kapott hálából, hogy állandóan méltatlan sértéseket kellett hallgatnia, s folytonos rágalmaktól és gyalázkodástól szenvedett. Az illető szemére vetette és rosszakaratú rágalmakkal szidta, hogy nem azért kérte ki a püspöktől, mintha könnyíteni akart volna a sorsán, hanem hogy kínozhassa és szidalmazhassa őt. Nyugalmából folytonos munkára cipelte ide, s nem a munkából pihenésre.

Midőn a folytonos pörlekedés végül is odáig fajult már, hogy a szemtelen asszony még a tettegességtől sem riadt vissza, amaz annál alázatosabban és még egyszer oly buzgón szolgált neki. Végre is nem azzal szerelte le a dühöngő asszonyt, hogy ellentmondott neki, hanem – bár mégannyi méltatlanságot kellett is elviselnie – a gyalázkodó esztelenségét szeretetből fakadó szelídségével nyugtatta meg.

Ily módon nagyon megerősödött a türelemben, s ez óhajtott erényt egészen tökéletesen elsajátította. Ekkor visszament az említett paphoz, hogy megköszönje neki, amiért ilyen jól választott számára, és hálát adjon neki azért a jótéteményért, hogy így begyakorolhatta ezt az erényt: mert végre teljesült a vágya, és kiváló tanítómestert adott melléje a türelemben. Ennek állandó sértegetései napról napra erősítették, mint az olaj a vívőiskola bajnokait, s így lelke elsajátította a legnagyobb türelmet.

– Végre olyant adtál mellém – mondotta –, akit valóban gondolhatok. Mert az előző inkább engem tisztelt meg és ápolt szolgálataival.

De legyen elég ennyi a női nemről: mert ez a történet nemcsak épülésünkre szolgál, hanem meg is szégyenít bennünket. Hiszen mi csak akkor vagyunk képesek megőrizni türelmünket, ha vadállatok módjára félrevonulunk celláinkba.

15. Paphnutius apát példás türelme

Most lássunk egy másik példát, Paphnutius apáttól. Ez ugyanabban a kiváló és mindenfelé méltán híres scythisi pusztaságban lakott, ahol most preszbiter. Ehhez a magányához oly nagy buzgósággal ragaszkodott, hogy a többi anachoréta a Bubalus melléknevet adta neki: mert szinte veleszületett vágya volt a pusztaság után, annyira szeretett ott lakni. (Vö. III. könyv, 1.)

Már gyermekkorában olyan kiváló erények és kegyelmek tüntették ki, hogy a legkiválóbb s leghíresebb emberek is, akik abban az időben éltek, csodálták komolyságát és megin-

gathatatlan állhatatosságát. Ezért, bár fiatalabb volt, érényei-
nek érdemeiért éppoly nagyra becsülték, mint az idősebbe-
ket, és azt tartották, hogy azok közé kell őt is számítani.

Történt egyszer, hogy ugyanaz az irigység, mely egykor
József pátriárka ellen ingerelte testvéreinek haragját, most is
lángra gyújtott egy testvért a féltékenység emésztő tüzével.
Szerette volna elrútítani valamely folttal vagy szeplővel Paph-
nutius lelki szépségét, s ezért a következő gonoszságot eszel-
te ki. Felhasználva azt az alkalmat, amikor Paphnutius vásár-
nap a templomba ment és így távol volt cellájától, titokban
belopódzott oda, és saját könyvét odarejtette azon vesszők
alá, melyeket amaz pálmalevelekből szokott sodorni. Aztán,
mint aki jól végezte dolgát, tiszta, nyugodt lelkiismerettel ő is
a templomba indult.

Midőn a szokott módon véget ért az istentisztelet, ott az
összes testvérek színe előtt előadta panaszát a szent életű
Isidorusnak, aki akkor, Paphnutius előtt, annak a pusztaság-
nak a preszbitere volt. Azt állította, hogy valaki titokban el-
lopta a könyvét a cellájából. Ez a vád annyira megdöbben-
tette az összes testvéreket, főként a preszbitert, hogy eleinte
nem is tudták, mire gondoljanak vagy mit határozzanak:
annyira elcsodálkoztak e hallatlan gonosztett felett. Nem is
emlékezett senki, hogy azelőtt ilyesmi megtörtént volna ab-
ban a pusztaságban, sőt azután sem fordult elő hasonló eset.
A vádló, aki panaszát előterjesztette, azt követelte, hogy min-
denkit tartsanak ott a templomban, s válasszanak ki néhány
testvért, hogy kutassák át az összes cellákat.

A preszbiter három idősebb testvért bízott meg ezzel.
Ezek mindenkinek a lakóhelyét felkutatták, végül is Paphnu-
tius cellájában megtalálták a könyvet a pálmalevelekből font
vesszők közt (melyeket ők „szirá”-nak neveznek), ahogy a
cselszövő odarejtette. A kiküldöttek nyomban odavitték a
templomba és mindenkinek megmutatták. Paphnutiusnak
ugyan nyugodt volt a lelkiismerete, mégis úgy viselkedett,
mint aki beismeri a lopás bűnét: teljesen kész volt az elégté-
telre, és alázatosan kérte, hogy bűnbánatot tarthasson. Any-
nyit ugyanis törődött szégyenérzésével és szerénységével,

hogy ne igyekezzék tagadással mosni le magáról a lopás szennyét, hogy ezenfelül még hazugnak is ne bélyegezzék: hiszen senki sem gondolt másra, mint amit a tény bizonyított.

Ekkor tüstént elhagyta a templomot, de nem annyira leverten, mint inkább bizakodva Isten ítéletében. Ettől kezdve állandó könnyhullatással imádkozott, háromszor annyit böjtölt, s igen nagy alázatossággal borult le az emberek előtt. Mintegy két hétig így gyötörte testét-lelkét, annyira, hogy szombaton és vasárnap nem is járult szentáldozáshoz, hanem már kora reggel odasietett a templomhoz, és leborulva a küszöbre alázatosan bocsánatért könyörgött.

Aki azonban Tanúja és Ismerője mindannak, ami titokban történik, nem engedte, hogy tovább gyötörje magát, sem hogy mások megvessék. Mert amint a gonosztett szerzője – aki gonoszul saját jószágát lopta el s más jó hírét oly ravaszul kikezdte – az emberek tudta nélkül elkövetett, azt maga a sátán hozta nyilvánosságra, aki magára a bűnre is készítette. A kegyetlen ördög ugyanis megszállta őt, s erre feltárta a titkos gonosztett minden cselvetését. Rágalmazását és csalárdságát tehát ugyanaz árulta el, aki arra rávette.

A tisztátalan lélek oly súlyosan és sokáig gyötörte, hogy még az ott élő szent életű emberek imádságára sem tisztult meg, pedig ők Istentől nyert rendkívüli adományaik révén az ördögöknek is parancsoltak. Még maga Isidorus preszbiter sem tudta kikergetni belőle a kegyetlen kíntól kiváltságos kegyelmi adományával. Pedig őt az Úr bőkezűsége oly nagy erővel ruházta fel, hogy még a küszöbéig sem kellett vinni a megszállott embert, máris nyomban meggyógyult. Krisztus azonban az ifjú Paphnutiusnak tartotta fenn azt a dicsőséget, hogy csak az ő imádságára tisztuljon meg az, aki ilyen cselvetett neki. Irigy ellensége meg akarta fosztani dicsőségétől; most mégis kénytelen volt az ő nevét hívni segítségül, s bűnéért bocsánatot kérni tőle. Csak így nyerhette el büntetésének megszűnését.

Paphnutius tehát már ifjúkorában előre jelét adta későbbi kiváló jellemvonásainak, s már gyermekéveiben előre körvo-

nalazta azt a tökéletességet, mely érettebb korában még csak növekedett.

Ha tehát mi is el akarunk jutni az ő erényeinek magaslatára, akkor nekünk is már kezdetben ilyen alapokat kell vetnünk.

16. A tökéletes türelem

Két ok is készítetett arra, hogy elbeszéljem ezt az esetet. Az első az, hogy amikor megfontoljuk e férfiú szilárdságát és állhatatosságát: minél kisebb csellel támad ránk az ellenség (az övéhez viszonyítva), annál jobban vágyódjunk a lelki békére és a türelemre. Aztán pedig, hogy szilárd meggyőződésünk legyen: a kísértések viharaitól s a sátán támadásai elől sohasem lehetünk biztonságban, ha türelmünk oltalmát és minden bizodalunkat nem a belső ember lelki erejébe, hanem cellánk magányába, a pusztaság rejtekébe, a szent életű emberek közösségébe vagy bármi más, rajtunk kívül fekvő dologba vetjük.

Ha ugyanis nem az Úr erősíti meg a lelkünket oltalmában erejével, Aki azt mondotta az evangéliumban: „Az Isten országa bennetek van” (Lk 17,21), akkor hiába bízunk abban, hogy a gonosz ellenség cselvetéseit legyőzhetjük velünk lakó embertársaink segítségével, vagy kikerülhetjük helyváltoztatással, avagy kizárhatjuk lakóhelyünk oltalmával. Mert mind ez Szent Paphnutiusnak is rendelkezésére állt, s a kísértő mégis talált alkalmat, hogy megtámadja. E gonosz lelket sem a falak korlátai, sem a pusztaság magánya, sem oly sok szent életű ember érdemei nem tudják elűzni. Mivel azonban Isten szent szolgája nem e külsőségekbe, hanem magába Istenbe vetette szíve reménységét, Aki Bírója mindannak, ami rejtve van: azért őt ilyen súlyos ostrom cselvetései sem tudták megingatni. Viszont az, akit irigysége oly nagy gonosztetre sarkallt: nem élvezte-e szintén a magány jótéteményét, a félre eső lakóhely oltalmát, s a szent életű Isidorus apát és preszbiter, valamint a többi szent testvér közösségét? S mégis, mivel az ördögi kísértés vihara úgy találta, hogy (az ő épülete) ho-

mokra épült, nemcsak hogy reá rontott, hanem romba is döntötte lakóházát.

Ne külsőségekben keressük tehát nyugalmunkat, és ne higgyük, hogy mások türelme segítségére lesz majd a mi türelmetlenségünk vétkeinek. Mert amiként „Isten országa bennünk van” (Lk 17,21), éppúgy igaz az is, hogy „saját háza népe az ember ellensége” (Mt 10,36). Mert valóban semmi sincs annyira ellenemre, mint saját érzékiségem, e legmeghittebb lakótársam. Azért ha gondosan őrködünk, benső ellenségünk egyáltalában nem árthat nekünk. Ha majd a saját „házunk népe” nem lesz többé ellenségünk, akkor az Isten országát is feltalálhatjuk lelkünk békéjében.

Mert ha gondosabban vizsgáljuk a kérdést: bármily gonosz ember támadjon is reám, nem árthat nekem, ha saját magam nem harcolok magam ellen szívem békétlenségével. Ha mégis tud ártani, akkor ez nem a másik támadásának a hibája, hanem saját türelmetlenségemé. Hiszen a nehéz, szilárd étel is hasznos az egészségesnek, csak a betegre veszedelmes. Ha valaki magához veszi, csak akkor árthat neki, ha betegsége ártalmassá teszi számára.

Ha tehát valaha is hasonló kísértés támadna a testvérekre, ne engedjük, hogy megzavarja nyugalmunkat, és ezzel okot szolgáltatassunk a világiak káromló gyalázkodásaira. Azon se csodálkozzunk, hogy romlott és aljas emberek is rejtőzköhetnek szent életű férfiak sorai közt. Mert amíg e világ szerűjén taposnak és csépelnek bennünket, addig az örök tűzre szánt polyvának is szükségképpen keverednie kell a választottak gabonájával. Elvégre, ha meggondoljuk, hogy sátán is volt az angyalok között, és Júdás az apostolok közt, vagy egy Nicolaus, a gonosz eretnecség feltalálója a választott diákonusok közt: akkor azon sem csodálkozhatunk, ha gonosz embereket is találunk a szentek seregében. Mert bár egyesek azt állítják, hogy ez a Nicolaus nem az volt, akit az apostolok választottak ki a szeretetszolgálatra (ApCsel 6,5): azt nem tagadhatjuk, hogy azok közül a tanítványok közül való volt, akiről mindenki tudja, milyen kiváló és tökéletesek voltak abban az időben, úgyhogy hozzájuk hasonlókat ma már a kolostorokban is csak igen keveset találhatunk.⁴³

Azért ne a fentebb említett testvér esetét állítsuk szemünk elé, se azt a szörnyű szennyet, melyet később oly sok bűnbánó könnyel tudott csak lemosni: hanem Szent Paphnutius példáját tekintsük. Ne pusztuljunk el annak a végzetével, akiben régtől fogant irigységének vétkét csak súlyosbította színlelt jámborsága; hanem Paphnutius alázatosságát kövessük minden erőnkkel. Ezt az erényét pedig nem a pusztaság magánya teremtette meg egyhamar, hanem az emberek közösségében ő maga szerezte, s a magány csak kiművelte és tökéletessé tette.

17. Az irigység gonoszsága

Jó tudnunk, hogy az irigység betegsége nehezebben gyógyul, mint a többi bűn. Akit ugyanis mérges átkával egyszer megrontott, arról majdnem azt mondhatnám, hogy nem is gyógyul ki belőle. Mert ez az a nyavalya, melyről képes értelemben az Úr mondja a Prófétánál: „Íme, én baziliszkus-kígyókat küldök rátok, melyeket megbűvölni nem lehet, hogy megmarjanak titeket” (Jer 8,17).

Méltán hasonlíthatja a Próféta az irigység ejtette sebet a baziliszkus halálos mérgehez: mert a sátán is, minden mérreg szerzője és fejedelme, maga is emiatt veszett el, és ezzel vesztette el összüleinket is. Hiszen előbb pusztította el önmagát, s csak azután őket, akikre irigykedett. Mielőtt az emberre árasztotta volna a halálos mérget, előbb önmagát emésztette el.⁴⁴ „A sátán irigységéből jött ugyanis a halál a világra, és őt követik, kik az ő részén vannak” (Bölcs 2,24). Mert amiként ő, akit először rontott meg ennek a betegségnek a mérge, sem a bűnbánat orvosságát,⁴⁵ sem más gyógyítószeret nem használt fel: úgy azok is, akik kiteszik magukat e mérges kígyó harapásának, hasonlóképpen elutasítják a szent kígyószelídítő segítségét.⁴⁶ Hiszen amikor irigykednek valakire, akkor nem az illető bűnei, hanem jósorsa miatt szenvednek, és szégyellvén bevallani az igazat, ehelyett inkább hiábavaló és esztelen ürügyeket keresnek a sértésre. S éppen azért, mert ezek hamis ürügyek, hiába is igyekszik orvosolni őket valaki:

mert az irigység halálos mérge lappang a lelkük mélyén, melyet vonakodnak feltárni. Azért a Bölcs jól mondotta az ilyenekről más helyen: „Ha a kígyó sziszegés nélkül mar, hiába van akkor a bővölő” (Préd 10,11. héb.). Ilyen az az alattomos marás is, melyen már a bölcsek orvossága sem segít.

Ez a veszedelmes betegség annyira gyógyíthatatlan, hogy a jósaától még kegyetlenebb, a szeretetszolgálatra még kevélyebb, s ajándékoktól még ingerültebb lesz. Mert ugyancsak Salamon mondja: „Az irigység semmit sem tud elviselni” (Péld 11,4. LXX). Minél tökéletesebb lesz valaki alázatos engedelmességében, vagy türelmének erényével, vagy az adakozás bőkezűségével, az irigység ösztökéje annál inkább furdalja azt, aki csak romlását vagy halálát kívánja annak, akire irigykedik.

Hiszen annak a tizenegy pátriárkának az irigységét sem tudta enyhíteni ártatlan testvérük alázatossága, úgyhogy a Szentírás ezt mondja róluk: „Testvérei irigykedtek rá, mivel atyja szerette, s egy jó szót sem bírtak szólni hozzá” (Gen 37,4 szabadon). Áskálódásukat hiába igyekezett szelídíteni testvérük szolgálatkészsége és alázatossága: annyira kívánták a halálát, hogy még testvérük eladásának a bűne is csak alig tudta csillapítani szenvedélyüket.

Kétségtelen tehát, hogy az irigység minden más bűnnél veszedelmesebb, s megtisztulni is nehezebb tőle: mert azok az orvosságok, melyek a többit kioltják, ezt csak még jobban élesztik. Így például, akinek fáj az elszenvedett kár, azt meggyógyítja az, ha bőkezűen kárpótolják érte. Aki az okozott sértés miatt méltatlankodik, azt kiengeszteli az alázatos elégtétel. De mi segíthetne azon, akit éppen az sért, hogy téged alázatosabbnak és jobbnak ismer? Az ilyen embert nem a kapzsiság, mely pénzzel enyhíthető, nem a jogtalan sértés vagy a bosszú vágya gyújtja haragra, mert ezeket is le lehet győzni hízelgő szolgálatkészséggel: hanem egyedül csak az bosszantja, hogy másnak sikere és jó dolga van. Márpedig azért, hogy az irigykedőnek kedvében járjunk, ki volna hajlandó lemondani javairól, elveszíteni jó sorsát, vagy vállalni a szerencsétlenséget?

Hogy tehát e baziliszkusz ennyi gonoszság egyetlen marásával el ne pusztítsa bennünk mindazt, ami él s mintegy virul a Szentlélek életető leheletétől, azért állandóan Isten segítségéhez kell folyamodnunk, Akinél semmi sem lehetetlen. Mert a többi kígyó mérge: vagyis a testiség bűnei, vagy azok a vétkek, amelyekbe amilyen hamar belekeveredik, éppoly könnyen meg is tisztul tőlük az emberi gyarlóság, – szintén hagynak ugyan némi sebhelyet a testünkön; az is igaz, hogy földi testünk veszedelmesen földagad tőlük. De ha az isteni varázsigékben jártas kígyószelídítő ellenmérget alkalmaz, vagy az üdvös igék orvosságát használja ellenük, akkor a mérges romlás nem okozza a lélek örök halálát. Az irigység azonban, ez a baziliszkusz-méreg, magát a vallásos, hívó életet öli ki, mielőtt még észrevehető volna a seb, melyet testünkön ütött. Hiszen voltaképpen nem is ember, hanem egyenesen Isten ellen lázad az káromolva, aki testvérében semmi mást nem kifogásol, csupán szerzett érdemeit vagy jósorát, s nem embertársa vétkét üldözi, hanem csupán Isten ítéletét becsmérli. Ez az a bizonyos „szárba szökkenő mérges gyökér” (Zsid 12,15), mely az égiek ellen ágaskodik, és Azt gyalázza, Aki szerzője és ajándékozója minden jónak, ami az emberben van.

Az senkit ne nyugtalanítson, hogy Isten baziliszkuszkígyók kibocsátásával fenyegetődzik, melyek megmarják azokat, akiknek a vétkei sértik Őt (Jer 8,17). Mert kétségtelen ugyan, hogy Isten nem lehet az irigység szerzője; de méltányos és Isten ítéletéhez méltó büntetés: hogy amíg az alázasokat jó adományokkal halmozza el, a kevélyektől és elvetemültektől pedig mindezt megtagadja, addig azok, akiket az Apostol szerint „romlott eszükre hagy” (Róm 1,28), kiérdemlik, hogy irigység sújtsa és eméssze őket, mintha maga Isten küldené rájuk, e szavak értelmében: „Ők azzal ingereltek engem, ami nem-isten; én is ingerlem majd őket azzal, ami nem-nép” (Deut 32,21).

A szent életű Piammon ezzel a beszélgetéssel még hevessebbre gyújtotta azt a vágyunkat, mellyel a kolostor elemi iskolájából kikerülve az anachoréták magasabb fokozata után törekedtünk. Tőle kaptuk az első oktatást a magány életére. Ezt az ismeretünket aztán később a scythisi pusztaságban még jobban kifejlesztettük.

XIX. KÖNYV
JÁNOS APÁT TANÍTÁSA
A SZERZETESÉK ÉS REMETÉK ÉLETCÉLJÁRÓL

1. Pál apát kolostora. – Egy testvér csodálatos türelme

Néhány nap múlva újra felkerestük Pál apát kolostorát, mert lelkünk nagy buzgósága további okulásra vágyott. Itt több mint kétszáz testvér lakott, de akkor más kolostorokból is mérhetetlen sok szerzetes sereglett össze annak az ünnepnek a tiszteletére, mely éppen arra az időre esett. Ekkor ülték ugyanis az előző apátnak, aki szintén annak a kolostornak az élén állt, ünnepi temetési évfordulóját.

Ezt a nagy sokaságot csak azért említem, mert röviden szólni akarok az egyik testvér türelméről, aki ennek az egész gyülekezetnek a jelenlétében kitűnt rendíthetetlen szelídségével. Igaz ugyan, hogy ennek a könyvnek más a célja: ti. János apát (vö. XIV,4. 7) szavait szándékozom előadni benne, aki otthagya a pusztaságot és mélységes alázatossága miatt ebben a kolostorban akart élni engedelmességben. De nem tartom éppen helytelennek, ha – mint hiszem – különösebb szószaporítás nélkül épülésére szolgálhatok azoknak, akik buzgón törekeshetnek az erényekre.

Volt ott egy óriási udvar, ahol a szerzetesek tizenkettes csoportokban ültek. Az egyik testvér kissé késve hozta az ételes tálat. Emiatt az említett Pál apát, aki a felszolgáló testvérek közt gondosan fel-alá járt, kinyújtotta a kezét és (e késlekedés ürügyével) mindenkinek a szeme láttára úgy megütötte, hogy a csattanást még azok is hallották, akik másfelé vagy távolabb ültek.

Ezt azért tette, mert az összes jelenlevők előtt fel akarta tární ennek az ifjúnak a türelmét: hogy mindazok, akik tanúi voltak a jelentenek, okuljanak szerénysége példáján. Az eredmény igazolta is, hogy milyen érett megfontolással járt el ez az aggastyán.

Ez a türelméről híres ifjú ugyanis oly nagy lelki szelídséggel fogadta az ütleget, hogy egyetlen szó sem hagyta el a száját, s ajkainak hallgatag mozgásával sem adta jelét a legkisebb zúgolódásnak, sőt arckifejezésének szelídsége, nyugalma vagy színe sem változott el a legkevésbé sem. Ezen nemcsak mi csodálkoztunk, kik a minap érkeztünk Szíria kolostorából és e nagy türelem erényét oly szembetűnő példán ismerhettük meg, hanem valamennyien, akik előtt már nem volt ismeretlen az ilyen buzgóság. Ez az eset még a legkiválóbbaknak is kitűnő okulásul szolgált: mert az atyai fenyítés nemcsak hogy az ifjú türelmét nem ingatta meg, de a nagy sokaság jelenléte sem tudta arcára festeni a szégyen pírját.

2. János apát alázatossága

Ebben a kolostorban találtuk tehát azt az idős aggastyánt, akit Jánosnak neveztek. Azt tartom, hogy szavait, valamint alázatosságát, mellyel az összes szentek közül kitűnt, semmiképpen sem hagyhatom említés nélkül: hiszen abban a tökéletességben vált ki, amely minden erénynek szülőanyja és egész lelki életünk legszilárdabb alapja. De a mi kolostorainkból éppen ez az erény teljesen száműzött. Ezért nem csoda, hogy nem tudunk felemelkedni ezeknek a szerzeteseknek magasztos erényére: hiszen nemcsak hogy késő öregségünkig nem tudunk kitartani a kolostor fegyelmeiben, hanem még két évig sem vagyunk hajlandók elviselni az engedelmesség igáját, s egykettőre sietünk visszaszerezni veszedelmes szabadságunkat.⁴⁷ Sőt még e rövid idő alatt sem a szigorú regula, hanem akaratumk kénye-kedve szerint vetjük alá magunkat – úgy-ahogy – előljáróink parancsának: s ezért úgy tűnik fel, mintha nem is a türelem gyümölcsét akarnánk elnyerni, hanem csak azt várnánk, mikor szerezhetjük újra vissza szabadságunkat.

Mikor tehát Pál apát kolostorában megláttuk ezt a férfiút, először megcsodáltuk hajlott életkorát és azt a nagy kegyelmet, mellyel Isten kitüntette. Majd földre süttött szemmel kérni kezdtük, szíveskedjék feltárni előttünk, miért hagyta oda a

pusztaság szabadabb életmódját és azt a magasztos élethivatást, melyre messze terjedő híre alkalmasabbá tette mindazoknál, akik erre az életre vállalkoztak, s miért akarta inkább a kolostor igáját viselni. Ő erre azt válaszolta, hogy nem volt alkalmas az anachoréták fegyelmére, és méltatlan volt ilyen magasztos tökéletességre. Ezért tért vissza a fiatalabbak iskolájába. Bárcsak legalább ezek szabályait tarthatná meg, ahogyan ennek a hivatásnak az érdeme megkívánja!

Ezt az alázatos feleletet persze mi vonakodtunk elfogadni és megismételtük kérésünket. Erre ő végül is így kezdte előadását:

3. János apát válasza: miért hagyta el a pusztaságot

Csodálkoztok azon, hogy otthagytam a szigorú remeteéletet. Pedig nem ítélem el, nem is helytelenítem, sőt inkább nagy tiszteletben tartom és ajánlom. Miután harminc évet töltöttem kolostorban, másik húsz esztendő – örömmel állapíthatom meg – úgy éltem le ebben az élethivatásban, hogy nem lehet éppen hanyagsággal vádolni azok közt, akik legalább közepes buzgósággal törekedtek megvalósítására.

De éppen azért, mert megízleltem ennek az életnek a tisztaságát, és közben-közben bizony beszennyezték azt a testi gondok: helyesebbnek véltem, ha visszatérek a kolostorba, hogy az így vállalt könnyebb célt biztosabban és tökéletesebben elérhessem. Helyesebb ugyanis, ha hűségesen kitarunk a könnyebb hivatásban, mint ha hűtleneknek bizonyulunk a magasztosabban.

Ezért ha esetleg büszkeséggel vagy szabadossággal találnék mondani valamit, arra kérlek benneteket, ne tulajdonítsátok azt kérkedésnek, hanem úgy tekintsétek, hogy csak épüléstelek iránti buzgóságból mondom. S mivel oly buzgón keresitek az igazságot, semmit sem akarok elhallgatni belőle. Azt tartom ugyanis, hogy valamivel én is hozzá tudok járulni oktatástokhoz, ha egy kis időre félreteszem az alázatosságot, és őszintén feltárom a teljes igazságot életcéloim felől. Bizom abban, hogy ha elfogulatlanul beszélek, sem ti nem tartotok

hiú kérkedőnek, sem lelkiismeretemet nem szennyezi be hazugság, hogy valamit elhallgattam az igazságból.

4. Az aggastyán életszentsége, ahogy a remeteségben élt

Ha valakit valaha is örömmel töltött el a magány csendje és teljességgel el tudott felejtkezni az emberi közösségről, úgyhogy elmondhatta Jeremiással: „Én az ember napját (azaz: az emberek kegyét, tetszését vagy közösségét) nem kívántam, Te jól tudod” (Jer 17,16): akkor én megvallhatom, hogy az Úr kegyelmének segítségével elértem ezt, vagy legalábbis igyekeztem elérni.

Jóságos Urunk ajándéka révén, emlékszem, annyiszor eszem elragadtatásba, hogy teljesen elfeledkeztem gyarló testem terhéről. Lelkem ilyenkor egyszerre elutasított minden külső benyomást, és oly távol szakadt minden anyagiságtól, hogy sem nem láttam, sem nem hallottam. Lelkem annyira megtelt az Istenről való elmélkedéssel és a lelki szemlélődéssel, hogy esténként gyakran még arra sem emlékeztem, ettem-e aznap, vagy pedig másnap voltam teljes bizonytalanságban, hogy megtartottam-e a tegnapi böjtöt.

Ez okból szokás hét napra való eledelt, azaz hét pár kis cipót félretenni a procheriumban, vagyis szombatoként előkészíteni a kézi kosárban, hogy így meg tudjuk állapítani, nem mulasztottuk-e el az étkezést. Ezzel a szokással azt a tévedést is elkerülhetjük, hogy ha elfogyott a kenyér, el ne feledkezzünk arról, hogy ismét eltelt a hét és itt a vasárnap. Így nem fordulhat elő, hogy a remete elfeledkezzék a vasárnapról és a közösség istentiszteletéről (a szentmiséről). Ha az említett lelki elragadtatás még ezt az emlékeztetőt is megzavarná, akkor a napi munka mértéke segít számon tartani a napokat, és kizárja a tévedést.

A pusztaság többi erénygyakorlatát most mellőzöm: mert nem arról akarok most szólni, milyen sok erényre ad alkalmat, hanem hogy mi a célja a magányban való életnek és a kolostornak. Inkább azokról az okokról beszélek röviden, melyek miatt otthagytam a pusztaságot, mert ti is azt akarjátok

tok tudni. Röviden érintem csak a magány említett gyümölcsseit, melyek szerintem nem érnek fel a magasztosabb érdekekkel.

5. A pusztaság előnyei

Amíg kevesen tartózkodtak a pusztaságban, addig nagyobb volt a szabadságom és örömet találtam a tágas sivatagban. Amíg meghittebb volt a magány és a csend, gyakrabban is volt ilyen mennyei elragadtatásom. Akkor még nem sok testvér látogatott el hozzám, és a róluk való gondoskodás kényszerűsége sem terhelte szórakozottsággal a lelkemet a sok gond miatt. Mindaddig valóban kielégíthetetlen vágyódással és lelkem minden buzgóságával csüngtem a pusztaság nyugalmas csendjén és azon az életmódon, melyet csak az angyalok boldogságával lehet összehasonlítani.

Mikor azonban, mint említettem, a testvérek nagyobb számban keresték fel a pusztaságot, hogy ott lakjanak, a hatalmas sivatagban szinte összezsugorodott a szabadság. Ekkor nemcsak amaz isteni szemlélődés tüze kezdett lohadni bennem, hanem a testi gondok is sokféle kötelékkel akadályozták a lelkemet. Ezért inkább ezt az életmódot választottam, hogy szabályait úgy-ahogy megtartsam, mintsem hogy ama magasztosabb hivatásban ellanyhuljak a testi szükségletekről való gondoskodás miatt. Így ha hiányzik a szabadság és ama lelki elragadtatások, legalább elvethetem magamtól a holnap nap gondját, és megvigasztal helyette az evangéliumi parancs teljesítése. Ha le kell is mondanom ama magasztos szemlélődésről, kárpótol helyette az alázatos engedelmesség.

Mert szerencsétlen dolog az, ha valaki valamely mesterség vagy tudomány művelésére szenteli magát, de annak tökéletességére nem jut el.

6. A kolostor haszna

Azért most röviden azt fejtem ki, mennyi előnye van ennek az életmódnak. Ti meg majd, ha befejeztem előadásomat, fontoljátok meg, hogy a magány haszna képes-e kárpótolni ennek jótéteményeiért. Ez az okfejtés majd azt is bizonyíthatja, hogy ráuntam-e a magány nyújtotta tisztaságra, vagy inkább éppen ennek a vágya késztetett arra, hogy magamra vállaljam a kolostori élet nehézségeit.

Ez az életmód kényszerített arra, hogy előre megfontoljam, mi lesz a napi munkám. Nem tesz majd szórakozottá az adás-vétel. Nincs gondom a kenyérre, melyet azelőtt az egész évre biztosítanom kellett. Nem aggasztanak testi dolgok, melyeket nemcsak a magam, hanem az érkező vendégek szükségleteire is kénytelen voltam beszerezni. Nem tesz elbizakodottá az emberek dicsérete, mely az összes, előbb említett gondoknál tisztátalanabbá tesz Isten szemében, s amely a pusztaságban vállalt még oly nagy fáradsalmakat is gyakran értéktelenné teszi.

Nem is említem a remeteéletben oly gyakori lelki felfuvalkodottság viharait s a hiú dicsőségvágy kárhozatos veszedelmeit. Inkább rátérek az ottlakók általános terhére, vagyis mindannyiuk közös gondjára: hogy a mindennapi ételmet megszerezzék. Ez ma már nemcsak annak a régi szigorúságnak a mértékét haladta túl, mely az olaj használatát egyáltalában nem is ismerte, hanem már korunk azon engedékenységeivel sem elégszik meg, hogy másfél font olaj és mintegy huszonhat font lencse beszerzésével egész évre gondoskodunk az érkező vendégek szükségletéről. Mert manapság már kétszer-háromszor annyi is alig elég az életszükséglet fedezésére!

Egyeseknél már odáig fajult ez a veszedelmes engedékenység, hogy az ecetes-sós lé keverékére nemcsak azt az egy csepp olajat öntik rá, melyet elődeink, kik a pusztaság hagyományait még szigorúbb önmegtadással követték, csupán a hiú dicsőségvágy elűzésére szoktak hozzáadni (vö. VIII,1): hanem tisztára csak fényűzést szolgáló egyiptomi sajtot is aprítanak bele, és több olajat öntenek rá, mint amennyi szükséges

volna. Így két különböző ízű ételt, mely egyenként és különböző időben is igen kellemesen üdítene fel a szerzeteseket, most egyszerre élveznek. Sőt ez az ὕλικὴ κτῆσις, vagyis anyagiasság felfogás annyira elhatalmasodott, hogy – pirulás nélkül említeni sem tudom – a vendéglátás és vendégszeretet ürügyével még takarót is kezdenek tartani a cellájukban az anachoréták! Nem is beszélek arról, ami különösen elnehezíti az elmélyült és folytonos szemlélődésre ajzott lelket: azaz a testvérek összejöveteléről, a vendéglátás és kalauzolás kötelezettségeiről, egymás kölcsönös látogatásáról, a különféle fecségésekről és a sokféle elfoglaltság véget nem érő gondjairól. Hiszen ezek még olyankor is, amikor látszólag nem akadályozzák a szerzeteseket, állandó feszültségben tartják a lelket: mert már hozzászoktak, hogy nyugtalanítja őket, s maga a várakozás is (hogy ti. mikor következnek be ismét) szórakoztató teszi őket.

Így történik aztán, hogy az ilyen gondok lekötik a remeteélet szabadságát, s ezért sohasem képes felemelkedni a szív kimondhatatlanul boldogító frissességére. Emiatt el is veszti a remete-hívás minden gyümölcsét. Ha ezeket nélkülözni kell is most itt a közösségben és a testvérek sokaságában, legalább megvan a lelkem nyugalma és szívem békéje, melyet semmiféle elfoglaltság sem zavar. Márpedig ha ez hiányzik azoknál, akik a pusztaságban élnek: a remeteélet fáradalmait el kell ugyan viselniük, de gyümölcseit el nem nyelik. Mert azt csak a lélek nyugodt állhatatossága szerzi meg.

Végül ha itt a kolostorban valamivel kisebb is a szívem tisztasága, eléggé kárpótol érte az evangéliumi parancs teljesítése, amit bizonyára a pusztaság összes gyümölcseinél sem szabad kevesebbre becsülni. Ez pedig abban áll, hogy a holnapra ne legyen gondom, s mindvégig engedelmeskedjem az apátnak. Így legalább némiképpen utánozni látszom azt, Akiről ezt mondja a Szentírás: „Megalázta magát, és engedelmes lett mindhalálig” (Fil 2,8). S kiérdemlem, hogy alázatosan én is elmondhassam az Ő szavait: „Nem azért jöttem, hogy a magam akaratát cselekedjem, hanem Annak akaratát, Aki küldött engem” (Jn 6,38).

7. Kérdés: Mi a kolostori és a remeteélet célja?

GERMANUS: Te nem csupán – mint sokan szokták – az elveit érintetted mindkét élethivatásnak, hanem nyilván magad is feljutottál magaslatukra. Azért szeretnénk tudni, mi a célja a kolostorban, s mi a magányban élő szerzetesnek. Mert nem vitás, hogy erről senki hívebben vagy tökéletesebben nem beszélhet, mint az, aki mindkét tökéletességet sokáig és tanulságos tapasztalatokkal maga is megvalósította, s ezért érdemükről és céljukról igazán oktathat.

8. Válasz

JÁNOS: Kereken kijelenthetném, hogy egyugyanaz az ember nem lehet tökéletes mindkét hivatásban, ha egyesek példája vissza nem tartana ettől. Mert már az is nagy dolog, ha valaki csak az egyikben tökéletes: hát még ha mindkettőben eléri azt! Nehéz dolog ez, s embernek – mondhatnám – szinte lehetetlen is. Ez nyilvánvaló. Ha ugyanis csak néha fordul elő valami, akkor ebből nem szabad általános elvet levonni. Mert az egyetemes szabályt nem a kisebbség után, vagyis nem néhány eset figyelembevételével kell leszögezni, hanem abból, ami sokaknak, sőt mindenkinek a képességei szerint való. Ha nagy ritkán és néhányan elérnek is valamit, ami meghaladja az általános képességet, azt élesen el kell határolnunk az általános parancsoktól: mert Isten azt csak az emberi gyarlóság mivoltán és természetén felül engedélyezte. Nem szabad tehát példaként állítanunk, hanem csodaként kell emlegetnünk. Eszerint szólok röviden, csekély képességeim szerint, arról, amit kérdeztetek.

A kolostorban élő szerzetesnek az a célja, hogy mindenben megtagadja és keresztre feszítse önmagát, s az evangéliumi tökéletesség üdvös parancsa értelmében semmit se törődjék a holnappal (Mt 6,34). Kétségtelen, hogy ezt a tökéletességet senki más meg nem valósíthatja, csak a cenobita szerzetes. Izaiás próféta az ilyen emberről ír, mikor boldognak hirdeti és ekként magasztalja: „Ha nem jársz-kelsz szom-

baton, hogy saját akaratodat keressed az én szent napomon, és megdicsőíted azzal, hogy nem járod utaidat és nem keresed a saját akaratodat, s nem folytatsz szóbeszédet: akkor gyönyörűséged lesz az Úrban. És felemellek a föld magaslataira, és atyád, Jákob örökrészével táplállak.⁴⁸ Bizony, az Úr szája szólott!” (Iz 58,13–14).

A remete tökéletessége pedig abban áll, hogy kivetkőzze a lelkét minden földi dologból, s amennyire az emberi gyengeség engedi, egyesítse Krisztussal. Az ilyen férfiút Jeremiás próféta írja le: „Boldog az a férfiú, aki igát hordoz ifjúságától fogva; üljön magában és hallgasson, mert így önmaga fölé emelkedik” (Siral 3,27–28). Hasonlóképpen a Zsoltáros: „A puszta pelikánjához hasonlítok. Virrasztok, és olyan vagyok, mint a magános madár a háztetőn” (Zsolt 101,7–8).

Ha valaki nem éri el azt a célt, melyet mindegyik hivatásnál megjelöltem, akkor hiába törekszik akár a kolostori, akár az anachoréta-élet fegyelmére: mert egyik hivatás érdemét sem valósítja meg.⁴⁹

9. Az igazi, hiánytalan tökéletesség

Ez azonban mind csak μερικὴ azaz nem a teljes és minden tekintetben befejezett tökéletesség, hanem csak része a tökéletességnek. Ritka az igazi tökéletesség, és csak kevesen nyerik el, Isten ajándékából. Mert csak az igazán, s nem csupán részben tökéletes, aki a pusztaságban a magány teljes szegénységét, a kolostorban pedig a testvérek gyarlóságait egyaránt nagylelkűen tűri. Azért nehéz olyan valakit találni, aki mindkét hivatásban teljesen tökéletes volna: hiszen sem az anachoréta nem tudja teljesen elsajátítani az ἀκτημοσύνη-t, azaz minden földi dolog nélkülözését és megvetését, sem a kolostorban élő szerzetes nem juthat le igazán a tiszta szemlélődésre. Bár tudomásom szerint Mózes apátban, Paphnutiusban és a két Macariusban mindkettő tökéletesen megvolt.

Ezek mind a két hivatásban oly tökéletesek voltak, hogy még a pusztaság többi lakójától is messze elvonultak, és ki-

elégíthetetlenül élvezték a magány csendjét: szóval, amennyiben rajtuk állt, sohasem keresték az emberek társaságát. Mégis szívesen túrték a testvérek sűrű látogatását és gyarlóságait, és éppen azért özönlöttek oly sokan hozzájuk, részint hogy láthassák őket, részint hogy épülhessenek példájukon. De ők rendíthetetlen türelemmel viselték el azt a szinte szüntelen tartó zaklatást, mellyel ez a vendéglátás járt: mintha egész életükben mást sem tanultak vagy gyakoroltak volna, mint hogy a vendégek általános szükségleteiről gondoskodjanak. Ezért aztán nem is tudta senki eldönteni, melyik hivatásban fejtettek ki nagyobb buzgóságot: vagyis hogy a remeteélet tisztaságában, vagy a közös életben volt-e csodálatosabb a nagylelkűségük.

10. Akik tökéletlenül keresik a pusztaságot

Egyesek néha annyira elvadulnak a pusztaság állandó csendjében, hogy valósággal borzadnak az emberekkel való érintkezéstől. Ha csak egy kis időre kell is elhagyniuk magányuk csendjét, mikor testvérek látogatják meg őket: már szemmel látható lelkük zavara, és nyilván megmutatkoznak rajtuk a kislelkűség okozta háborgás jelei.

Ez leginkább olyanokkal szokott megtörténni, akik nem sajátították el tökéletesen a kolostori életet és nem szabadultak meg korábbi vétkeiktől. Így aztán túlságosan korán vágyódnak a magány életére. Az ilyenek mindkét élethivatásban tökéletlenek lesznek, s afelé hajlanak, amerre a pillanatnyi fellobbanás kergeti őket. Mert amilyen türelmetlenül háborognak, ha a testvérek közössége zavarja őket, éppoly kevéssé tudják elviselni a hallgatás nyomasztó csendjét is, noha ezt keresték. Hiszen ezek még azt sem tudják, miért kell óhajtani vagy keresni a magányt, és azt hiszik, hogy ennél az erénygyakorlatnál és hivatásnál az a legfontosabb, ha kerüljük a testvérek közösségét, és csupán az emberek tekintete elől menekülnek, attól szinte irtóznak.

11. Kérdés: Hogyan lehetne segíteni azokon, akik korán hagyták el a kolostort?

GERMANUS: Hogyan lehetne tehát segíteni rajtunk, vagy másokon, akik éppoly gyengék és szerencsétlenek: mert még a kolostori fegyelemben sem elég járatosak, s mielőtt kiirtották volna minden vétküket, máris a magános életet keresik? Vagy mi módon tehetnénk szert lelkünk zavartalan állhatatosságára és rendíthetetlenül szilárd türelemre, ha túlságosan hamar hagytuk el a kolostori életet: a lelki életnek ezt a – mondhatnám – iskoláját és küzdőterét, ahol teljesen el kellett volna sajátítanunk és tökéletesen meg kellett volna valósítanunk annak elemeit?

Hogyan szerezhetjük meg tehát itt a pusztaságban a tökéletes béketűrést és türelmet, vagy miképpen ismerheti fel a lelkiismeretünk, benső indításaink e vizsgálóbírája, hogy megvannak-e vagy hiányoznak bennünk ezek az erények? Mert ha így elszakadunk az emberek közösségétől és senki sem ingerel bennünket: megeshetik, hogy hamis vélekedéssel áltatjuk magunkat, és azt hisszük, hogy megvan bennünk a lélek rendíthetetlen nyugalma.

12. Válasz: Hogyan ismerheti fel vétkei a pusztaság lakója?

JÓZSEF: Akik igazán keresik a gyógyulást, azoktól a lelek Orvosa nem tagadhatja meg az orvosságot: főként, ha nem teszik betegségüket még veszedelmesebbé kétségbeeséssel vagy hanyagsággal; ha nem titkolják el veszedelmes sebeiket, és makacs lélekkel vissza nem utasítják a bűnbánat orvosságát: hanem a tudatlanságból, tévedésből vagy szorult helyzetükben szerzett bajaikkal alázatos és aggódó lélekkel az égi Orvoshoz menekülnek.

Tudnunk kell tehát, hogy ha gyógyíthatatlan bűnökkel megyünk a magányba, a rejtekbe, akkor csak ezek hatásait fojtjuk el, de vonzalmukat nem irtjuk ki. A ki nem irtott bűnök gyökere mind bennünk lappang, sőt tovább fejlődik. Hogy valóban bennünk élnek, azt a következő jelekből vehetjük észre:

Ha például a pusztaságban testvérek érkeznek hozzánk, s bár mégoly rövid ideig maradnak is, de mi háborgó lelkünk nyugtalanásával fogadjuk őket: ebből megtudhatjuk, hogy még mindig élénken izzik bennünk a türelmetlenség zsarát-noka.

Ha meg valamelyik testvért várjuk és az kénytelenségből talán egy kicsit késik, de mi – habár hallgatagon is – méltatlankodva hibáztatjuk késéséért, és lelkünket megzavarja a feyelmezetlen várakozás aggodalma: akkor lelkiismeret-vizsgálatunk nyilvánvalóan feltárja előttünk, hogy megvan még bennünk a harag és szomorúság vétke.

Úgyszintén ha valamelyik testvér könyvet kér olvasásra, vagy bármi mást valamilyen célra, és ez a kérése elszomorít bennünket, vagy egyszerűen megtagadjuk neki: kétségtelen, hogy még mindig szorongatnak bennünket a kapzsiság vagy a pénzvágy bilincsei.

Vagy ha egy hirtelen támadt gondolat, vagy pedig a szent olvasmányok eszünkbe juttatják egy nő emlékét, és úgy érezzük, hogy az felizgat bennünket: biztosra vehetjük, hogy a paráznság tüze még nem aludt ki tagjainkban.

Ha pedig saját szigorú felfogásunkat hasonlítgatjuk össze mások engedékenységevel, és erre némi felfuvalkodottság kísérti a lelkünket: bizonyos, hogy még mindig pusztít bennünk a kevélység szörnyű betegsége.

Ha tehát rábukkanunk a szívünkben ezeknek a vétkeknek a jeleire, nyilván tudhatjuk, hogy még nem szabadultunk meg a bűnre való hajlamtól, csak éppen nem követjük el a bűnt. És ha néha emberek közé keveredünk, ezek a szenvedélyeink tüstént elő is törnek érzéseink rejtekéből. Ezzel is bizonyítják, hogy nem akkor támadnak bennünk, amikor jelentkeznek, hanem csak akkor törnek elő, miután sokáig lap-pangtak.

Ilyenformán a magányban élő remete is biztos jelekből következtethet arra, hogy még benne gyökereznek az egyes vétkek: ha lelki tisztaságát nem az emberek előtt akarja fitogtatni, hanem Annak színe előtt akarja teljes egészében feltárni, Aki előtt a szív egyetlen titka sem maradhat rejtve.

13. Kérdés: Hogyan javulhat meg az, aki úgy vonult a pusztaságba, hogy még nem tisztult meg vétkeitől?

GERMANUS: Elég tisztán és világosan megértettük azokat az érveket, melyek alapján felismerhetjük gyengeségeinket, és hogy mi módon különböztethetjük meg betegségeinket: vagyis hogyan fedezhetjük fel vétkeinket, melyek bennünk lappanganak. S valóban: mindennapi tapasztalatunk és gondolataink folytonos változásai bizonyítják, mennyire így van ez, ahogy mondtad. Most már csak az hiányzik, hogy amiként oly világos érvekkel feltártad, mi bizonyítja és okozza a bennünk rejlő betegséget, éppúgy rámutass az orvosságra is, mely meggyógyítja.

Senki sem kételkedik ugyanis abban, hogy csak az beszélhet jogosan a betegség orvoslásáról, aki rájött okaira és eredetére, amiről magának a betegnek a lelkiismerete is tanúskodik. Így a te szent tanításod is feltárta titkos sebeinket. Ezért merjük remélni, hogy gyógyításukról is hallunk tőled valamit: mert a betegség világos felismerése már a gyógyulásra is reményt nyújt.

Mivel azonban szerinted az üdvösség kezdetét csak a közösségben lehet megszerezni, és senki sem lehet egészséges a pusztaságban, ha előbb meg nem gyógyult a kolostori élet orvosságától: azért most az a szomorú csüggedés ver le bennünket, hogy mivel tökéletlenül hagytuk oda a kolostort, most már nem lehetünk tökéletesek a pusztaságban sem.

14. Válasz: Az ilyenek orvoslása

JÁNOS: Aki törődik azzal, hogy kigyógyuljon betegségéből, az nem lehet híjával az üdvös orvosságnak. Azért ahogyan fel lehet ismerni az egyes vétkek jeleit, ugyanúgy kell megkeresni orvoslásukat is. Mert miként – mint mondtam – a pusztaságban élő szerzeteseknél sem hiányoznak az emberi közösség hibái, éppúgy állítom, hogy az erényekre való törekvés és a gyógyulás eszközei is rendelkezésükre állnak azoknak, akik elkülönültek az emberi közösségtől.

Ha tehát valaki a fentebb megjelölt jelekből észreveszi magában, hogy a türelmetlenség vagy a harag indulatai nyugtalanítják: az szüntelen abban gyakorolja magát, hogy olyasmit állítson lelki szemei elé, ami természete ellenére van.⁵⁰ Gondoljon különféle sértésekre és kellemetlenségekre, mintha mások ilyenekkel halmozná el, és szoktassa hozzá a lelkét, hogy amit csak okozhat a gonoszság, azt mind tökéletes aláztatossággal vállalja. Vagy gondoljon sokszor különböző nehézségekre és túrhetetlen feladatokra, és szíve minden töredelmével állandóan azon elmélkedjék, milyen szelídséggel kell ezeket is fogadnia. Tekintse az összes szenteknek vagy magának az Úrnak a szenvedéseit, és meg fogja állapítani, hogy ha minden gyalázat, sőt mindenféle bűnhődés reá zúdulna is, az mind kevesebb volna, mint amennyit érdemelne. Így készítheti elő magát arra, hogy minden szenvedést elviseljen.

Ha aztán meghívják a testvérek közösségébe – ami a pusztaság legszigorúbb felfogású lakóival is gyakran megtörténhetik –, és ilyenkor csendben észreveszi, hogy lelke minden kicsiségre felindul: akkor, mint szíve legtitkosabb rezdüléseinek is szigorú bírója, gondoljon azokra a méltatlan sértésekre, melyekkel naponta gyakorolta magát elmélkedéseiben a tökéletes türelem elsajátítására, és így szidja, korholja önmagát:

– Te vagy az a derék ember, aki míg a magános pusztaság küzdőterén gyakoroltad magad, azt képzelted magadról, hogy minden bajt állhatatosan elviselsz? Mikor a legkeserűbb gyalázkodásokat, sőt elviselhetetlen szenvedéseket képzelted magad elé: te hitted magadról, hogy elég erős és rendíthetetlen leszel minden viharban? Mennyire megrendítette most ezt a győzhetetlen türelmedet egy tréfából odavetett szó! Azt hitted, hogy házad komoly súllyal nehezedik ama sziklaszárd kőszálla: s íme, most ilyen gyenge szellő is megrendítette! Hová lett elbizakodottságod, mellyel hiú önhiúságodban harcra vágytál a béke idején, és ezt hangoztattad: „Kész vagyok, és meg nem zavarodom” (Zsolt 118,60)? S a Prófétával ezt állítottad: „Tégy próbára, Uram, és vizsgálj meg engem;

próbáld meg tűzzel vesémet s szívemet" (uo. 25,2), továbbá: „Vizsgálj meg engem, Isten, és ismerd meg szívemet; vess próbára s ismerd meg ösvényeimet, és nézd meg, hogy a gonoszság útján vagyok-e?" (uo. 138,23–24). S most íme, az ellenség halvány árnyéka is mennyire megfélemlítette ezt a nagy harci készséget!

Ilyen bűnbánó fenyítéssel ítélje el magát, és lelke mégoly jelentéktelen indulatát se hagyja bosszúlatlan. Inkább még szigorúbb böjttel és virrasztással fenyítse a testét, s állandó önmegtartóztatás fenyítékével büntesse állhatatlansága vét-két. A magányban ilyen erénygyakorlat tűzével égesse ki magából mindazt, amit már a kolostori életben kellett volna teljesen kiirtania.

Való igaz, hogy ha el akarjuk érni az állandó és állhatatos türelmet, akkor állandóan és állhatatosan vallanunk kell: nekünk az isteni törvény nemcsak azt tiltja, hogy bosszút álljunk a sértésért, hanem még csak emlékeznünk sem szabad rá. Azért bármilyen kár vagy bosszúság érjen is bennünket, nem szabad érte haragra gerjednünk. Mert érhetné-e súlyosabb veszteség a lelkünket, mint ha az indulat hirtelen vaksága megfosztaná az örök világosság ragyogásától, s ezáltal elszakadnánk Annak szemlélésétől, Aki „szelíd és alázatos szívű" (Mt 11,29)? Vagy van-e, kérlek, veszedelmesebb és rútabb bukás, mint mikor valaki elveszíti józan ítéletét meg a helyes mérséklet szabályát, fegyelmét, és józanul, ép elmével olyasmit követ el, amit még ittasan vagy esztelenül sem vihetne végbe megbocsátható módon?

Ha valaki fontolóra veszi ezeket a lelki károkat meg a többi hozzájuk hasonlót, az mindenféle veszteséget könnyen elvisel és megvet, sőt még azokat a sértéseket és szenvedéseket is eltűri, amelyeket akár a legkegyetlenebb embertársaink zúdíthatnak reánk: mert azt tartja, hogy nincs nagyobb kár a haragnál, és nincs drágább kincs a lélek nyugalmánál, meg a szív szüntelen tisztaságánál. Ezért nemcsak a testi, hanem még a lelkieknek látszó dolgok hasznát is meg kell vetnünk, ha nem lehet másként megszerezni őket, mint e lelki nyugalom feláldozásával.

15. Kérdés: Úgy kell-e kivizsgálnunk a tisztaságot is, mint a többi erényt?

GERMANUS: Rámutatattál eddig, hogyan kell orvosolnunk lelki sebeinket: vagyis a haragot, szomorúságot vagy türelmetlenséget, azáltal, hogy a természetünkkel ellenkező dolgokra gondolunk. Most azt szeretnénk tudni, milyen gyógyítást kell alkalmaznunk a tisztátalanság szelleme ellen: vagyis hogy a bűnös érzéki vágyak tüzét is ki lehet-e oltani azáltal, hogy még csábítóbb képeket állítunk lelki szemeink elé? Szerintünk ugyanis nem csupán az, ha szítjuk magunkban az érzékiség tüzét, hanem ha csak egy pillanatra irányul is rá a lélek tekintete, már az is meglehetősen ellenkezik a tisztasággal.

16. Válasz: Milyen jelekből lehet felismerni a tisztaságot?

JÁNOS: Ha nem szóltatok volna, akkor is ez a kérdés következett volna előadásomban. Bölcs kérdéstek azonban elébe vágott. Ezért biztosra veszem, hogy jól megértitek majd: hiszen éles elmétek előbbre jár, mint az én tanításom. Könynyű ugyanis felderíteni egy homályos kérdést, ha kutatása megelőzi annak megoldását, és előresiet oda, ahová ki kell lyukadnia.

A fentebb említett vétkek orvoslását tehát nemcsak hogy nem akadályozza, hanem sok tekintetben elő is segíti az emberekkel való érintkezés. Mert minél gyakrabban jön rá valaki, hogy mily sokszor türelmetlen, annál állandóbban ébred fel benne a töredelmes bánat, valahányszor legyőzi, és annál gyorsabban hozza meg az egészséget a betegnek. Ha tehát a pusztaságban élünk, ahol nem szíthatják fel az emberek ezeknek a bűnöknek a zsarátnokát, éppen azért kell szántsándékkal élénk képzelnünk olyasmit, ami felébresztheti őket: hogy így gondolatban állandóan harcoljunk ellenük, s ezáltal hamarabb kigyógyuljunk belőlük.

A paráznaság szellemével szemben azonban más az eljárás, különböző a módszer. Mert amiként testünktől meg kell

vonnunk minden testi vágyat s általában minden testiséget, éppúgy lelkünköt is teljesen el kell távolítanunk annak emlékét. Hiszen gyenge, beteg szívünkre már az is elég veszedelmes, ha e szenvedéllyel kapcsolatban a legcsekélyebb gondolatba is beleegyezzünk, úgyhogy néha már az is veszedelmes kísértést és izgalmat vált ki belőle, ha csak rá gondol is egy szent életű asszonyra, vagy a Szentírás történeti könyveit olvassa. Ezért elődeink bölcsen mellőzni is szokták az ilyen olvasmányokat, ha fiatalok is hallják.

De azért a tökéletesek s a tisztaság szeretetében meggyökerezettek sem szűkölködnek olyan próbákban, melyekkel megvizsgálhatják magukat, és lelkiismeretük részrehajlatlan ítéletével eldönthetik: megvan-e bennük a szív tökéletes szeplőtlensége. Persze azt csak egészen tökéletesek engedhetik meg maguknak, hogy ennél a szenvedélynél is a fentebbiekhez hasonló módon tegyék próbára magukat. Vagyis: aki már tudatában van annak, hogy ezt a betegséget gyökerestül kiirtotta magából, tisztaságát próbára teheti azzal, hogy néha, kísérletképpen, ilyesmire gondol. Akik azonban kevésbé erősek vagy tökéletesek, semmiképpen se használják azt a próbát, hogy növel kapcsolatban valamilyen gyöngéd simogatásra gondoljanak: mert ez többet ártana, mint használna. Hisz lehet-e segítségére az embernek ilyen természetű kísérlet, ha már maga a kísérlet is éppen azt hozza magával, amit el akarunk kerülni, sőt maga a próba is veszedelmes?

Ha tehát valaki tökéletesen meggyökerezett a tisztaság erényében és úgy találja, hogy lelke nem egyezik bele a csábító gondolatok keltette érzéki kísértésbe, és semmiféle testi ösztön nem ébred benne: az biztos jelét láthatja ebben tisztaságának. Aki így gyakorolja magát az állhatatos tisztaságban, az nem csupán lélekben sajátította el a tisztaság és szeplőtlenség erényét, hanem az előtt e szenvedély is teljesen ismeretlen lesz, még akkor is, ha kénytelenségből – mert ez néha megtörténik – érintenie kell egy nőt.

* * *

János apát ezzel befejezte tanítását, mert észrevette, hogy közeledik a kilenc órai étkezés ideje.

XX. KÖNYV PINUFIOUS APÁT TANÍTÁSA A BŰNBÁNATRÓL ÉS ELÉGJTÉTELRL

1. Pinufius apát alázatosságában el akar rejtőzni az ebek dicsérete elől

Most Pinufius apátnak, e nagyhírű és kiváló férfiúnak a tanítását szándékozom közölni a bűnbánatról. Azt hiszem, hogy e kérdés jelentős részét hagynám ki, ha hallgatással mellőzném itt dicséretre méltó alázatosságát, csak azért, hogy rá ne unjon az olvasó. Ezt tudniillik röviden érintettem már „A keleti szerzetesek szabályai” című mű IV. könyvében is, mely azoknak az oktatásáról szól, akik lemondtak a világról. De azt a könyvet sokan nem ismerik, ez viszont kezükbe kerülhet. Különben is minden szónak kisebbedik a tekintélye, ha elhallgatjuk annak az érdemét, aki mondta.

Ez a Pinufius, mint ott mondták, nem messze Panephy-sis egyiptomi várostól egy hatalmas kolostor élén állott, mint apát és preszbiter. Erényeinek és csodatetteinek dicsősége oly nagy hírnévre emelte az egész tartományban, hogy már szinte úgy látszott, mintha az emberek magasztalásával is elnyerte volna fáradozásainak jutalmát. Éppen ezért félt attól, hogy ez a hiú népszerűség, melyet különösen gyűlött, megfoszthatja az örök jutalom gyümölcsétől. Ezért titokban elmene-kült kolostorából és a Tabennae-beli szerzetesekhez tartott, akik mélyen bent laktak a pusztaságban. Itt sem a pusztaság magányát, nem is a remeteélet biztonságát kereste: hiszen ezt büszke elbizakodottságukban sokszor tökéletlenek is választják, mert a kolostorban nem tudják elviselni az engedelmesség igáját. Ő inkább azt akarta, hogy engedelmisségben élhessen ebben a híres kolostorban.

Hogy még a ruhája se árulja el, világi ruhába öltözött, s miként ott szokás: több napig sírva rostokolt a kapu előtt. Mindenkinek a lába elé borult, de azok sokáig elutasították.

Hogy vágyakozásának őszinteségét próbára tegyék, azt mondták neki, hogy késő vénségére csupán a betevő falat készíti erre a lépésre, s nem ennek a hivatásnak az életszentségét keresi. Végre mégis elérte, hogy fölvegyék. Ekkor egy ifjú segítségére rendelték, aki a kertet gondozta. Ám ő nemcsak azt teljesítette csodálatra méltó, szent alázatossággal, amit ez az előjárója parancsolt, vagy amit a rábízott munka megkívánt, hanem titkon, éjjel még olyan feladatokat is teljesített, melyeket a többiek utáltak és elkerültek, ha mégoly szükségesek voltak is. Reggelenként aztán az egész közösség bámult, mert nem tudták, ki végezte al azokat a hasznos tennivalókat.

Mintegy három évig élt így ott boldogan, mivel a megalázó engedelmesség óhajtott fáradalmainak szentelhette magát. Történt azonban, hogy egy ismerős testvér érkezett oda Egyiptom azon vidékéről, ahonnan ő eltávozott. Ez silány ruhája és megalázó munkája miatt sokáig nem ismerte fel biztosan, de mikor kétségtelenül megbizonyosodott, hogy ő az, a lábai elé borult. Ez persze eleinte megdöbbenést váltott ki az összes testvérekben: de mikor aztán megmondta a nevét, mely kiváló életszentségének híre folytán náluk is ismeretes volt, mélységes szomorúság töltötte el őket, mivel e nagyérdemű férfiú és kiváló preszbiter számára oly méltatlan munkát jelöltek ki. Ő azonban keserves sírásra fakadt, és az ördög irigységének tulajdonította azt a súlyos csapást, hogy így leleplezték. Végül is a testvérek felügyelete mellett, akik nagy tisztelettel vették körül, visszavitték kolostorába. De csak rövid ideig maradt ott. Méltóságának és hivatalának kötelességei megint csak terhére voltak, ezért titkon ismét hajóra szállt és Szíria tartományba, Palesztinába ment. Itt kezdő novíciusként fogadták be, ugyanabba a kolostorba, ahol mi is éltünk, s az apát parancsára a mi cellánkban kellett laknia.

De érényei és érdemei itt sem maradhattak sokáig rejtekben. Éppen úgy leplezték le itt is, és nagy tisztelettel, magasztalással visszahívták saját kolostorába. Végül is kénytelen volt megint az lenni, ami volt.

2. Megérkezünk Pinufius apáthoz

Nem sokkal később minket is Egyiptomba úzött a vágy az életszentség után. Itt nagy szeretettel és vonzódással felkerestük őt. Oly kedvesen és alázatosan fogadott bennünket, hogy vendégszeretetével saját cellájában tisztelt meg bennünket, melyet a kert legvégében épített: hiszen egykori lakótársai voltunk!

Itt az összes testvérek gyülekezete előtt éppen komoly, magasztos tanácsokat adott egy ifjúnak, aki a kolostor reguláját készült magára venni. Meg is írtam ezeket röviden, ahogy tudtam, az említett mű: „A keleti szerzetesek szabályai” IV. könyvében (32. és köv. fejezetek). Ez az oktatás a világról való igazi lemondásnak oly megfoghatatlan, és előtünk annyira csodálatos magaslatait jelentette, hogy azt hitük, a mi nyomorúságunk sohasem lesz képes felhágni oda.

Ezért oly nagy csüggedés vett erőt rajtunk, hogy lelkünk keserű gondolatait arcunk sem tudta titkolni. Aggódó szívvel mentünk hát vissza az aggastyánhoz. Ő tüstént megkérdezte, miért vagyunk oly szomorúak. Germanus apát mélyen felsőhajtott és így felelt:

3. Kérdés: Mire való a bűnbánat, és mi a jele az elégtételnek?

– Számunkra teljesen új volt ez a tanításod. Magasztos és fennkölt, de nehéz utat tártál fel előttünk a világról való lemondás fenséges erényéhez. Eltávolítván szemünk vakságát, úgy mutattad be azt, hogy orma az égbe nyúlik. Éppen ezért ver most le bennünket oly nagy csüggedés. Mert ha mérhetetlen távolsághoz hozzámérjük csekély erőnket, s ha gyávaságunk nagy nyomorúságát a megpillantott erény végeérhetetlen magaslatával vetjük össze, úgy érezzük, hogy kicsinységünk nemcsak hogy odáig el nem jut, hanem még abban is megfogyatkozhat, amit már elért. Hiszen még e határtalan csüggedés súlya is ránk nehezedik, s így a mélységből még mélyebbre bukunk.

– Egyetlen s egyben fő oltalma és orvossága lehet csak sebeinknek: ha megismerjük valamelyest, mi a célja a bűnbánatnak, főként pedig, hogy mi az ismertetőjele az elégtételnek. Mert csak ha biztosak lehetünk előző bűneink bocsánata felől, akkor lelkesülhetünk fel annyira, hogy felhághatunk az említett tökéletesség ormára.

4. Pinufius apát válasza

PINUFIOUS: Nagyon örülök annak, hogy ilyen bőséges gyümölcsöt hozott aláztatosságtok, melyet már akkor sem éppen közömbös nagyrabecsüléssel tekintettem, amikor lakótársatok voltam ugyanabban a cellában. Az is nagy örömmel tölt el, hogy amit én, az összes keresztények közül a legutolsó, talán csak pusztá szavakkal tanítok, azt ti oly csodálattal fogadjátok. Hiszen ha nem tévedek: amit én mondtam, azt ti hasonló buzgósággal gyakoroljátok is, és emlékezetem szerint cselekedeteitek fáradalmai szinte kimerítik mindazt, amit szavaimmal kifejezni igyekeztem. Erényeitek érdemét így eltitkoljátok, mintha híre sem jutna el fületekbe mindannak, amit naponta véghezvisztek.

Nálatok éppen az érdemli a legnagyobb dicséretet, hogy úgy viselkedtek, mintha teljesen tanulatlanok volnátok, és nem is ismernétek a szentek ezen tanítását. Éppen ezért – lehetőleg röviden – összefoglalom, ami után oly buzgón érdeklődtek. A régi, meghitt viszony arra készítet, hogy engedjek kívánságtoknak, még ha ez felülmúlja is képességemet és erőmet.

Nos, a bűnbánatra már sokan buzdítottak, érdeméről is sokan beszéltek, nemcsak szóban, hanem írásban is. Ráműtattak arra, mennyire hasznos, milyen nagy ereje van, és mennyi kegyelmet jelent. Hiszen ha korábbi bűneinkkel megbántottuk az Istent, s e nagy gonosztettekért már-már lesújtani készül igazságos büntetésével, a bűnbánat – ha szabad így mondani – mintegy elébe áll, s szinte azt mondhatnám, erőszakkal visszatartja bosszúálló kezét. Biztosra veszem azonban, hogy ti – akár természetfeletti bölcsességteknél fogva,

akár a Szentírás fáradhatatlan tanulmányozásából – mindezt már tudjátok: hiszen megtéréstek első palántája is ebből sarjadt. Azért nem is a bűnbánat mibenlétét, hanem végcélját, valamint az elégtétel ismeretetőjelét kutatjátok: vagyis bölcs kérdésekkel az után tudakozódtok, amit mások mellőztek. Azért lehetőleg röviden és tömören igyekszem kielégíteni tudásvágytokat.

5. A bűnbánat módja és az elnyert bűnbocsánat bizonyítéka

A bűnbánat teljes és végleges meghatározása: hogy azokat a bűnöket, amelyekért bánkódunk s amelyek lelkiismeretünket mardossák, soha többé el ne kövessük. Az elégtétel és a bűnbocsánat jele pedig az, ha még e bűnök hajlamát is kiűztük a szívünkéből.

Tudja meg mindenki, hogy addig nem szabadult meg korábbi bűneitől, ha mégannyira eleget tett értük s bánkódik is miattuk, míg az elkövetett vagy azokhoz hasonló bűnök képe szemei előtt lebeg, s nem is a bennük való gyönyörködés, hanem már pusztá emlékük is nyugtalanítja lelke titkos rejtekét.

Aki tehát igyekszik eleget tenni vétkeiért, tudja meg, hogy csak akkor szabadult meg tőlük, s addig elkövetett bűneiért csak akkor nyert bocsánatot, ha már nem érzi ezeknek a bűnöknek a csábítását, és képzeletét sem foglalkoztatják.⁵¹ Lelkiismeretünkben tehát egy igazságos bíró lakozik, aki megvizsgálja bűnbánatunkat, és jelzi, hogy bocsánatot nyertünk-e. Ez még az ítélet napja előtt, amikor majd minden kiderül, már e földi testünk életében felfedi előttünk, hogy megszabadultunk-e bűneinktől; feltárja, hogy elértük-e az elégtétel célját s megnyertük-e a bűnbocsánat kegyelmét.

A mondottakat még világosabban így fejezhetném ki: akkor higgyük csak, hogy korábbi bűneink szennye bocsánatot nyert, ha kiűztük már a szívünkéből a benne lakozó vágyakat és szenvedélyeket.

6. Kérdés: Szabad-e ráemlékeznünk korábbi bűneinkre, hogy töredelem ébredjen szívünkben?

GERMANUS: De hogyan támad bennünk ilyen alázatos, szent és üdvös töredelem, melyet a bűnbánó Zsoltáros így ír le: „Megvallottam Előtted bűnömet, s gonoszságomat el nem rejtettem. Elhatároztam: Megvallom magam ellen hűtlenséget az Úrnak”? Mert csak ezzel érdemeljük ki, hogy azt is igazán elmondhassuk, ami következik: „És Te megbocsátottad szívem gonoszságát” (Zsolt 31,5). Vagy miképpen kelthetjük fel magunkban a könnyes bűnvallomást, mikor leborulunk imádkozni, hogy kiérdemeljük bűneink bocsánatát, e szavak szerint: „Megfürösztöm éjjelenként ágyamat, könnyeimmel öntözöm nyugvóhelyemet” (uo. 6,7), – ha kivetjük a szívünk-ből bűneink emlékét? Hiszen maga az Úr parancsolta meg, hogy állandóan szemünk előtt lebegjenek: „És vétkeidről nem emlékezem meg, te azonban gondolj rájuk” (Iz 43,25. LXX).

Ezért igyekszem én nemcsak munka, hanem imádság közben is szándékosan bűneim emlékére terelni a lelkemet, hogy minél inkább igazi alázatosságra és szívbeli töredelemre hajlítsam, és elmondhassam a Prófétával: „Nézd alázatosságomat és szenvedésemet, és bocsásd meg minden vétkeimet!” (Zsolt 24,18).

7. Válasz: Meddig kell visszaemlékeznünk régebbi tetteinkre?

PINUFIUS: Mint fentebb már mondtam: ti nem a bűnbánat mibenlétéről, hanem végcéljáról és az elégtétel ismertetőjeléről kérdeztetek. Erre, azt hiszem, kellőképpen s annak rendje és módja szerint meg is feleltem.

Amit a bűnre való visszaemlékezésről mondtatok, az elég hasznos, sőt szükséges gyakorlat, de csak azoknál, akik bűnbánatot tartanak, hogy szüntelen mellüket verve kiáltsák: „Gonoszságomat elismerem, és bűnöm előttem van szüntelen” (Zsolt 50,5); valamint: „Bánkódom bűnöm miatt” (uo.

37,19). Ha tehát bűnbánatot tartunk, és bűnös cselekedeteink emléke mardos bennünket, akkor kell az, hogy lelkiismeretünk égető tüzét bűnvallomásunkból fakadó könnyeink zápora oltsa ki.

Ha azonban valaki állhatatosan kitart ebben a szívbeli alázatosságban és lelki töredelemben, de ez állandó gyötrődés és sóhajtozás közben már elhalványul benne bűneinek emléke, s a könyörülő Isten kegyelme kihúzza lelke mélyéből lelkiismeretének tövisét: akkor bizonyos, hogy már eleget tett bűneiért, elnyerte a bűnbocsánat érdemét, és megtisztult minden bűnének szennyétől.

Erre a lelkiállapotra azonban csak bűneink s korábbi vonzalmaink kiirtásával, valamint szívünk tökéletes, szűzi tisztaságával juthatunk el. Ezt pedig senki sem nyeri el azok közül, akik gyávaságból vagy nemtörődömségből vonakodnak megtisztulni bűneiktől, hanem csak aki kitart az állandó sóhajlásban és szomorúan panaszkodik bűnei miatt. Minden régebbi szennyének foltját kiegészíti a szívéből és megújult lelki erővel, tettekrezséggel kiáltja az Úrnak: „Megvallottam Előted bűnömet, s gonoszságomat el nem rejtettem” (Zsolt 31,5). És: „Éjjel-nappal könny volt a kenyerem” (uo. 41,4). Így kiérdemli majd, hogy ezt hallgassa az Úrtól: „Szűnjék meg sírásod szava, és szemed többé könnyet ne hullasson: mert megszerez a jutalma fáradságodnak, – úgymond az Úr” (Jer 31,16).

Hasonlóképpen az Úr szava ezt is hozzá intézi: „Eltöröltem gonoszságaidat, mint a felhőt, és bűneidet, mint a ködöt” (Iz 44,22). Másutt pedig: „Én vagyok, ki eltörölöm gonoszságaidat önmagamért, és vétkeidről meg nem emlékezem” (uo. 43,25). Az ilyen ember megszabadul, bűneinek kötelékeitől, melyek fogva tartják a bűnöst” (Péld 5,22), és hálaadással éneklir az Úrnak: „Széttörted bilincseimet: a hála áldozatát mutatom be Neked” (Zsolt 115,16–17).

8. Sokféleképpen lehet kiengesztelni bűneinket

Nemcsak a keresztség egyetemes kegyelmével s a vértanúság drága ajándékával, azaz vérünk kiontásával tisztul-

hatunk meg bűneinktől. Van sok más gyümölcse is a bűnbánatnak, melyek révén kiengesztelhetjük őket.

Mert az üdvösséget nemcsak a szorosán vett bűnbánattal lehet elnyerni, melyről Szent Péter apostol mondotta: „Tartsatok bűnbánatot és térjete meg, hogy Isten eltörölje bűneiteket” (ApCsel 3,19); vagy ahogy Keresztelő Szent János, sőt maga az Úr is hirdette: „Tartsatok bűnbánatot, mert közel van a mennyek országa” (Mt 3,2). A szeretet érzelme is képes eltemetni a bűnök sokaságát; „mert a szeretet sok bűnt eltakar” (1Pt 4,8).

Hasonlóképpen az alamizsnálkodás gyümölcse is orvoslást nyújt sebeinkre: mert „miként a víz eloltja a lobogó tüzet, úgy az alamizsna is eltörli a bűnt” (Sir 3,33). Úgyszintén könnyhullatással is le lehet mosni bűneinket, mert ezt mondja a Zsoltáros: „Megfűrösztöm éjjelenként ágyamat, könnyemmel öntözöm nyugvóhelyemet” (Zsolt 6,7). S később rámutat arra is, hogy nem hiába ontotta őket, mert hozzáteszi: „El tőlem mind, ti gonosztevők, mert az Úr meghallgatta sírásom szavát!” (uo. 9).

Bűneink megvallására is megadja Isten azok bocsánatát. Hisz ezt mondja a Zsoltáros: „Elhatároztam: Megvallom magam ellen hűtlenségemet az Úrnak, és Te megbocsátottad vétkem gonoszságát” (Zsolt 31,5). Másutt meg a Próféta: „Előbb mondd el gonoszságaidat megigazulásodra” (Iz 43,26. LXX).

Szívünk s testünk megfenyítése is elnyeri elkövetett vétkeink bocsánatát. Ezért mondja a Zsoltáros: „Nézd megalázottságomat, és bocsásd meg minden vétkeimet” (Zsolt 24,18); különösen pedig erkölcsünk megjobbításával érdemelhetjük ki ezt. Hiszen az Úr mondja: „Távolítsátok el szemem elől gonosz gondolataitokat! Hagyjatok fel a gonosz cselekedeteket! Tanuljatok jót tenni! Keressétek az igazságot, siessetek segítségére az elnyomottaknak; szolgáltassatok igazságot az árvának, védelmezzétek az özvegyet! És jöjjetek, szálljatok perbe velem, – úgymond az Úr. Ha bűneitek olyanok is, mint a skarlát, fehérek lesznek, mint a hó; és ha olyan vörösek is, mint a bíbor, fehérek lesznek, mint a gypjű” (Iz 1,16–18).

Néha a szentek közbenjárása is megnyeri a bűnök bocsánatát. Mert „aki tudja, hogy felebarátja vétkezik, de nem halálos bűnnel, könyörögjön érte, és megadatik az élet a nem halálosan vétkezőnek” (1Jn 5,16). Úgyszintén: „Ha beteg valaki közületek, hívassa el az egyház papjait. Imádkozzanak fölötte, s kenjék meg olajjal az Úr nevében. A hitből fakadó imádság üdvére lesz a betegnek. Ha pedig bűnben van, bocsánatot nyer” (Jak 5,14–16).

Gyakran az irgalmasság és hűség érdeme is kiegyenlíti a vétkek szennyét, a Szentírás szavai szerint: „Könyörület és hűség eltörli a vétkeket” (Péld 15,27). Sokszor meg el lehet nyerni a bűnbocsánatot azok megtérése és üdvössége révén, akik a mi intelmeink és tanításunk által üdvözülnek: „Aki visszatéríti a bűnöst téves útvjáról, a halálból menti meg a lelkét, és számos bűnt takar el” (Jak 5,20). Éppígy meg lehet nyerni saját bűneink bocsánatát, ha elnézők és megbocsátók vagyunk mások iránt: „Ha megbocsátjátok az embereknek, hogy vétettek, mennyei Atyátok is megbocsát nektek” (Mt 6,14).

Láthatjátok tehát, mily sok utat tárt fel Üdvözítőnk kegyessége az irgalom számára: hogy senkit se verjen le a csüggedés, ha üdvösségre vágyik, hiszen oly sok orvosság hívja az életre! Mert ha például azon panaszkodol, hogy tested gyengesége miatt nem törölheted le vétkeidet a böjt önsanyargatásával, s nem mondhatod el (a Zsoltárossal): „Térdem elgyengült a böjttől, s húsom olaj híján elernyedte” (Zsolt 108,24); „bizony kenyér gyanánt hamut eszem, és italomat könnyel vegyítem” (uo. 101,10): – akkor váltsd meg őket nagylelkű alamizsnával.

Ha nincs mit adnod a szűkölködőnek – bár ebben a jócselekedetben senkit sem akadályoz a szükség és szegénység: hiszen az evangéliumi özvegy két fillére többet ér a gazdagok nagy adakozásánál, s az Úr egy pohár hideg vízért is jutalmat ígér –, akkor tisztulj meg erkölcsaid megjobbításával.

Ha nem tudsz eljutni az erények tökéletességére, összes bűneid kiirtásával, akkor istenfélő buzgósággal szorgoskodjál mások üdvösségén. De ha amiatt panaszkodol, hogy erre a szolgálatra sem vagy alkalmas, mindenesetre befödheted

bűneidet szereteted érzelmével. S ha bárminő lelki gyávaság még erre is gyarlóvá tenne, legalább a szentek imádságával és közbenjárásával könyörögj ki alázatosan sebeid orvoslását.

Végül ki ne mondhatná el könyörögve az Úrnak: „Mevallottam Előtted bűnömet, s gonoszságomat el nem rejtettem”? Mert e bűnvallomással kiérdemli, hogy bizakodva hozzátehesse: „És Te megbocsátottad vétkem gonoszságát” (Zsolt 31,5). Ha pedig a szeméremérzet tart vissza, és szégyenled feltárni bűneidet az emberek előtt:⁵² akkor valld meg őket Annak, Aki előtt úgysem maradhat rejtve, és ne szűnjél meg mondani állhatatos könyörgéssel: „Gonoszságomat elismerem, és bűnöm előttem van szüntelen. Egyedül Ellened vétkeztem, s ami Előtted gonosz, azt cselekedtem” (Zsolt 50,5–6). Isten ugyanis a megszegyenítő nyilvánosság nélkül is meg szokta gyógyítani, és szemrehányás nélkül is megbocsátja a bűnöket.

De e könnyen elérhető és biztos orvosságon kívül még mást, könnyebbet is adott nekünk az Isten kegyes jósága: saját akaratunkra bízta az orvoslást, hogy bűneink bocsánatát saját nagylelkűségünk szerint nyerhessük el. Azt mondjuk ugyanis Neki: „Bocsásd meg vétkeinket, amint mi is megbocsátunk az ellenünk vétkezőknek” (Mt 6,12).

Aki tehát el akarja nyerni bűneinek bocsánatát, igyekezzék elsajátítani ezeket az eszközöket. Szíve megrögzött macacssága senkit se tartson vissza ettől az üdvös orvosságtól, s a végtelen irgalom forrásától. Mert ha mind megtennénk is a fentebbieket, akkor sem lennének elegendők bűneink kienkesztelésére: ha nem törli el őket az Úr jósága és kegyessége. Ha látja, hogy buzgón, alázatos lélekkel ajánljuk fel igyekeztünket,⁵³ akkor a mi jelentéktelen és tökéletlen kezdeményezésünket mérhetetlen bőkezűséggel segíti. Hiszen Ő mondja: „Én vagyok, én magam vagyok, ki eltörlöm gonoszságaidat önmagamért, és vétkeidről meg nem emlékezem” (Iz 43,25).

Ha valaki felemelkedik erre az említett lelkiállapotra, akkor naponkénti bőjtöléssel és szíve, teste megtagadásával az elégtétel kegyelmét is elnyeri. Mert írva van: „Vérontás nél-

kül nincs bűnbocsánat” (Zsid 9,22). És méltán. Hiszen „test és vér nem örökölheti Isten országát” (1Kor 15,50). Ha tehát valaki el akarja fordítani ettől a „vérontástól” „a lélek kardját, ami az Isten igéje” (Ef 6,17), minden bizonytalansággal magára vonja Jeremiás próféta átkát. Azt mondja ugyanis, hogy „átkozott, ki kardját visszatartja a vértől” (Jer 48,10).

Ez ugyanis az a kard, mely üdvösen kiontja a bűneinket tápláló ártalmas vért; levágja és lemetszi, ami testit vagy földit talál tagjainkban. Ha aztán már meghaltunk a bűnnek, általa Istennek és a lelki erényeknek élhetünk. Ekkor aztán már nem amiatt sírunk, hogy visszaemlékezünk régebbi bűneinkre, hanem örömeinkben, az eljövendő boldogság reményében. Már nem a régi gonoszságról, hanem a jövő jóvalról gondolkozunk. Nem bűneink feletti fájdalomunkban, hanem az örök boldogság feletti ujjongásunktól hullanak könnyeink. Ekkor „elfelejtjük, ami mögöttünk van – vagyis a testi bűnök –, s az előttünk levő után rugaszkodunk” (Fil 3,13), vagyis a lelki adományok és erények felé.

9. A tökéletesekre hasznos, ha elfeledkeznek bűneikről. A gonosztettekre való visszaemlékezés mindenképpen kerülendő

Amit pedig az előbb mondtál, hogy te szánzándékkal idézed vissza múlt bűneid emlékét: ezt egyáltalában nem kell tenned; sőt ha erővel jelentkeznék is, tüstént utasítsd el magadtól.

Nagyon elvonja ugyanis a lelket a tiszta szemlélődéstől, különösen ha valaki a pusztaságban él. Belekeveri a világ szennyébe és elfojtja a bűnök undokságával. Ha ugyanis arra gondolsz, amit – akár tudatlanságból, akár féktelenségből – e világ fejedelme szerint vittél végbe: megengedem, hogy e gondolat nem ébreszt benned bűnös élvezetet. De ha pusztán csak érinti is a lelket a régi rothadás fertőzése, undok bűzével mindenképpen megront, s kiűzi belőled a lelki erények illatát és édességét.

Ha tehát múlt bűneink emléke felébred a lelkünkben, úgy kell menekülnünk tőle, mint ahogy a komoly, becsületes ember menekül, ha egy szemtelen, tolakodó nő nyíltan megszólítja, vagy öleléssel közeledik feléje. Mert ha nem térne ki sietve az érintése elől, s csak a legrövidebb időre is egyetlen beszélgetésbe elegyednék vele, – még ha nem egyezik is bele ilyen szégyenletes érzékiségbe: semmi esetre sem kerülheti el, hogy a járókelők rá ne süssék a gyalázat és becstelenség bélyegét. Ha tehát ilyen gondolatokra vezet bennünket a veszedelmes emlékezés, ugyanígy kell nekünk is sietve felhagynunk a velük való foglalkozással. Teljesítsük Salamon parancsát: „Távozzál tőle, ne maradj a helyén, s még szemedet se vedd rá!” (Péld 5,8?)! Különbösen, ha az angyalok, amint elhaladnak mellettünk, úgy találják, hogy tisztátalan, rút gondolatokkal foglalkozunk, nem mondhatják nekünk: „Az Úr áldása legyen rajtatok: áldást mondunk nektek az Úr nevében!” (Zsolt 128,8).

Lehetetlen ugyanis, hogy lelkünk jó gondolatokkal foglalkozzék, ha szívünk értékes része rút földi tekintetekre irányul. Jól mondja Salamon: „Ha szemed furcsa dolgokat lát, és szíved bolondokat beszél, úgy vagy, mintha a tenger közepén feküdnél, vagy mint az alvó kormányos, ki elvesztette a kormányt. És mondod: Elverték, de nem fájt nekem; ütöttek, de nem éreztem” (Péld 23,33–35).

Hagyjunk el tehát minden rút, sőt még földi gondolatot is, s lelkünk tekintetét mindig az égiekre irányítsuk, Üdvözítőnk szavai szerint: „Ahol én vagyok, ott lesz az én szolgám is” (Jn 12,26). Gyakran megtörténik ugyanis, hogy amikor valaki szánakozó szívvel gondol akár a saját, akár más tapasztalatlanok bukására, ugyanakkor titkon őt magát találja el ez a nyíl, és beleegyezik a bűnös kívánságba. Szóval a látszólag istenfélő kezdet rút, veszedelmes véget ér. Mert „vannak utak, melyek helyeseknek tetszenek az ember előtt, de végük a pokol fenekére vezet” (Péld 16,25).

Azért arra törekedjünk, hogy inkább az erények és a menynek országai után vágyódva ébresszük fel magunkban a dicséretre méltó töredelmet, mint a bűneinkre való veszedel-

mes visszaemlékezéssel. Mert amíg a szennyecsatorna felett áll valaki, vagy annak a piszkát kavarja, addig szükségképpen fojtogatni fogja egészségtelen bűze.

10. Hogyan ismerhetjük fel, hogy már eleget tettünk múlt bűneinkért, és hogyan felejtethjük el őket?

Legyünk tehát meggyőződve arról, hogy – mint már ismételtelen mondtam: – csak akkor tettünk eleget múlt bűneinkért, ha még a rezdüléseit és vonzalmait is kiirtottuk a szívünkől mindannak, amit meg kell bánnunk. Senki se higgye azonban, hogy ezt elérheti, amíg lelke minden buzgóságával el nem szakad azoktól az okoktól és bűnalkalmaktól, amelyek miatt ama bűnökbe esett.

Így például, ha valaki paráznaságot vagy házasságtörést követett el, mivel veszedelmes meghittséget tartott fenn egyes nőkkel: igyekezzék mielőbb kerülni még a látásukat is. Vagy ha túlságosan sok borivás vagy étkezés tüzelte fel, akkor a legnagyobb szigorúsággal büntesse magát azért, hogy ilyen meg nem engedett mámorba vitték az ételek. Hasonlóképpen ha valaki a pénz vágyából és szeretetéből esküszegést, lopást vagy gyilkosságot, káromlást követett el, akkor a kapzsiságra vezető tárgyat lökje el magától, ami erre az esztelenségre csábította. Ha meg a kevélység szelleme a harag vétkébe kergette, akkor a legnagyobb alázattal tapossa el az elbizakodottság zsarátnokát.

Hogy tehát az egyes bűnöket kiirthassuk, előbb azok okát és a bűnalkalmakat kell eltávolítanunk, mely által vagy miatt elkövettük őket. Ezzel a gyógymóddal kétségtelenül eljuthatunk odáig, hogy régebbi bűneinkről is elfeledkezünk.

11. A bocsánatos bűnökről nem kell elfeledkeznünk, csak a halálosokról

De amit fentebb tanítottam: hogy miképpen feledkezhetünk meg bűneinkről, az csak a halálos bűnökre vonatkozik. Ezeket a mózesi törvény is elítéli. A tiszta élet kiűzi vagy

megsemmisíti a rájuk való hajlamot, és ezzel a bűnbánat is eléri végcélját.

Ami azonban azokat a kisebb bűnöket illeti, melyekbe – mint a Szentírás mondja – „hétszer esik bele az igaz, mégis felkel” (Péld 24,16), ezek miatt sohase szűnjünk meg bánkódni. Hiszen tudatlanságból, feledékenységből, vagy gondolatban, szóval, véletlenségből vagy kényszerűségből, vagy akár testi gyarlóságból mindennap, akár akarunk ellenére, akár szándékosan, gyakran elkövetjük őket. Dávid is, midőn az Úrhoz imádkozott, ezek miatt kért tisztulást és bocsánatot: „Ki veszi észre tévedéseit? Tisztíts meg titkos bűneimtől, és mentsd meg szolgálodat a többitől!” (Zsolt 18,13–14) Az Apostol is azt mondja: „Nem azt teszem, amit szeretnék, a jót, hanem a rosszat teszem, amit nem akarok” (Róm 7,19). Ezek miatt kiáltott fel oly fájdalmasan: „Én szerencsétlen ember! Ki szabadít meg e halálra szánt testtől?” (Uo. 24.).

E bűnökbe ugyanis igen könnyen, szinte a természet törvénye folytán esünk bele, úgyhogy bármilyen körültekintéssel őrködünk is, teljességgel nem tudjuk elkerülni őket. Az egyik tanítvány, akit Jézus szeretett, teljes határozottsággal jelentette ki: „Ha azt állítjuk, hogy nincs bűnünk, önmagunkat csaljuk meg... és az Ő tanítása nincs bennünk” (1Jn 1,8. 10).

Aki tehát fel akar jutni a tökéletesség ormára, annak nem sokat használ, ha eljutott is a bűnbánat végcéljához, vagyis hogy minden tiltott dologtól megtartóztatja magát: ha ugyanakkor nem igyekszik fáradhatatlanul előbbre jutni azokban az erényekben is, amelyekkel eljuthat az elégtétel nyilvánvaló jeleihez. Mert nem elég az, ha valaki tartózkodik a legrútabb bűnöktől, melyek utálatosak az Úr előtt: ha szíve tisztaságával és az apostoli szeretet tökéletességével el nem sajátítja az erények jó illatát is, mely gyönyörködteti az Urat.

Eddig tartott Pinufius apát előadása az elégtétel ismertetőjeléről és a bűnbánat végcéljáról. Aggódó szeretettel kö-

nyörgött nekünk, hogy maradjunk ott az ő kolostorában: de minket vonzott a scythisi sivatag híre, ezért nem tudott visszatartani, s végül is elengedett bennünket.

XXI. KÖNYV
THEONAS APÁT ELSŐ TANÍTÁSA
A BÖJT ELHAGYÁSÁRÓL
A HÚSVÉT UTÁNI SZENT IDŐBEN

1. Theonas apát megtérése

Most elkezdem fejtegetni a nagy férfiú, Theonas apát tanítását. Előbb azonban szükségesnek tartom néhány szóval érinteni, hogyan kezdődött a megtérése. Ez mind érdemét, mind (Istentől nyert) kegyelmét sokkal világosabban feltárja majd az olvasó előtt.

Theonas szülei buzgóságából és parancsára már kora ifjúságában magára vette a házasság kötelékét. Szülei ugyanis vallásos buzgalmukban nagyon vigyáztak a tisztaságára, mert attól féltek, hogy ez az ingatag életkor őt is bukással fenyegeti. Azt gondolták tehát, hogy az ifjúkor ösztöneit jó lesz megfékezniük a házasság megengedett orvosságával.

Midőn tehát Theonas mintegy öt esztendeje élt már a feleségével, egy alkalommal elment János apáthoz, akit akkor életszentségének érdemeiért a diakónia élére választottak.⁵⁴ Erre a méltóságra ugyanis nem hághat fel akárki, saját tetszése vagy becsvágya szerint, hanem csak az, akit az összes idősebb testvérek korának kiváltsága és hite, valamint erényeinek tanúsága alapján mindenkinél kiválóbbnak és méltóbbnak ítélnék.

Szóval az említett ifjú buzgó jámborságában ehhez a szent életű Jánoshoz indult. Áldozati ajándékokat vitt, más birtokosokkal együtt, akik az említett aggastyánnak versengve ajánlották fel vagyonukból terményeik tizedét vagy zsengejét. Mikor az aggastyán látta, hogy mennyi ajándékkal özönlenek hozzá, szerette volna valamivel viszonzni odaadásukat. Ezért az Apostol példájára lelki táplálékot akart vetni azokba, akiktől testi adományokat aratott. Ilyen szavakkal buzdította tehát őket:

2. János apát buzdítása Theonashoz és társaihoz

Kedves fiaim! Örülök, hogy jámborságtok ilyen sok ajánlásban nyilatkozik meg, és hálásan fogadom áhítatos felajánlásokat, melynek szétesztását rám bízták. Hiszen zsengeteket és tizedeteket hívő lélekkel úgy hozzátok a rászorulóknak javára, mintha az Úrnak mutatnátok be jóillatú áldozatot. Szent meggyőződésetek ugyanis, hogy amikor ezt felajánljátok, az Úr még bőségesebb áldással árasztja el terméstekeket és minden vagyontokat, melyből ezt Neki ajánlottátok, bízván az Ő szavaiban, melyek szerint már itt e földön minden jóval és bőséggel halmoz el benneteket: „Tiszteld meg az Urat *jógos* fáradozásod gyümölcséből, és adj Neki *igazságod* terméséből, hogy csúreid megteljenek a gabona bőségével, és sajtóid túláradjanak a musttól” (Péld 3,9–10).

Tudjátok meg tehát, hogy midőn ilyen hűségesen kimutatjátok áldozatkészségteket, ezzel beteljesítitek a régi törvény igazságát. Azok, akik annak idején alattvalói voltak ennek a törvénynek, de megszegették azt, szükségképpen bünt követtek el. Ám ha teljesítették is, ezzel sem juthattak fel a tökéletesség csúcsára (ti. magának a törvénynek a teljesítésével; hanem csak a kegyelem révén, melyet Krisztus érdemeire való tekintettel az Oszövetség szentjei is elnyertek).

3. A tized és a zsenge felajánlása

Az Úr parancsára a tizedet a leviták számára, az áldozatokat és a zsenget pedig a papságnak szentelték. A zsenge nek az volt a mértéke, hogy a termés vagy az állatok ötvened része illette meg a templomot és a papságot. A lanyhábbak azonban hűtlenül csökkentették ezt a mennyiséget, viszont a buzgóbbak növelték. Az előbbieket csak a hatvanad, az utóbbiak pedig negyvened részét adták le terményeiknek.

A törvényt nem az igazakért hozták (1Tim 1,9). Ezek azzal bizonyítják, hogy nincsenek alávetve a törvénynek, hogy a törvényt nemcsak teljesítik, hanem felülmúlni is igyekeznek, és áldozatkészségük nagyobb, mint amennyit a törvény pa-

rancsol: mivel megtetézük, ami elő van írva, és önként megszerzik, amivel tartoznak.

4. Ábrahám, Dávid és a többi szent mind többet tett, mint amennyit a törvény előírt

Így olvassuk például Ábrahámról, hogy többet tett, mint amennyit a későbbi törvény előírt. Midőn legyőzte a négy királyt, a szodomai zsákmány mint győztest méltán illette volna. Maga Szodoma királya is, akinek a zsákmányt visszaszerelte, alázatosan felajánlotta neki: ő azonban hozzá sem akart nyúlni. Isten nevét híván tanúságul így kiáltott fel: „Kezemet emelem az Úrhoz, a fölséges Istenhez, Akié az ég és a föld, hogy még egy szál fonalat vagy sarukötőt sem veszek el mindabból, ami a tiéd” (Gen 14,22–23).

Ugyanígy Dávidról is tudjuk, hogy többet tett a törvény előírásánál. Mert Mózes azt parancsolta, hogy az ellenségen bosszút kell állni.⁵⁵ Ő azonban nemcsak ezt nem tette, hanem szeretettel vette körül üldözőit, bensőségesen könyörgött értük az Úrhoz, s ha megölték őket, keservesen megsiratta és megbosszulta halálukat (vö. 1Kir 24; 2Kir 1).

Hasonlóképpen Illésről és Jeremiásról is bizonyíthatjuk, hogy nem voltak alárendelve a törvénynek: mert szabadon, minden megrovás nélkül köthettek volna házasságot, mégis szüzek akartak maradni. Éppígy Elizeusról és a többi, hasonló gondolkodású férfiúról is azt olvassuk, hogy többet tettek a mózesi törvénynél. Róluk mondja az Apostol: „Juhbőrben és kecskebőrben bujdosnak, nélkülözve, üldöztetve, zaklatva. A világ nem volt méltó rájuk. Ezért sivatagban, hegyek közt, barlangokban és a föld üregeiben bolyongtak” (Zsid 11,37–38).

Vagy mit mondjunk a Rekáb-nemzetségből származó Jonadáb fiairól? Azt olvassuk, hogy Jeremiás próféta az Úr parancsára kínálta őket borral, mégis így feleltek neki: „Nem iszunk bort, mert Jonadáb, Rekáb fia, a mi atyánk, meghagyta és megparancsolta nekünk: Sohase igyatok bort, sem ti, sem fiaitok, házat ne építsetek, ne vessetek, szőlőt ne ültessetek és ne birtokoljatok, hanem sátrokban lakjatok teljes életetekben”

(Jer 35,6–7). Ezzel érdemelték ki, hogy ugyanattól a prófétától ezt hallhatták: „Ezt mondja a seregek Úra, Izrael Istene: Sohasse legyen híjával Rekáb fiának, Jonadábnak törzse olyan férfiónak, ki szíнем előtt álljon minden időben!” (Uo. 19.).

Mindezek tehát nem elégedtek meg azzal, hogy birtokaik tizedét ajánlják fel, hanem a földi javakat megvetve inkább saját magukat és lelküket hozták áldozatul az Úrnak, melyért semmit sem adhat cserébe az ember, mint az Úr mondja az Evangéliumban: „Mit is adhatna az ember cserébe lelkéért?” (Mt 16,26).

5. Akik az evangéliumi kegyelem idejében élnek, azoknak többet kell tenniük, mint amennyit a törvény parancsol

Tőlünk tehát már nem a régi törvény teljesítését kívánja az Úr. Hisz naponként fülünkbe hangzik az evangélium szava: „Ha tökéletes akarsz lenni, menj, add el, amid van és árát oszd szét a szegények közt; így kincsed lesz a mennyben. Aztán jöjj, kövess engem!” (Mt 19,21) Tudnunk kell tehát, hogy ha mi is csak tizedet ajánlunk fel javainkból az Úrnak, ezzel továbbra is mintegy a törvény terhe alatt nyögünk, és még nem jutottunk el arra az evangéliumi magaslatra, mely a neki szolgálókat nem csupán a jelen élet javaival, hanem az eljövendő jutalommal is megajándékozza.

Azoknak ugyanis, akik csak az ószövetségi törvényt tartották meg, az Úr nem a mennyek országának jutalmát, hanem csak e földi élet vigasztalását ígérte: „Aki e szerint cselekszik, élni fog általuk” (Lev 18,5). Tanítványainak és apostolainak azonban ezt mondotta az Úr: „Boldogok a lélekben szegények, mert övék a mennyek országa” (Mt 5,3). És másutt: „Mindaz, aki elhagyja értem otthonát, testvéreit, nővéreit, atyját, anyját, feleségét, gyermekeit vagy földjeit, százanyit kap, és örökségül kapja az örök életet” (uo. 19,19).

És méltán. Mert ha csak attól tartózkodunk, ami tilos, ez nem annyira dicséretre méltó, mint ha a megengedettről is lemondunk, főként, ha Az iránti tiszteletből tesszük ezt, Aki gyengességünk miatt adta használatunkra. Ha tehát valaki

hűségesen megadja a tizedet terméséből, s ezzel az Úr régi parancsainak szolgál, de mégsem emelkedhetik fel az evangélium magaslatára: akkor nyilvánvalóan láthatjátok, milyen messze esnek ettől azok, akik még ennyit sem tesznek!

Hogyan is lehetnének részesei az evangéliumi kegyelemnek azok, akik még a Törvény könnyebb parancsait is vonakodnak tökéletesen teljesíteni? Hogy mennyire könnyűek voltak ezek, azt a Törvényhozó szavai is hangsúlyozták: egyenesen átokkal fenyegeti azokat, akik nem teljesítik őket. Azt mondja ugyanis: „Átkozott, ki nem marad e törvény szavai mellett, s nem teljesíti őket cselekedettel!” (Deut 27,26). Most viszont (az Újszövetségben) ez jelzi a parancsok kiválóságát és magasztosságát: „Aki föl tudja fogni, fogja föl!” (Mt 19,12). Amott az mutatja a parancsok jelentéktelenségét, hogy a Törvényhozó erőszakkal kényszerít megtartásukra: „Bizonyosságul hívom fel ma az eget és a földet, hogy hamarosan elvesztek a földről!” (Deut 4,26). Itt viszont az jelzi a magasztos parancsok fönségét, hogy az Úr nem annyira parancsolja őket, mint inkább buzdít rájuk: „Ha tökéletes akarsz lenni”, menj, tedd ezt vagy azt (Mt 19,21). Ott Mózes még a vonakodókra is olyan terhet rótt, mely alól senki sem vonhatta ki magát; itt Szent Pál még a készségeseket és a tökéletességre iparkodókat is csak tanáccsal segíti.

Nem is lehetett általánosan értelmezni, vagy – hogy úgy mondjam – mindenkitől szabály gyanánt megkövetelni azt, amit csodálatos fönségénél fogva nem érhet el mindenki különbség nélkül. Az Úr inkább tanács formájában hív mindenkit a kegyelemre, hogy az erőseket is megérdemelten koronázhassa az erények tökéletessége, viszont a gyöngék, akik még nem érhettek el Krisztus nagykorúságának mértékére – bár a kiválóak ragyogása, mint a csillagok fénye, elfödi és homályba burkolja is őket, de a törvény sötét átkaitól már messze esnek: – az ilyenek ne legyenek kiszolgáltatva a földi bajok csapásainak, de örök büntetés se sújtsa őket.

Krisztus tehát senkit sem kényszerít az erények magas ormára a parancs kényszerűségével, hanem a szabad akarat hatalmával hív, a tanács gyógyító erejével vonz, s a tökéletesség

vágyával gyújt. Ahol ugyanis parancs van, ott nehézség is akad. Ahol nehézség van, ott hanyagság is fordul elő. Ahol pedig hanyagság lép föl, ott bűn is születik, következésképpen bűnhődést is érdemel. Ha valaki csak azt teljesíti, amire a kiszabott törvény szigorúsága kényszeríti, az inkább csak a büntetés elől igyekszik menekülni, melyet az kilátásba helyez, és nem szerez érdemet vagy jutalmat.

6. Az evangélium kegyelme nemcsak a tökéleteseknek szerzi meg a mennyek országát, hanem a gyöngéket is szeretettel gyámolítja

Az evangélium szavai nemcsak az erőseket emelik fel a magasba és a tökéletességre, hanem a gyöngéket sem engedik a mélybe süllyedni. A tökéleteseknek megadja a teljes boldogságot, a gyarlóságnak viszont bocsánatot oszt.

A Törvény azokat, akik parancsait teljesítették, mintegy a kétféle cselekedetért járó érdem (vagyis a jutalom és büntetés) közé állította: azaz elválasztotta mind a megszegéséért járó kárhozattól, mind a tökéleteseknek kijáró dicsőségtől. S most nézzétek és hasonlítsátok össze ezt a jelen állapottal: milyen méltatlan és nyomorúságos helyzet volt ez! Hiszen most már azt is szerencsétlennek tartjuk, aki csak arra törekszik és azért fárad, hogy bűnösnek ne tartsák a becsületes emberek, nem pedig arra, hogy maga is gazdag, tiszteletre méltó és dicsőséges legyen!

7. Tőlünk függ, hogy az evangélium kegyelmében vagy a Törvénytől való rettegésben akarunk-e élni

Ezért ma tőlünk függ, hogy az evangélium kegyelmében vagy a Törvénytől való rettegésben akarunk-e élni.

Ki-ki ugyanis szükségképpen cselekedeteinek értéke szerint áll ide vagy oda. Mert vagy többet tesz a törvéynél, s akkor befogadja Krisztus kegyelme, vagy kevesebbet tesz, s ezzel mintegy tartozik a törvénynek. Ez fogva is tartja, mint alattvalóját.

Akit ugyanis még a Törvény előírásai köteleznek, az nem érhet el az evangélium tökéletességére, még ha hivatkozva azzal dicsekszik is, hogy keresztény, és az Úr kegyelme föl-szabadította. Mert nemcsak azt kell a Törvény alattvalójának tartanunk, aki vonakodik megtenni, amit a törvény parancsol, hanem azt is, aki megelégszik azzal, hogy csak azt teszi, amit a Törvény előír, és nem termi a Krisztus meghívásához és kegyelméhez méltó gyümölcsöket. Ő ugyanis nem azt mondja: „Tizedeidet és zsengeidet ajánld fel az Úrnak, a te Istenednek” (Ex 22,29), hanem: „Menj, add el, amid van, és árát oszd szét a szegények közt. Így kincsed lesz a mennyben. Aztán jöjj, kövess engem!” (Mt 19,21). Ez a tökéletesség oly magasztos, hogy annak a tanítványnak, aki kérte, hogy eltemethesse atyját, még egy rövid órácskát sem engedélyezett: mert az emberszeretet kötelessége nem előzi meg az Isten iránti szeretet erényét (vö. uo. 8,23–22).

8. Theonas arra buzdítja feleségét, hogy ő is mondjon le a világról

Mikor a szent életű Theonas ezt hallotta, olthatatlan vágy lobbant fel benne az evangéliumi tökéletesség után. Termékeny szívvel, mint valami mély, porhanyóvá tett barázdába fogadta be az ige magvát. Különösen az tette alázatossá és bűnbánóvá, hogy az öreg szavai szerint nemcsak hogy az evangéliumi tökéletességet nem érte el, hanem még a Törvény parancsait is alig teljesítette. Alázatosan bevallotta önmagának, hogy bár terményeiből minden évben be szokta szolgáltatni a tizedet a diakónia számára, arról még csak nem is hallott, hogy a termés zsengejét is fel lehetne ajánlani. De ha ezt is ugyanúgy megtette volna, az aggastyán véleménye szerint még akkor is távol állana az evangéliumi tökéletességtől.

Szomorúan tért tehát haza, mert elöntötte a bánat, amely „üdvösségre vezető megtérést hoz, s melyet senki sem bán meg” (2Kor 7,10). A maga szándéka és elhatározása felől nem volt már kétségben, de most lelke minden gondjával és

aggodalmával felesége üdvössége felé fordult. Ezért őt is hasonlóképpen buzdította arra a vágyra, mely őt már tüzelte, hogy mindketten életszentségben és tisztaságban szolgáljanak az Istennek. Éjjel-nappal könnyek közt intette, hogy nem szabad halogatnia a tisztább életre való megtérést: mert hiába bízunk fiatal életünkben, ez még nem ment meg a hirtelen haláltól. Hiszen már csecsemőket, gyermekeket, ifjakat is éppúgy elragadott, mint öregeket.

9. Mikor felesége nem egyezik bele, ő maga kolostorba vonul

Hiába volt azonban minden állhatatos könyörgése: felesége nem egyezett bele. Azt mondta, hogy ő ilyen fiatal korában nem mondhat le férje vigasztalásáról. Ha elhagyná őt, emiatt ő valami bűnbe esnék, ez is inkább a férje rovására volna írandó, mert ő tépte el a házastársi köteléket.

Férje erre azzal válaszolt, hogy rámutatott az emberi természet gyengeségére: annyira gyarló és állhatatlan az, hogy veszedelmes dolog sokáig testi vágyak és cselekedetek közt hagyni. Hozzátette azt is, hogy senki sem rabolhatja meg önmagát attól a jótól, amelyet megismert, és nagyobb bűn az, ha valaki a megismert jót megveti, mint ha az ismeretlent nem szereti. Ő különben sem kerülhetné el már a bűnt, ha egyszer ilyen magasztos égi ajándékra lelt, s annak szennyes földi dolgokat elébe helyezne.

Bizonyos, hogy a tökéletesség magasztos hivatása minden életkornak és nemnek szól. Az Egyház minden egyes tagja hivatott arra, hogy felhágjon e magasztos érdemek ormára. Hiszen az Apostol is azt mondja: „Úgy fussatok, hogy elnyerjétek!” (1Kor 9,24). A lassúak és lomhák késlekedése miatt a készségeseknek és serényeknek nem kell megállniuk: hiszen helyesebb, ha a lomhák ösztönzik az élen futókat, mint ha a hátul kullogók tartóztatják a sietőket.

Egyébként ő már elhatározta, hogy lemond a földiekről és meghal a világ számára, hogy Istennek élhessen. Ha ezt a boldogságot nem érheti el úgy, hogy feleségével együtt lép-

jen be Krisztus közösségébe, akkor is inkább akar üdvözülni egyetlen tagjának elvesztésével, s mintegy sántán menni be a mennyek országába, mintsem egész testével elkárhozzék.

Hozzáfűzte még azt is, hogy ha Mózes a zsidók kemény-szívűsége miatt megengedte, hogy elbocsássák feleségüket, akkor Krisztus mért ne engedte volna meg ugyanezt a tisztaság vágyából? A Törvény, sőt maga az Úr is megparancsolta, hogy a legnagyobb tisztelettel legyünk atyánk, anyánk, gyermekeink iránt. Mikor azonban arról beszél, hogy az Ő nevéért és a tökéletesség vágyából ezeket nem csupán megvetni, hanem egyenesen gyűlölni kell, akkor a feleséget is említi közöttük. Azt mondja ugyanis: „S mindaz, ki elhagyja értem ott-honát, testvéreit, nővéreit, atyját, anyját, feleségét, gyermekeit vagy földjét, százannyit kap, és örökségül kapja az örök életet” (Mt 19,29).

Krisztus tehát annyira nem tűri, hogy az Általa hirdetett tökéletességhez bármit is hasonlítsunk, hogy még azt a bensőséges kapcsolatot is eltörli, mely atyánkhoz és anyánkhoz fűz. Pedig az Apostol szerint is ez az első parancs, melyhez nagy ígéret fűződik: „Tiszteld atyádat és anyádat; ez az első, ígérettel kapcsolatos parancs: hogy ti. boldog és hosszú életű légy a földön” (Ef 6,2–3). Mégis megparancsolja, hogy Iránta való szeretetből ezt is vessük meg. Nyilvánvaló tehát, hogy amiként az evangélium szavai elítélik azokat, akik házasságtörés bűne nélkül bontják fel a házastársi köteléket, éppúgy százannyi jutalmat ígér azoknak, akik Krisztus iránti szeretetből és a tisztaság vágyából vetik el a test igáját.

– Ha tehát lehetséges – mondotta Theonas a feleségének –, hogy hallgatsz a józan észre, és beleegyezel abba, amit én óhajtok, hogy ti. az Úrnak szolgálva mindketten elkerüljük a pokol tüzét: én éppen nem vetem meg a házastársi szeretetet, sőt, még nagyobb szeretettel fogom érezni azt. Mert segítőtársamat látom és tisztelem majd benned, akit az Úr ítélete szánt mellém, s nem vonakodom attól, hogy elszakíthatatlan szeretet-köteléssel ragaszkodjam hozzád Krisztusban. Nem választom el magamat attól, amit az Úr már a teremtés törvényével összekötött velem: csak te is olyan légy, amilyenek a Teremtő akar.

– Ha azonban nem akarsz segítőtársam lenni, hanem inkább ártani akarsz nekem, s nem engem, hanem inkább el-lenségemet akarod támogatni; ha azt hiszed, hogy csak arra való a házasság szentsége, hogy ne csak magadat foszd meg az üdvösségtől, hanem még engem is visszatarts attól, hogy az Üdvözítő tanítványa legyek: akkor bátran ahhoz a kijelentéshez fogom tartani magam, mely János apát, sőt egyenesen Krisztus szájából származott, – de engem a lélek javától semmiféle testi vonzalom el nem szakíthat! Azt mondja ugyanis az Úr: „Aki hozzám jön, és nem gyűlöli atyját és anyját, feleségét és gyermekeit, testvéreit és nővéreit, sőt önmagát is, nem lehet az én tanítványom” (Lk 14,26).

Mikor ezek és hasonló szavak sem tudták megváltoztatni az asszony szándékát, hanem makacsul kitartott önfejűségében, a szent életű Theonas így szól hozzá:

– Ha én nem tudlak megmenteni téged a haláltól, akkor te sem fogsz elválasztani engem Krisztustól! Biztonságosabb ugyanis, hogy ha embertől, mint ha Istentől válok el.

Isten kegyelmének ösztönzésére tüstént végre is hajtotta elhatározását, s egy pillanatig sem tűrte, hogy leohadjon égő vágyának heve. Azonnal lemondott minden földi vagyónáról, és kolostorba ment. Itt rövid idő alatt oly nagy életszentséggel és alázatossággal tündökölt, hogy mikor a boldog emlékezetű János e földi életből az Úrhoz költözött, és Illés, aki elődjénél nem kevésbé szent férfiú volt, szintén eltávozott az élők sorából: harmadiknak az összes aggastyánok szavazata Theonast választotta meg a diakónia vezetésére.

10. Ennek a példának nem az a célja, hogy a házastársak elszakadását tanácsolja

Senki se higgye azonban, hogy mindezt azért mondtam el, mintha a házastársakat válásra akarnám buzdítani. Ellenkezőleg: én a házasságot a legkevésbé sem ítélem el, sőt az Apostol véleménye után magam is hangoztatom: „A házasságot mindenki tartsa tiszteletben, a házaselet pedig legyen szeplőtelen” (Zsid 13,4). Céлом csak az volt, hogy az olvasó

előtt híven feltárjam e kiváló férfiú megtérését, mellyel Istennek szentelte magát.

Az olvasót elsősorban arra kérem szeretettel, hogy akár tetszik neki, amit elmondtam, akár nem, a szerzőjét úgy dicsérje vagy szidalmazza, hogy ugyanakkor legyen meggyőződve: a rosszindulatú beállítás távol volt tőlem. Én ebben a kérdésben nem a magam véleményét adtam elő, hanem egyszerűen csak elbeszéltem, hogyan történt az eset. Méltányos tehát, hogy amiként nem tartok igényt azok dicséretére, akik a történeteket helyeslik, éppúgy azok se gáncsoljanak, akik helytelenítik.

Bárhogyan is ítéljen tehát valaki, mint mondtam, erről a kérdésről: arra figyelmeztetem, hogy jól gondolja meg, hogyan dönt. Ne tartsa a maga véleményét helyesebbnek vagy szentebbnek, mint amilyen Isten ítélete volt. Hiszen Ő apostoli erények jeleivel ruházta fel Theonast, nem is szólva oly kiváló atyák véleményéről, akik tettét nemcsak hogy nem helytelenítették, hanem nyilván annyira magasztalták, hogy a legkiválóbb, legszentebb férfiaknál is előbbre tartották, mikor a diakónia élére választották. És én azt hiszem, hogy amikor ilyen lelki emberek Isten sugallatára döntenek, az ő ítéletük nem lehet téves. Különbösen is, mint fentebb már említettem: ezt a döntést bámulatra méltó csodajelek is megerősítették.⁵⁶

11. Kérdés: Egyiptomban miért nem böjtölnek, s miért nem imádkoznak térden állva a szent ötven nap alatt?

De ideje már, hogy elkezdjem az ígért kérdés tárgyalását.

Theonas apát éppen a szent ötven nap⁵⁷ alatt látogatott meg bennünket cellánkban. Mikor véget ért az esti imádság, leültünk egy kicsit a földre, és buzgón kérdezősködtünk, miért vigyáznak náluk oly óvatosan, hogy az egész ötven nap alatt senki se hajtson térdet imádság közben, és ne böjtöljön kilenc óráig. Annál is inkább tudakozódtunk ez után, mivel Szíria kolostoraiban nem tapasztaltuk, hogy ilyen gondosan megtartották volna ezt a szabályt.

12. Válasz: Mi jó, mi rossz, és mi közömbös?

Erre Theonas apát ilyenformán kezdett beszélni:

– Még ha nem értjük is, akkor is illik követni atyáink tekintélyét és őseink szokásait, ha azokat évek hosszú során át napjainkig megőrizték, s állhatatosan és tisztelettel úgy kell megtartanunk őket, ahogy őseinktől ránk maradtak.

Minthogy azonban ti ennek a szokásnak az okát és értelmét szeretnétek megismerni, hallgassátok meg röviden, amit őseink hagyományai alapján erről a szabályról tudok.

Mielőtt a Szentírás tekintélyére hivatkoznék, ha úgy tetszik, szóljunk valamit magának a böjtnek a természetéről és mivoltáról: hogy előadásomat később a Szentírás tekintélye csak megerősítse.

Az isteni Bölcsesség a Prédikátor által kijelentette, hogy mindennek megvan a maga ideje, legyen az kedvező, vagy olyan valami, amit kedvezőtlennek és szerencsétlennek tartunk. Azt mondja ugyanis: „Mindennek megvan a maga órája, és minden dolognak az ég alatt megvan a maga ideje. Ideje van a születésnek és ideje a halálnak; ideje az ültetésnek és ideje az ültetett kiirtásának. Ideje van az ölésnek és ideje a gyógyításnak: ideje a lebontásnak, és ideje az építésnek. Ideje van a sírásnak, és ideje a nevetésnek; ideje a gyásznak és ideje a táncnak. Ideje van a kő elhányásának és ideje a kő összedésének; ideje az ölelkezésnek, és ideje az ölelkezéstől való tartózkodásnak. Ideje van a keresésnek, és ideje a veszítésnek; ideje a megőrzésnek, és ideje az elvetésnek. Ideje van az eltépésnek, és ideje a megvarrásnak; ideje a hallgatásnak és ideje a szólásnak. Ideje van a szeretésnek, és ideje a gyűlölésnek; ideje a háborúnak, és ideje a békének”. Később pedig még hozzáteszi: „Mivel megvan az ideje minden dolognak és minden cselekedetnek” (Préd 3,1–8; 17).

Kijelentette tehát, hogy ezek közül semmi sem örökké tartó jó, csak ha kellő időben és helyesen visszük véghez: úgyhogy az, amit most a kellő időben teszünk és ami helyes, ugyanaz alkalmatlan, helytelen időben hiábavaló, vagy egyenesen ártalmas lesz. Kivétel természetesen az, ami önmagá-

ban véve és eleve jó vagy rossz, és sohasem fordítható az ellenkezőjére: amilyen például az igazságosság, okosság, mértékletesség, erősség és a többi erény, vagy pedig, ellenkezőleg, a bűn, melynek fogalma szintén nem fordítható az ellenkezőjére.

Ha azonban valami néha mindkettőnek feltűnhetik, vagyis: a cselekvő minéműsége szerint lehet jó vagy rossz: az ilyen dolgot nem feltétlenül, vagyis természeténél fogva, hanem csak a cselekvő személy lelki állapota vagy a cselekvés időpontja szerint tartjuk néha hasznosnak, máskor meg károsnak.

13. Milyen természetű jó a böjt?

Most tehát azt kell vizsgálnunk, hogyan döntsünk a böjtről: vajon éppen olyan jó-e, mint amilyennek az igazságosságot, okosságot, erősséget vagy mértékletességet mondtuk, amelyek nem fordíthatók az ellenkezőjükre; vagy pedig közömbös valami-e, amit megtenni néha hasznos, máskor meg elhagyható anélkül, hogy ez kifogásolható volna, s amit megtenni gáncsolható, máskor meg éppen mellőzni dicséretre méltó.

Mert ha a böjtöt is úgy fogjuk fel, mint az erényeket, vagyis hogy az eledeltől való tartózkodás eleve jó: akkor az evés is rossz és bűnös. Ami ugyanis az ilyen jóval ellenkezik, azt kétségkívül eleve rossznak kell tartanunk.

A Szentírás tekintélye alapján azonban ezt nem állíthatjuk. Mert ha azzal a tudattal és szándékkal böjtölünk, hogy meggyőződésünk szerint az evéssel bűnt követnénk el, akkor önmegtartóztatásunknak nemcsak hogy semmi érdeme nem volna, hanem az Apostol szerint még igen nagy bűnt, sőt valószínű szentségtörést is követnénk el: mert tartózkodunk azoktól az eledelektől, „melyeket Isten azért teremtett, hogy a hívők, akik fölismerték az igazságot, hálaadással fogyasztásák. Hiszen Isten minden teremtménye jó, és semmi sem megvetendő, amit hálaadással veszünk magunkhoz” (1Tim 4,3-4). Mert „magában véve semmi sem tisztátalan, csak an-

nak tisztátalan, aki tisztátalannak tartja" (Róm 14,14). Sehol sem olvashatunk arról, hogy valaki pusztán az evés miatt kárhozatot érdemelt volna, hacsak nem járult hozzá vagy nem követte azt más körülmény, ami miatt ezt érdemelte.

14. A böjt nem önmagában véve jó

Hogy tehát a böjt önmagában közömbös valami, az leginkább abból nyilvánvaló, hogy egyrészt megigazulttá teszi (vagy arra előkészíti) azt, aki megtartja, másrészt nem okozza kárhozatát annak, aki megszegi. Legfeljebb a parancs megszegése miatt bűnhődik az illető, de nem az evés miatt.

Ami azonban önmagában véve jó, anélkül egy pillanatra sem lehet el senki: mert ha valaki elhanyagolja vagy felhagy vele, akkor szükségképpen rosszat tesz. Éppígy ami önmagában véve rossz, az sem szűnik meg soha rossznak lenni: mert ami mindig ártalmas, elkövetésével sohasem lehet ártalmatlanná, és sohasem változhatik dicséretre méltóvá.

Viszont nyilvánvaló, hogy közömbös az, aminek meghatározott körülménye és időpontja van. Ha ezt megtesszük, megszentel bennünket, de ha elhagyjuk, nem szennyez be. Ilyen például a házasság, a földművelés, a gazdagság, a pusztaság magánya, a szent könyvek olvasása s a róluk való elmélkedés, valamint maga a böjt is, amiből kiindultunk. Ezeket Isten és a Szentírás tekintélye nem úgy parancsolta meg, hogy szüntelenül megtartsuk és állandóan teljesítsük őket, és bűnt követnénk el, ha csak egy kis időre is mellőznénk. Nem. Mert amit Isten feltétlenül parancsol, annak a megszegése halált von maga után; amit azonban inkább csak tanácsol, mint parancsol, annak a teljesítése használ, de mellőzése sem jár büntetéssel.

Éppen ezért őseink úgy rendelkeztek, hogy a fentebbieket, vagy legalábbis közülük egyiket-másikat – a körülmények, hely, idő és mód szerint – körütekintéssel tegyük meg és óvatosan teljesítsük. Mert ha megfelelőképpen tesszük őket, az helyes és illő; ha azonban nem kellőképpen végezzük, akkor az nyilván helytelen és káros.

Így például, ha valakit meglátogat egy testvér, akiben Krisztust kell megvendégelnie és hálás szeretettel fogadnia, ő azonban ragaszkodni akar a böjt szigorúságához: nemde inkább a szeretetlenség bűnébe esik, mintsem hogy dicséretet és buzgó érdemet szerezne?

Vagy ha valakinek testi gyengesége és fogyatékosága azt követeli, hogy evéssel nyerje vissza erejét, de ő nem hajlandó enyhíteni önmegtartóztatása szigorúságán: az ilyen nem teste kegyetlen gyilkosának kell-e inkább tekintenünk, mint üdvössége ápolójának?

Éppígy ha ünnepnap van, amikor szabad kellőképpen táplálkozni, sőt kell is felhagyni az önmegtartóztatással; de valaki mégis változatlanul meg akarja tartani a szigorú böjtöt: az ilyen embert szükségképpen nem buzgónak, hanem inkább meggondolatlanak és esztelennek tartjuk.

De azok számára is veszedelmes a böjt, akik emberek dicséretét várják tőle, és sápadt arcuk hiú fitogtatásával akarják megszerezni az életszentség hírét. Ezekről mondja az evangélium, hogy ezzel el is nyerték jutalmukat (Mt 6,16). Mintegy az ő nevükben, előbb szemrehányást tesz Magának az Úr: „Miért böjtöltünk, ha Te meg nem láttad? Miért sanyargattuk lelkünket, ha Te nem vetted tudomásul?” Majd nyomban feltárja azokat az okokat, amelyek miatt nem érdemlik, hogy meghallgassa őket: „Íme, böjtötök napján is a saját hasznokat keressétek, és valamennyi adóstockat zaklatjátok. Íme, veszekedés és porlekedés közt azért böjtöltök, hogy gonoszul ökölrel verekedjétek. Ne úgy böjtöljétek, mint eddig, hogy a magasságban meghallgatást nyerjen kiáltástok. Vajon az-e a böjt, amelyben én kedvemet lelem: hogy mint a káka, lehajtja fejét, és szórruhát meg hamut terít maga alá? Vajon ezt nevezed-e böjtnek, s az Úr előtt kedves napnak?”

Végül megtanít arra, miképpen válik kedvessé Előtte a böjtölő önmegtartóztatása. Világosan leszögezi, hogy a böjt magában véve mit sem használ, ha nem jár olyan következményekkel, amelyeket felsorol: „Vajon nem inkább az-e a böjt, melyet én kedvelek: Oldozd meg az istentelenség köteleit, oldd meg az iga köteleit; bocsásd szabadon a megtör-

teket, törj össze minden igát. Törd meg az éhezőnek kenyere-
det, s a szűkölködőket és a bujdosókat vidd be házádba. Ha
mezítelent látsz, takard be, és ne vesd meg önnön testedet!
Akkor felvirrad majd, mint a hajnal, világosságod, és gyó-
gyulásod gyorsan bekövetkezik. Színed előtt halad majd
igazságosságod, és az Úr dicsősége gyűjt egybe téged. Akkor
majd könyörögsz, és az Úr meghallgat: kiáltasz, és Ő így
szól: Íme, itt vagyok" (Iz 53,3–9).

Láthatjátok tehát, hogy az Úr egyáltalán nem tekinti ön-
magában véve jónak a bűnt: mert önmagában nem, hanem
csak más cselekedetekkel együtt lesz jó és az Úr előtt kedves.
Sokszor meg más, járulékos okokból nemcsak hogy hiábava-
lónak, hanem egyenesen gyűlöletesnek tartja. Hiszen az Úr
mondja ezt is: „Ha bűntölnek, nem hallgatom meg könyörgé-
seiket" (Jer 14,12).

**15. Ami természeténél fogva jó, azt ne gyakoroljuk olyas-
miért, ami közömbös; viszont ami közömbös, azt minden-
kor fel kell karolnunk azért, ami önmagában véve jó**

Tehát nem a bűnt kedvéért kell gyakorolnunk az irgalmas-
ságot, türelmet és szeretetet; nem érte kell teljesítenünk azo-
kat a parancsokat, melyek az említett erényekre buzdítanak,
amelyek tudvalevőleg eleve jók: hanem a bűnt vállaljuk ér-
tük. Azon kell ugyanis fáradoznunk, hogy a bűntel megsze-
rezzük az erényeket, melyek igazi jók, és nem azért gyakorol-
juk ezeket az erényeket, hogy bűntöljünk.

Azért hasznos tehát a test sanyargatása, és azért kell alkal-
maznunk rá az étlenség orvosságát, hogy általa eljuthassunk
a szeretetre, amely változatlanul és kivétel nélkül, minden-
kor jó. A gyógyítás tudományát, az aranyművességet, vagy
bármilyen más tudományt, ami csak létezik a világon, szintén
nem azokért az eszközökért művelik, amelyekre azoknak
szükségük van, hanem inkább az eszközöket készítik a mes-
terség gyakorlására. Ezek amilyen hasznosak a hozzáértők
kezeiben, éppoly fölöslegesek azok számára, akik nem érte-
nek ahhoz a mesterséghez. Sok hasznót hajtanak azoknak,

akiket munkájuk végzésében segítenek; akik azonban nem tudják, mire valók, és megelégszenek azzal, hogy a kezükben vannak, azoknak egyáltalában semmit sem érnek: mert hasznukat csak abban látják, hogy megszerezzék őket, nem pedig abban, hogy dolgozhatnak velük.

Az tehát eleve a legjobb, amiért van minden, ami közömbös. Ami pedig önmagában véve jó, azt nem más valamiért, hanem a maga jóságáért tesszük.

16. Hogyan különböztethetjük meg más javaktól, ami önmagában jó?

Az ilyen jót a következőképpen különböztethetjük meg a többitől, amit közömbös dolognak nevezünk:

Vizsgáljuk meg, hogy önmagában jó-e, vagy más körülmény folytán. Önmagában szükséges-e, vagy más miatt? Változatlanul és mindenkor jó-e, s mindenkor megtartja-e ezt a tulajdonságát, úgyhogy sohasem fordítható az ellenkezőjére? Az is biztos jele, ha megfosztása vagy megszűnése szükségképpen nagy veszedelem. Hasonlóképpen, ha az, ami vele ellenkezik, szintén önmagában véve rossz, és soha nem is változhatik jóra.

Ezek a fogalmi jegyek azonban, amelyek meghatározzák azt, ami önmagában jó, a böjtre egyáltalában nem alkalmazhatók. Nem önmagában jó és szükséges, mivel az az üdvös célja, hogy megszerezze szívünk tisztaságát; letörje a test töviseit, s a lélek békében egyesülhessen Alkotójával. Nem is változatlanul és mindenkor jó, mert ha elhagyjuk is, többnyire nem ártunk vele, sőt a léleknek néha egyenesen veszedelmére van, ha túlzásba vesszük. Nem is rossz önmagában véve, ami az ellenkezőjének látszik, vagyis az étel természetszerűen kellemes élvezése: mert ezt nem lehet rossznak tartani, hacsak nem jár vele mértéktelenség, tobzódás vagy más hasonló bűn. Hiszen „nem az szennyezi be az embert, ami a szájába jut, hanem az szennyezi be, ami elhagyja a száját” (Mt 15,11).

Aki tehát az önmagában jót nem önmagáért, hanem más valamiért teszi, az ezt a jót kisebbíti, s nem gyakorolja tökéletesen vagy bűn nélkül. Mert mindent érte kell tennünk, őt magát viszont önmagáért kell keresnünk.

17. A böjt célja és haszna

Állandóan ezt a meghatározást tartsuk tehát szem előtt a böjt mibenlétéről, és lelkünk minden erejével törekedjünk rá, úgy azonban, hogy csak akkor tartsuk számunkra helyesnek, ha kellő időben, módon és mértékkel alkalmazzuk. Ne belé vessük tehát minden reménységünket, hanem úgy használjuk, hogy általa elérhessük szívünk tisztaságát, és az apostoli szeretetet.

Hogy a böjt nem önmagában véve jó, hanem csak közömbös valami, az már abból is nyilvánvaló, hogy nemcsak meghatározott idő van megszabva rá, amikor gyakorolnunk vagy abbahagynunk kell, hanem még a módja és mértéke is elő van írva.

Amit azonban parancs tekintélye ír elő mint jót, vagy tilt mint ártalmast, az sohasem függ így az időponttól: vagyis hogy néha éppen azt kell tenni, ami tilos, máskor meg azt kell elhagyni, amit a parancs előír. Az igazságosság, a türelem, a józanság, a szemérem, a szeretet erényének nincs előírva, hogy mikor s milyen mértékben gyakoroljuk; úgyszintén arra sincs időpont, mikor volna megengedett az igazságtalanság, türelmetlenség, harag, szemérmatlenség, irigység vagy kevélység.

18. A böjt nem mindenkor helyes

Miután mindezt előrebocsátottam a böjt mivoltáról, azt hiszem, a Szentírás tekintélyével is ajánlatos alátámasztani a mondottakat. Ez még világosabban bizonyítja, hogy nem kell, de nem is lehet örökösen böjtölni.

Az evangélium leírja, hogyan böjtöltek a farizeusok, Keresztelő Szent János tanítványaival együtt. Az apostolok

azonban, mint az Égi Vőlegény barátai és asztaltársai, még nem tartottak böjtöt. Keresztelő Szent János tanítványai azt hitték, hogy a böjttel elérik a megigazulás betetőzését: hiszen azt követték, aki bűnbánatot hirdetett, és életével oly kiváló példát adott mindenkinek, hogy nem csupán a sok különféle ételt utasította el, ami az ember használatára van, hanem még a közönséges kenyeret sem ismerte. Ezért panaszkodnak az Úrnak: „Hogy lehet az, hogy mi és a farizeusok gyakran böjtölünk, a te tanítványaid pedig nem böjtölnek?”

Az Úr válaszában világosan rámutatott arra, hogy nem mindenkor helyes és szükséges a böjt, mivel valamilyen ünnepe, vagy a szeretet kínálkozó alkalmá megengedi, hogy enyhítsünk a böjten: „Csak nem búsulhat a násznép, míg vele a vőlegény? Eljön a nap, amikor elviszik a vőlegényt; akkor majd böjtölnek” (Mt 9,14–15).

Igaz ugyan, hogy ezt feltámadása előtt mondotta, de tulajdonképpen a szent ötvennapra vonatkozik, amikor feltámadása után az Úr még negyven napig tanítványaival együtt evett, s az az öröm, hogy mindennap élvezhették jelenlétét, nem engedte, hogy böjtöljenek.

19. Kérdés: Miért hagyjuk el a böjtöt az egész ötven nap alatt?

GERMANUS: Miért enyhítjük tehát étkezéssel a böjt szigorúságát az egész ötven nap alatt? Hiszen Krisztus feltámadása után csak negyven napig időzött tanítványaival!

20. Válasz

THEONAS: Kérdéstek méltán megérdemli, hogy megismerjétek a teljes igazságot.

Üdvözítőnk mennybemenetele után, mely feltámadása után a negyvenedik napon ment végbe, az apostolok az Olajfák hegyéről, ahonnan az Úr szemük láttára visszatért Atyjához, az Apostolok Cselekedeteinek tanúsága szerint visszatértek Jeruzsálembe. Ugyanott olvashatjuk azt is, hogy tíz na-

ig várták a Szentlélek eljövetelét. Mikor ez az idő eltelt, az ötvenedik napon örvendezve fogadták Őt magukba. Nyilván azzal együtt telt ki ennek a szent időnek a száma.

Előképes értelemben már az Ószövetség is jelezte ezt. Itt is hét hét elteltével kellett felajánlani a papoknak az Úr előtt a zsengéből készült kenyeret. S valóban, ezt a kenyeret be is mutatta az Úrnak az apostolok igehirdetése. Azt olvassuk ugyanis róluk, hogy azon a napon beszéltek a néphez. Ez az igazi zsenge kenyér: mert az új tanból sarjadt; táplálékával 5000 embert elégitett ki, és a zsidókból az Úrnak szentelte az első keresztény közösséget.

Azért ezt a tíz napot ugyanolyan ünnepiesen és örömmel kell megülni, mint a többi negyvenet. E szent idő hagyománya az apostoli férfiak révén hozzánk is eljutott, s mi is ugyanúgy üljük meg. Térdet is azért nem hajtunk ezekben a napokban: mert a térdhajtás mintegy a bűnbánat és a gyász jele. Ezért szenteljük meg ezeket a napokat úgy, mint a vasárnapot, amikor őseink hagyománya szerint, a feltámadás tisztelére, sem böjtölni nem kell, sem térdet nem kell hajtani.

21. Kérdés: A böjt enyhítése nem árt-e a tisztaságnak?

GERMANUS: De ha ez a hosszú ünneplés szokatlan hízéssel csábítja a testet, nem fordulhat-e elő, hogy ha kiirtottuk is benne a bűnök melegágyát, mégis valami tövis hajt ki belőle? Vagy nem eshetik-e meg, hogy a lélek elnehezül a szokatlanul dús étkezéstől, és szolgálja, a test ellen mérsékli uralmának szigorúságát? Annál is inkább, mert bennünk például a fiatalabb kor hamar lázadásra ösztönözhetné leigázott tagjainkat, ha a megszokott ételeket bőségesebben, vagy éppen szokatlan ételeket szabadabban vehetünk magunkhoz.

22. Válasz: Ilyenkor is mértékleteseknek kell lennünk

THEONAS: Ha józanul lemérjük minden cselekedetünket, és szívünk tisztaságát nem mások véleménye, hanem mindig saját lelkiismeretünk szerint ítéljük meg: akkor bizonyos,

hogy nem összeegyeztethetetlen ez a kissé bővebb étkezés méltán szigorú életmódunkkal. Csak – mint mondtam – arra kell vigyáznunk, hogy kellő mértékkel és méltányosan mérjük ki mind a böjt enyhítését, mind az önmegtartóztatást, és mindkét téren részrehajlás nélkül büntessük a túlzást. Igaz bölcsességgel döntsük el, hogy nem nehezíti-e el a lelkünket az élvezetek terhe, vagy nem töri-e le a másik részt, vagyis a testünket a kelleténél szigorúbb önmegtagadás. S amelyikről észrevesszük, hogy túlságos szabadságot élvez vagy nehezebb terhet visel, azt nyomjuk el vagy könnyítsük.

Az Úr ugyanis nem kívánja tőlünk, hogy bármit is tegyünk az Ő szolgálatára vagy dicsőségére igazságos mérlegelés nélkül: hiszen „a dicsőség Királya az igazságosságot szereti” (Zsolt 98,4). Azért int bennünket a bölcs Salamon is, hogy ítéletünk egyik fél felé se legyen részrehajló: „Tiszteld meg az Urat *jogos* fáradozásod gyümölcséből, és adj Neki *igazságod* terméséből” (Péld 3,9. LXX?). Ezért lakik lelkiismeretünkben a részre nem hajló, igaz bíró, aki akkor sem téved, ha mindenki helytelenül ítél is lelkünk tisztaságáról.

Azért nagy óvatossággal, állandó gonddal s körültekintéssel igyekezzünk arra irányítani szívünk figyelmét, hogy bölcs mérlegelésünk tévesen ne ítéljen. Ne tüzeljen bennünket se a meggondolatlan önmegtartóztatás vágya, se a túlságos engedékenységek kívánsága el ne csábítson, s hamis mérleg ne mérjük erőink tartalékát. Tegyük az egyik serpenyőbe lelkünk tisztaságát, a másikba pedig testi erőinket, s igaz lelkiismeretünk ítéletével mérjük le őket: hogy egyik felé se legyünk részrehajlók helytelen vonzalmunkkal. Se a mértéktelen szigorúságra, se a túlságos engedékenységre na hajlítsuk szívesebben a méltányosság mérlegét. Ez tartson vissza bennünket a túlzástól mind az engedékenységekben, mind a szigorúságban: „Nem vétkeztél-e, ha helyesen hozod az áldozatot, de helytelenül osztod fel?” (Gen 4,7. LXX).

Mert ha meggondolatlanul, belső szerveinken erőszakot téve, a böjt áldozatát úgy csikarjuk ki magunkból, és azt hisszük, hogy helyesen áldoztunk az Úrnak: Ő, Aki „irgalmat és igazságot szeret” (Zsolt 32,5), elítéli ezt. Azt mondja

ugyanis: „Én, az Úr, az igazságot szeretem, és az égőáldozatban is gyűlölöm az igazságtalan szerzeményt” (Iz 61,8). Viszont ha valaki áldozatának, azaz tökéletességeinek és cselekedeteinek a javát teste ápolására és saját önző céljaira fordítja, s csak a többit, a legcsekélyebb részt nyújtja az Úrnak, az Isten szava azt is elítéli, mint hűtlen szolgát: „Átkozott, ki az Úr művét álnokul végzi!”

Joggal feddi tehát az Úr az olyan embert, aki ilyen igazságtalan mérlegeléssel önmagát csalja: „Bizony hiábavalók az emberek fiai! Csak hazudnak az emberek szülöttei a mérlegen, hogy csaljanak!” (Zsolt 61,10). Azért int bennünket az Apostol, hogy bölcs mérlegeléssel egyik oldalon se essünk túlzásba: „Legyen ésszerű a hódolatotok!” (Róm 12,1). Ugyanezt kívánja a Törvényhozó is, amikor megparancsolja: „Igaz mérleg, igaz súly, igaz véka, igaz meszely legyen köztetek” (Lev 19,36). Salamon ugyanígy vélekedik e kérdésben: „Nagy súly és kicsiny, meg kétféle mérték; mindkettő utálatos az Úr előtt. Aki ezekkel mér, rabságba jut cselekedeteiben” (Péld 20,10–11. LXX?).

De nemcsak az említett kérdésben, hanem egyébként is arra kell törekednünk, hogy szívünkben ne legyen hamis súly, és lelkiismeretünk csúreibe ne mérjünk kétféle mértékkel: vagyis míg magunkkal szemben enyhén és elnézően értelmezzük a szigorú szabályt, ugyanakkor másokat, akiknek Isten ígését hirdetjük, ne sanyargassunk szigorúbb előírásokkal és nehezebb teherrel, mint amilyent magunk is el tudunk viselni. Mert ha így járnánk el, mi más tennénk, mint hogy kétféle súllyal és mértékkel osztanánk s mérnénk az Úr parancsainak áruját, termését? Ha másképp mérünk magunknak, másként a testvéreinknek, méltán fedd bennünket az Úr, hogy hamis a mérlegünk, és kétféle mértéket használunk. Ezért mondja Salamon: „Utálja az Úr a kétféle súlyt, s a hamis mérleg nem jó az Ő színe előtt” (Péld 20,23).

Nyilván ugyanígy beleesünk a hamis súly és kétféle mérték bűnébe, ha egyes szigorú gyakorlatainkat, melyeket celláinkban külön szoktunk végezni, emberi dicséret vágyából a testvérek előtt is fitogtatjuk: mert az emberek szemében ön-

megtagadóbbaknak s szentebbeknek szeretnénk feltűnni, mint Isten előtt. Ezt a betegséget különösen kerüljük, sőt egyenesen utáljuk!

Közben azonban a felvetett kérdéstől kissé nagyon is el-
értünk: azért most térjünk vissza oda, ahonnét kiindultunk.

23. Az étkezés ideje és mértéke

Az említett szent napokat tehát úgy kell megülnünk, hogy az akkor engedélyezett enyhítés inkább hasznára legyen testünk és lelkünk ápolásában, mintsem ártson neki. Mert ennek az ünnepnek az öröme nem tompítja testünk töviseit, s kegyetlen ellenségünk sem lesz szelídebb e szent napok iránti tiszteletből.

Hogy tehát az ünnepek alatt a hagyományos ünneplést is megtartsuk, s az önmegtartóztatás üdvös mértékét se hágjuk át: elég lesz a következő enyhítés. Azt az ételt, amit a nap kilencedik óráján szoktunk magunkhoz venni, most az ünnepekre való tekintettel kissé korábban, vagyis hat órakeres vagyis magunkhoz, úgy azonban, hogy az ételek szokott mértéke vagy minősége ugyanaz maradjon. Az a célunk ezzel, hogy testünk tisztasága és lelkünk szeplőtelenisége, melyet a negyvennapos böjt alatt nagyobb buzgóságunkkal szereztünk, el ne vesszék az ötvennapos enyhítés idején, és így hiábavaló ne legyen, amit böjtünkkel elértünk, ha a meggondolatlan jóllakottság miatt csakhamar elveszítjük. Ellenségünk jól ismert ravaszsága olyankor egyébként is különösen ostromolja tisztaságunk erődítményét, ha észreveszi, hogy valamely ünnep megülése miatt kevesebb gondal őrizzük.

Azért igen éberen őrködjünk afelett, hogy lelkünk erejét sohase törje meg a hízogató kísértés, s – mint már említettem – a tisztaság érintetlenségét, melyet a nagyböjt folyamán folytonos fáradozással szereztünk, az ötven nap nyugalomával és gondtalanságával el ne veszítsük. Ezért ne változtassunk semmit az ételek minőségén vagy mértékén, s azoktól az ételektől, melyektől a tisztaság elérésére a böjt napjaiban megtartóztatuk magunkat, ugyanúgy tartózkodjunk e nagy ün-

nepeken is. Különben az ünnep vidámsága veszedelmes testi ösztönöket ébreszthetne bennünk, ezek harca pedig könnyen gyászba fordíthatná örömünket és kiragadhatna bennünket a lélek azon magasabb rendű ünnepéből, mely a romlatlanság örömétől ujjong. Akkor aztán a rövid ideig tartó, hiú testi vidámság után hosszú bűnbánattal és szomorúsággal sirathatnánk szívünk elvesztett tisztaságát.

Arra törekedjünk tehát, hogy ne hiába buzdítson bennünket a Próféta intő szava: „Üld meg, Júda, ünnepeidet, és váltsd be fogadalmaidat!” (Náhum 1,15). Mert ha állandó önmegtartóztatásunkon a közbeeső ünnep sem változtat, akkor állandó lelki ünnepet élvezünk, s miközben a szolgálai munkától tartózkodunk, „hónapról hónapra, szombatról szombatra” ünnepelünk (Iz 66,23).

24. Kérdés: Miért ülik meg különféleképpen a nagyböjtöt?

GERMANUS: Mi az oka annak, hogy a nagyböjt hat hétig tart, míg egyes vidékeken, ahol talán nagyobb gondot fordítanak az istentiszteletre, úgy látszik, még egy hetet hozzátesznek? Pedig egyik szám sem adja ki a negyven napot, ha levonjuk a vasárnapot és a szombatot.⁵⁸ Mert ezek a hetek csak 36 napot tesznek ki.

25. Válasz a feltett kérdésre: A negyvennapos böjt az egész évből felajánlott tizedet jelenti

THEONAS: Sokan vannak, akiknek jámbor egyszerűsége nem kutatja ezt a kérdést. De ti szorgosabban kutatjátok azt is, amit más talán kérdésre sem méltatna, és szeretnétek megismerni a teljes igazságot a mi életmódunk és misztériumunk felől. Azért ismerjétek meg ennek az okát is! Így még jobban látjátok majd, hogy elődeink semmit sem hagyományoztak ránk esztelenül.

A mózesi törvény egyetemes parancsként írta elő az egész népnek: „Tizedeidet és zsengeidet ajánld fel az Úrnak, a te Istenednek” (Ex 22,29). Ha tehát minden vagyónkból és ter-

mésünkből tizedet kell felajánlanunk, még inkább kell, hogy tizedet mutassunk be egész életmódunkból, minden emberi szokásunkból és cselekedetünkből. S valóban ez is történik a negyven nap számításánál.

Mert ha az összes napok számát, melyek egy évet tesznek ki, elosztjuk tízzel, 36 és fél napot kapunk. A hét hétben pedig, ha a vasárnapokat és szombatokat levonjuk, 35 nap marad a böjtre. De ha hozzávesszük azt a vigíliát, amelyen, bár szombat van, tovább böjtölünk mindaddig, amíg kakaskukorékoláskor meg nem virrad az Úr napja: ezzel nemcsak hogy kitelik a 36 nap, hanem a teljes összegből sem hiányzik semmi, ha a hátralevő öt nap tizedeként az éjszaka többi részét is hozzávesszük.

26. Hasonlóképpen kell felajánlanunk az Úrnak a zsenget is

Kell-e szólnom a zsengeről, amit minden bizsonnyal bemutatnak mindazok, akik hűségesen szolgálnak Krisztusnak?

Midőn ezek felébrednek álmukból s a pihenés után szinte megújult serénységgel felkelnek: mielőtt bármiféle érzéki ösztönt befogadnának szívükbe, vagy mielőtt mindennapi gondjaikra emlékeznének, legelső gondolataikat Istennek szentelik égő áldozatul. Mi más ez, ha nem „termésük” zsengeje, melyet Jézus Krisztus, a legfőbb Pap által bemutatnak az Úrnak, az élet s a szinte naponként ismétlődő feltámadás ajándékáért?

Ébredésük után hasonlóképpen a dicséret áldozatát is bemutatják az Istennek: mert nyelvük első mozdulásával Őt hívják segítségül, az Ő nevét és dicséretét hirdetik, és az Ő himnuszait zengik. Erre nyitják ki legelőször a szájukat, hogy áldozatul hozzák az Istennek ajkaik ajándékát. Ugyanígy Neki szentelik kezük-lábuk első szolgálatát is, midőn fekvőhelyükről fölkelve imádságra borulnak le. Mielőtt a maguk ügyében használnák tagjaikat, ezek szolgálatából addig semmit el nem fogadnak, míg lábuk az Ő dicséretére és dicsőségére nem mozdult. Így minden mozdulatuk zsengejét: kezük

kiterjesztését, térdük meghajtását s egész testük földreborulását Neki mutatják be.

Nem is lehet másként teljesíteni azt, amit a zsoltárban énekelünk: „A hajnal előtt kelek és kiáltok... Virradat előtt Hozzád emelem szememet, hogy igéidről elmélkedjem” (Zsolt 118,147–148). Továbbá: „Kora reggel Eléd száll imádságom” (uo. 87,14). Csak akkor valósíthatjuk meg mindezt, ha a pihenés után, amikor – mint mondtam – a sötétségből s a halál előképéből szinte visszatérünk az élet világosságára, lelkünk és testünk összes szolgálatai közül semmit sem merészelünk először a magunk szükségleteire fordítani.

Mert mi másért kelne a Próféta, s ugyanígy mi is, „a hajnal előtt”, ha nem azért, hogy „megelőzzük” önmagunkat, azaz saját elfoglaltságainkat és földi érzelmeinket meg gondjainkat, amelyek nélkül nem létezhetünk, vagy pedig, hogy elébe kerüljünk az ellenség ravasz csábításainak, melyeket már pihenésünk közben, álomba merülten is igyekszik belénk lopni haszontalan álmokképekkel: hogy mihelyt felébredünk, lefoglaljon velük és ostromoljon bennünket, s így zsengek javát megrontsa és magának szakítsa le?

Ha tehát igazán tettekkel akarjuk megvalósítani ezeknek az említett zsoltárverseknek az értelmét, akkor gondosan vigyázzunk arra, hogy reggeli gondolatainkat már keletkezésükkor aggódó éberséggel védjük, s ne engedjük, hogy az irigy ellenség váratlan támadása beszennyezze őket. Mert akkor zsengek hitvánnyá és közönségessé válnék, s az Úr elvetné. Ha lelkünk nem vág elébe a támadásnak ilyen éber körültekintéssel, akkor továbbra is ilyen zaklatásnak leszünk kitéve, s ellenségünk nem szűnik meg napról napra rászedni bennünket csalárdságával. Ha tehát azt akarjuk, hogy lelkünk zsengeje tessen az Úrnak és kedves legyen Előtte, akkor nem kis gondot kell fordítanunk arra, hogy testünk minden érzékét, különösen a reggeli órákban, szent égőáldozatul mutassuk be neki, és mindenben tisztán, szeplőtelenül őrizzük meg.

Ezt az áhítatgyakorlatot sok világi ember is gondosan végzi. Ezek is hajnal előtt, vagy legalábbis hajnalban kelnek, és

addig nem foglalkoznak házi dolgaikkal s világi szükségleteikkel, míg el nem mentek a templomba, hogy ott minden cselekedetük és munkájuk zsenyéjét bemutassák Isten színe előtt.

27. Miért ülik meg a nagyböjtöt oly különböző számú napokon?

Amit továbbá említetek, hogy egyes tartományokban különféleképpen ülik meg a nagyböjtöt, vagyis hat vagy hét héten át: ennek az az oka, hogy a hetek különböző száma ugyanazt a módot biztosítja a böjtire. Akik ugyanis hat hétig tartják, azok szerint szombaton is kell böjtölni. Egy héten tehát hat-szor böjtölnek. Ez hattal megszorozva 36 napot tesz ki.

28. Miért hívják a nagyböjtöt „negyvennap” böjtnek, amikor csak 36 napig böjtölünk?

Tehát, mint mondtam, a böjtnek ugyanaz a módja, bár a hetek száma látszólag különböző.

Mikor azonban az emberek gondatlansága folytán feledésbe merült az igazi ok, ez az idő, amikor – mint említettem – 36 és fél napon át az év tizedét hozták áldozatul az Úrnak, végül is a „quadagesima” nevet kapta.

Talán azért tartották szükségesnek így nevezni, mivel Mózes és Illés, sőt maga az Úr Jézus Krisztus is a hagyomány szerint negyven napig böjtölt. De méltán hozzák összefüggésbe e szent szám kialakulását azzal a negyven esztendővel is, mely alatt Izrael a pusztaságban élt, hasonlóképpen azzal a negyven tartózkodási hellyel, melyeken az Írás szerint misztikus értelemben átvonult. Végül az is lehet, hogy ez a tizedszolgáltatás az adószedés szokásától kapta a „quadagesima” nevet. Mert általában így nevezik azt az állami adókievétést is, melynek értelmében annyi haszon illeti meg a királyt, amennyit minden idők Királya követel az életünkért a negyvennapos böjt törvényes adójában.⁵⁹

Bár a feltett kérdéshez nem tartozik, mégis, mivel itt alkalom kínálkozik elmondására, azt sem tartom mellőzendőnek, amiről őseink oly gyakran tanúságot tettek: hogy ti. az összes szerzetes-településeket leginkább ezekben a napokban szokta régtől fogva a legtöbb támadás érni az ellenséges érületű pogány népek részéről, hogy elűzzék őket lakóhelyeikről. Miként ugyanis annak idején az egyiptomiak erőszakos sanyargatásaikkal elnyomták Izrael fiait, éppúgy igyekeznek a jelképes értelemben „egyiptomiak” is megalázni most kegyetlen, undok tetteikkel az igazi Izraelt, azaz a szerzetességet, hogy Istennek tetsző békességben el ne hagyják Egyiptom földjét, és üdvösségükre ki ne vándoroljanak az erények pusztaságába. Szóval a fáraó most nekünk mondja fogcsikorgatva: „Lusták, és azért lármáznak, mondván: Menjünk és áldozzunk Urunknak, Istenünknek! El kell nyomni őket a munkával, hogy a dolgukkal törődjenek, és ne hiábavaló szavakkal” (Ex 5,8–9). Mert az istentelenek hiábavalóságának szemében az Úrnak szentelt áldozat, amit a felszabadult szív pusztaságában lehet csak bemutatni, a legnagyobb hiábavalóságnak tűnik fel: hisz a bűnös előtt utálat tárgyá a vallás.

29. A tökéletesek többet tesznek, mint amennyire a nagybőjt kötelez

Az igaz és tökéletes embert nem kötelezi a nagybőjt törvénye.⁶⁰ Nem is elégedhetik meg ezzel a jelentéktelen előírással, melyet az Egyház előljárói azok számára hoztak, akik az egész év folyamán élvezetekbe és világi ügyekbe bonyolódnak: hogy mintegy a törvény kényszerítése folytán legalább ezekben a napokban kénytelenek legyenek az Úrral foglalkozni, és életük napjaiból, melyeket mindenestül elfogyasztanak, mint valami gyümölcsöt, legalább a tizedet az Úrnak szenteljék.

De „a törvényt nem az igazakért hozták” (1Tim 1,9). Ezek életüknek nemcsak egy kis részét, azaz a tizedét, hanem az egészet is lelki szolgálataikra szentelik. Éppen ezért mentesek a tizedszolgáltatás kötelezettsége alól. Ha tehát valami-

lyen tisztességes vagy szent kényszerűség lép fel, habozás nélkül enyhíteni merik a bűjt előírását. Ezzel nem csonkítják meg azt a keveset is, amit a tized kíván tőlük, hiszen ők mindenüket, sőt magukat is az Úrnak áldozták. Az azonban, aki önként semmit sem ajánl fel az Istennek, bűnös csalás nélkül nem teheti meg ezt, s ezért nincs is mentsége: a törvény kényszerítő erejénél fogva kénytelen megadni a tizedet.

Mindez világosan bizonyítja, hogy a törvény szolgálja nem lehet tökéletes, mert ez csak azt kerüli, ami tilos, vagy azt teszi, ami előírás. Az igazán tökéletes, aki még azt sem használja fel, amit a törvény megenged. S bár a mózesi törvényről ezt mondja Szent Pál: „A törvény nem vezetett tökéletességre” (Zsid 7,19), mégis azt olvassuk az Ószövetségben, hogy akkor is élt néhány szent: mert ezek is többet tettek a törvény parancsánál, és az evangéliumi tökéletesség szerint éltek, tudván, „hogy e törvényt nem az igaz emberért hozták, hanem a gonoszokért, lázadókért, istentelenekért, bűnösökért, vétkesekért és szentségtörőkért” (1Tim 1,9).

30. A negyvennapos bűjt oka és keletkezése

Tudnunk kell, hogy amíg az ősegyház tökéletessége sértetlenül fennállott, addig egyáltalában nem tartottak még negyvennapos bűjtöt.⁶¹ Akkor még az egész év folyamán egyformán bűjtöltek, nem a parancs kényszerűségéből, és nem is a törvény szentesítése folytán kötelezték őket a bűjt szigorú szabályai.

Hanem mikor az apostoli buzgóság ellanyhult, a hívek sokasága napról napra jobban őrizte saját gazdagságát, és nem osztották szét az apostolok rendelkezései szerint a közösség használatára. Ki-ki a maga szükségleteiről gondoskodott, s ezért vagyonukat nemcsak megtartani, hanem növelni is igyekeztek, vagyis még Ananiás és Szafira példáján is túltettek.

Ekkor az összes papok úgy határoztak, hogy mivel az embereket világi gondok foglalják le s az önmegtartóztatás és töredelem erényét úgyszólván nem is ismerik, azért a bűjt hivatalos elrendelésével visszaterelik őket a szent elfoglaltság-

hoz, s a törvény előírta tized beszolgáltatásával mintegy kényszerítik őket erre. Mert ez a gyengéknek csak használhat, a tökéleteseknek pedig mit sem jelent: hiszen ők az Evangélium kegyelmében élnek, s önkéntes buzgóságukkal többet tesznek, mint amennyit a törvény előír, hogy eljuthassanak arra a boldog állapotra, amelyről az Apostol mondotta: „A bűn nem lesz úrrá rajtatok, mert nem a törvény alatt, hanem a kegyelemben éltek” (Róm 6,14).

Mert valóban, a bűn nem uralkodhatik afölött, aki úrrá lesz bűnre való hajlamain.

31. Kérdés: Hogyan értendők az Apostol szavai, hogy a bűn nem lesz úrrá rajtunk?

GERMANUS: Az Apostol kijelentése, mely nem csupán a szerzeteseknek, de az összes keresztényeknek is általános biztosságot ígér, semmiképpen sem lehet téves. Előttünk azonban rendkívül homályos. Kimondja ugyanis, hogy mindazok, akik hisznek az Evangéliumban, mentek a bűn igájától és távol állanak uralmától. Hogyan lehetséges mégis, hogy csaknem minden megkeresztelt emberben tovább uralkodik a bűn, mint maga az Úr is mondja: „Mindaz, aki bűnt cselekszik, szolgája a bűnnek” (Jn 8,34)?

32. Válasz: Más a kegyelem, és más a törvény előírása

THEONAS: Kérdéstek megint nem csekély problémát bolygat. Jól tudom, hogy tapasztalatlanokkal nem is volna közölhető ennek lényege, mert meg sem értenék. Mégis, amennyire tudom, megkísérlem előadni és röviden kifejteni. Bárcsak megértenétek a mondandókat, s tettekkel követnétek! Amit ugyanis nem elméletben, hanem gyakorlatból ismerünk meg, azt a tapasztalatlan nem közölheti, s megérteni és megtartani is csak az képes, aki maga is alaposan jártas az ilyen irányú törekvésben és gyakorlatban.

Azért véleményem szerint először azt kell szorgosan kutatnunk, hogy mi a törvény szándéka és akarata, s miben áll

a kegyelem fegyelmező ereje és tökéletessége. Ennek következtében megértjük majd, hogy mi a bűn uralma, és miben áll annak megszűnése.

Nos, a törvény nyomatékosan megparancsolja a házassági köteléket: „Boldog, akinek ivadéka van Sionban, és családja Jeruzsálemben!” (Iz 31,9. LXX); és: „Átkozott a magtalan, aki nem szül”. A kegyelem viszont az örökös ártatlanság tisztaságára és a boldog szüzesség szeplőtelenységére hív: „Boldogok a magtalanok, akik nem szültek, s az emlők, melyek nem szoptattak!” (Lk 23,29). Továbbá: „Aki hozzám jön, és nem gyűlöli atyját és anyját és feleségét, ... nem lehet az én tanítványom” (uo. 14,27). Úgyszintén az Apostol is azt mondja: „Akinek felesége van, éljen úgy, mintha nem volna” (1Kor 7,29).

A törvény előírja: „Tizedeidet és zsengeidet ne halogasd megadni” (Ex 22,29). A kegyelem viszont: „Ha tökéletes akarsz lenni, menj, add el, amid van és árát oszd szét a szegények közt” (Mt 19,21).

A törvény nem tiltja a gyalázkodás megtorlását s a bosszúállást a sértésért:⁶² „Szemet szemért, fogat fogért” – mondja (Ex 21,24). A kegyelem viszont azzal akarja próbára tenni türelmünket, hogy elbírja-e a sértések vagy ütlegek kettőzését is, melyeket ránk mérnek, hogy megparancsolja: legyünk készek kettős veszteség elviselésére is: „Ha megütik jobb arcodat, fordítsd oda a másikat is. S ha pörbe fogva el akarják venni köpenyed, add oda köntösödöt is”. Amaz elrendeli, hogy ellenségeinket gyűljük, ez meg azt kívánja, hogy úgy szeressük őket, hogy még Istenhez is könyörögjünk értük (Mt 5,39–40. 43–48).

33. Az evangélium parancsai könnyebbek, mint a Törvényéi

Aki felemelkedett az evangéliumi tökéletességnek erre a magaslatára, az e nagy erények érdemével az egész törvény fölé emelkedik, ahonnan letekintve látja, milyen jelentéktelen mindaz, amit Mózes parancsolt. Felismeri továbbá, hogy most a Megváltó kegyelmében él, és belátja, hogy egyedül csak az Ő segítségével jutott fel erre a magasztos állapotra.

A bűn tehát már nem uralkodik rajta, „mert Isten szeretete kiáradt a szívünkbe a ránk árasztott Szentlélek által” (Róm 5,5), és ez kizárja, hogy szívünk bármi már után is vonzódjék. Akinek minden törekvése és vágya az isteni szeretet felé irányul, nem is kívánkozhatik olyasmi után, ami tilos, és nem veheti meg azt, ami előírás. Nemtelen élvezetek annál kevésbé ejthetik meg, mivel még azzal sem él, ami szabad volna neki.

A Törvény biztosítja a házastársak jogait. De bár az érzékiség kicsapongásait tiltja, és csak egy asszonyra korlátozza: a bűnös vágy töviseit nem tudja letörni. Nehéz is azt a tüzet, melyet buzgón táplálnak, előre megszabott korlátok közé szorítani, hogy ki ne törjön és fel ne perzseljen mindent, amit csak elér! Így ha valakinek mindig szeme előtt van kívánsága tárgya (ti. a felesége), bár másfelé hevülnie nem szabad, mégis gyűjt ez a vágya, ha féken tartja is: mert maga az akarat bűnös, s aki hozzászókkott az együttéléshez, könnyen házasságtörésre ragadhatja magát. – Akiket azonban az Üdvözítő kegyelme lánggra gyújtott a tisztaság szent szeretetével, azok az Úr iránti szeretet tüzevel úgy kiirtják a testi vágyak minden tövisét, hogy még csak langyos hamu sem marad vissza a bűn után, mely csökkenthetné a tisztaság üdítő hűvösét.

A Törvény szolgálja tehát a megengedett élvezetekkel élve a tilosba zuhannak; a kegyelem részesei azonban még azt is megvetik, ami megengedett, s mit sem tudnak arról, ami tilos.

De amiként abban, aki hitvestársát szereti, tovább él a bűn (helyesebben: a bűnre való hajlam), ugyanúgy megmarad ez abban is, aki megelégszik azzal, hogy csak a tizedet és zsengett szolgáltatja be: mert miközben ennek teljesítésében késik vagy hanyag, szükségképpen vétkezik akár minőségük, akár mennyiségük kiválasztásában, akár pedig naponkénti beosztásukban. Aki ugyanis csak parancsra hajlandó szüntelen megosztani javait a rászorulókkal, nehezen képzelhető el, hogy sűrűn bele ne keveredjék a bűnök hálójába, ha mégoly nagy hittel és buzgósággal osztja is el őket. Akik azonban nem vetik meg az Úr tanácsát, hanem minden vagyonukat kiosztják a szegények közt; akik fölveszik keresztjüket és kö-

vetik az égi kegyelem Osztogatóját: azokon a bűn nem uralkodhatnak.

Mert aki buzgó odaadásában úgy osztja szét javait, mint amelyeket már Krisztusnak szentelt, vagy mint ami már nem is az ő pénze: azt nem fogja emészteni hűtlen aggodalmaskodás, hogy miképpen tarthatná meg magának, ami élete fenntartásához szükséges. Nála az alamizsnaosztás örömét nem űzi el kedvetlen habozás, mivel amit egyszer már mindenesül Istennek ajánlott, azt úgy osztogatja, mint ami nem is az övé, és nem gondol saját szükségletére, nem fél a szűkös megélhetéstől. Biztos ugyanis abban, hogy ha eljutott az óhajtott mezítelenségre, akkor őt sokkal inkább táplálja majd az Isten, mint az égi madarat.

Viszont aki megtartja világi javait, és termésének tizedét, zsengejét vagy pénzének egy részét csak a régi törvény kötelező erejétől kényszerítve adja oda: bármennyire kioltja is bűneinek tüzét ennek az alamizsnának a harmatával, és bármily nagylelkűen osztja is szét gazdagságát, lehetetlen, hogy teljesen megszabaduljon a bűn uralma alól, hacsak az Üdvözítő kegyelme folytán javaival együtt a birtoklás vágyáról is le nem mond.

Éppígy szükségképpen a bűn kegyetlen uralma alatt szolgál az is, aki a törvény parancsára kész kitépni szemet szemért, fogat fogért, vagy gyűlölni kívánja ellenségét. Mert amíg megfelelő bosszúval akarja megtorolni a rajta esett sérelmet, s amíg ott őrzí a lelkében a gyűlölet keserűségét ellenségeivel szemben, addig szükségképpen égeti az indulat és harag szenvedélye.

Aki azonban az evangéliumi kegyelem világosságában él, az a rosszat azzal győzi le, hogy nem ellenkezik vele, hanem elszenvedí. Aki megüti a jobb arcát, annak nem késik önként odanyújtani a másikat is. Ha valaki pört indít ellene a köpenyért, annak odaadja a köntösét is. Szereti ellenségeit is, és imádkozik rágalmazóiért. Az ilyen ember lerázta a bűn igáját, összetörte bilincseit. Mert nem mint a törvény alattvalója él, amely nem pusztítja ki a bűn melegágyát: – ezért méltán mondja róla az Apostol: „A korábbi törvény megszűnt, mert

hatástalanná és alkalmatlanná vált. Hiszen a törvény nem vezetett tökéletességre” (Zsid 7,18–19). Az Úr pedig a próféta által jelenti ki: „Nem jó parancsokat és olyan végzéseket adtam nekik, melyek nem szolgálnak élükre” (Ez 20,25), – hanem a kegyelemben él, mely nemcsak a gonoszság ágait nyesi le, hanem gyökereit is kiirtja a rosszra hajló akaratnak.

34. Mi biztosít arról, hogy valaki a kegyelemben él?

Aki tehát arra törekszik, hogy eljusson az evangélium tanításának tökéletességére, az a kegyelemben él és nem szenved a bűn uralma alatt.

A kegyelemben élni ugyanis annyit jelent, mint teljesíteni, amit a kegyelem parancsol. Aki azonban nem akarja mindenben alávetni magát az evangéliumi tökéletességnek, tudja meg, hogy ha meg van is keresztelve, sőt akár szerzetes, mégsem él a kegyelemben, mert még mindig a Törvény bilincsei akadályozzák őt, s a bűn súlya terheli.

Az Úrnak, Aki mindazokat befogadja a fogadott fiúság kegyelmébe, akik Őt magát befogadják, nem az a szándéka, hogy lerombolja a mózesi törvényeket, hanem hogy rájuk építsen; nem azért jött, hogy megszüntesse őket, hanem hogy tökéletessé tegye (Mt 5,17). Ezt egyesek teljesen elfelejtik, és mit sem törődve Krisztus magasztos tanácsaival és intelmeivel, vakmerő szabadosságukban annyira biztonságban érzik magukat, hogy még Krisztus parancsaira sem jutnak el: mert nekik túlságosan nehezek; viszont azt is megvetik, amit a mózesi törvény parancsol nekik mint kezdőknek és kisdedeknek: mert azok még elavultak.⁶³ Az ilyenek veszedelmes vakmerőségükben azt hirdetik, amit az Apostol annyira elítél: „Vétkezzünk, mert nem a törvény alatt, hanem a kegyelemben élünk” (Róm 6,15).

Aki tehát a kegyelemben sem él, mivel egyáltalában nem emelkedik fel az Úr tanításának magaslátára, sem a törvénynek nem alattvalója, mivel még ezeket a jelentéktelen parancsokat sem fogadja meg: az ilyen embert kétszeresen is nyomja a bűn uralma. Azt hiszi, hogy csupán csak azért nyerte el

Krisztus kegyelmét, hogy veszedelmes szabadságában eltávolodjék Tőle, s így éppen abba essék bele, amitől Péter apostol annyira óvott bennünket: „Szabad emberként cselekedjétek, de ne úgy, mint akik a szabadságot a gonoszság takarójának használják” (1Pt 2,16). Szent Pál apostol is ezt mondja: „Szabadságra vagytok hivatva, – vagyis, hogy felszabaduljatok a bűn uralma alól. Csak ne éljétek vissza a szabadsággal a test javára” (Gal 5,13): azaz ne higgyétek, hogy a törvény parancsainak megszűnése szabadságot nyújt a vétékre. Pál apostol azt tanítja, hogy igazi szabadság csak ott van, ahol az Úr időzik: „Az Úr lélek; ahol az Úr Lelke, ott a szabadság” (2Kor 3,17).

Nem tudom, képes leszek-e kifejtetni és meg tudom-e világítani az Apostolnak ezt a gondolatát úgy, ahogy azok értik, akik megtapasztalták. Egyet azonban bizonyosan tudok: hogy minden magyarázat nélkül is világosan feltárul azok előtt, akik elsajátították a πρακτική-t, azaz a tevékeny élet iskoláját. Ezeknek ugyanis nem kell azon fáradozniuk, hogy a lelki tanításból értsék meg azt, amit cselekedeteikkel már elsajátítottak.

35. Kérdés: Miért van az, hogy böjtölés közben hevesebben zaklatnak bennünket a testi vágyak?

GERMANUS: Világosan feltártad ezt a rendkívül homályos és – azt hiszem – sokak előtt ismeretlen kérdést. Azért arra kérünk, növeld még azzal is lelki előhaladásunkat, hogy kifejted előttünk: miért van az, hogy néha, ha mégoly buzgón böjtölünk is, úgyhogy egészen kimerülünk és elgyengülünk tőle, még hevesebb testi harc ébred bennünk. Sokszor megesisik, hogy ha álmunkból felébredünk, és észre vesszük, hogy elöntött bennünket a testi méreg szennye (a pollúció), annyira levert lesz a lelkiismeretünk, hogy még imádkozni sem merünk teljes bizalommal.

36. Válasz: Ezt a kérdést a következő tanítás fejtegeti majd

THEONAS: Buzgóságtok nem ideig-óráig, hanem alaposan és tökéletesen igyekszik elérni a tökéletesség útját. Ez arra késztet, hogy fáradhatatlanul folytassam előadásomat. Mert nem a külső tisztaság és a látható körülmetélés felől kérdezősködtök oly szorgosan, hanem arról, amely rejtve van. Jól tudjátok ugyanis, hogy a tökéletesség teljessége nem e látható testi önmegegyezésben áll, hiszen ezt akár kényszerűségből, akár képmutatásból még a hitetlenek is elsajátíthatják: hanem igenis, a szív amaz önkéntes, láthatatlan tisztaságában, melyet a szent Apostol így magasztal: „Nem az a zsidó ugyanis, aki látszatra az, s nem az a körülmetéltség, ami külsőleg a testen látható, hanem az a zsidó, aki bensejében az, s szíve nem betű szerint, hanem lélek szerint körülmetélt. Ez az, aki nem embertől, hanem Istentől kapja az elismerést” (Róm 2,28–29), – Aki egyedül kutatja a szív titkait.

Ezt a kívánságtokat azonban nem tudom teljesen kielégíteni, mert az a rövid idő, ami még hátra van az éjszakából, nem elég ilyen rendkívül homályos kérdés megvizsgálására. Azért helyesebbnek vélem, ha egyelőre elhalasztjuk. Ezt a kérdést csak lépésről lépésre és nyugodt szívvel lehet tárgyalni, mely teljesen megszabadult minden más gondolat zajától. Így kell nekem is előadnom, ilyen lélekkel kell nektek is fogadnotok. Aki meg akarja ismerni, az lelkiismerete tisztaságáért kutatja. Éppígy előadni és kifejezni is csak az képes, aki tapasztalatból ismeri a tisztaság ajándékát. Hiszen itt nem azt keressük, amit a hiú szavak bizonyító ereje, hanem amit a lelkiismeret benső hűsége s az igazságnak még ennél is nagyobb ereje vés az elménkbe.

Azért a megtisztulás e tudományáról és tanáról csak a tapasztalt ember mondhat valamit, s elsajátítani is csak az képes, aki nagyon vágyódik erre az erényre, és buzgón szeretné magáévá tenni; aki nem üres, hiú beszéddel, hanem lelke minden erejének megfeszítésével kívánja elérni: szóval nem terméketlen fecsegésből, hanem a belső tisztaság vágyából akarja megismerni.

XXII. KÖNYV
THEONAS APÁT MÁSODIK TANÍTÁSA
A SÁTÁN ÉJJELI CSÁBÍTÁSAIRÓL

1. Második látogatásunk Theonas apátnál. –
Az apát buzdítása

Mikor az ötvennapos szent idő letelt, tehát mintegy hét nap múlva, az éjszaka közeledtével, vagyis az esti zsolozsma után betértünk a szent életű Theonas cellájába, égve a vágytól, hogy meghallgassuk ígért előadását. Az élénk aggastyán vidám, derűs arccal fogadott bennünket, és e szavakkal fordult hozzánk:

Már csodálkoztam, hogy buzgó vágyatok e hét nap alatt így el tudta viselni a felvetett kérdés megoldásának elhalasztását, s hogy ekkora haladékot adtatok nekem, aki adós voltam a felelettel: hisz nem is kértem. Annál méltányosabb tehát, hogy mivel a ti jóságotok oly hosszú türelmi időt engedélyezett, én se késlekedjem megfizetni adósságomat.

Különben is kellemes visszafizetni az olyan kölcsönt, melyen mindenki nyer: azt is gazdagítja, aki kapja, de attól sem vesz el semmit, aki megadja. Aki ugyanis lelki javakat osztogat, az kettős nyereségre tesz szert. Nemcsak hallgatója lelki előhaladásával, hanem saját előhaladásával is nyer: hiszen amikor hallgatóját oktatja, saját magát nem kevésbé ösztönzi a tökéletesség vágyára.

A ti buzgóságtok tehát az én hasznom, a ti nyugtalanságtok az én töredelmem is. Mert most bizonyára lanyhaságba merülnék és szívem nem foglalkoznék azzal, amit ti kívánatok, ha buzgóságtok és vágyakozástok mintegy fel nem ébresztene álmomból, hogy lelki dolgokra gondoljak.

Ha úgy tetszik tehát, vegyük elő a kérdést, melynek megoldását az idő rövideje miatt elhalasztottuk.

2. A felvetett kérdés megisméltése: Miért zaklat néha hevesebb kísértés, ha szigorúbban böjtölünk?

Ha nem tévedek, azt kívántátok tudni, hogy néha, amikor enyhítünk a böjtön, miért zaklatnak kevésbé a testi vágyak, máskor meg, amikor szigorúbban böjtölünk, elgyötört, kimerült testünket hevesebb vágyak támadják, s ha álmunkból felébredünk, úgy találjuk, hogy elöntött bennünket a természetes váladék.

3. Háromféle okból történik a magömlés

Őseink hagyománya szerint háromféle okból történik az ilyen magömlés, amikor a meghatározott időn kívül, a szokottnál korábban tör elő. Vagy az ételek túlzott bősége okozza, vagy a lélek gondatlansága idézi elő, vagy pedig a csalárd ellenség áskálódása váltja ki.

Először tehát a mértéktelenség, vagyis a falánkság és tor-kosság bűne hajtja ki ezt a felesleges tisztátalan nedvet. Mert ha olyankor szennyezi is be tisztaságunkat, amikor szigorúbban böjtölünk, akkor sem ez az étlenség idézi elő, mint ahogy ti hiszitek, hanem a korábbi túlságos jóllakottság. Ami ugyan is a falánk torkosság következtében felgyülemlik belső szerveinkben, – bármennyire bágyadt is a testünk a szigorú böjttől, ennek ingerlésére, vagy akár észrevétlenül is, ki kell törnie.

Ezért nem csupán a finomabb ételektől kell tartózkodnunk, hanem még a silányabb eledelemben is éppoly mértéketeseknek kell lennünk. Sőt még a kenyér és a víz bőséges élvezésétől is óvakodnunk kell, hogy megmaradhasson bennünk az oly nehezen megszerzett testi tisztaság, és így szinte a szellem szeplőtelenységét utánozhassuk.

Bár azt meg kell vallanunk, hogy vannak egyesek, akik különösebb lelki erőfeszítés nélkül is, akár testük mérsékelt melege, akár érettebb koruk miatt, ritkábban szennyeződnek be, vagy egyáltalán nem is árasztja el őket ez a magömlés. Csakhogy más az érdeme annak, aki szerencsés természeté-

nél fogva tétlenül nyeri el lelki békéjét, és ismét más azé, aki dicső erényeivel érdemli ki a diadalt. Ez utóbbinak az ereje ugyanis méltán csodálatos, mert legyőz minden bűnt; akit azonban tétlenségében is megvéd a jóban saját természete, az inkább szánalomra, mint dicséretre méltó.

A tisztátalan magömlés második oka az, ha a lélek nem foglalkozik a lelkiekkel és nem gyakorolja magát bennük; nem igyekszik elsajátítani a belső ember fegyelmét, hanem megszokja az állandó lanyhaságot s így bizonyos lomhaságban tesped. Nem őrizkedik a piszkos gondolatok ellenséges támadásától, s a szív magasztos tisztaságára csak lanyhán vágyódik: mert azt hiszi, hogy a tökéletesség és tisztaság ne továbbja csupán a külső ember megtartóztatásában áll.

Ez eltévelyedés és nemtörődömség bűnéből természetszerűen következik azután, hogy arcátlanul, vakmerő módon mindenféle kósza gondolat tör be lelke titkos rejtekébe, sőt a régi szenvedélyek csírái is mind tovább élnek benne. Ezért a lelke mélyén sokáig rejtőznek, bármilyen szigorú böjttel fenýíti is a testét, és álmában szüntelenül nyugtalanítják csábító képekkel. Ezek aztán a szokott idő előtt, nem annyira a természet kényszerűsége miatt, mint inkább a lelki gonoszság alávaló ösztönzésére, kicsalják a szennyes nedveket. Ha ezt nem lehet is teljesen megszüntetni – nem mondom, hogy a test megsemmisítésével, de a lélek körültekintő óvatosságával és erényével: – Isten kegyelmével annyit mindenestre el lehet érni, hogy egyszerűen és természetes módon menjen végbe.

Legelőször tehát érzékeink elkalandozását kell megfékeznünk, hogy lelkünk hozzá ne szokják ezek csapongásaihoz, s így álmunkban ne ragadjanak bennünket a paráznaság még rútabb kísértéseibe.

A harmadik ok akkor forog fenn, amikor rendszeresen és gondosan gyakoroljuk ugyan az önmegtagadást, és szívünk, testünk megalázásával óhajtjuk elérni a szüntelen szeplőtelen tisztaságot: de amíg mi ily dicséretes módon törekszünk arra, ami testünk-lelkünk javára válik, addig a csalárd ellenség irigyen ránk támad. Igyekszik megrendíteni tiszta lelkiismeretünk bizakodását, vagy mintegy megalázni valamilyen

bűn tudatával, különösen olyankor, amikor a tisztaság nagyobb érdemével szeretnénk egyedül Isten színe előtt tetszeni: testünk különösebb izgatása, lelkünk beleegyezése s minden érzéki álmokép nélkül, csupán az egyszerű magömlés előidézésével beszennyez bennünket, hogy elriasszon a szent-áldozástól.

Persze egyes kezdőknel és olyanoknál, akiknek a testét még nem törte meg a böjt állandó önmehtagadása, a sátán mesterkedése azért is előidézheti ezt a csalódást, mivel tudja, hogy az ilyenek igyekeznek szigorúbban böjtölni, és így akarja megghiúsítani minden törekvésüket. Az a célja ezzel, hogy amikor az illetők úgy érzik, hogy a szigorú böjt ellenére nemcsak a testi tisztaságban nem haladtak előbbre, hanem inkább még súlyosabb kísértések zaklatják őket, visszariadjanak a szeplőtelenység tanítómesterétől: a szigorú önmehtagatóztatástól, mintha ellenségük volna.

Jegyezzük meg tehát, hogy nemcsak azért kell megtisztulnunk bűneinktől, mivel zavarják és lefoglalják a lelkünket, hanem azért is, mert az egyes bűnök sohasem érik be azzal, hogy egyedül, a többiek társasága nélkül uralkodjanak rajtunk. Magukkal vonják a többi, még kegyetlenebb bűn szövetségét is, s az uralmuk alá került lelket sokszorosán fogságba vetik és elpusztítják.

Így például a mértéktelenség bűnét nem csupán önmaga miatt kell legyőznünk, vagyis hogy a falánkság nyomasztó terhével meg ne rontson bennünket; nem is csak azért, hogy fel ne gyújtsa bennünk a bűnös testi vágy tüzét: hanem azért is, hogy rabszolgáivá ne legyünk a haragnak, az indulatosságának, a szomorúságának, és az összes többi szenvedélyeknek. Mert ha leigáz bennünket a torkosság uralma, kézenfekvő, hogy olyankor, amikor kevesebb ételt-italt kapunk, vagy ha mások hanyagságából késedelmesen jutunk hozzá, akkor egyúttal a harag ösztökéi is ingerelnek bennünket.

Ha viszont jóízű ételek élvezésével kedvezünk magunknak, nem menekülhetünk a pénzvágy ragályától: mert csak akkor fordíthatunk nagy költséget a kicsapongásra, ha bőven van pénzünk.

Éppígy a kapzsiság, a hiú dicsőség vágya, a kevélység, szóval minden bűn szinte elváihatatlan közösségbe tömörül. Ezért ha valamely bűn egyedül kezd is meggyökerezni bennünk, az a többinek a növekedését is maga után vonja.

4. Kérdés: Szabad-e szentáldozáshoz járulni, ha éjszaka magömlés szennyez be bennünket?

GERMANUS: Azt hisszük, Isten rendelése volt, hogy ezt a kérdést előhoztuk: mert ez az előadás most alkalmat ad rá, sőt a tárgyalás menete egyenesen megkívánja, hogy bizakodva megkérdézhessük, amit különben sohasem tudhattunk volna meg, mert a szégyenérzet visszatartott bennünket a nyílt tudakozódástól.

Ha tehát a szent misztériumokhoz kell járulnunk, és ilyenkor úgy érezzük, hogy álmunkban magömlés történt: szabad-e ilyen állapotban magunkhoz vennünk az üdvözítő szent eledelt, vagy pedig kerülnünk kell?

5. Válasz: Mikor okoz bűnt ez a magömlés, ha álmunkban történik?

THEONAS: Amennyire rajtunk áll, minden igyekezetünkkel arra kell törekednünk, hogy különösen olyankor őrizzük meg a szeplőtelen tisztaságot, amikor a szent oltár elé járulunk. A legéberebb körültekintéssel vigyázzunk arra, hogy ha az előző időben megőriztük testünk érintetlenségét, be ne szennyeződjék éppen azon az éjjelen, amikor a szentáldozás üdvözítő lakomájára készülünk.

Előfordulhat azonban, hogy gonosz ellenségünk meg akar fosztani bennünket ettől az égi orvosságtól s ezért rászedi elbódult lelkünk éberségét, bár minden bűnös izgatás nélkül, úgyhogy nem szennyezi be érzéki élvezetbe való beleegyezés: csupán a természet szükséglete hajtja ki a magömlést, vagy maga a sátán idézi elő kísértésével, minden gyönyörérzet nélkül, hogy megakadályozza megszentelődésünket. Ilyenkor lehet, sőt kell is bizalommal járulnunk az üdvös eledel kegyelméhez.

Ha azonban saját hibánk folytán következik be ez a magömlés, akkor hozzuk rendbe előbb a lelkiismeretünket, hogy ne kelljen rettegnünk az Apostol szavaitól: „Aki méltatlanul eszi e kenyeret, vagy issza az Úr kelyhét, az Úr teste és vére ellen vét. Tehát vizsgálja meg magát mindenki, s csak úgy egyék a kenyérből, és igyék a kehelyből, mert aki méltatlanul eszik és iszik, anélkül, hogy megkülönböztetné az Úr testét, tulajdon ítéletét eszi s issza”: vagyis, ha nem tesz különbséget e mennyei eledel és a silány, közönséges étel között, és nem olyannak tartja az előbbit, hogy azt csak tiszta lélekkel és testtel volna szabad magához vennie.

Majd így folytatja (az Apostol): „Ezért gyengék és betegek közületek sokan, többen pedig holtak” (1Kor 11,27–30). Ezzel kimondja, hogy a lelki betegség és halál éppen ebből a vakmerőségből származik. Mert sokan vannak, akik vakmerően, meg nem engedett módon merészelik magukhoz venni. Ezeknek beteg a hite és gyöngye a lelke: mert mindenféle szenvedély betegsége támadja meg őket, és a bűn álmát alusszák, mely halálos bódultságból nem is ébrednek fel üdvös aggodalommal.

Végül hozzáteszi még: „Ha azonban helyesen ítélnénk meg magunkat, nem lenne részünk az ítéletben” (uo. 31): azaz, ha méltatlanoknak ítélnénk magunkat a szentségek vételére, valahányszor megsebez bennünket a bűn, akkor bizonyára igyekeznénk megtisztulni a bűnbánat segítségével, hogy méltóképpen járulhassunk hozzájuk, és méltatlanságunk miatt ne büntessen bennünket az Úr betegségek szigorú ostorával, hogy legalább ezáltal jussunk el a bűnbánatra és siessünk orvosolni sebeinket. Mert ha e földi élet rövid ideig tartó bűnhődésére nem leszünk méltók, az eljövendő életben evilág bűnöseivel együtt ítélt el majd bennünket.

Ezért parancsolja meg a Leviták könyve is oly világosan: „Csak annak szabad ennie (az áldozati) húsból, aki tiszta; aki tisztátalan létére eszik az Úrnak bemutatott békeáldozatok húsból, az vesszen el a népből” (Lev 7,19–20). A Deuteronomium is hasonló misztikus érelemben választja szét a tisztátalant a lelki emberek táborától: „Ha olyan ember lesz közöt-

tetek, ki éjszakai álom miatt tisztátalanná válik, az menjen ki a táboron kívülre, s ne térjen vissza, míg estefelé vízben meg nem fürdött. Napnyugta után azonban visszatérhet a táborba” (Deut 23,10–11).

6. Példával bizonyítja, hogy a magömlés néha minden bűntől ment, s csak az ellenség mesterkedésének a műve

De még világosabban is bizonyíthatom, hogy néha az ellenség mesterkedése is előidézi ezt a tisztátalanságot.

Ismerek egy testvért, aki nagy körültekintésével és alázatosságával kiérdemelte, hogy állandóan megőrizhette szíve és teste tisztaságát, úgyhogy éjszakánként sohasem kísértette tisztátalan álmkép. Mégis, valahányszor a szentáldozásra készült, álmában mindig beszennyezte a tisztátalan magömlés. Ezért sokáig nem mert a szent misztériumokhoz járulni. Végül is előjárói elé terjesztette az ügyet, mert azt remélte, hogy üdvös tanácsaikkal orvoslást talál erre a kísértésére és bánatára.

A lelki orvosok tudománya először azt vizsgálta meg, hogy nem az első okból származik-e ez a betegsége, vagyis az ételek bőséges élvezéséből. Úgy találták azonban, hogy az említett testvérnél ez nem áll fenn. Bebizonyult ugyanis, hogy nem a jóllakottság bűnéből származik ez a kísértése: mivel közismert volt az illető testvér szigorú önmegtagadása, s a magömlés különben is, különös kivételképpen, mindig csak ünnepnapokon jelentkezett nála. Erre tehát nem gondolhattak.

Nyomban a második okát kezdték tehát kutatni ennek a betegségnek, és azt vizsgálták, hogy nem saját lelke hibájából zaklatják-e a testét ezek a tisztátalan kísértések, mert talán kimerült a bőjtől. Hiszen néha még a legszigorúbb férfiakat is beszennyezi a kevélység vétke, ha egy kissé felfuvalkodnak testi tisztaságuk miatt: mert azt hiszik, hogy ami Isten külön ajándéka, vagyis a testi tisztaság, azt ők emberi erővel nyerték el. Megkérdezték tehát a testvértől, hogy meggyőződése szerint saját igyekezetével képes-e elsajátítani ezt az erényt,

vagyis nincs szüksége az isteni segítségre. Ő azonban a leg-
határozottabban elítélte ezt az istentelen felfogást, és alázato-
san megvallotta, hogy más napokon sem tarthatná meg a tes-
ti tisztaságot, ha Isten kegyelme nem segítené mindenben.

Erre előjárói tüstént a harmadik ok felé fordultak, és átlát-
ták, hogy itt a sátán mesterkedéseinek rejtett cselvetésével van
dolguk. Miután kitűnt, hogy sem a lelke, sem a teste nem hi-
bás bennük, nyugodtan úgy döntöttek, hogy csak járuljon a
legszentebb lakomához. Mert ha továbbra is állhatatosan tar-
tózknának a szentáldozástól, teljesen belekeverednék a gonosz
ellenség ravaszul kivetett hálójába, nem részesülhetne Krisz-
tus testének megszentelő erejében, és e cselvetés folytán örök-
re meg volna fosztva az üdvös orvosság gyógyító erejétől.

Ily módon teljes fény derült a sátán mesterkedésének játé-
kára. Mikor az Úr testének ereje újra oltalmába vette az illető
testvért, nyomban megszűnt a szokott kísértés. Nyilvánvaló-
an kiderült tehát az ellenség cselvetése; de ugyanakkor beiga-
zolódtott és bevált az előjárók véleménye is, mely szerint ezt
a tisztátalan magömlést sokszor nem a test vagy a lélek bűne,
hanem az ellenség mesterkedése és kísértése idézi elő.

Ha tehát azt akarjuk, hogy az ilyen csábító álmoképek, a
tisztátalan magömlés okozói örökre megszűnjenek, vagy –
hogy szerényebb és általánosabb helyzet szerint szóljak: –
legfeljebb bizonyos hónapokra korlátozódjanak: akkor hin-
nünk kell, hogy a tisztaság ajándékát állandóan csakis Isten
külön kegyelmétől remélhetjük. Ezenfelül pedig meg kell ta-
gadnunk a bőséget ételben-italban. Ezek bősége ugyanis
szükségképpen elősegíti ezeknek a nedveknek a képződését.
Ha pedig ezek felduzzadnak, a természet törvénye szerint
szükségképpen ki kell törniük, mihelyt valamely inger vagy
tisztátalan kísértés alkalmat ad rá.

Ha viszont lemondunk a jóllakásról, ebből következik,
hogy a tisztátalan nedvek is lassabban képződnek. Így nem-
csak a magömlés, hanem a csábító képzetek is ritkábban,
vagy kevésbé nyugtalanítanak bennünket álmunkban. Hisz
nem csupán a magömlés származik a tisztátalan képzetektől,
hanem e képzeteket is a felgyülemlett nedvek bősége okozza.

Azért ha szeretnénk megszabadulni az ilyen csalóka képzetek csábításaitól, akkor elsősorban arra kell törekednünk minden erőnkkel, hogy legyőzzük a paráznaság szenvedélyét, s a szent Apostol szerint „ne uralkodjék a bűn halandó testünkben, és ne engedelmesskedjünk kívánságainak” (Róm 6,12). Másodszor, hogy ha testünk csábító ingerei már teljesen megnyugodtak és lecsillapodtak is, „tagjainkat ne vessük oda a gonoszság eszközéül a bűn szolgálatára” (uo. 13). Harmadszor, miután a belső ember teljesen és szíve mélyéig meghalt a bűnös kívánság csábításainak: „mint akik a halálból életre keltünk, adjuk át magunkat az Isten szolgálatára” (uo.). Ha aztán így tökéletesedve eljutunk testünk örökös nyugalomára: akkor tagjainkat sem a bűnös vágy, hanem az igazság eszközeinek szolgálatába fogjuk állítani, és szintén Istennek szenteljük.

Ha így meggyökereztünk a szeplőtelen tisztaságban, akkor a bűn nem uralkodik többé rajtunk. Hiszen nem vagyunk a törvény alattvalói, mely megengedi, sőt ajánlja a házasságot, de ezzel egyúttal azt a vágyat is megőrzi és táplálja bennünkben, melynek révén a meg nem engedett paráznaság kiélegül: – hanem igenis a kegyelemben élünk, mely a romlatlan szüzességet ajánlja, de még a test ez ártatlan, természetes ösztönét is kiöli bennünk, annál inkább a megengedett érzelmi kielégülés gyönyörűségét. Így kiszárítja a tisztátalan magömlés minden nedvét. Ezáltal válunk ama kiváló és dicséretre méltó „heréltekké”, akiket Izaiás próféta magasztal. Ezáltal érdemeljük ki annak a boldogságnak az elnyerését, melyet nekik ígér az Úr.

„Mert így szól az Úr a heréltekhez: Akik megőrzik szombatjaimat, és azt választják, ami nekem tetszik, és megtartják szövetségemet, azoknak helyt adok házamban és falaim között, és fiúknál, leányoknál többet érő nevet, örök nevet adok nekik, mely nemvész el sohasem” (Iz 56,4–5).

Kik ezek a „fiúk és leányok”, akiknek az Úr ennyire elébe helyezi a herélteket, hogy külön helyet és nevet kapnak náluk: ha nem azok a szentek, akik az Ószövetségben házasságban éltek ugyan, de a parancsok megtartásával méltán kiér-

demelték, hogy az Isten fiaivá fogadja őket? S melyik az a név, melyet különös kitüntetésül, legfőbb jutalomként ígér nekik: ha nem Krisztus neve, melyre méltóknak jelent ki bennünket?

Erről a névről különben másutt is szól a Próféta által: „És szolgálóinak más nevet ad, hogy aki áldja magát a földön, az igaz Istenben áldja magát, s aki esküszik a földön, az igaz Istenre esküszik” (Iz 65,15–16). Másutt pedig: „És új néven hívnak téged, mellyel az Úr szája nevez el” (uo. 62,2).

Az ilyenek szívük és testük tisztaságáért azt a páratlan és kitüntető boldogságot is élvezik majd, hogy állandóan énekelhetik azt az éneket, melyet a szentek közül senki más nem énekelhet, egyedül csak azok, akik a Bárány nyomában járnak, bárhová megy: „Ezek azok, akik nem szennyezték be magukat asszonyokkal, hanem szüzek maradtak” (Jel 4,4).

Ha tehát el akarjuk érni a szüzeknek e magasztos dicsőséget, akkor minden erőnkkel ápolnunk kell lelkünk szeplőtelenségét, hogy azon balga szüzek közé ne kerüljünk, akiknek nem használt a szüzességük, mivel csak a testi érintkezéstől tartóztatták meg magukat, s ezért szüzeknek számítottak ugyan, de balgák voltak (Mt 25,1–12). Mert ha korszóikból kifogy az olaj, a belső tisztaság táplálója, akkor a testi tisztaság ragyogása és fénye is kialszik. Tudniillik a külső ember tisztaságát a belső tisztasággal kell ápolni és táplálni: ez lelkesíti állandóan az örökös szüzesség állhatatosságára.

Ama balga szüzek tehát nem érdemlik meg, hogy az okosakkal együtt beléphessenek a Vőlegény dicsőséges nászházába: mert nem őrizték meg sértetlenül szívük, lelkük és testük tisztaságát a mi Urunk Jézus Krisztus napjára. Azok ugyanis Krisztus igazi, romlatlan szüzei, azok az Úr csodálatra méltó s kiváló „heréltjei”, akik nem félelemből, hanem örömmel mondanak le a paráznaságról; akik nem csupán a tisztátalanságot fékezik meg, hanem lelkük legkisebb kísértését és a belső vágy legcsekélyebb ösztönét is legyőzték magukban. Ezek annyira meggyengítették már testüknek ezt a – hogy úgy mondjam – érzékét, hogy ha megmozdul is ben-

nük, nemcsak hogy semmi gyönyörűséget, de még csak a legkisebb kísértést sem váltja ki belőlük.

7. Soha senki se tartsa magát méltónak a szentáldozásra

Szívünket mélységes alázatosság sáncával kell körülbástyáznunk, és szüntelenül eszünkben kell tartanunk: sohasem juthatunk el oly nagy tisztaság érdemére, hogy ha Isten kegyelmével mindazt véghezvinnénk is, amit fentebb mondtam, akkor is méltatlanoknak ne kellene tartanunk magunkat az Úr szent testének vételére.

Először is: az égi Manna annyira fönséges, hogy senki e sárból való testben ki nem érdemelheti, hogy magához vegye, mert egyedül csak az Úr ingyen bőkezűségéből nyeri el.

Azután e világi küzdelemben senki sem lehet annyira óvatos, hogy néha egy-egy kisebb bűn nyila meg ne sebezze. Lehetetlen ugyanis, hogy valaki akár tudatlanságból, akár hanyagságból, akár észrevétlenül, akár gondolatban, kényszerűségből vagy feledékenységből, vagy pedig álmában ne vétkezzék. Ha feljutna is valaki az erények oly magas ormára, hogy kérdés nélkül elmondhatná az Apostollal: „Egyáltalán nem törődöm azzal, hogy ti mondotok ítéletet fölőlem, vagy más emberi bíróság. Hiszen önmagam felett sem ítélek. Semmiben sem érzem magam bűnösnek” (1Kor 4,3-4): akkor is legyen meggyőződve arról, hogy nincs bűn nélkül.

Nem hiába hirdeti ugyanis ugyanez a tanítómester továbbá: „De még ez sem ment föl engem”: vagyis, ha magam igaznak tartom is magamat, ezzel még nem nyerem el mindjárt a megigazulás dicsőségét; vagy ha lelkiismeretem nem vádol is semmiféle bűnről, ebből még nem következik, hogy azt semmiféle bűn nem szennyezi be. Sok bűn van ugyanis, ami még a saját lelkiismeretem előtt is rejtve marad, s ha én magam nem ismerem őket és homályban maradnak is előttem, Isten előtt ismeretesekek és nyilvánvalók.

Ezért teszi hozzá (az Apostol): „Az Úr mond fölöttem ítéletet”, tehát egyedül csak Ő vizsgál és ítél meg engem igazán, Aki előtt nincsenek rejtve a szívek titkai.

8. Germanus apát ellenvetése a szentáldozásról mondottakra

GERMANUS: Fentebb említetted, hogy csak a szentek részesülhetnek az égi szentségekben. Most pedig hozzátetted, hogy az embernek lehetetlen teljesen tisztán maradnia a bűntől.

Ha tehát senki sem ment a vétektől, akkor senki sem szent; ha pedig senki sem szent, ebből az következik, hogy senki sem részesülhet Krisztus misztériumaiban, akiben nincs élet-szentség. Tehát az ilyen a mennyek országában se reménykedjék, mert az Úr ezt is egyedül csak a szenteknek ígérte.

9. Válasz: Szent lehet sok, de bűn nélkül való egyedül csak Krisztus

THEONAS: Azt nem tagadom, hogy sokan vannak a szentek és igazak: csakhogy szentség és szeplőtelenység közt igen nagy a különbség. Más az, ha valaki szent, azaz Isten szolgálatára van szentelve: hiszen ez a szó a Szentírás tanúsága szerint nemcsak emberekre, hanem helyekre, templomi edényekre és áldozati tárgyakra is vonatkozik. Más azonban, ha valaki bűn nélkül való: mert ez egyedül és kizárólag csak a mi Urunk Jézus Krisztus fönségét illeti meg, Akiről az Apostol is mint valami kiváló és sajátos tulajdonságot jegyzi meg: „Ő bűnt nem követett el” (1Pt 2,22). Mert ha mi is élhetünk tisztán, minden bűntől szeplőtelenül, akkor meglehetősen silány és magasztalásra éppen nem méltó vonást tulajdonított Neki, mint valami hasonlíthatatlan, isteni tulajdonságot.

Szent Pál ugyancsak ezt mondja a zsidóknak: „A mi Főpünk ugyanis nem olyan, hogy ne tudna együttérezni a mi gyengeségeinkkel, hanem olyan, Aki hozzánk hasonlóan mindenben kísértést szenvedett, de bűnt nem követett el” (Zsid 4,15). Ha tehát ezzel a magasztos isteni Főpappal közös vonása a mi földi nyomorúságunknak, hogy minket is minden bűn sérelme nélkül ér a kísértés, akkor miért tekinti Ben-

ne az Apostol ezt a tulajdonságot úgy, mint az Ő egyedülálló és kivételes érdemét, mely olyannyira megkülönbözteti az emberektől? Mert csupán csak ez az egy kivétel választja el mindannyiunktól: hogy Ő tudvalevőleg bűn nélkül szenvedett kísértést, mi azonban nem bűn nélkül szenvedjük azt.

Mert ki ne volna kitéve az ellenség nyilainak az emberek közül, ha még oly vitéz harcos is? Ki elegyedhetnék bele veszedelem nélkül a csaták oly sok veszedelmébe, még ha sebezhetetlen volna is a teste? Ő azonban, Aki „ékesebb volt az emberek fiainál” (Zsolt 44,3), úgy vette magára az ember halandó sorsát és minden testi gyarlóságát, hogy soha semmiféle szenny nem illette.

10. Egyedül csak Isten Fia győzte le a kísértést bűn nélkül

Hozzánk hasonlóan kísértést szenvedett először a mértéktelenség bűnétől, mert amikor megéhezett, a ravasz kígyó ugyanúgy, ahogy azelőtt Ádámot vezette félre, most Őt is az étel vágyával próbálja rászedni. Ezért mondja Neki: „Ha Isten Fia vagy, mondd, hogy ezek a kövek kenyérré váljanak” (Mt 4,3). De ez a kísértés semmiféle bűnnel sem szennyezi be: mert bár meglett volna a hatalma arra, amit az ámítás mestere ajánlott, mégis visszautasította az ilyen eledelt, e szavakkal: „Nemcsak kenyérrel él az ember, hanem minden igével, mely Isten ajkáról való” (uo.).

Hozzánk hasonlóan kísértést szenvedett a hiú dicsőség vágyától is, mikor a sátán azt mondta Neki: „Ha Isten Fia vagy, vesd le magad!” De a sátán ravasz ajánlata most sem szedte rá. A hiábavaló kísértőt a Szentírás szavaival hallgattatta el: „Ne kísértsd Uradat, Istenedet!”

Hozzánk hasonlóan kísértést szenvedett a kevélység felfuvalkodásától is, midőn a sátán Neki ígérte a világ valamennyi országát és azok dicsőségét. De a kísértő gonoszságát most is nevetségessé tette és rendreutasította. Ezt felelte ugyanis neki: „Takarodj, sátán! Írva van: Uradat, Istenedet imádd, és csak Neki szolgálj!”

A Szentírás e tanúbizonyságai arra oktatnak bennünket, hogy az ellenség csalárd sugallatainak mi is az Írás tekintélyével álljunk ellent.

Hozzánk hasonlóan ismét kísértést szenvedett a kevélységtől, mikor ugyancsak e cselvetés mestere az emberek által igyekezett elfogadtatni Vele azt a királyságot, melyet előbb az ő ajánlatára elutasított. De ugyancsak bűn nélkül tette most is nevetségessé a kísértő cselvetését: Mikor ugyanis Jézus észrevette, hogy jönni készülnek és erőszakkal királlyá akarják tenni, visszavonult a hegyre, egészen egyedül” (Jn 6,15).

Végül hozzánk hasonlóan kísértést szenvedett akkor is, amikor megostorozták, ütlegelték, leköpdösték, s amikor mindvégig elviselte a kereszt válogatott kínjait; de soha, nemhogy a gyalázkodások, de még a szenvedések sem indították haragra, vagy akár a legcsekélyebb méltatlankodásra. Hiszen a gyalázat fájára szegezve is irgalommal telten így kiáltott fel; „Atyám, bocsáss meg nekik, mert nem tudják, mit tesznek” (Lk 23,24).

11. Egyedül csak Krisztus élt „a bűnös testhez hasonló alakban”

Vagy miképpen értelmezzük az Apostol azon szavait, melyek szerint Krisztus „a bűnös testhez hasonló alakban” jött közénk, ha nekünk is lehet olyan testünk, melyet semmiféle bűn sem szennyez be? Mert Róla, Aki egyedül bűn nélkül való, ezt is különös kiváltsággént említi: „Isten tulajdon Fiát küldte el a bűnös testhez hasonló alakban” (Róm 8,3).

Ő ugyanis igazi és valóságos emberi testet vett magára: de hinnünk kell, hogy benne nem magát a bűnt, hanem csak a bűn hasonlóságát vette magára. A „hasonlóság” szó itt nem a test valódiságára vonatkozik, mint egyes eretnekek gonoszul értelmezik, hanem a bűn képmására. Hiszen igazi teste volt, de az bűn nélkül való volt, csak olyan, mint a bűnös test.⁶⁴ Az előbbi ugyanis az emberi természet valódiságára utal, az utóbbi azonban bűnökre és erkölcsi tulajdonságokra vonatkozik.

Megvolt Benne a bűnös test hasonlósága, amikor a tudatlan emberhez hasonlóan, aki táplálékáért aggódik, megkérdezte: „Hány kenyeretek van?” (Mk 6,38). De amiként teste nem volt alávetve a bűnnek, éppúgy lelke is ment volt a tudatlanságtól. Azért teszi hozzá mindjárt az evangélista: „Ezt azért kérdezte, hogy próbára tegye, mert Ő maga tudta, mit akar tenni” (Jn 6,6).

Megvolt Benne a bűnös test hasonlósága akkor is, amikor mint szomszéd ember inni kért a szamariai asszonytól: de nem szennyezte be bűn, hiszen éppen Ő indítja arra az asszonyt, hogy élő vizet kérjen Tőle, mely után sohasem szomszadjik többé, hanem „örök életre szökő vízforrás lesz benne” (Jn 4,7-14).

Valóságos teste volt akkor is, amikor aludt a hajójában: de hogy a hajósokat tévedésbe ne ejtse a bűnös test hasonlósága, felkelt, és parancsolt a szeleknek és a tengernek, „mire nagy nyugalom keletkezett” (Mt 8,26).

A farizeusnak is úgy tűnt fel, hogy mindenkivel közös a sorsa Neki is, vagyis alá van vetve a bűnnek, amikor ezt mondja Róla: „Ha próféta volna ez az ember, bizonyára tudná, ki és miféle ez, aki őt érinti: hiszen ez egy bűnös asszony” (Lk 7,39). De valóságos bűne nem volt, mert íme, nyomban rációfolt a farizeus káromló gondolatára, és megbocsátotta az asszony bűneit.

Akkor is úgy tűnt fel, mintha a többi emberhez hasonlóan Neki is bűnös teste volna, amikor mint gyarló ember, halálküzdelmében s a fenyegető kínszenvedésektől való rettegésében így imádkozott: „Atyám, ha lehetséges, kerüljön el ez a kehely”. Másutt pedig ezt mondotta: „Halálosan szomorú a lelkem” (Mt 26,39; ill. 26,38). De ez a szomorúsága nem ismerte a bűn szennyét, mert az Élet Szerzője nem félhetett a haláltól. Hiszen Ő mondotta: „Senki sem veszi el tőlem életem: önként adom oda. Hatalmam van arra, hogy odaadjam, és hatalmam van arra, hogy visszavegyem” (Jn 10,18).

12. Az összes igazak és szentek nem bűnös testhez hasonló alakban, hanem valósággal bűnös testben éltek

Azt az Embert tehát, Aki Szűztől született, óriási távolság választja el mindazoktól, akik a két nem egyesüléséből származnak. Mi mindnyájan nem bűnös testhez *hasonló* alakot, hanem valósággal bűnös testet hordozunk; Ő azonban, amikor valóságos testet vett magára, nem valósággal bűnös, hanem csak bűnös testhez *hasonló* alakot öltött.

Azért a farizeusokat, bár jól emlékeztek arra, mit írt Róla Izaiás próféta: hogy „nem cselekedett gonoszszágot, sem álnokság nem volt szájában” (Iz 53,9): mégis annyira megtévesztette a bűnös testhez hasonló alakja, hogy ezt mondhatták: „Lám, a falánk, borissza ember, a vámosok és bűnösök barátja!” (Mt 11,19). A meggyógyult vakon született embernek pedig ezt mondták: „Adj dicsőséget Istennek! Mi tudjuk, hogy ez az ember bűnös!” (Jn 9,24). Végül Pilátusnak ezt kiáltották: „Ha ez az ember nem volna gonosztevő, nem szolgáltatunk volna ki neked” (uo. 18,30).

Ha tehát valaki éppúgy magának tulajdonítja azt, ami Krisztus egyedüli és kizárólagos sajátja volt, és azt meri állítani, hogy bűn nélkül való, az istenkáromló kevélység bűnébe esik. Ezzel ugyanis azt állítaná, hogy neki is csak bűnös testhez hasonló az alakja, és nincs valóságos bűne.

13. De a szenteknek nincs oly súlyos bűnük, hogy az megfosztaná őket a szentség érdemétől vagy nevétől

Különben a Szentírás is világosan kijelenti, hogy az igazak és szentek sem mentek a büntől. Azt mondja ugyanis: „Hétszer esik el az igaz, mégis felkel” (Péld 24,16). Mert mi mást jelentene az elesésük, ha nem azt, hogy vétkeznek? De bár azt mondja az igazról, hogy hétszer esik el, ugyanakkor mégis igaznak hirdeti, s igaz voltának nem árt az, hogy emberi gyarlóságából elbukott: mert nagy különbség van az igaz és a bűnös ember bukása közt. Más ugyanis halálos bünt követni el, és megint más, ha valakinek véletlenül olyan gondolata

támad, amely nincs bűn nélkül; vagy ha tudatlanságból, feledékenységből vagy könnyelműen kicsúszott haszontalan beszéddel vétkezik; vagy ha egy pillanatra meginog a hite valamely hitigazságban (persze nem szántsándékkal!); vagy ha a hiú dicsőség vágya kísérti valami csekélységre, vagy végül ha a természet kényszerűsége miatt hajlik el valamelyest a legnagyobb tökéletességtől.

Mert ez az a „hétszeres bukás”, melybe néha a különben szent életű ember is belebotlik, bár azért nem szűnik meg igaznak maradni. Ezek ugyan mind apróságoknak és jelentéktelen dolgoknak látszanak, annyit azonban mégis jelentenek, hogy az illető nem lehet bűn nélkül való. Mert van, amit naponta megbánjon és amiért valósággal bocsánatot kérjen; tehát szüntelen így imádkozhatik bűneiért: „Bocsásd meg a vétkeinket!” (Mt 6,12).

De nyilvánvaló példákkal is bizonyíthatjuk, hogy a szentek közül néhányan megtévedtek, ám igaz voltukat mégsem veszítették el. Lehet-e például másnak hinnünk Pétert, a legkiválóbb apostolt, mint szentnek, főként akkor, amikor az Úr ezt mondta neki: „Boldog vagy, Simon, Jónás fia! Nem a test és vér nyilatkoztatta ki ezt neked, hanem az én mennyei Atyám ... Neked adom a mennyország kulcsait. Amit megkötysz a földön, megkötött lesz a mennyben is, és amit föloldasz a földön, a mennyben is föloldott lesz” (Mt 16,17–19).

Lehetséges-e fönségesebb dicséret, mint az Úrnak e szavai? Van-e ennél magasztosabb hatalom és boldogság? S mégis, nem sokkal később, mivel Péter nem ismerte fel a szenvedés misztériumát, oktalanul szembehelyezkedik az emberi nem oly magasztos üdvösségével: „Ments Isten, Uram! Ilyesmi nem történhetik veled!” Meg is kapja rá e választ: „Takarodj előlem, sátán! Terhemre vagy, mert emberi módon, s nem Isten tervei szerint gondolkodol” (uo. 22–23). Midőn maga az Igazságosság feddi őt ezekkel a szavakkal: vajon azt higgyük-e róla, hogy egyáltalában nem hibázott, vagy pedig, hogy nem maradt meg a szentségben és igazságban? Vagy nyíltan tagadjuk, hogy elbukott, amikor az üldözőktől való félelme arra készítette, hogy háromszor megtagadja az Urat?

Ám nyomban meg is bánta tettét, és keserű könnyekkel mosta le e nagy bűn szennyét. Ezért nem is veszítette el szentségének és megigazulásának érdemét.⁶⁵

Tehát róla is, s a hozzá hasonló szentekről hasonlóképen azt kell tartanunk, amit Dávid énekel: „Az Úr igazgatja az ember lépteit, s útját Ő szabja meg. Ha elesik is, nem üti meg magát, mert az Úr alája tartja kezét” (Zsolt 36,23–24). Mert ha valakinek a lépteit az Úr irányítja, lehet-e más, mint igaz? Mégis ez áll róla: „Ha elesik is, nem üti meg magát”. Mit jelent ez: „Ha elesik is”, ha nem azt, hogy valamely vétekbe botlik? De „nem üti meg magát”: vagyis nem nyomja el sokáig a bűn támadása, mert egyelőre úgy tűnik fel ugyan, hogy elbukott, de ha Isten segítségéért könyörög, ez hamarosan felemeli, s így nem veszíti el a megigazultság állhatatosságát. Vagy ha pillanatnyilag elkövet is valamit teste gyarlósága folytán, „az Úr alája tartja a kezét”, s ezzel megint jóváteszi bűnét.

Nem is szűnik meg szentnek lenni, ha egyszer elbukott, az, aki tudja, hogy saját cselekedeteiben bizakodva nem igazulhat meg, és hiszi, hogy annyi bűn hálójából egyedül csak az Úr kegyelme szabadíthatja ki. Ezért nem szűnik meg hirdetni az Apostollal: „Én szerencsétlen ember! Ki szabadít meg e halálra szánt testtől? Isten kegyelme, Jézus Krisztus, a mi Urunk által” (Róm 7,24–25).

14. Hogyan értelmezendők az Apostol ezen szavai:

„Nem azt teszem, amit szeretnék, a jót”?

Ezt megelőzően ugyanis Pál apostol átlátta, hogy az ember, heves gondolatainak ellenállása miatt, képtelen belehatolni a tisztaság felbecsülhetetlen mélységeibe. Mint aki már sokáig hányódott e mélységben, kijelentette: „Hisz nem azt teszem, amit szeretnék, a jót, hanem a rosszat teszem, amit nem akarok!” Majd ismét: „Ha pedig azt teszem, amit nem akarok, akkor már nem is én cselekszem azt, hanem a bennem lakó bűn”. Hasonlóképpen: „A belső ember szerint örö-

mem találok Isten törvényében, de más törvényt tapasztalok tagjaimban; ez küzd értelmem törvénye ellen és a bűn törvényének tagjává tesz, amely tagjaimban van” (Róm 7,19–23).

Teljesen belátja saját maga, illetve természete gyarlóságát, s megrémülve a mérhetetlen mélység feneketlenségétől, az Isten segítségének biztos kikötőjébe menekül. Természetének gyarlósága mintegy lenyomja hajóját a halandóság terhével; ezért kétségbeesésében Attól kér orvoslást a hajótörés ellen, Aki előtt semmi sem lehetetlen. Ezért kiált fel oly kétségbeesetten: „Én szerencsétlen ember! Ki szabadít meg e halálra szánt testtől?” Természetének gyengesége miatt kétségbeesik a szabadulás felől. De számít Isten jóságára, s azért bizakodva nyomban hozzáteszi: „Isten kegyelme, Krisztus Urunk által” (uo. 25.).

15. Germanus ellenvetése:

Az Apostol ezt csak a bűnösök nevében mondta

GERMANUS: Sokan azt állítják, hogy az Apostolnak e szavait nem úgy kell érteni, mintha a saját, hanem inkább, hogy a bűnösök nevében mondotta: azok nevében tudniillik, akik szeretnék megtartóztatni magukat a testi csábításoktól és gyönyöröktől, de mivel fogva tartják őket korábbi bűneik, és rabjai a testi szenvedélyek élvezeteinek, nem képesek megfékezni magukat. Ezért mintegy kegyetlen zsarnokság elnyomása alatt nyögnek, és nem tudnak felemelkedni a tisztaság szabadságára.

A szent Apostol kétségtelenül feljutott minden tökéletesség legmagasabb csúcsára. Hogyan is illenének tehát rá ezek a szavak, midőn ezt mondja: „Nem azt teszem, amit szeretnék, a jót, hanem a rosszat teszem, amit nem akarok”? Vagy az, amit utána mond: „Ha pedig azt teszem, amit nem akarok, akkor már nem is én cselekszem azt, hanem a bennem lakó bűn”. Úgyszintén ez a részlet: „A belső ember szerint örömet találok Isten törvényében, de más törvényt tapasztalok tagjaimban; ez küzd elmém törvénye ellen és a bűn törvényének rabjává tesz, amely tagjaimban van” (Róm 7,19–23).

Hogyan vonatkozhatnék mindez az Apostolra? Mert mi az a jó, amit ő meg nem valósított? S ellenkezőleg: mi az a rossz, amit akarata ellenére és undorral ugyan, de természete ösztönzésére, kénytelen-kelletlen mégis elkövetett? Ugyan mi lehetett a bűn azon törvénye, amely fogva tarthatta az Úr választott edényét, akiből Krisztus szólott? Hiszen ő leigázott minden engedetlenséget és minden önhittséget, mely Isten ellen lázadt (2Kor 10,5)! S bizakodva ezt hirdette magáról: „A jó harcot megharcoltam, a pályát végigfutottam, a hitet megtartottam. Most készen vár az igaz élet koronája, melyet azon a napon megad nekem az Úr, az igazságos Bíró” (2Tim 4,7–8).

16. A fölvetett kérdés elhalasztása

THEONAS: Én már készültem bevonulni a csend biztos kikötőjébe, s ti most újra vissza akartok hívni egy mély probléma mérhetetlen tengerére. De ha már egyszer elértünk egy biztos állomásra, ragadjuk meg ezt az alkalmat és vessük ki a hallgatás horgonyát: hisz úgymint olyan hosszúra nyúlt már ez a megbeszélés. Holnap aztán, ha semmiféle vihar nem állja utunkat és kedvező szél fúj, feszítsük ki újra a vitatkozás vitorláit.

XXIII. KÖNYV
THEONAS APÁT HARMADIK TANÍTÁSA
SZENT PÁL SZAVAIRÓL: „NEM AZT TESZEM,
AMIT SZERETNÉK, A JÓT, HANEM
A ROSSZAT TESZEM, AMIT NEM AKAROK”

**1. Theonas apát fejtegetése az Apostol e szavairól:
„Nem azt teszem, amit szeretnék, a jót”**

Midőn újra megvirradt, állhatatosan könyörögtünk az agastyánnak, hogy tárja fel előttünk az Apostol szavainak mélységes értelmét. Sürgetésünknek engedve így kezdett beszélni:

– Azt próbáltátok bizonyítani, hogy Pál apostol nem a maga, hanem a bűnösök nevében mondotta. „Nem azt teszem, amit szeretnék, a jót, hanem a rosszat teszem, amit nem akarok”. Továbbá: „Ha pedig azt teszem, amit nem akarok, akkor már nem is én cselekszem azt, hanem a bennem lakó bűn”. Végül, ami utána következik: „A belső ember szerint örömet találok Isten törvényében, de más törvényt tapasztalok tagjaimban; ez küzd elmém törvénye ellen, és a bűn törvényének tagjává tesz, amely tagjaimban van” (Róm 7,19–23).

– Bizonyítékaitok azonban, éppen ellenkezőleg, azt mutatják nyilvánvalóan, hogy ezek a szavak semmiképpen sem illelenek a bűnösökre: hanem a mondottak csupán a tökéletesekre vonatkozhatnak, és csak azoknak az életszentségére alkalmazhatók, akik utánozzák az apostolok érdemeit.

– Mert hogy is vonatkozhatnék a bűnösökre, amit az Apostol mond: „Nem azt teszem, amit szeretnék, a jót, hanem a rosszat teszem, amit nem akarok”? De a következő sem illik rájuk: „Ha pedig azt teszem, amit nem akarok, akkor már nem is én cselekszem azt, hanem a bennem lakó bűn”. Mert ki az a bűnös, aki nem szívesen szennyezné be magát házasságtöréssel és paráznasággal? Kicsoda vetne cselet felebarátjára?

nak kénytelen-kelletlen? Kit kényszerítene kikerülhetetlen szükségyszerűség, hogy hamis tanúbizonysággal ártson embertársának, őt lopással szedje rá, megkívánja a másik vagyonát, vagy a vérét ontsa?

– Hiszen írva van, hogy az emberi nem buzgón törekszik a rosszra ifjúságától fogva (Gen 8,21)! Sőt, akiket a bűn szeretete hevít, azok annyira kívánják, hogy vágyaik teljesüljenek, hogy éberen lesnek minden alkalomra, amikor bűnt követhetnek el, és attól félnek, hogy esetleg késedelmet szenved vágyaik kielégítése. Az Apostol feddő szavai szerint az ilyenek egyenesen dicsekesznek gyalázatukkal és felhalmozott bűneikkel (Fil 3,19), s szégyenüket szinte dicsőségnek tartják.

Jeremiás próféta is azt állítja róluk, hogy éppen nem akaratuk ellenére, vagy nyugodt lélekkel követik el gyalázatos gonosztetteiket, hanem ellenkezőleg: oly fáradhatatlan erőfeszítéssel iparkodnak véghezvinni őket, hogy a bűn utáni kárhozatos vágyuktól még a legnagyobb nehézségek sem riasztják el őket. Ezért mondja: „Azon *fáradoznak*, hogy gonoszsgot cselekedjenek” (Jer 9,5).

– Hát azt ki állíthatná, hogy bűnösökre vonatkoznak ezek a szavak: „Értelmekkel Isten törvényének szolgálók, testekkel azonban a bűn törvényének” (Róm 7,25)? Hiszen nyilvánvaló, hogy a bűnösök sem értelmükkel, sem testükkel nem Istennek szolgálnak! Hogyan is szolgálhatnának Istennek azok, akik testükkel vétkeznek, mikor a test a szívtől gerjed bűnre? Hiszen Az, Aki mindkét természetet alkotta, Maga jelentette ki, hogy belőle fakad minden bűn forrása és eredete: „A szívből ered minden rossz gondolat, gyilkosság, házasságtörés, paráznaság, lopás, hamis tanúság” (Mt 15,19) és más hasonló.

– Nyilvánvaló tehát, hogy az Apostol szavai semmiképpen sem érthetők úgy, mintha a bűnösök nevében mondogta volna őket. Hiszen ezek nemcsak hogy nem gyűlölik, hanem egyenesen szeretik a rosszat; sem értelmükkel, sem testükkel nem Istennek szolgálnak, úgyannyira, hogy előbb vétkeznek értelmükkel, mint testükkel, s mielőtt kielégítenék testük vágyait, már előbb elkövetik a bűnt értelmükben és gondolataikban!

2. Az Apostolban sok jó volt ugyan, de a legfőbb jót csak óhajtaiban és vágyaiban érte el

Nincs tehát más hátra, mint hogy az Apostol szavainak horderejét az ő saját belső érzelmei és gondolatai szerint mérjük le: hogy ő maga mit tartott jónak; s hogy ehhez viszonyítva mit jelentett ki rossznak, azt ne a szavak pusztja jelentése alapján, hanem magának az Apostolnak a nézetei szerint döntsük el. Hogy pedig ő hogyan értette szavait, azt méltósága és érdemei szerint vizsgáljuk. Amit ugyanis Isten sugallt, azt csak akkor foghatjuk fel az Ő szándéka és akarata szerint, ha megfontoljuk azok hivatását és érdemeit, akik közölték velünk, és nem a pusztja szavak alapján, hanem belső átéléssel tesszük magunkévá azt a lelkiállapotot, melynek természete szerint fogamzik minden szó értelme, vagy hangzik el minden vélemény.

Azért most először is gondosan vizsgáljuk meg, mi a legfőbb jó, amit az Apostol szeretett volna, de nem tudott elérni.

Az tagadhatatlan, hogy az Apostolban és a hozzá hasonló érdemű férfiakban sok olyan jó volt, amit részben természetüknél fogva, részben a kegyelem segítségével sajátítottak el. Jó ugyanis a tisztaság, dicséretes az önmegtartóztatás, csodálatra méltó az okosság, nagylelkű az emberiesség; óvatos a józanság, szerény a mértékletesség, kegyes az irgalmasság, szent az igazságosság. Mindezek az Apostolban és társaiban kétségtelenül teljesen és tökéletesen megvoltak, úgyhogy a vallásosságra inkább erényeik, mint szavaik tanításával oktattak.

Mily nagy dolog volt például, hogy állandóan emésztette őket az összes egyházak gondja s az értük való éber aggodalom (2Kor 11,28)! Milyen nagy könyörületre vall és mily nagy tökéletesség jele, hogy a botránkozók miatt ő maga ég, a gyöngékért ő maga is gyöngé akar lenni (uo. 29)!

Ám ha ily bőségekben volt az Apostolban annyi jó, mégis mi volt akkor az a jó, amiben nem érte el a tökéletességet? Ezt csak akkor találhatjuk meg, ha magunk is elsajátítjuk az ő gondolkodásmódját, mely szerint beszélt.

Márpedig mindazok az erények, amelyek őt – mint láttuk – ékesítették, bár magukban véve is szinte ragyogó, értékes drágakövek: mégis, összehasonlítva azzal a pompás nemesgyönggyel, melynek megszerzésére vágyva az evangéliumi kereskedő eladja mindenét, amije csak van, csakhogy megszerezhesse (Mt 13,46), – érdemük szerint annyira silánnyá és megvetendővé válnak, hogy az, aki annak az egy gyöngynek a birtokára vágyik, habozás nélkül kész volna megválni tőlük, mert ez egymaga is gazdaggá tenné azt, aki megszámlálhatatlan javait is eladja érte.

3. Mi az igazi jó, amit az Apostol, saját bevallása szerint, nem tudott elérni?

Mi tehát az az egyedüli jó, amit oly nagy és megszámlálhatatlan sok jó elé kell helyeznünk, anélkül, hogy velük csak össze is hasonlíthatnánk, s amely miatt meg kell vetnünk és le kell néznünk minden mást, csakhogy elérhessük?

Nyilván az a „legjobb rész” az, amelyet Mária választott, amikor érte még az Úr megvendéglésének és szíveslátásának a kötelességét is elhanyagolta. Mert az Úr így magasztalja érte: „Márta, Márta! Sok mindennel törődöl, sok minden nyugtalanít. Pedig csak egy a szükséges! Mária a legjobb részt választotta. Nem is veszi el soha” (Lk 10,41–42).

Tehát az egyedüli és a maga nemében páratlan jó: az Isten szemlélése. A megigazultság sok-sok érdemét, s az összes erényekre való törekvést is méltán becsüljük kevesebbre nála. Igaz, hogy mindaz, ami – mint előbb említettem – Pál apostolban ragyogott, nem csupán jó és hasznos, hanem egyúttal magasztos és kiváló lelki tulajdonság is. De ha például az őnt tekintjük, mely biztonnyal hasznos és értékes fém, az ezüsttel összehasonlítva nagyon is silány. Az aranyhoz viszonyítva azonban az ezüst értéke is elenyészik. Az arany meg a drágakövekkel összevetve megvetésre méltó. Végül egyetlen igazgyöngy ragyogása a legértékesebb drágakövek tömegét is felülmúlja. Éppúgy az életszentség érdemei is nem csupán a földi életben jók és hasznosak, de az örök jutalmat is meg-

szerzik számunkra; mégis, ha az Isten szemlélésének érdemével hasonlítjuk össze, silánynak fog tetszeni, és érte szinte el kellene adni valamennyit.

Ezt az összehasonlítást a Szentírás tekintélye is megerősíti. Mindarról ugyanis, amit Isten teremtett, általában kijelenti: „És mindaz, amit Isten alkotott, jó volt” (Gen 1,31); másutt pedig: „Mindaz, amit Isten alkotott, jó a maga idejében” (Sir 39,26).

A Szentírás tehát a földi életben mindezt nemcsak hogy jónak, hanem hangsúlyozottan: felette jónak hirdeti. Mert valóban, amíg e világon élünk, hasznosak is a számunkra, akár életünk fenntartására, akár testünk gyógyítására, akár más, előttünk is ismeretlen célt szolgálnak. Arra meg egyenesen nagyon jók, hogy lehetővé tegyék számunkra annak a megismerését, ami Istenben láthatatlan: örök erejét és isteni mivoltát. Ez ugyanis a világ teremtése óta értelemmel fölismerhető, művei alapján (Róm 1,20): a világ szerkezetének oly hatalmas és jól rendezett megalkotásából, és minden benne létezőből. Mégis, mindez még csak jónak sem nevezhető, ha összehasonlítjuk az eljövendő világgal, ahol a jó nem lesz alávetve semmiféle változásnak, és ahol nem kell majd félnünk attól, hogy bármi is megzavarhatja az igazi boldogságot. Ennek a világnak a boldogságát így vázolja a Szentírás: „A holdnak a fénye olyan lesz, mint a nap fénye, s a nap fénye hétszeres lesz: olyan, mint hét napnak a fénye” (Iz 30,26).

A fentebbiek tehát látszatra nagy és fönséges, sőt csodálatos dolgok: de ha összevetjük mindazzal, amit hitünk a jövendő világról ígér, akkor nyomban hiábavalóságnak tűnnek fel. Dávid is ezt mondja róluk: „Mind elmúlnak, mint a ruha; elváltoztatod őket, és elváltoznak: Te azonban ugyanaz maradsz, és éveid el nem fogynak” (Zsolt 101,27–28).

Mivel tehát magában véve semmi sem állandó, semmi sem változhatatlan, semmi sem jó, csupán maga az Istenség; s minthogy az összes teremtmények nem saját természetük-nél fogva, hanem csupán Teremtőjükből részesedve és az Ő kegyelméből nyerik el az örök és változhatatlan boldogságot:

azért nem is lehetnek igazán jók, mert ez egyedül Teremtőjük sajátja.

4. Az emberi jóság és igazság nem lehet igazi jó, ha az isteni jósághoz és igazsághoz hasonlítjuk

De ennek a felfogásnak az igazságát még nyilvánvalóbb bizonyítékkal is megerősíthetjük. Nem hirdeti-e az Evangélium, hogy sok minden jó? Jó a fa, a kincs, jó az ember, a szolga. Azt mondja például: „Nem hozhat a jó fa rossz gyümölcsöt” (Mt 7,18). Másutt meg: „A jó ember szíve jó kincsből jót szed elő” (uo. 12,35); továbbá: „Jól van, hűséges és derék szolga!” (uo. 25,21). Nem is kétséges, hogy mindezek önmagukban véve jók. De ha Isten jóságához hasonlítjuk őket, már egyikük sem nevezhető jónak. Azt mondja ugyanis az Úr: „Senki sem jó, egyedül csak az Isten” (Lk 18,19).

Ebből a szempontból még az apostolokat is „rosszaknak” nevezi az Úr, pedig ők kiválasztásuk érdeménél fogva sokszorosan felülmúlták az emberi jóságot. Így szól ugyanis hozzájuk: „Ha tehát ti, bár rosszak vagytok, tudtok jót adni fiaitoknak, mennyivel inkább tud mennyei Atyátok az őt kérőknek (Mt 7,11)!

Végül, amiként a mi jóságunk az isteni jóság szemszögéből nézve gonoszossá válik, éppúgy az isteni igazságossággal vetve össze igazságosságunk sem különb a havibajban szenvedő asszony ruhájánál.⁶⁶ Azt mondja ugyanis Izaías próféta: „Minden igazságosságunk olyan, mint a havibajban szenvedő ruhája” (Iz 64,6).

De szolgálhatok még ennél is világosabb bizonyítékkal. Az ószövetségi törvény életet adó parancsairól, melyek „angyalok által léptek életbe, közvetítő útján” (Gal 3,19), azt mondja az Apostol: „A törvény szent; a parancsolat is szent, igaz és jó” (Róm 7,12). De ha az evangéliumi tökéletességgel hasonlítjuk össze, akkor éppen nem jó, mint ezt magának Istennek a szava jelenti ki: „Nem jó parancsokat adtam nekik, és olyan végzéseket, amelyek nem szolgálnak nekik életükre” (Éz 20,25). Az Apostol is leszögezi, hogy az Újszövetség

fényétől elhomályosul a régi törvény dicsősége, úgyhogy az evangélium ragyogása mellett már nem is nevezhető dicsőségesnek: „Ami ott dicsőséges, ennek túláradó dicsőségéhez képest nem is dicsőséges” (2Kor 3,10).

A Szentírás ezt az összehasonlítást a bűnért járó bűnhődés mérlegelésére is alkalmazza: úgyhogy akik sokkal kisebbet vétettek, azokat az istentelenekhez viszonyítva megigazultaknak tartja. Például: „Szodoma igazabb volt, mint te” (vö. Ez 16,25): „mert mit vétett nővéred, Szodoma?” (uo. 49). Másutt pedig: „Még igazlelkűnek mutatkozik a hűtlen Izrael a törvénszegő Júdához képest” (Jer 3,11).

Így az összes erények érdemei is, melyekről fentebb szóltam, önmagukban véve jók és értékesek ugyan, de a szemlélődés ragyogása mellett elhomályosulnak. A szenteket ugyanis nagymértékben elvonják és visszatartják ama legfőbb jó szemlélésétől: mert bár jóra irányul is a törekvésük, mégis csak földi dolgokkal törődnek.

5. Senki sem törekedhetik állandóan a legfőbb jóra

Ha valaki „megmenti a nyomorultat attól, ki nála erősebb, a szűkölködőt és szegényt azoktól, kik őt fosztogatják” (Zsolt 34, 10); ha „összetöri a gonosz állkapcsát, s kiragadja fogai közül a prédát” (Jób 29,17): vajon e közbenjáró tevékenysége mellett képes-e nyugodtan szemlélni az isteni Fölség dicsőségét? Ha valaki alamizsnát oszt a szegényeknek, vagy szerető készséggel szolgál a jövevényeknek: amikor tehát így aggódó lélekkel gondoskodik testvéreinek szükségleteiről és ezáltal szükségképpen szórakozottá lesz, vajon képes-e ugyanabban a pillanatban a véghetetlen égi boldogságot is szemlélni? Ha a jelenvaló élet aggodalmai és gondjai zaklatják, képes-e vajon az eljövendő életre tekinteni a földi szenny fölé emelkedő szívvel?

Szent Dávid belátta, hogy ez az egyedüli jó az ember számára. Ezért kíván állandóan Istenhez ragaszkodni: „Jó nekem az Istenhez ragaszkodnom, az Úrba, az Istenbe vetni reménységemet” (Zsolt 72,28).

A Prédikátor azonban kijelenti, hogy az igazak közül senki sem valósíthatja meg ezt tökéletesen: „Mert nincs a földön igaz ember, ki jót tenne, és ne vétkeznék” (Préd 7,21). Mert legyen bár valaki mégoly igaz és szent: ha e földi test bilincsei tartják lekötve, hogyan is érhetné el ezt a legfőbb jót, hogy soha el ne szakadna Isten szemlélésétől, s ha mégoly rövid időre is, a földi gondolatok el ne vonnák Attól, Aki egyedül jó? Volt-e már olyan ember, aki nem aggódott a mindennapi fátalért, akinek nem volt gondja a ruházkodásra vagy más testi szükségletére, s nem okozott neki fejtörést a testvérek ellátása, a helyváltoztatás vagy a cellaépítés? Ki nem vágyódott soha emberi segítségre? Vagy kit ne zaklatott volna az ínség és szegénység? Azért senki sincs, akire ne vonatkoznának az Úr szemrehányó szavai: „Ne aggódjatok megélhetésetek miatt, hogy mit esztek, sem testetek miatt, hogy mibe öltöztök” (Mt 6,25).

Végül nyugodtan állíthatjuk, hogy maga Pál apostol sem tudta megvalósítani ezt a tökéletességet: pedig ő az összes szentek fáradozását felülmúlta tenger szenvedésével. Erről ő maga is tanúskodik tanítványai előtt az Apostolok cselekedeteiben: „Ti tudjátok, hogy ezek a kezek keresték meg azt, ami re nekem és környezetemnek szüksége volt” (ApCsel 20,34); vagy amikor a tesszaloniakiaknak írva bizonyosságot tesz arról, hogy „keserves fáradtsággal éjjel-nappal dolgozott” (2Tesz 3,8).

Ezek a fáradalmai sok érdemet szereztek ugyan neki, de lelkét, bármennyire szent és magasztos volt is az, szükségképpen elvonták a mennyei szemlélődéstől, mivel földi munkára irányították. Ha azt látta, hogy mekkora és mily sok gyümölcssel gazdagodott általuk, viszont ugyanakkor szívében lemérte a szemlélődés értékét, s mintegy a mérleg egyik serpenyőjébe helyezve e sok fáradozásának eredményét, a másikba pedig az Isten szemlélése okozta gyönyörűséget: sokáig vizsgálta s mintegy gyötörte önmagát. Mert egyfelől örömét lelte fáradozásainak mérhetetlen jutalmában, másfelől viszont vágyódott egyesülni és elválaszthatatlanul összerolni Krisztussal, úgyhogy szívesen hagyta volna el érte tes-

tét. Ezért kiáltott fel végül ily aggodalommal: „Nem tudom, mit válasszak! Kettő közt vívódom: Szeretnék megszabadulni, hogy Krisztussal legyek. Ez volna a legjobb. De hogy miattatok életben maradjak, az szükségesebb” (Fil 1,22–23).

6. Mennyire kívánta az Apostol, hogy testvérei üdvözljenek!

Bár e kiváló jót ily módon többre tartotta igehirdetése minden gyümölcsénél, mégis kevesebbre becsülte, mint a szeretetet, amely nélkül senki sem érdemli ki az Istent. Ezért nem vonakodott továbbra is távol lenni Krisztustól, bármennyire nehezebbre esett is: mert erre volt szükség testvérei miatt, azokért, akiknek, mint a dajka a kisdedeknek, tejet nyújtott az evangélium emlőiből.

Hogy inkább ezt választotta, erre ama mérhetetlen szeretet ösztönözte, melynél fogva, ha lehetséges lett volna, a legrettenetesebb átkot is szívesen vállalta volna magára, testvérei üdvösségéért. Ezért mondja: „Inkább kívánnám, hogy magam legyek átkozottként távol Krisztustól testvéreimért, test szerint való rokonaimért, az izraelitákért” (Róm 9,3). Vagyis: inkább elszenvedném, hogy ne csupán ideigvaló, hanem akár örök bűnhődésre is ítéljenek, csak lehetőleg minden ember élvezze a Krisztussal való egyesülést. Biztos vagyok ugyanis abban, hogy Krisztusnak is, nekem is fontosabb minden ember üdvössége, mint a magamé.

7. Akik azt hiszik hogy nincs semmi bűnük, olyanok, mint akiknek beteg a szemük

Hogy tehát az Apostol tökéletesen magáévá tehesse ezt a legfőbb jót, azaz Isten szemlélésének élvezését és a Krisztussal való állandó egyesülést: szeretne megszabadulni a testétől, mely esendő, és gyarlósága miatt sok szükséglet akadályozza, ezek pedig szükségképpen elszakítják a Krisztussal való egyesüléstől.

Ha ugyanis oly sokféle gond teszi szórakozottá a lelket; ha oly terhes és oly különféle aggodalmak akadályozzák: lehetlenség, hogy mindig élvezhesse az Isten szemlélését. Mert van-e olyan állhatatos és szent törekvés, van-e olyan magas-zatos elhatározás, melyet néha meg ne hiúsítana a ravasz cselvető? Volt-e valaha ember, aki bár a pusztaság mélyére vonult vissza és elkerülte minden halandó társaságát, soha el nem bukott hiábavaló gondolatok miatt, és földi dolgok vagy cselekedetek kedvéért soha nem hagyta abba Isten szemlélését, ami pedig az egyedüli jó? Meg tudta-e őrizni valaki buzgóságát annyira, hogy elköszáló gondolatai még imádságában sem zavarták meg soha, és az égből nem bukott le hirtelen a földre?

S hogy többi elszórakozásunkat ne is említsem: ki nem tapasztalta még közülünk, hogy éppen abban a pillanatban, amikor Istenhez akarjuk emelni tekintetünket és Hozzá könyörögni, valami lelki érzéketlenség lesz úrrá rajtunk, és éppen azzal, ami által bűneink bocsánatát reméltük, bár akaratunk ellenére is, újra csak megbántjuk az Istent? Ki oly szorgos és éber, hogy zsoltáréneklés közben sohasem tévelyeg el a lelke a szent szöveg értelmétől? Ki volna oly meghitt viszonyban és annyira egyesülve az Istennel, hogy akár csak egy napig is örülhetne annak, hogy teljesítette az Apostol parancsát: „Szüntelenül imádkozzatok!” (1Tesz 5,17)?

Lehet, hogy egyesek szemében, akik súlyosabb bűnökbe keveredtek, mindez talán bocsánatos bűnnek látszik, sőt talán egyáltalában nem is tűnik fel bűnnek. Az olyanok előtt azonban, akik már ismerik a tökéletességet, a legkisebb tökéletlenség is igen súlyosan esik a latba, ha sűrűn fordul elő.

Tegyük fel, hogy egy nagy házba, mely tele van tömve mindenféle eszközzel, edénnyel és bútorral, bevezetünk két embert. Az egyiknek teljesen ép a látása és mindent észrevesz; a másíknak beteg a szeme és látása eltompult. Nemde az, akinek a szeme eltompult és nem lát meg mindet, azt fogja állítani, hogy nincs ott más, mint csupa szekrény, ágy, zsámoly, asztal: szóval csupa olyan tárgy, amit inkább kezének tapintásával vesz észre, mint látó szemével? Viszont a másik,

aki tiszta látásával még a rejtett tárgyakat is felfedezi, kijelenti, hogy sok más, apró tárgy is van ott, amelyeket alig lehet számbavenni. Ha ezeket mind egy halomba hordanák, akkor annak a néhány tárgynak a nagyságát, melyeket a másik ember kitapogatott, sokaságukkal kiegyenlítenék, sőt talán felül is múlnák.

Épp így a szentek, vagy hogy úgy mondjam, látók is, akiknek minden törekvése a tökéletesség, lelki éleslátásukkal azt is felfedezik és elítélik magukban, amit a mi lelkünknek mintegy elhomályosult tekintete nem lát meg: úgyszólván bár a mi nemtörődömségünk szemében ők a legkisebb bűn szennével sem homályosították el tiszta lelkiismeretük fényét, ők maguk úgy látják, hogy sok szenny tapad hozzájuk. Így például ha nem is lopódzott még be a lelkük mélyére valamely hiábavaló gondolat gonoszsága, legalább annyi bizonyosan elterelte már a figyelmüket az imádságtól, hogy rá gondoltak arra a zsoltárra, amelyet éppen mondaniuk kellett.

Szerintük ugyanis, ha egy előkelő ember előtt – nem is életünkért vagy jólétünkért, hanem akár csak valamilyen haszon reményében is – könyörgünk: akkor testi-lelki tekintetünket teljes figyelmével rá irányítjuk és remegő várakozással csüngünk a tekintetén, mert attól félünk, hogy egy ügyetlen vagy oda nem illő szó is elfordíthatja tőlünk hallgatónk könyörületességét. Vagy ha a fórumon vagy a világi bírák ítélőszéke előtt állunk, velünk szemben pedig ellenfelünk, s a tárgyalás folyamán valaki tüsszent, torkát köszörüli, elneveti magát, ásít vagy elalszik: milyen mohón kihasználja ezt éber ellenségünk, a mi kárunkra fordítva a bíró szigorúságát! Mennyivel inkább kell akkor figyelmes és aggódó imádsággal esdekelnünk ki a Bíró irgalmát, ha az örök halál fenyegető veszedelmében Az előtt könyörgünk, Aki ismeri mindazt, ami rejtekben van: annál is inkább, mivel velünk szemben ott áll ravasz ellenségünk is, aki félrevezetőnk és vádlónk is egy személyben!

És méltán követ el – nem is kis bűnt, hanem nagyon is súlyos istentelenséget, aki az Úrhoz imádkozva hirtelen egy

bűnös gondolat után indul, s ezáltal mintegy eltávozik Isten tekintete elől, mintha Ő sem nem látna, sem nem hallana!

Bezzeg azok, aki szívük tekintetét bűneik vastag takarójával fedik el, úgyhogy az Üdvözítő szavai szerint „szemük van, de nem látnak, fülük van, de nem hallanak és nem értenek” (Mt 13,13): az ilyenek még a nagy és halálos bűnöket is alig veszik észre lelkük rejtekében! Annál kevésbé látják tisztán a belopódzó gondolatokat, s még kevésbé azokat az észrevétlen, titkos csábításokat, amelyek halk, leheletszerű sugallataikkal ejtik meg és döntik rabságba a lelkünket. Az ilyeneket ugyanis állandóan tiszteletlen gondolatok teszik szórakozottakká, s ezért nem is tudják fájlalni, ha elvonják őket a páratlan szemlélődéstől. Nincs is mit fájlalniuk, hogy elvesztettek volna valamit: mert lelküket állandóan tárva-nyitva tartották tetszés szerint eszükbe ötlő gondolataik előtt, s így nincs semmi céljuk, amit mindenekfelett szem előtt tartanának, vagy mindennél jobban kívánnának.

Ebbe a céltalan összevisszaságba az a meggyőződés taszít bennünket, hogy – fogalmunk sem lévén az αναμυστησια, azaz a büntelenség erényéről – azt hisszük, egyáltalában semmi bűnt sem jelentenek ezek a hiábavaló, tovairamló kő-sza gondolataink. Lelki tompultság vesz erőt rajtunk, s mint ha vaksággal volnánk megverve, csupán csak a súlyos bűnöket vesszük észre magunkban, és azt hisszük, hogy csak azokat a cselekedeteket kell kerülnünk, amelyeket a világi törvények is szigorúan büntetnek. S ha csak némileg is úgy érezzük, hogy ezektől mentesek vagyunk, akkor már nincs is bennünk semmi bűn.

Így aztán messze esünk a látóktól, mert nem látjuk meg magunkban azt a sok apró piszkot, ami felhalmozódott bennünk. Ezért nem is emészt bennünket üdvös bánat, ha a szomorúság betegsége dülja fel kedélyvilágunkat. Nem fájlaljuk, ha a hiú dicsőség ravasz csábítása zaklat. Nem siratjuk meg, ha későbbre halasztottuk vagy lanyhábban végeztük imádságunkat. Nem tartjuk bűnnek, ha zsoltáréneklés vagy imádság közben más is eszünkbe jut, mint maga az imádság vagy a zsoltár. Nem riadunk vissza attól és nem szégyelljük, hogy

akár csak egy órára is szívünkbe fogadunk olyasmit, amit mondani vagy megtenni még az emberek előtt is restellnénk, pedig tudjuk, hogy tárva áll az Isten előtt. Nem mossuk le bő könnyhullatással, ha rút álmok szennyeztek be bennünket. Azt sem gyászoljuk meg, hogy néha még alamizsnaosztás közben is előfordul, amikor testvéreinknek sietünk segítségére szorult helyzetükben, vagy amikor táplálékot osztunk a szegényeknek: lelkünk derűjét kapzsi vonakodás árnyékolja be, és nem hisszük, hogy bármi kár is érne bennünket, ha ahelyett, hogy Istenre gondolnánk, ideig-óráig tartó, testi dolgokkal foglalkozunk.

Ezért méltán illik ránk Salamon szava: „Elverték ugyan, de nem fájt nekem; játékot űztek velem, de nem vettem észre” (Péld 23,35).

8. Kevesen ismerik csak fel, hogy milyen nagy és rút dolog a bűn!

Azok ellenben, akik minden gyönyörűségüket, örömeiket és boldogságukat egyedül csak az isteni és lelki dolgok szemlélésében keresik: ha fékezhetetlen gondolataik akár akaratok ellenére, vagy csak egy kis időre is elvonják őket ezektől, úgy tekintik azt magukban, mint valami szentségtörést, és szigorú bűnbánattal nyomban meg is büntetik. Őszintén sajnálják, hogy oly nyomorúságos teremtményt, melyre lelkük tekintete félresiklott, elébe helyeztek Teremtőjüknek, és szinte istentelenséggel vádolják érte magukat. S bár szívük tekintetét nagyhamar újra az isteni dicsőség ragyogásának szemlélésére fordítják, még ily rövid időre sem tudják elviselni a földi gondolatok homályát, és utálattal fordulnak el mindentől, ami lelkük tekintetét el akarja téríteni a lélek amaz igaz világozóságától.

Szent János apostol ezt a lelkületet szeretné beleönteni mindenkibe. Ezért mondja: „Fiacskáim! Ne szeressétek a világot, sem azt, ami e világban van. Aki szereti a világot, abban nincs meg az Atya szeretete. Minden, ami a világon van: a test kívánsága, a szemek kívánsága és az élet kevélysége,

nem az Atyától származik, hanem a világtól. De elmúlik a világ, és annak bűnös kívánsága! Csak aki megteszi Isten akaratát, az él örökké" (1Jn 2,15–17).

A szentek tehát undorral fordulnak el mindattól, ami ezen a világon van. De lehetetlen, hogy ha mégoly rövid időre is, gondolataik el ne kalandozzanak feléjük, és Urunkon, Üdvözítőnkön kívül nem volt még ember, aki lelkének ezt a természetes elszórakozását annyira le tudta volna kötni, hogy állandóan kitarzott volna Isten szemlélésében, és sohasem vétkezett volna azzal, hogy valami evilági dolog szeretete eltérítette Tőle. Hiszen a Szentírás is azt mondja: „A csillagok sem tiszták szeme előtt” (Jób 25,5). Másutt pedig: „Íme, nem bízhat meg szentjeiben sem, és angyalaiban is talál gonoszsgot” (uo. 15,15. LXX), vagy ahogy a másik fordítás (a Vulgata) mondja: „Íme, szentjei közt sincs változhatatlan, s az egek sem tiszták az Ő szemében” (uo.).

9. Veszedelmes eltávozni az Istentől, mert az rögtön pusztulást von maga után

Ezért a szenteket, akik állandóan Istenre gondolnak, méltán hasonlíthatnám a kötélháncsokhoz, akik a magasban kifeszített kötélen járnak. Egészségüket, sőt életüket is annak a kötélnak keskeny ösvényére bízzák, és jól tudják, hogy nyomban szörnyű halál vár rájuk, ha lábuk csak egy kissé is meg-ingog, vagy lelép erről a biztos, egyenes útról.

Ha ezek a kötélháncsok, akik csodálatos művészetük folytán a levegőben járnak, nem ragaszkodnak óvatosan és kínos pontossággal ahhoz az ösvényhez, mely még egy lábnyomnál is keskenyebb: akkor nyilvánvaló, hogy nyomban pusztulásukat okozza a föld, amely pedig egyébként természetes alapja és szilárd, megbízható alappozta mindennek. Nem mintha a föld természete változnék meg, hanem ők zuhannak rá, testük súlyánál fogva.

Éppígy Isten megfoghatatlan jósága és változhatatlan mivolta sem árt senkinek. De ha mi magunk hagyjuk el a magasságot, hogy a mélység felé forduljunk, akkor mi magunk

okozzuk halálunkat. Maga ez az elfordulás válik halálára annak, aki elfordul az Istentől. Mert „jaj azoknak, akik elpártolnak Tőlem! – mondja a Szentírás. – Elvesznek, mert elpártoltak Tőlem” (Oz 7,13). Másutt pedig: „Jaj lesz nekik, ha eltávonom tőlük!” (uo. 9,12). Mert „megfenyít téged gonoszságod, és megkorhol elpártolásod. Tudd meg és lásd: mily rossz és keserves dolog, hogy elhagytad az Urat, a te Istenedet” (Jer 2, 19). „A bűnöst ugyanis saját bűneinek kötelei tartják fogva” (Péld 5,22).

Azért méltán vonatkozik rájuk az Úr fenyegetése: „Íme, ti mindnyájan, kik tüzet gyújtotok és lánggal övezitek magatokat, jussatok tüzetek lángjába, a lángokba, melyeket meggyújtottatok!” (Iz 50,11) Másutt pedig: „Aki hazugságot gyűjt, elvész abban” (Péld 19,9).

10. Akik a tökéletességre törekeshetnek, igazán megalázzák magukat, és átérzik, hogy mindenkor rászorulnak Isten kegyelmére

Mivel tehát a szentek érzik, hogy állandóan elnehezíti őket a földi gondok terhe és visszahúzza őket lelkük magasztos céljától, úgyhogy akaratuk ellenére, sőt észrevétlenül is a bűn és halál törvényébe bonyolódnak: így például, hogy a többi ne is említsem, elvonják őket Isten szemlélésétől azok a fontosabb felhozott, kétségtelenül jó és igaz, de csak földi cselekedetek, – azért valóban van, amiért állandóan Isten felé sóhajtsanak; van, amiért igazán megalázzák magukat és bűnbánatot tartsanak, s ne csupán üres szavakkal, hanem mélyen átérzve is bűnösöknek hirdessék magukat. Joggal kérnek tehát bocsánatot mindazért, amit testük gyarlósága folytán naponta elkövetnek, és állandóan az Úr kegyelmétől várják, hogy szüntelen onthassák a bűnbánat igaz könnyeit: mert belátják, hogy életük végéig mindig csak ugyanazokba a szenvedélyekbe bonyolódnak, amelyek miatt állandóan gyötrődtek, és még könyörgéseiket sem tudják felajánlani az Úrnak gondolataik zaklatása nélkül.

Tapasztalatból tudják tehát, hogy az óhajtott célt nem érhetik el emberi erővel, mert akadályozza őket testük terhe, és nem tudnak szívük vágya szerint egyesülni ama legfőbb jóval: mivel a földiek rabul ejtik és elvonják őket szemlélésétől. Ezért Isten kegyelméhez menekülnek, amely megigazultakká teszi a bűnösöket, és az Apostollal együtt hirdetik: „Én szerencsétlen ember! Ki szabadít meg e halálra szánt testtől? Isten kegyelme, Jézus Krisztus, a mi Urunk által” (Róm 7,24–25). Átérik ugyanis, hogy azt a jót, amit kívánnak, nem tudják elérni, mert mindig beleesnek abba, amit nem akarnak, sőt gyűlölnék: a rosszba, vagyis tévelygő gondolataikba és a testi dolgok gondjába.

11. E szavak magyarázata: „A belső ember szerint örömet találok Isten törvényében” (Róm 7,22)

A szentek „a belső ember szerint örömet találgják ugyan Isten törvényében” (Róm 7,22): mivel a belső ember igyekszik föléje emelkedni mindannak, ami látható, hogy egyedül Istennel egyesüljön. De sajnos, más törvényt tapasztalnak tagjaikban, mely bele van oltva az emberi természetbe. Ez küzd értelmük törvénye ellen és egész gondolkodásmódjukat foglyul ejti a bűn erőszakos törvényével: mivel arra készíti őket, hogy elhagyják a legfőbb jót, és földi gondolatokhoz alacsonyodjanak le.

Ezek ugyan a test szempontjából szükségesek és hasznosak, főként ha valamely vallási szükségletre fordítjuk őket. De összehasonlítva azzal a jóval, mely az összes szentek tekintetét gyönyörködteti, akkor rossznak tűnnek fel, úgyhogy kerülnünk kell őket: mivel ama tökéletes boldogság örömétől valamiképpen, ha csak rövid időre is, elvonnak bennünket.

S valóban a bűn törvénye az, amit az első ember törvényszegése hozott az emberi nemre, azzal a bűnnel, mely miatt az igazságos Bíró ezt az ítéletet mondta ki rá: „Átkozott legyen a föld munkád alatt: tövist és bojtortjánt hajtson az neked, és arcod verejtékével edd kenyeredet” (Gen 3,17–19).

Ez a törvény, mondom, bele van oltva minden halandó tagjaiba, és küzd elménk törvénye ellen: mert eltereli Isten szemlélésétől. S mivel a föld átkozottá lett munkánk alatt, a jó és rossz megismerése után a bűnös gondolatok tövisseit és bojtortánjait kezdte teremni számunkra. Ezek tüskéi és tövissei csírájában fojtják el az erényeket, hogy arcunk verítéke nélkül ne ehessük Kenyerünket, Aki az égből szállott alá (Jn 6,33), és Aki „megerősíti az ember szívét” (Zsolt 103,15).

12. E szavak magyarázata: „Tudjuk, hogy a törvény lelki” (Róm 7,14)

Tehát az egész emberi nem kivétel nélkül alá van vetve ennek a törvénynek. Nincs senki, legyen bár mégoly szent, aki az említett Kenyeret arca verítéke nélkül és nem szíve aggodalmával ehetné. Bár a közönséges kenyeret, mint láthatjuk, a gazdagok közül sokan élvezik arcuk verítéke nélkül.

A szent Apostol ezt a törvényt lelkinak nevezi.⁶⁷ „Tudjuk, hogy a törvény lelki, én azonban testi vagyok, a bűnnek rabja” (Róm 7,14).

Valóban, lelki az a törvény, amely elrendeli, hogy arcunk verejtékével együk az igazi Kenyeret, mely az égből szállott alá. Mi azonban testiek vagyunk, a bűn rabjai. De miféle bűn ez, kérdezem én, vagy kinek a bűne? Kétségkívül Ádámé, akinek a törvényszegése, vagy – hogy úgy mondjam – káros spekulációja és szerencsétlen üzérkedése folytán rabságba estünk. Mert a kígyó rábeszélésétől félrevezetve megízlelte a tiltott eledelt, és ezzel minden egyes ivadékát áruba bocsátotta, s örökös rabszolgaságba taszította.

A vevő és eladó közt ugyanis az a szabály érvényes, hogy aki hajlandó idegen úr fennhatósága alá bocsátani magát, valami árat kér azért, hogy lemond saját szabadságáról és beleegyezik az örökös szolgaságba. Nyilván láthatjuk, hogy ezt a szabályt Ádám és a kígyó is megtartotta. Ádám ugyanis szabadsága árán elnyerte a jogot, hogy ehetett a tiltott fáról, s ezzel lemondott eredeti szabadságáról és inkább választotta, hogy örökös szolgája legyen annak, akitől megkapta a tiltott

gyümölcs végzetes jutalmát. Ily módon elkötelezve magát, méltán juttatta örökös szolgaságra minden későbbi ivadékát, annak uralma alá, akinek ő is szolgája lett. Mert a rabszolga házasságából születhetik-e más, mint rabszolga?

Mit jelentsen ez? A furfangos, ravasz eladó talán elrabolta ezzel az igazi, törvényes Úr uralkodási jogát? Szó sincs róla! Ezzel az egy ármányos csalással nem szerezhette meg Isten minden tulajdonát, és az igazi Úr nem vesztette el hatalmát korábbi birtoka felett. Hiszen Ő magát az eladót is szolgaság igája alá vetette, bármennyire húzódozott is tőle és lázongott is ellene! De a Teremtő, aki minden értelmes teremtményének szabad akaratot ajándékozott, nem volt köteles újra visszaállítani eredeti szabadságukat akaratuk ellenére (vagyis: alázatos bűnvallomás, bűnbánat és elégtétel nélkül), mikor isteni végzése ellenére falánkságuk bűnével eladták magukat. Az igazságos és kegyes Alkotó ugyanis utál mindent, ami ellenkezik jóságával és igazságosságával. Márpedig kegyetlenség lett volna, ha visszavonta volna a szabadság ajándékának jótéteményét; s igazságtalanság lett volna, ha hatalmával elnyomta volna és akadályozza a szabad embert, s nem engedi meg neki, hogy kifejtse kapott szabadságának kiváltságát. Hiszen megváltását az akkor még csak eljövendő századokra szánta, hogy a megállapított idő teljessége annak rendje és módja szerint következzen el.

Az ember ivadékanak tehát mindaddig meg kellett maradnia örökölt sorsában, amíg korábbi Urának kegyelme meg nem szabadítja áteredő kötelekeitől és saját vére árán vissza nem helyezi őt régebbi szabadságába. Az Úr szeretete ösztönzésére megtehetette volna ugyan, hogy már akkor megsegítse, de ezt nem akarta: mivel igazságossága nem engedte, hogy megmátsa kimondott határozatát.

Tudni akarod tehát, miért kerültél szolgaságba? Halld tulajdon Megváltód válaszát, Aki Izaiás prófétánál világosan kijelenti: „Hol van anyátok váltólevele, mellyel eltávolítottam őt? Vagy ki az én hitelezőm, kinek eladtalak? Íme, gonoszságaitok miatt adtalak el titeket, és bűneitek miatt bocsátottam el anyákat!” (Iz 50,1).

Azt is szeretnéd világosan tudni, miért nem akart kiváltani hatalma erejével a szolgaság igája alól? Halld csak, mit mond a fentebbiek után ugyanazoknak a szolgáknak, akiknek szemére hányta önkéntes szolgaságukat: „Vajon oly rövid és kicsiny lett-e a kezem, hogy megváltani nem tudlak? Vagy nincs-e bennem erő megszabadításodra?” (uo. 2.).

De a próféta arra is rámutat, hogy mi állt útjába mindenható irgalmának: „Íme, nem rövidült meg az Úr keze, hogy meg ne tudna szabadítani; nem tompa a füle, hogy ne tudna hallani; hanem a ti gonoszságaitok választanak el titeket Istentektől, és a ti bűneitek födik el arcát előletek, hogy meg ne hallgasson” (uo. 51,1-2).

13. E szavak magyarázata: „Tudom, hogy a jó nem lakik bennem, vagyis a testemben” (Róm 7,18)

Isten egykori átkától tehát testiekké lettünk: tövisekre és bojtortánra ítélt bennünket, mivel ősapánk bűnös üzérkedése folytán szolgaságba kerültünk, úgyhogy nem tudjuk véghezvinni a jót, amit szeretnénk. Ha ugyanis nem gondolunk többé a fölséges Istenre, akkor kénytelenek vagyunk arra gondolni, ami emberi gyarlóságunkat érdekli. És bár lángolunk a tisztaság szeretetétől, akaratunk ellenére mégis gyakran megsebeznek bennünket természetes ösztöneink gyújtó nyilai, melyektől pedig szeretnénk teljesen szabadulni. Tudjuk tehát, hogy „a jó nem lakik testünkben” (Róm 7,18): vagyis nincs meg bennünk az említett szemlélődés és tisztaság folytonos, állandó nyugalma. Ellenkezőleg: állandóvá lett bennünk az a rút, gyászos kettősség, hogy lélemben Isten törvényének szeretnénk szolgálni, azaz sohasem kívánunk elszakadni az isteni ragyogás szemlélésétől; és ugyanakkor körülvesz bennünket a test sötétsége, a bűn törvénye pedig arra kényszerít, hogy elszakadjunk attól, amit jónak ismertünk meg: azaz a lélek magaslatáról lesüllyedjünk a földi gondokhoz és gondolatokhoz, amire méltán ítélt bennünket a bűn törvénye, illetőleg Isten ama végzése, mely az első vétkezőt sújtotta.

Ezért a szent Apostol nyíltan megvallja, hogy ez a bűn (illetőleg: bűnös vágy) mind őt, mind az összes szenteket kikerülhetetlen kényszerűséggel tartja bilincseiben; mégis bátran kijelenti, hogy egyikük sem kárhoztatható érte: „Nincs már semmi ítéletre méltó azokban, akik Krisztus Jézusban élnek. Hiszen a lélek törvénye, melyet a Krisztus Jézusban való élet ad, felszabadított engem a bűn és halál törvénye alól” (Róm 8,1–2): vagyis Krisztus kegyelme napról napra fölmenti összes szentjeit e bűn és halál törvénye alól, melybe akarattuk ellenére is állandóan kénytelenek belebonyolódni, – ha kiesdik az Úrtól bűneik bocsánatát.

Mindebből láthatjátok, hogy a szent Apostol nem a bűnösök, hanem azok nevében mondotta, akik valóban szentek és tökéletesek: „Nem azt teszem, amit szeretnék, a jót, hanem a rosszat teszem, amit nem akarok”. És „más törvényt látok tagjaiban; ez küzd elmém törvénye ellen, és a bűn törvényének rabjává tesz, amely tagjaiban van” (Róm 7,19; 23).

14. Ellenvetés: Az Apostol szavai:

**„Nem azt teszem, amit szeretnék, a jót”, úgy látszik,
sem a hitetlenekre, sem a szentekre nem illenek**

GERMANUS: Én azt állítom, hogy ezek a szavak sem azokra nem illenek, akik súlyos bűnöket követtek el, sem az Apostolra vagy a hozzá mérhető tökéletesekre nem alkalmazhatók. Véleményem szerint inkább azokra értendők elsősorban, akik elnyervén Isten kegyelmét és megismervén az igazságot, szeretnének tartózkodni a testi bűnöktől, de a régi szokás, mely mint valami természeti törvény, rendkívül erősen uralkodik tagjaikban, újra csak a megszokott bűnös szenvedélyekbe sodorja őket.

A szokásos és gyakran elkövetett bűn ugyanis szinte természet-törvénnyé lesz, mely belerögződik az ember gyarló tagjaiba. S mivel a lélek még nem tanulta meg, hogy teljes erejéből törekedjék az erényekre, s tisztasága még kifejeletlen, mondhatnám, zsenge, azért ez a régi törvény fogva tartja vonzalmaikat, és bűnbe ragadja, halálba dönti, s a bűn uralmá-

nak igájába hajtja. Nem engedi, hogy elérje a tisztaság erényét, melyet szeret, hanem inkább arra kényszeríti, hogy a rosszat tegye, amit utál.

15. Válasz a fentebbi ellenvetésre

THEONAS: Felfogástok sokat tökéletesedett már. Most már magatok is kezditek belátni, hogy az Apostol szavai nem vonatkozhatnak azokra, akik mindenképpen bűnösök, hanem tulajdonképpen azokra állnak, akik igyekeznek tartózkodni a testi bűnöktől. Miután ezeket már elkülönítettétek a bűnösöktől, most már csak az van hátra, hogy előbb vagy utóbb a hívők és szentek seregébe soroljátok őket.

Mert ugyan miféle bűnök lehetnek azok, amelyekbe ezek szerintetek a keresztség kegyelmének elnyerése után belebojnyolódnak, s Krisztus kegyelme által napról napra megszabadulnak tőlük? Vagy mi az a „halálra szánt test”, melyről az Apostol beszél: „Ki szabadít meg e halálra szánt testtől? Isten kegyelme, Jézus Krisztus, a mi Urunk által” (Róm 7,24–25)? Nemde nyilvánvaló, s az igazság benneteket is kényszerít beismerni, hogy az Apostol nem a súlyos bűnökbe merült test tagjairól szól, amelyek által azok az örök halál zsoldját érdemlik ki – amilyenek például a gyilkosság, parázñaság, házasságtörés, részegség, lopás vagy rablás –, hanem az előbb említett testről beszél, melyet naponta megsegít Krisztus kegyelme.

Aki ugyanis a keresztség elnyerése és Isten megismerése után is ebbe a „halálra szánt test”-be (vagyis: a halálos bűn állapotába) merül, az tudhatja, hogy nem tisztul meg Isten naponként elnyerhető kegyelmével, azaz nem egykönnyen nyerhet bocsánatot, melyet az Úr kérésünkre minden pillanatban meg szokott adni, ha hibázunk. Hanem az ilyen ember vagy hosszú ideig tartó vezekléssel és bűnbánó fájdalommal tisztul meg, vagy a jövőben kell elszenvednie értük az örök tűz büntetését. Mert ugyancsak az Apostol hirdeti: „Ne ámítsátok magatokat! Sem parázna, sem bálványimádó, sem házasságtörő, sem kéjelgő, sem fajtalan, sem tolvaj, sem kap-

zsi, sem részeges, sem átkozódó, sem rabló nem részesül Isten országában" (1Kor 6,9–10).

Vagy mi az a törvény, amely tagjainkban küzd és ellenkezik elménk törvényével? Küzdünk ellene, és mégis rabjává tesz a bűn és halál törvényének, s testünk révén szolgálatba kényszerít bennünket; de ugyanakkor lehetővé teszik azt is, hogy elménkkel Isten törvényének szolgáljunk. Nem hiszem, hogy ez a „bűn törvénye” súlyos gonosztetteket jelölne, vagy hogy a fentebb említett bűnökre volna érthető. Mert ha valaki ilyesmiket tesz, az elméjével nem Isten törvényének szolgál: hiszen lélekben előbb el kellett szakadnia Tőle, mielőtt testével bármit is elkövetett volna! Mert mi mást jelentene, hogy a bűn törvényének szolgálunk, ha nem azt, hogy meg tesszük, amit a bűn parancsol?

Miféle bűn tehát az, mely még ilyen nagy életszentséget és tökéletességet is rabul ejthet, de ugyanakkor mégsem kételkedik abban, hogy Krisztus kegyelme megszabadítja? Hiszen azt mondja az Apostol: „Én szerencsétlen ember! Ki szabadít meg e halálra szánt testtől? Isten kegyelme, Jézus Krisztus, a mi Urunk által” (Róm 7,24–25).

Minő törvény ez, mondom, melyről magatok is állítjátok, hogy tagjaitokban lakozik; amely elvon bennünket Isten törvényétől, és a bűn törvényének rabjává tesz? Bár inkább csak szerencsétlenné leszünk általa, mint bűnösökké: tehát nem szenvedünk miatta örök bűnhődést, hanem csak mintegy sajnáljuk, hogy megszakad miatta a boldogság öröme, és segítőt keresünk, aki azt újra visszaszerezze számunkra. Ezért kiáltunk fel az Apostollal együtt: „Én szerencsétlen ember! Ki szabadít meg e halálra szánt testtől?” Mert ha a bűn törvénye rabul ejt valakit: mi mást jelent ez, mint hogy az illető továbbra is a bűn hatása alatt él és kitart bűnös cselekedeteiben?

Vagy van-e más olyan legfőbb jó, amit még a szentek sem érhetnek el, azonkívül, melyről fentebb mondtam, hogy hozzá viszonyítva semmi más nem nevezhető jónak? Pedig tudjuk, hogy sok minden van, ami jó ezen a világon: különösen a tisztaság, az önmegtartóztatás, a józanság, az alázatosság,

az igazságosság, a könyörület, a mértékletesség, a jóság! De mindezek nem érnek fel ama legfőbb jóval, és megvalósítani őket nemcsak az Apostol, de kisebb lelki ember is képes. Ha viszont valaki nem teszi meg ezeket, az örök bűnhődéssel lakol miatta, vagy pedig, mint előbb mondtam, csak nagy szenvedés és bűnbánat árán szabadulhat meg, de nem Krisztus naponta elnyert kegyelmével.

Nincs tehát más hátra, mint hogy belássuk: az Apostol ezen szavait egyedül csak a szentekre lehet helyesen alkalmazni. Ezek, mint említettem már, mindennap belebotlanak a bűn (de nem a súlyos bűnök) törvényébe, és mivel biztosak afelől, hogy a kegyelem állapotában vannak, nem zuhannak gonosztettekbe: hanem – mint már sokszor mondtam – Isten szemlélése helyett testi gondolatok nyomorúságába keverednek, s ezért többnyire nem érik el a legfőbb jót, az igazi boldogságot.

Ha ugyanis azt éreznék ezek a szentek, hogy e tagjaikban lakozó törvény miatt mindennap súlyos bűnökbe keverednének, akkor nem a boldogság, hanem ártatlanságuk elveszése miatt panaszkodnának. Akkor Pál apostol sem ezt mondaná: „Én szerencsétlen ember”, hanem: „én tisztátalan, vagy bűnös ember!” S akkor nem „e halálra szánt testtől”, azaz halandó természetétől kívánnak megszabadulni, hanem e test bűneitől és gonosztetteitől.

Mivel azonban emberi gyarlósága miatt érezte magát rabnak, azaz testi gondok és aggodalmak foglyának, ami a bűn és halál törvényének műve: azért sóhajt fel e bűn törvénye miatt, melybe akarata ellenére keveredett, s ezért menekül nyomban Krisztushoz, Akinek a kegyelme azonnal meg is menti. A bűn törvénye tehát, mely természeténél fogva csak mulandó gondolatok és gondok tövisseit s bojtorjánját termi, az Apostol szívének földjében is aggodalmakat vetett el. De a kegyelem hamarosan kitépte őket. Mert mint ő maga mondja: „A lélek törvénye, melyet a Krisztus Jézusban való élet ad, fölszabadított a bűn és halál törvénye alól” (Róm 8,2).

16. Mit jelent „a bűn és halál teste”?

Az tehát szükségképpen „a halál teste”, amelybe a tökéletesek, akik már megízlelték, mily édes az Úr (Zsolt 33,9), mindennap belebotlanak, s a Prófétával együtt átérzik, „Mily rossz és keserves dolog, hogy elhagyták Urukot, Istenüket” (Jer 2,19). Az a halál teste, amely elvonja őket a mennyei szemlélődéstől, és lehúzza a földiekhez, úgyhogy még olyankor is, amikor a zsoltárokat éneklik vagy leborulnak imádkozni, emberi arcokra, beszédre, üzérkedésre vagy más felesleges cselekedetekre emlékezteti őket. Az a halál teste, mely miatt azok, akik az angyalok szentségét igyekeznek utánózni és szeretnének állandóan egyesülni az Úrral, a tökéletes boldogságot mégsem érhetik el, mivel útjukban áll a halál teste. Ehelyett inkább a rosszat teszik, amit nem akarnak; vagyis lélek szerint is afelé vonzódnak, ami nem tartozik az erényekben való előhaladáshoz és a tökéletességhez.

Végül az Apostol, hogy félreérthetetlenül kifejezésre juttassa, mennyire csupán a szentekről, a tökéletesekről és a hozzá hasonlókról mondotta e szavait: mintegy ujjal mutat önmagára és nyomban így folytatja: „Tehát én magam...” (Róm 7,25): vagyis én, aki ezt a kijelentést tettem, nem másnak a lelkiismeretét tárom fel, hanem a magamét.

Az Apostol valóban szokta is használni ezt a kifejezőmódot, ha meghitt beszélgetésben önmagáról kíván szólni. Így például: „Én, Pál, kérlek titeket Krisztus szelídségére és kegyességére” (2Kor 10,1). Másutt meg: „...ha csak az nem, hogy én magam nem voltam terhetekre” (uo. 12,13). Majd ismét: „Ám legyen: én magam nem terheltelek titeket” (uo. 16). Majd megint: „Én, Pál, mondom nektek: Ha körülmetéltetek, Krisztus semmit sem használ nektek” (Gal 5,2). Végül a rómaiaknak ezt írja: „Én inkább azt kívánnám, hogy magam legyenek átkozottként távol Krisztustól testvéreimért” (Róm 9,3).

Az Apostol szavai azonban helyesen érthetők úgy is, hogy hangsúlyozottan, nyomatékosan akarja kijelenteni: „Tehát én magam...”, vagyis én, akiről tudjátok, hogy Krisztus aposto-

la vagyok, akit oly nagyrebecsüléssel tiszteltek, és akiről azt hiszitek, hogy nagy és tökéletes vagyok, hiszen Krisztus szól bennem: tehát én, bár elmém szerint Isten törvényének szolgáló, megvallom, hogy test szerint a bűn törvényének vagyok a szolgálója, vagyis emberi gyarlóságom miatt a szét-szórtság az égiektől néha engem is a földiekhez ragad; lelkem magas röpte nemtelen gondolatokba hanyatlik. A bűnnek e törvénye folytán minden pillanatban úgy érzem, hogy rab vagyok. Igaz, hogy állhatatosan vágyódom Isten törvénye felé és ki is tartok benne, mégis érzem, hogy e rabság hatalmából semmiképpen ki nem kerülhetek, hacsak nem menekülök állandóan az Üdvözítő kegyelméhez.

17. Az összes szentek azt vallották, hogy valóban tisztátalanok és bűnösök

Ezért az összes szentek mindennapi sóhajtásaikkal töredelmesen elismerik, mennyire gyarló a természetük. Ha megvizsgálják különböző gondolataikat és lelkiismeretük rejtett mélységeit, könyörögve így kiáltanak fel: „Ne szállj ítéletre szolgálóddal, mert senki sem igaz Előtted az élők közül” (Zsolt 142,2). Továbbá: „Ki dicsekedhetik, hogy tiszta a szíve, és ki bizakodhatik abban, hogy tiszta a bűntől?” (Péld 20,9). Majd meg: „Nincs a földön igaz ember, ki jót tenne és ne vétkeznék” (Préd 7,21).

Ilyenformán a szentek mindig érezték, mennyire gyenge és tökéletlen az ember megigazultsága, és mennyire méltatlan Isten irgalmára. Egyikük, kinek gonoszságait és bűneit az Isten ígéje az oltárról küldött izzó szénnel tisztította meg, még azután is, hogy oly csodálatos módon megláthatta az Istent, megpillanthatta a magasztos szeráfokat és megismerhette az égi titkok kinyilatkoztatását, ezt mondja magáról: „Jaj nekem, mert tisztátalan ajkú ember vagyok, és tisztátalan ajkú nép között lakom” (Iz 6,5).

Azt hiszem, hogy ajkainak tisztátalanságát még akkor sem érezte volna át ennyire, ha ki nem érdemli az Isten szemlélésével az igazi, tökéletes és szeplőtelen tisztaságot. Mikor ugya-

nis megláthatta az Istent, nyomban beismerte tisztátalanságát, melyről azelőtt nem tudott. Mert amikor azt mondja: „Jaj nekem, mert tisztátalan ajkú ember vagyok”, – akkor ezt a saját ajkairól vallja, és nem a nép tisztátalanságáról. Ez a következőkből is kitűnik: „És tisztátalan ajkú nép között lakom”.

Továbbá amikor imádságában megvallja, hogy a bűn miatt mindenki tisztátalan, általános könyörgésébe akkor sem csupán az istentelenek seregét foglalja bele, hanem az igazakét is: „Íme, haragra gerjedtél, mert bűnöket követtünk el. Bennük maradtunk mindig: de megszabadulunk! Olyanok lettünk mindnyájan, mint a tisztátalan, és minden igazságosságunk olyan, mint a havibajban szenvedőnek a ruhája” (Iz 64,5–6).

Nos, kérek, képzelhető-e ennél világosabb kijelentés, mely nem csupán egy, hanem összes igazságunkat felöleli, és midőn körültekint, hogy mit tarthatna a legtisztátalanabbnak és legundorítóbbnak: nem talál rútabbat és tisztátalanabbat a havibajban szenvedő asszony ruhájánál, azért ehhez hasonlítja a mi igazságosságunkat?

18. Még az igazak és szentek sincsenek bűn nélkül

E nyilvánvaló igazságnak hiába szegezitek ellene az imént említett ellenvetés hegyes tövisét: hogy ti. ha senki sincs bűn nélkül, akkor senki sem szent; ha pedig senki sem szent, akkor senki sem üdvözü. Mert a Próféta tanúságával ez a fogas kérdés is megoldható.

Azt mondja ugyanis: „Íme, haragra gerjedtél, mert bűnöket követtünk el”: vagyis amikor Te szívünk felfuvalkodása vagy hanyagsága miatt ellenségünké lettél és megvontad tőlünk segítségedet, nyomban elnyelt bennünket bűneink örvénye. Éppúgy, mintha a ragyogó napnak mondaná valaki: „Íme, lenyugodtál, és egyszerre körülvelt bennünket a sötétség homálya!” De bár állítja, hogy a szentek is vétkeztek, sőt nemcsak hogy vétkeztek, hanem mindig meg is maradtak a bűnben, mégsem esik kétségbe üdvösségünk felől, hanem

így folytatja: „Bennük is maradtunk mindig: de megszabadulunk!”

Én e szavait: „Íme, haragra gerjedtél, mert bűnököt követünk el”, hajlandó vagyok az Apostol szavaihoz hasonlítani: „Én szerencsétlen ember! Ki szabadít meg e halálra szánt testtől?” Amit pedig utána mond a Próféta: „Bennük is maradtunk mindig: de megszabadulunk!”, az meg az Apostol következő szavainak felel meg: „Isten kegyelme, Jézus Krisztus, a mi Urunk által”.

Hasonlóképpen, mikor a Próféta fentebb ezt mondotta: „Jaj nekem, mert tisztátalan ajkú ember vagyok, és tisztátalan ajkú nép között lakom”, úgy tűnik fel, mintha ennek is ugyanaz volna az értelme, mint az Apostol szavainak: „Én szerencsétlen ember! Ki szabadít meg e halálra szánt testtől?” Mikor viszont a Próféta így folytatja: „És íme, az egyik szeráf odarepült hozzám, kezében izzó kőszénnel, melyet csípővasal az oltárról hozott, és megérintette számat, majd így szólt: Íme, azzal, hogy ez érintette az ajkad, eltűnt a te gonoszágod, és bocsánatot nyert a bűnöd” (Iz 6,6–7): ugyanúgy érthető, mintha Pál mondotta volna. Ő ugyanis így szól: „Isten kegyelme, Jézus Krisztus, a mi Urunk által”.

Láthatjátok tehát, hogy az összes szentek – nem annyira a nép, mint inkább a saját maguk nevében – valóban bűnösöknek vallják magukat, és mégsem esnek kétségbe üdvösségük felől: mert a megigazulás teljességét az Úr kegyelmétől és irgalmától várják. Nem bíznak ugyanis abban, hogy gyarló emberi természetükkel elnyerhetik.

19. Az Úr imádsága is mutatja, hogy senki sem él bűn nélkül

De az Üdvözítő tanítása is mutatja, hogy bármennyire szent legyen is valaki, azért senki sem lehet ment a bűn adóságától. Mikor ugyanis rábízta tanítványaira a tökéletes imádság módját: a többi magasztos és szent parancs közé, melyek csupán szenteknek és tökéleteseknek szólnak, s ezért gonoszokra és hitetlenekre nem vonatkozhatnak, ezt is belevette:

„Bocsásd meg vétkeinket, miképpen mi is megbocsátunk az ellenünk vétkezőknek” (Mt 6,12).

Ha tehát igaz ez az imádság, melyet a szentek is imádkoznak – mint ahogy ezt feltétlenül hinnünk is kell –: akkor lehet-e valaki annyira nyakas és vakmerő, s esztelen ördögi gőgtől annyira felfuvalkodott, hogy azt merné állítani magáról: ő bűn nélkül való? Ezzel ugyanis nemcsak azt képzelné magáról, hogy nagyobb az apostoloknál, hanem magát az Üdvözítőt is azzal vádolná, hogy tudatlan volt, vagy hiába valóságot tanított. Mert vagy nem tudta, hogy lehetnek olyanok is, akik tiszták minden bűntől, vagy pedig hiába tanította erre az igazságra azokat, akiről tudta, hogy nem szorulnak rá.

Ám Királyunk parancsát az összes szentek pontosan megtartják, és ezért mindennap imádkozzák: „Bocsásd meg vétkeinket”. Ha igazat mondanak ezzel, akkor valóban senki sem ment a bűntől. Ha azonban csak színlelésből mondják, akkor is igaz az, hogy nem mentesek a bűntől: ti. a hazugságtól.

Ezért a bölcs Prédikátor is, midőn lélekben átgondol minden emberi cselekedetet és törekvést, kivétel nélkül megállapítja: „Nincs a földön igaz ember, ki jó tenne és ne vétkeznék” (Préd 7,21): vagyis nincs és nem is lesz soha e földön olyan szent, olyan buzgó, olyan törekvő ember, aki oly állhatatosan ragaszkodnék ama páratlan jóhoz, hogy ne érezné mindennap, mennyire elszakadt tőle, s így hányszor vétkezik! Bár amikor azt állítja valakiről, hogy nem lehet ment a bűntől, ugyanakkor semmiképpen sem tagadja, hogy azért lehet igaz.

20. Még imádság közben is alig lehet elkerülni a bűnt

Aki tehát büntelenséget tulajdonít az emberi természetnek, az ne hiú szavakkal vitatkozzék velünk, hanem lelkiismeretének bizonyossága és tanúsága alapján; és csak akkor állítsa azt, hogy bűn nélkül való, ha nem érzi, hogy elszakadt ettől a legfőbb jótól. Ha tehát valaki megvizsgálta a lelkiis-

meretét és úgy találja, hogy – nem mondok sokat: – legalább egy zsolozsmát végigimádkozott már anélkül, hogy egy szó, egy cselekedet vagy gondolat meg nem zavarta benne, ám hirdesse, hogy bűn nélkül van.

Mivel azonban el kell ismernünk, hogy az ingatag emberi értelem nem lehet el anélkül, hogy e hiábavaló és felesleges dolgok miatt el ne szórakozzék, azért következésképpen azt is őszintén be kell vallanunk, hogy bűn nélkül sem lehetünk el. Bármilyen óvatosan igyekezzék is valaki megőrizni a szívét, testi mivoltának ellenállása miatt sohasem fogja tudni lelke vágya szerint tisztán tartani. Minél nagyobb előhaladást tesz ugyanis az emberi lélek, és minél őszintébb tisztaságra jut el a szemlélődésben, éppen saját tisztaságában, mint valami tükörben, annál tisztátalanabbnak találja magát: mert amíg lelke egyre magaszosabb szemlélődés felé szárnyal, és egyre feljebb tekintve nagyobbra vágyik, mint amit már elért, addig jelen állapotát szükségképpen alacsonyabbrendűnek és értéktelenebbnek tartja, s így megveti.

21. De ha elismerjük is, hogy bűn nélkül nem lehetünk, ezért még nem kell tartózkodnunk a szentáldozástól

A tisztultabb látás tehát sok mindent felfed előttünk, és a feddhetetlen élet még fájóbb szemrehányást tesz a lelkünknek. Ha erkölcsünk megjavulnak és buzgón törekszünk az erényekre, akkor sóhajtásaink és könnyeink is megszorodnak. Senki sem elégedhetik meg ugyanis azzal a magaslattal, amelyre már feljutott: minél tisztább lesz a lelke, annál szényesebbnek látja magát, és több okot talál magában a megálázódásra, mint a felfuvalkodásra. És minél serényebben törekszik magasabbra, annál jobban látja, hogy milyen messze van még az, ahová el akar jutni.

Ama kiváló apostol, akit Jézus szeretett és aki a keblén pihent, szinte az Úr szívéből merítette ezeket a szavakat: „ha azt állítjuk, hogy nincs bűnünk, magunkat csaljuk meg, és az igazság nincs bennünk” (1Jn 1,8). Ha tehát azt állítjuk, hogy

nincs bűnünk, és így az Igazság, tehát Krisztus sincs bennünk: vajon mit érünk el ezzel, ha nem azt, hogy e kijelentéssel bűnösök helyett gonoszoknak és istenteleneknek bélyegezzük magunkat?

Ha végül oly nagyon a szívünkön fekszik, hogy minél alaposabban kikutassuk, valóban lehetséges-e elérni az emberi természetnek a büntelenséget: ugyan kiktől tanulhatnánk meg ezt jobban, ha nem azoktól, akik „keresztre feszítették testüket szenvedélyeikkel és kívánságaikkal együtt” (Gal 5,24), s akik számára valóban meg van feszítve a világ (uo. 6,14)?

Ezek nemcsak minden bűnt kiirtottak már gyökerestül a szívükből, hanem még gondolataikat és bűneik emlékét is igyekeznek kizárni belőle. S mégis mindennap hűségesen megvallják, hogy egyetlen óráig sem tudnak meglenni a bűn szennye nélkül.

De ha elismerjük is, hogy bűnösök vagyunk, ezért még nem kell tartózkodnunk a szentáldozástól. Inkább egyre nagyobb vágyódással siessünk feléje, hogy meggyógyítsa a lelkünket. Mindazonáltal alázatos lélekkel és hittel járuljunk hozzá: tart-suk méltatlanoknak magunkat e nagy kegyelem befogadására, és inkább csak orvoslást keressünk nála sebeinkre.

Különben még akkor sem járulhatnánk méltón a szentáldozáshoz, ha évenként csak egyszer vennénk magunkhoz, mint ahogy azok teszik, akik kolostorokban laknak, és az égi szentségek méltóságáról, megszentelő erejéről és a hozzájuk való érdemről akként vélekednek, hogy csak a szentek és szeplőtelenek vehetik őket magukhoz, nem mi, akik azt szeretnénk, hogy a bennük való részesedés szentekké és tisztákká tegyen bennünket. Az ilyenek ugyanis még nagyobb kevélységbe és vakmerőségbe esnek, mint amilyent el akarnak kerülni: mivel legalábbis akkor, amikor (egy évben egyszer) magukhoz veszik, méltóknak tartják magukat a vételére.

Sokkal helyesebb tehát, ha e szentséges misztériumokat minden vasárnap magunkhoz vesszük, betegségeink orvoslására, oly szívbeli alázatossággal, mellyel hisszük és valljuk, hogy érdemünk szerint sohasem lehetünk méltók rájuk: – ahelyett, hogy szívünk hiú meggyőződésében felfuvalkodva

azt higgyük, hogy egy év múlva méltók leszünk majd a bennük való részesedésre.

Buzgón kérjük tehát az Úr irgalmát, hogy segítsen minket mindezt megérteni, haszonnal a lelkünkbe vésni és megvalósítani. Ezek ugyanis nem sajátíthatók el úgy, mint a többi emberi művészet: hogy a szavak megértésével magunkévá is tehetjük őket, hanem inkább gyakorlattal és tapasztalattal tanulhatók el. Ha nem kutatjuk őket a lelki emberek tanításával és nem dolgozzuk fel őket minél gyakrabban, ha nem szítjuk fel magunkban gondosan, sokoldalú bizonyítékkal és mindennapi tapasztalatunkkal, átélésünkkel: akkor nemtörődöm-ségünk folytán vagy értéktelenné válnak, vagy tunya feledékenységünkkel elenyésznek.

XXIV. KÖNYV ÁBRAHÁM APÁT TANÍTÁSA AZ ÖNMEGTAGADÁSRÓL

1. Ábrahám apát előtt feltárjuk titkos gondolatainkat

Krisztus segítségével immár a 24. könyvet írom, s ebben Ábrahám apát tanításával lezárom az összes atyák hagyományait. Ha imádságaitokkal ezt is be tudom fejezni, akkor könyveim száma éppen annyi lesz, mint azé a 24 véné, akikről a Jelenések szent könyve mondja, hogy koronájukat letették a Bárány trónusa előtt (Jel 4,4). Ezzel, azt hiszem, teljesítem minden ígéretemet, amit magamra vállaltam.

Ha ezek a mi véneink egyáltalán megérdemlik, hogy tanításukért dicsőséggel koronázzák őket, akkor bizonyára ők is alázattal hajtják meg fejüket a Bárány előtt, és Neki mutatják be azt, Aki feláldozta magát a világ üdvösségéért. Hiszen Ő adta nekik neve dicsőségére a kiváló éleslátást, nekem meg csak a gyarló szót, hogy e mély értelmű titkokat kifejezhessem. Azért ez ajándék érdemét minden jó Szerzőjének tulajdonítsuk, Akinek annál többel tartozunk, minél jobban lerójuk Iránta hálánkat.

Egy idő óta zaklató gondolatok nyugtalanítottak bennünket, s ezért az említett Ábrahám apát elé tártuk őket. Napról napra az a forró vágy ösztökélt ugyanis bennünket, hogy térjünk már vissza hazánkba és ott viszontlássuk rokonainkat. Vágyainkat csak növelte az a gondolatunk, hogy rokonaink vallásosságának és szeretetének már nem helyezhetjük elébe azt a vágyunkat, amely Egyiptomba vezetett.

Állandóan az járt az eszünkben, hogy az ő állhatatosságukból több lelki hasznunk lesz. Aztán meg a testi dolgok miatt sem lesz több gondunk. Nem tesz majd elszórakozottakká bennünket az élelem megszerzése: mert ők bőségben és örömmel gondoskodnak majd minden szükségletünkről.

Ezenfelül még más hiú reménység is éltette a lelkünket. Azt hittük ugyanis, hogy igen nagy érdemeket szerzünk az-
zal, ha a mi példánkra és intelmeinkre talán sokan megtérnek
és az üdvösség útjára lépnek. No meg az is a szemünk előtt
lebegett, hogy milyen kellemes az a vidék, ahol őseink birtoka
fekszik: mennyi kedves, és számunkra éppen alkalmas ma-
gányos hely van ott! Az erdők mélye nem csupán gyönyör-
ködtethet egy szerzetest, hanem sok mindennel el is látja.

Mindezt hűségesen és lelkiismeretesen feltártuk az aggas-
tyán előtt. Könnyek közt vallottuk meg neki, hogy tovább
már nem tudjuk elviselni e gondolatok zaklatását, ha Isten
kegyelme meg nem segít bennünket, s az ő jótanácsával ki
nem gyógyulunk belőlük.

Ő sokáig hallgatott és késett a válasszal. Végre mélyen fel-
sóhajtott és így felelt:

2. Az aggastyán rámutat tévedéseinkre

E gyarló gondolataitok elárulják, hogy még nem mondat-
tok le evilági vágyaitokról, és nem tagadtátok meg régi, bű-
nös kívánságaitokat. Csapongó vágyaitok ugyanis szívetek
lanyhaságáról tanúskodnak: mert e messzi utat és a rokonai-
toktól való távollétet lélekben kellene vállalnotok, de ti csak
test szerint viselitek el. Ha megértettétek volna, mi a lemondás
lényege, és főként, hogy miért élünk magányban: akkor
mindezt már rég eltemettétek vagy teljesen kitéptétek volna
a szívetekből.

Úgy látom tehát, hogy ti is a lanyhaság betegségében szen-
vedtek, melyet így jellemez a Példabeszédek könyve: „A lus-
ta telve van vágyakkal” (Péld 13,4); másutt pedig: „A lustát meg-
ölik a kívánságok” (uo 21,25).

Nekem is meglett volna mindaz a testi kényelmem, amiről
ti beszéltek: ha össze tudtam volna egyeztetni őket hivatá-
ssommal, vagy ha azt hittem volna, hogy e kellemes élvezetek
éppen annyi haszonnal járnak, mint amennyit ez a pusztaság
és a testi önmehtagadás nyújt. Nekem is vannak rokonaim,

akik örömmel tartanának el vagyonukból. De ha az Üdvözítő szavaira gondolok: „Aki nem hagyja el és nem gyűlöli atyját és anyját, és gyermekeit és testvéreit, ... nem lehet az én tanítványom” (Lk 14,2): ez kizárja mindazt, ami a test gondozását szolgálja.

Vagy ha rokonaim nem támogatnának, akkor felhasználhatnám a világi gazdagok szolgálatait, akik bőkezűségükkel készségesen és örömmel, sőt hálásan szolgálnák ki minden szükségletemet. Nagylelkűségüktől támogatva semmi gondom sem volna többé az élelem megszerzésére, ha a Próféta átka vissza nem rettentene ettől: „Átkozott az az ember, ki emberben bízik!” (Jer 17,5); vagy a másik figyelmeztetés: „Ne bízzatok fejedelmekben!” (Zsolt 145,2).

Ha a Nílus partjára építeném a cellámat, ott lehetne a víz az ajtóm előtt, és nem kellene négyezer lépés távolságról a vállamon cipelnem: ha a szent Apostol szava nem buzdítana állandóan arra, hogy fáradhatatlanul elviseljem ezt a terhet: „Mindenki fáradságához mérten veszi el jutalmát” (1Kor 3,8).

Azt is jól tudom, hogy a mi vidékünkön is van sok kellemes rejtekhely, ahol a gyümölcs bősége s a sok szép, termékeny kert lehetővé tenné, hogy igen csekély fáradsággal szerezhessem meg a szükséges ételmet. De félek, hogy rám is állana akkor az a szemrehányás, mely az evangéliumi gazdag embert érte: „Neked jó dolgod volt az életben!” (Lk 16,25).

Ezért én mindezt lenéztem s a világ minden élvezetét megvetettem. Helyettük e puszta sivatagban keresem örömet, és e magányos pusztaság borzalmaival többre tartom minden élvezetnél. A legtermékenyebb föld gazdagságával sem hasonlítanám egybe ezt a szomorú homoksivatagot: mert nem testi, evilági hasznot kergetek, hanem a lélek örök javát keresem.

Nem sokat ér ugyanis, ha a szerzetes egyszer lemondott a világról, vagyis megtérése kezdetén megvetette a jelenvalókat: ha nem tart ki napról napra, állhatatosan ebben a lemondásban. Mert életünk végéig kell mondogatnunk a Prófétával: „Az ember napját nem kívántam, Te jól tudod” (Jer 17,16).

Azért mondja az Úr is az Evangéliumban: „Aki utánam akar jönni, tagadja meg magát, vegye föl keresztjét, és kövessen engem” (Lk 9,23).

3. Milyen helyet választanak a remeték?

Aki tehát éber gonddal őrködik a belső ember tisztaságán, olyan helyet keresen magának, amely bőségeivel és termékenységével nem készíti arra, hogy minél több földet műveljen meg, s amely nem zavarja ki őt cellája megállapodott, rendíthetetlen magányából, hogy a szabad ég alatt dolgozzék. Ily módon ugyanis szinte napfényre hozná lelke rejtett gondolatait, s lelke beirányzódását, mellyel pontosan szem előtt tartja hivatását, különféle gondokkal szórná szét.

Bármennyire óvatos és éber legyen is valaki, ezt csak akkor tudja teljesen elkerülni, ha testét-lelkét állandóan a négy fal közé zárja. Így olyan lesz, mint az ügyes halász, aki az apostolok mesterségeivel igyekszik megszerezni a táplálékát. Nyugodt szíve mélyén mozdulatlanul figyeli a benne nyüzsgő gondolatok seregét, s mintegy magas szikláról tekint a mélységébe, ahonnét bölcs ítéletével eldöntheti, mely gondolatokat fogjon ki belőle, és melyeket vessen el s dobjon vissza mint rossz és ártalmas halakat.

4. Milyen foglalkozást válasszanak a remeték?

Ha valaki állandóan ilyen éberen őrködik, az valóban megvalósíthatja azt, amiről Habakuk próféta oly világosan beszél: „Kiállok őrhelyemre, s felhágok a sziklára, hogy lássam: mit szól majd hozzám, és mit feleljek, ha szemrehányást tesz nekem” (Hab 2,1).

Hogy milyen fáradságos és nehéz ezt megvalósítani, azt nyilvánvalóan bizonyítják azoknak a remetéknek a tapasztalatai, akik a Calamus vagy Porphyrio nevű pusztaságban élnek (vö. Coll III,5.; VII,26.). Ezeket ugyanis még a scythisi pusztaságnál is nagyobb sivatag választja el minden várostól és emberi lakóhelytől: mert ha 7–8 napig járnak is folyton be-

felé ez óriási sivatag pusztaságaiba, alig érnek el rejtett celláikhoz. Ott földműveléssel foglalkoznak, és nem laknak kolostorokban. Emiatt aztán, ha ezekre a vad vidékekre, ahol én is lakom, vagy az említett scythisi pusztaságba kerülnek, annyi zaklató gondolat, oly nagy lelki aggodás vesz rajtuk erőt, hogy úgy viselkednek, mint a kezdők: mintha még sohasem próbálták volna a magányos életet. Képtelenek cellában tartózkodni és nem tudják elviselni a nyugalmas csendet. Hamar itt is hagyják, mint a tapasztalatlan újoncok, és másfelé kóborolnak.

Az ilyenek ugyanis még nem szoktak hozzá, hogy állandó éberségükkel és állhatatos igyekezetükkel lecsendesítsék a belső ember ösztöneit és megelőzzék gondolataik viharos kavargását. Mindennap a szabad ég alatt izzadnak és dolgoznak, s így napról napra nem csupán testük szerint, de léleklében is a szabad levegőn kószálnak. Emiatt aztán a testi mozgás közben gondolataik is szabadon csaponganak mindenféle. Így nem veszik észre, mennyi hiábavaló gondolat támad a lelkükben, s ezek csapongásait sem tudják féken tartani. Mivel pedig nem tudják elviselni a lelki töredelmet, úgy érzik, hogy a folytonos hallgatás is elviselhetetlen. A mezőkön fáradhatatlanul dolgoznak, de a tétlenség kárakra van, s a hosszú ideig tartó nyugalomban ellanyhulnak.

5. Ha testünk ide-oda kóborol, ez inkább növeli szívünk szorongatását, nem hogy enyhítené

Nem csoda tehát, hogy ha valaki a cellájában tartózkodik, akkor itt a gondolatai szinte felgyülemlenek, mintha szűk ketrecbe volnának zárva, s aggodalmainak sokasága szinte fojtogatja. Ha most az illető elhagyja lakása börtönét, vele együtt ezek a gondolatai is kitörnek, s mint a fékevesztett lovak, szerteszét nyargalnak. Ha így mintegy kironthatnak az istállójukból, ez egy kis időre szomorú vigasztalást nyújt. De ha az illető újra visszatér a cellájába, vele együtt gondolatainak egész serege is mintegy visszaözlök a lakóhelyére, s

még súlyosabban zaklatják, mivel már régóta hozzászoktak a féktelen szabadsághoz.

Akik tehát még nem tudnak vagy nem akarnak küzdeni akaratauk ösztönei ellen, azoknál ezek a gondolatok még hevesebben támadnak a szívükre a szokatlan tétlenség idején, úgyhogy a cellában telve vannak nyugtalansággal. Ha pedig emiatt megszegik a szigorú törvényt és sűrűbben járnak ki cellájukból, ezzel a vélt orvossággal még terhesebb veszedelmet zúdítanak magukra. Úgy járnak, mint a lázas betegek, akik azt hiszik, hogy ha hideg vizet isznak, ezzel enyhítik a belső láz hevét: pedig tudják, hogy ezáltal csak még jobban élesztik a hevét, ahelyett, hogy lecsillapítanák, mert a pillanatnyi enyhülés után sokkal hevesebben gyötri őket a láz.

6. Hasonlattal mutat rá arra, hogyan örködjék a szerzetes gondolatai felett

Azért a szerzetes legfőbb törekvése az legyen, hogy minden gondolatát állandóan Istenre irányítsa.

Ha valaki boltozatot épít a magasban, annak is folytonosan szem előtt kell tartania a boltozat középpontját, és aszerint kell megvonnia a vonalakat, hogy a szigorú építészeti szabályok figyelembevételével mindenütt egyforma hajlása legyen a boltozatnak. Ha nem tartja szem előtt a középpontot, bármennyire sokat tart is művészetéről és tehetségéről: lehetetlen, hogy tévedés nélkül megtartsa a boltozat kerekességét. Lehetetlen, hogy pusztá szemmel észrevegye, mennyit vesztett szépségéből az épület tévedése folytán: ha nem tartja magát állandóan ez igaz ismertetőjelhez, s nem egyetlen pont törvénye szerint szabja ki műve külső-belső kerületét, nem e szerint a mérték szerint építi föl az épületet, bármily magas és hatalmas legyen is az.

Éppígy a lelkünknek is az Úr iránti szeretet legyen az állandó, szilárd középpontja. Minden egyes munkánk és kezdeményezésünk ezt vegye körül. Ha nem hozzá mérjük, vagy nem szerinte vetjük el gondolatainkat, akkor sohasem fogjuk biztos művészettel felépíteni azt a lelki műalkotást, melynek

Pál apostol az építőmestere (1Kor 3,10), és nem lesz szép az a házunk, melyet Dávid a szívében kívánt emelni az Úrnak, és ezt mondotta róla: „Uram, szeretem házad ékességét és dicsőség lakóhelyét!” (Zsolt 25,8). Ehelyett esztelen módra csúnya házat építünk a szívében, mely méltatlan lesz a Szentlélekhez, és állandóan összeomlással fenyeget. Nem is tünteti ki majd látogatásával a legszentebb Lakótárs, mert épületünk romjai gyászosan maguk alá temetik a lelkünket.

7. Kérdés: Miért tartjuk ártalmasnak, ha rokonaink a közelünkben élnek? Hiszen akik Egyiptomban laknak, azoknak nem árt

GERMANUS: Valóban hasznos, sőt szükséges jótanács, hogy olyan munkát válasszunk magunknak, amit a cellában is elvégezhetünk. Mert nemcsak a te példád, mely az apostolok érényeinek követésén alapul, hanem saját tapasztalatunk is sokszor megmutatta, mennyire helyes ez.

Azt azonban nem látjuk elég világosan, miért kell annyira kerülnünk rokonaink közelségét. Hiszen ti sem távoztatok oly messze tőlük! Ti feddhetetlenül jártok a tökéletesség útján, és nemcsak hogy saját hazátokban maradtatok, hanem egyesek, mint látjuk, még a falujuktól sem távoztak messzire. Miért tartjuk hát veszedelmesnek magunkra nézve azt, ami nektek nem árt?

8. Válasz: Nem minden való mindenkinek

ÁBRAHÁM: Sokszor megesik, hogy jó dolgokból hoznak fel rossz példát. Mert ha valaki ugyanazt akarja tenni, amit mások, de nem ugyanolyan hajlammal és szándékkal, vagy pedig csekélyebb erővel fog hozzá, az sokszor csalódik, sőt végzetes tévedés áldozata is lehet, noha mások ugyanazzal az örök élet jutalmát nyerik el.

Minden biztonnyal így járt volna az a bátor ifjú is, aki a harcban jártas óriással készült megmérkőzni, ha Saul férfias,

nehéz fegyverzetében indult volna a harcba. Idősebb harcos az ellenség számtalan sok csapatát teríthette volna le velük. De a tapasztalatlan ifjúra biztos romlást hoztak volna, ha józan bölcsességgel olyan fegyvert nem választ inkább, mely ifjú korához illett. Ezért a félelmetes ellenség elé nem páncéllal és pajzzsal indult, hanem csupán bottal fegyverkezett fel, amellyel ő tudott harcolni. (Vö. 1Kir 17,38–40.)

Azért előbb mi is vegyük gondosan fontolóra, mennyi erőnk van, és ennek mértéke szerint válasszuk ki azt az életmódot, amelyik kedvünkre van. Mert valamennyi hasznos ugyan, de nem lehet valamennyire alkalmas mindenki. Azért, mert a remeteélet helyes, még nem állítjuk, hogy mindenkinek való. Sokan vannak olyanok, akik számára nem csupán terméketlen volna, hanem egyenesen veszedelmes. Vagy ha a szerzetesi életet és a testvérek gondozását méltán szentnek és dicséretre méltónak tartjuk, azért még nem hisszük, hogy mindenkinek erre kellene törekednie. Éppígy az idegenek szolgálata is sok lelki haszonnal jár, de nem törekedhetik rá mindenki nélkül, hogy türelme kárt ne szenvedne.

Így tehát először a ti vidékeiteken dívó és a miénken szokásos szerzetesi intézmény közti különbséget kell szemügyre vennünk. Azután pedig az emberek képességeit kell külön mérlegre vetnünk, melyek szintén különböznek aszerint, hogy állandó erények vagy bűnök közt szerezték-e őket. Lehetséges ugyanis, hogy ami az egyik nemzetiségű embernek nehéz, sőt megvalósíthatatlan, azt a másíknak a meggyökerezett szokás szinte természetévé teszi. Hiszen vannak népek, amelyeket az éghajlat legnagyobb szélsőségei választanak el egymástól, és a nagy hideget vagy a nap hevét mégis ruha nélkül viselik el, míg mások, akik a szélsőséges éghajlathoz nem szoktak hozzá, nem tudják elviselni, bármily erősek is.

Hasonlóképpen ti is, akik nagy testi-lelki erőfeszítéssel már ezen a vidéken is sok mindenben küszködtök hazátok természete ellen: jól fontoljátok meg, hogy azon a hír szerint közömbös vidéken, melyet szinte megbénít a hitetlenség fagya, el tudjátok-e viselni majd ezt a – hogy úgy mondjam – mezítelenséget. Mert nálunk őseink szent élete szinte a ter-

mészetünkbe oltotta, hogy állhatatosan ragaszkodjunk hivatásunkhoz. Ha úgy látjátok, hogy ti is olyan állhatatosak és erényesek vagytok, mint ők, akkor nektek sem kell kerülnötök szüleitek és testvéreitek közelségét.

9. Apollo apát önmegtágadása

Hogy biztos mérték szerint ítéleshettek meg, milyen szigorú lemondást bír el erőtok, röviden elmondom nektek, mit tett egy szent életű aggastyán: Apollo apát. Ha aztán őszintén megvizsgáljátok a szíveteket és úgy érzitek, hogy a ti elhatározástok és lelki erőtok sem csekélyebb az övénel, akkor nyugodtan lakhattok hazátokban, rokonaitok közelében is, anélkül, hogy lelki előhaladástok kárt szenvedne és hivatásokat veszedelemnek tennétek ki. Biztosak lehettek ugyanis abban, hogy ez esetben rokonaitok vonzalma és a hely kellemes fekvése nem veszélyezteti szigorú alázatosságtokat, melyre itt talán nem is csak a saját akaratotok, hanem esetleg az idegen ország szokásai kényszerítenek benneteket.

Szóval az említett aggastyánt egyszer késő éjjel felkereste a testvére és sírva panaszkodott neki, hogy ökre beleragadt a mocsárba. Arra kérte, hogy hagyja ott egy kis időre a kolostort és segítsen neki kihúzni az ökrét, mert egyedül nem tudja kimenteni. Mikor e kéréséhez makacsul ragaszkodott, Apollo apát végül is ezt kérdezte tőle:

– Miért nem kérted erre az öcsénket? Hiszen ő közelebb volt hozzád! El is mentél mellette!

Testvére erre azt hitte, hogy az apát elfelejtette, hogy testvérüket már régen eltemették. A túlságos önmegtartóztatás és állandó egyedüllét bizonyára megzavarta az esztét. Így felelt tehát neki:

– Hogyan hívhattam volna ki őt a sírból, mikor már tizenöt éve meghalt?

Erre Apollo apát így válaszolt:

– Nyilván elfelejtetted, hogy én meg már húsz éve meghaltam e világnak, és e cella sírjából nem segíthetek semmi-
ben, ami e földi élet dolga. Krisztus nem engedti, hogy vállalt

önmegtagadásomat akár oly rövid időre is megszakítsam, amíg segítenék neked kihúzni az ökrödet. Hiszen még azt sem engedte meg annak az ifjúnak, hogy eltemesse atyját, pedig az csak sürgősebb, méltóbb és szentebb cselekedet lett volna!

Vizsgáljátok meg tehát a szívetek mélyét és jól fontoljátok meg, hogy ti is ilyen állhatatosan tudnátok-e ragaszkodni szigorú lemondástokhoz, ha rokonaitok közelében élnétek. Ha aztán úgy érzitek, hogy hasonlók lesztek hozzá a lelki ön-megtagadásban, akkor biztosra vehetitek, hogy nektek sem árt majd, ha közel lesznek hozzátok szüleitek és testvéreitek. Mert akkor ti is úgy gondolkodtok majd, hogy ha közel vannak is hozzátok, ti mintegy meghaltatok a számukra, s így nem engeditek, hogy őket vigasztalja a ti közelségetek, de ti sem tűritek, hogy rajtatok könnyítsen az ő szolgálatuk.

10. Kérdés: Ártalmára van-e a szerzetesnek, ha szülei segítik szükségleteiben?

GERMANUS: Ebben a kérdésben nincs többé helye kétségnek. Biztosra vesszük ugyanis, hogy ott nem járhatnánk ilyen silány ruhában, mint itt, és nem mehetnénk mezítláb kéregetni rokonaink szomszédságában. De nem is dolgozhatnánk ott úgy, hogy megszerezzük a szükséges élelmet, mint ahogy itt például három mérföldről kell mindennap elhoz-nunk a vizet. Nemcsak mi szégyellnénk ezt, hanem ők is, hogy ilyesmit teszünk előttük.

De mit ártana az a mi hivatásunknak, ha ők gondoskodnának minden szükségletünkről? Hiszen így teljesen megszabadulnánk az élelem megszerzésének gondjától s egyedül a szent olvasmánynak és imádságnak szentelhetnénk magunkat. Ha nem tenne többé elszórakozottakká az a munka, mellyel most foglalkozunk, akkor sokkal buzgóbban törekedhetnénk a lelkiekre.

11. Válasz Szent Antal szavaival

ÁBRAHÁM: Erre nem a magam, hanem Szent Antal szavaival felelek. Mikor az egyik testvér ugyanolyan lanyhaságba esett, mint amilyenről ti is beszéltek, úgy szégyenítette meg őt, hogy belőle ti is megérthetitek, mi a kérdéstek megoldása.

Egy alkalommal meglátogatta valaki a szentet és azt állította előtte, hogy a remeteélet egyáltalában nem csodálatra méltó. Szerinte nagyobb erény az, ha emberek közt gyakorolja valaki a tökéletességet, mint ha a sivatagban. Erre Szent Antal megkérdezte tőle, hogy hol lakik. Azt felelte neki, hogy a szülei közelében. Ők megadnak neki mindent, s így nincs semmi gondja, sem kellemetlensége a napi munkával. Azzal dicsekedett, hogy mivel semmi sem teszi szórakoztatóvá a lelkét, azért szüntelenül csupán a szent olvasmányokkal és az imádsággal foglalkozhatik.

Megszólalt erre Szent Antal:

– Mondd, fiam: szomorkodol-e, ha kár vagy szerencsétlenség éri rokonaidat, s hasonlóképpen örülsz-e velük együtt, ha jól megy a soruk?

Az megvallotta, hogy mindkettőből kiveszi a részét.

Ekkor az aggastyán így felelt:

– Tudd meg tehát, hogy a jövődő életben is azok sorsában osztozol majd, akiknek a haszna vagy kára e földi életben örömmel vagy szomorúsággal töltött el.

De Szent Antal nem érte be ezekkel a szavakkal. Még nagyobb távlatokat is nyitott előtte következő tanításával:

– Ez az életmód és lanyhaság nemcsak az említett kárral jár a számodra, bár te magad talán észre sem veszed ezt, mert a Példabeszédek hasonlata szerint bizonyára te is ezt mondd: „Elverték ugyan, de nem fájt nekem; kigúnyoltak, de nem éreztem” (Péld 23,35); vagy reád is az áll, amit a Próféta mond: „Idegenek emésztik erejét, és ő nem tudja” (Oz 7,9). Vagyis ilyen életmód mellett napról napra változik a lelkiállapotod, és állandóan a földiekhez menekülsz. Sőt meg vagy fosztva kezed munkájának jogos érdemétől is. Szüleid támogatása

nem engedi, hogy a szent Apostol előírása szerint minden nap saját kezdeddel szerezd meg táplálékodat. Mikor ugyanis Szent Pál elbúcsúzott az efezusi egyház vezetőitől és lelkükre kötötte utolsó intelmeit, akkor mondotta, hogy bár őt egészen lefoglalta a szent evangélium hirdetése, mégis nem csupán magának szerezte meg a mindennapi táplálékot, hanem azoknak is, akik az ő szolgálatára voltak, és mindenféle más, fontosabb elfoglaltságuk volt. Ezt mondja: „Ti tudjátok, hogy ezek a kezek keresték meg azt, amire nekem és környezetemnek szüksége volt” (ApCsel 20,34). Másutt azonban azt is kijelenti, hogy a mi hasznunkra tette ezt, hogy tanuljunk tőle: „Nem éltünk köztetek tétlenül. Senki kenyerét ingyen nem ettük, hanem keserves fáradsággal, éjjel-nappal megdolgoztunk érte, hogy egyiketeknek se legyünk terhére. Nem mintha nem lett volna jogunk rá, hanem hogy példát adjunk nektek követésünkre” (2Tesz 3,7–9).

12. A testi munka haszna és a tétlenség kára

– Bár szüleim segítsége nekem is rendelkezésemre állt volna, ezt a mezítelenséget mégis többre becsültem minden kincsnél. Inkább választottam, hogy testem mindennapi táplálékát saját veritékemmel szerezzem meg, mint hogy kényelmesen szüleim adományaira hagyatkozzam. Mert e fáradsággal megszerzett ínséget többre becsültem, mint a Szentírásról való tétlen elmélkedést, és az állhatatos, de terméketlen olvasást. Pedig bizonyára én is szívesen tenném ez, ha ezt hagyta volna ránk az Apostol tekintélye és példája, vagy őseink tanítása ezt ítélte volna hasznosabbnak.

– Tudd meg azonban, hogy emiatt nem kisebb kár ér, mint a fentebb említett okból. Hiszen egészséges, erős ember vagy, s mégis mások tartanak el, pedig ez jogosan csupán a gyengéket illeti meg. Mert az emberek, azoknak a szerzeteseknek a kivételével, akik az Apostol parancsa szerint mindennapi munkájukból élnek, mind mások munkájából és szeretetszolgálatából szeretnének megélni. Ezért aztán nemcsak azok, akik azzal dicsekesznek, hogy szüleik vagyona, szolgálók

munkája vagy birtokaik jövedelme táplálja őket, hanem még e világ királyai is kétségtelenül mások szolgálatából élnek.

– Ezért határoztak úgy őseink, hogy mindaz, ami a mindennapi élet szükségletét szolgálja, de nem kezünk munkájának az eredménye, szerintük adománynak tekintendő. Így gondolkodott az Apostol is, aki egyenesen megtiltotta, hogy a tétleneket mások bőkezősége támogassa: „Aki nem akar dolgozni, ne is egyék” (2Tesz 3,10).

Így beszélt egykor az illetőhöz Szent Antal. Tanításával minket is arra oktat, hogy kerüljük rokonaink veszedelmes szeretet-szolgálatait és azoknak az adományait, akik élelmi-szerekekkel segítenének bennünket: sőt kerüljük még a kellemes fekvésű helyeket is. Ellenben a természet mostohasága folytán terméketlen homoksivatagot és a tenger áradásai miatt kiégett sós pusztaságokat, melyek éppen ezért senkinek a joghatósága és uralma alá sem tartoznak, e világ minden kincsénél többre becsüljük. Azzal, hogy úttalan sivatagban lakunk, ne csupán az emberekkel való gyakori érintkezést kerüljük el, hanem még ha termékeny volna is a földünk, akkor se késztesse bennünket arra, hogy többet műveljünk meg belőle, mint amennyire szükségünk van: mert ez elvonna bennünket szívünk legfőbb céljától, és elterelné a lelkünket a lelkiek keresésétől.

13. Macarius apát meséje egy borbélyról. Megismerhetjük belőle a sátán cselvetéseit

De ti abban is bizakodtok, hogy másokat az üdvösségre segíthettek, és e nagyobb nyereség reménysége miatt is siettek viszontlátni hazátokat. Hallgassátok meg erre vonatkozólag Macarius apát kedves meséjét, mely éppen erről szól. Ő is olyan valakinek a meggyógyítására mondta el, akit hasonló vágyak emésztettek.

Volt egy városban egy igen ügyes borbély, aki mindenkit három dénárért nyírt. De bár ilyen silány, sovány bére volt a munkájának, mégis mindennap meg tudta szerezni belőle a

szükséges táplálékát, sőt ha minden testi szükségletét kielégítette, még száz dénárt félre is tudott tenni naponta a pénzeszsákjába.

Miközben így állandóan gyűjtögette a keresményét, meghallotta, hogy egy messze fekvő városban minden ember egy aranyat ad a borbélynak. Mikor ezt megtudta, így kiáltott fel:

– Ugyan miért elégszem meg én ezzel a koldusbérrel, hogy három dénárt keresek mindössze a munkámmal: mikor ha odamennék, roppant sok aranyat kereshetnék és meggazdagodhatnék!

Tüstént fogta is a mestersége eszközeit és elköltevén mindenét, amit oly hosszú idő óta gyűjtögetett és félretett, nagy fáradtság árán megérkezett abba a városba, amely oly nagy nyereséggel kecsegtette. S valóban, ahogy hallotta, annyit is kapott itt mindenkitől a munkájáért. Aznap este, hogy megérkezett, látván, mennyi aranyat összeszedett, nagy vidáman a piac felé indult, hogy megvegye a szükséges táplálékát. Jó drágán meg is vásárolt mindent, de arra a kevés élelemre minden aranyát elköltötte, amit keresett, úgyhogy egy dénár haszna sem maradt.

Mikor aztán látta, hogy így napról napra elkölte a keresetét, és nemcsak hogy semmit félre nem tehet, de még a napi szükségletét is alig tudja megszerezni, elkezdett gondolkodni:

– Visszamegyek az én városomba és újra a szerény kereset után látok, mely elég volt minden szükségletemre, sőt napról napra még felesleget is hozott, úgyhogy lassanként felnövekedett volna öregségem napjaira. Igaz, hogy kevés és hitvány jövedelemnek látszott, de állandó növekedésével nem kis összeget tett ki. Több haszonnal járt tehát az a filléres kereset, mint ez, ahol látszólag arannyal fizetnek: mert ez nemcsak arra nem elég, hogy félretegyek belőle, hanem még a napi élelmem szükségletére is alig futja.

Ugyanígy helyesebb, ha szüntelen állhatatossággal mi is e pusztaság kevés hasznára törekszünk. Ezt ugyanis nem emészti fel evilági gondok és elszórakozások; nem csökkentik a hiú dicsőség vágya és a hiábavaló felfuvalkodottság, s nem

kevesbítik a mindennapi megélhetés gondjai. Mert „többet ér a kevés az igaznak, mint a nagy gazdagság a gonosznak” (Zsolt 36,16). Ne áhítozzunk tehát nagyobb nyereség után! Mert ha el is érnénk ezt a nagy haszonnal, hogy sokan megtérnének, viszont kénytelenek volnánk világi életet folytatni mellette. Ez pedig, meg a naponkénti elszórakozás veszteségei fel is érzékelik azt a hasznot. Salamon véleménye szerint is „jobb egy marék nyugalomban, mint két tele marok fáradsággal és elbizakodottsággal” (Préd 4,6).

A gyenge lelkű emberek mind szükségképpen beleesnek ebbe a csalódásba és veszteségbe. Ezek még saját üdvösségük felől sincsenek biztonságban, és maguk is mások tanítására, oktatására szorulnak: mégis arra ösztökéli őket az ördög, hogy másokat térítsenek és irányítsanak. Ha aztán el is érnek valami hasznot egyesek megtérítésével, saját türelmetlenségük és tökéletlen erkölcsük folytán elvesztik, amit szereztek.⁶⁸ Az történik ugyanis velük is, amiről Aggeus próféta ír: „Aki összegyűjtötte pénzét, lyukas erszénybe rakta” (Agg 1,6)

Valóban, lyukas erszénybe rakja az a keresményét, aki azt hiszi, hogy mások megtérítésével nyer valamit: mert saját szívének figyelmetlensége és lelkének naponként ismétlődő elszórakozása miatt el is veszíti. Így történik aztán, hogy míg mások oktatásával nagyobb haszonra számít, addig saját javulása elmarad. „Vannak ugyanis, akik adják a gazdagot, noha semmijük sincs, s vannak, akik nagy gazdagságuk mellett is megalázzák magukat” (Péld 13,7 LXX?). És: „Többet ér a szegény, ki magával megelégszik, mint az uraskodó, kinek kenyere sincs” (uo. 12,9).

14. Kérdés: Honnét támadnak ezek a téves gondolatok?

GERMANUS: Ezekkel a hasonlatokkal jól megvilágítottad csalódásainkat és tévedéseinket. Most szeretnénk megismerni ezek okait és orvoslásuk módját, valamint azt is óhajtanánk, hogy megértesd velünk, miképpen szedhetett így rá

bennünket az ördög. Kétségtelen ugyanis, hogy csak az képes orvosolni a betegséget, aki előre meg tudja mondani, hogyan keletkezik a betegség.

15. Válasz: A léleknek háromféle szenvedélye van

ÁBRAHÁM: Minden bűnnek egy a forrása és eredete, de aszerint, hogy a lélek melyik „részét”, vagy mondhatnám „tagját” rontja meg, más-más szenvedély vagy betegség névvel jelöljük.

Ezt a testi betegség példájával is igazolhatjuk. Ennek is egy az oka, mégis sokféle betegséget különböztetünk meg, aszerint, hogy melyik tagot támadja meg. Ha az ártalmas nedvek például a test várát, a fejet rohanják meg, akkor fejfájást okoznak. Ha a fület vagy a szemet járják át, akkor fül- vagy szembetegséget okoznak. Ha meg az ízületekbe vagy a kéz ujjáiba áradnak, ezt ízületi bántalmaknak (chiragra) nevezzük. Ha végül a lábfejbe ömlenek, akkor megint más névvel: köszvénnel (podagra) jelöljük. Ennyiféle névvel fejezzük ki a betegséget, aszerint, hogy melyik tagunkat keríti hatalmába, noha valamennyinek közös az eredete: az ártalmas nedvek felhalmozódása.

Ha a látható világból most a láthatatlan felé fordulunk, éppúgy biztosra vehetjük, hogy lelkünk egyes „részeiben”, vagy mondhatnám „tagjaiban” is más-más vétek lakozik. Mivel a legbölcsebb emberek szerint a léleknek három része van, azért a lelki betegség is szükségképpen ezek valamelyikét: vagy a λογικόν-t, azaz az értelmes részt, vagy a θυμικόν-t, azaz a haragvó részt, vagy az επιθυμητικόν-t, tehát a vágyódó részt támadja meg.

Ha tehát ez indulatok valamelyikével támad rá az emberre az ártó szenvedély, akkor okának megfelelő nevet is nyer. Ha értelmét fertőzi meg a bűnök dögvésze, akkor a hiú dicsőség vágyát, a felfuvalkodás, az irigység, a kevélység, elbizakodottság vagy az eretnenség bűnét idézi elő benne. Ha a haragvó érzékét sebesíti meg, akkor indulatosságot, türelmetlenséget, szomorúságot, lanyhaságot, kislelkűséget, ke-

gyetlenséget okoz. Ha pedig a vágyódó részt rongja meg, akkor mértéktelenséget, paráznaságot, pénzvágyat, kapzsiságot vagy más, veszedelmes földi vágyakat ébreszt.

16. Legelőször a lélek megromlott értelmi tehetségét kell gyógyítani

Ha tehát meg akarjátok ismerni, mi a kérdéses bűn forrása és eredete, tudjátok meg, hogy nektek lelketek értelmi része romlott, mert ebből szokott eredni az elbizakodottság és a hiú dicsőség vágya.

Lelketeknek ez a legfőbb, hogy úgy mondjam: tagja. Meggyógyítani a bölcs önismeret és az alázatosság erényével lehet. Mivel megromlott bennetek, azért azt hiszitek, hogy ti már nemcsak hogy eljutottatok a tökéletesség ormára, hanem még másokat is oktathattok. Úgy érzitek, hogy eléggé alkalmasak vagytok mások tanítására, s ezért a hiú dicsőségvágy felfuvalkodása most már arra ösztönöz benneteket, hogy hiábavaló módon kószáljatok a világban.

A jövőben azonban minden nehézség nélkül leküzdhetitek ezeket a bűnöket, ha – mint mondtam – igaz önismerettel, mélységes alázatossággal és töredelmes lélekkel fölismertek, milyen nehéz és fáradságos feladat még a saját lelkünk üdvösségét is biztosítani! Lássátok be szívetek mélyén: nagyon is messze vagytok attól, hogy önhitt módra másokat taníthatnátok, hiszen még magatok is tanítómester tanítására szorultok!

17. Mindig a lélek gyengébb része esik előbb áldozatul a sátán kísértéseinek

Lelketek e „tagját” vagy „részét”, mely – mint mondtam – elsősorban sérült, gyógyítsátok tehát az alázatosság orvosságával. Lelkünknek ez a része, mint látszik, gyengébb a többi lelki tehetségnél, ezért a sátán is először ezt támadja.

Az emberi testtel is úgy szokott lenni, hogy ha valami bajunk támad, akár véletlenül, akár munka közben, vagy a

romlott levegő miatt, ez a baj mindig a leggyengébb részeket támadja meg és győzi le. Ha aztán ezekben elterjedt a betegség, később a test egészséges részeit is megfertőzi. Éppígy a lelkünknel is: ha a bűnök dögletes szele fúj, szükségképpen az a szenvedély támad rá leginkább, amellyel szemben a védtelen, gyengébb rész nem tanúsít elég bátor ellenállást a hatalmas ellenség támadásaival szemben, és afelől fenyegeti a fogságba jutás veszedelme, amerre a hanyag őrség könnyebben nyit utat az árulásnak.

Ezért vehette olyan biztosra Bálaám is, hogy törbe lehet csalni az Isten népét, mikor azt tanácsolta, hogy abban vessenek nekik tört, amiről tudta, hogy gyöngé oldaluk. Biztosra vette ugyanis, hogy ha parázna nőekkel érintkeznek, e bűn miatt nyomban elbuknak. Tudta, hogy lelkük vágyó része romlott. (Vö. Num 31,16.; 25,1–18.)

Ugyanígy kísértének meg bennünket is a gonosz lelkek. Gonosz éleslátásukkal jól tudják, hogy beteg a lelkünk, s azért főként olyan szenvedélyeket keltenek bennünk, amelyek csalárd módon törbe ejthetnek. Így például ha azt látják, hogy lelkünk értelmi tehetsége romlott, akkor ugyanúgy igyekeznek rászedni bennünket, ahogy a Szentírás tanúsága szerint Ácháb királyt csalták törbe a szírek. Ezt mondták ugyanis: „Tudjuk, hogy Izrael királyai kegyesek. Rakjunk tehát zsákokat a derekunkra és kötelet a fejünkre. Így menjünk ki Izrael királyához, és mondjuk neki: Ezt üzeni szolgálád, Benadád: Kérlek, hagyd meg életemet”. Erre a király meghatódott, de nem az igazi kegyességtől, hanem irgalmassága hiú dicséretétől, és így felelt nekik: „Ha még él, testvérem ő” (III Kir 20, 31–32; 42.).

Az ő példájára minket is lelkünk értelmének eltévelyedésével csal törbe, és éppen abban visz bennünket Isten megsértésére, amivel irgalmát, sőt jámborságunk jutalmát reméltük elnyerni. Ezért méltán illet bennünket is hasonló szemrehányással az Úr: „Mivel elengedted kezedből ezt az embert, ki halált érdemelt, a te életed lakol életéért, s a te néped népéért” (uo. 42).

Hasonlóképpen amikor azt mondja rólunk a tisztátalan lélek: „Kimegyek, s hazug lélek leszek valamennyi próféta szájában” (uo. 22,22), szintén lelkünk értelmét igyekeznek rászedni és halálba dönteni, mert tudja, hogy tárva-nyitva áll e halálos cselvetésre.

Heródest viszont lelke haragvó szenvedélyei révén ösztönözte a ravasz ellenség annyi kisdéd megölésére. Tudta ugyanis, hogy lelkének ez a része a legbetegebb.

A gonosz lélek az Úrról is ugyanígy gondolkodott s ezért a lélek ama három szenvedélyével akarta megkísérteni, amelyekről tudta, hogy az egész emberi nemet rabságban tartják. Persze Nála semmire sem ment ravasz cselvetéseivel.

Az Úr lelkének vágyódó része ellen támadt akkor, amikor így szólt Hozzá: „Mondd, hogy ezek a kövek kenyérré váljanak”. A haragvó rész ellen intézett rohamot, amikor arra próbálta rávenni, hogy e jelen világ hatalmára és országainak elnyerésére törekedjék. Végül értelmi része ellen fordult, amikor ezt mondotta Neki: „Ha Isten Fia vagy, vesd le magadat!” (Mt 4,3; 6). Mindebben azért nem ért el semmit csalafintaságával, mert semmit sem talált az Úrban, amit a bűn megrontott volna Benne, mint ahogy ő tévesen gondolta. Ezért Lelke egyik része sem egyezett bele az ellenség csábításába, amikor az ellenük támadt. Ezért mondhatta el Önmagáról: „Íme, eljön a világ fejedelme, de rajtam nincs semmi hatalma” (Jn 14,30).

18. Kérdés: Vágyódhatunk-e akkor a hazánkba, ha a szigorúbb magány hasznos vágya vonz oda bennünket?

GERMANUS: Szent lelked éleslátása felfedte csalódásainkat és tévedéseinket. Ezek közt azonban nem csupán az a hiú reménység gyújtotta fel bennünk a hazánk utáni vágyat, hogy lelki haszonnal kecsegtettük magunkat. Nagy oka volt az is, hogy itt gyakran felkeresnek bennünket a testvérek, és ezért nem élhetünk állandó magányban és csendben, ahogy szeretnénk. Emiatt napi önmegtagadásainkat is, melyeket testünk

megfenyítésére zavartalanul és állandóan szeretnénk végezni, a testvérek érkezése sokszor megzavarja. Azt hisszük: ez a mi hazánkban egyáltalán nem történnék meg, mivel ott egyáltalán nincs, vagy alig található ilyen élethivatású férfi.

19. Isten azt akarja, hogy a tökéleteseket még a legfélreesebb pusztaságban is látogassák az emberek

ÁBRAHÁM: Esztelen és meggondolatlan szigorúság, sőt inkább nagy lanyhaság jele, ha azt kívánja valaki, hogy ne látogassák az emberek. S aki e választott úton nagyon lanyhán halad és a régi ember szerint él, az meg is érdemli, hogy senki se keresse fel, nemhogy a szentek, de még a többi ember közül se.

Ha azonban titeket az Úr igazi, tökéletes szeretete hevít és nagy lelki buzgósággal követitek az Istent, Aki maga a Szeretet: akkor bármilyen megközelíthetetlen pusztaságra menekültök is, az emberek mindig fel fognak keresni benneteket. És minél közelebb visz benneteket az Istenhez az Iránta való szeretet, a szentek annál nagyobb sokasága tódul hozzátok. Az Úr szavai szerint ugyanis „nem rejthető el a hegyre épült város” (Mt 5,14). S „aki megdicsőít engem, azt megdicsőítem; de aki megvet engem, az megszégyenül” (1Kir 2,30).

Tudjátok meg azonban, hogy éppen az a sátán legravaszabb cselvetése, s akkor ássa a legrejtettebb vermet a szerencsétlen, óvatlan ember számára, amikor nagyobb dicsőséget ígér neki, de ugyanakkor mindennapi érdemének oly fontos hasznától megfosztja. Azt tanácsolja ugyanis, hogy minél rejtettebb és kietlenebb sivatagokat keressen fel, s ezeket csodálatosan kellemeseknek festi előtte. Teljesen ismeretlen és sehol sem létező helyeket úgy tüntet fel előtte, mint amelyek jól ismertek és készen állnak arra, hogy őt befogadják: szinte az ő számára vannak rendelve, és minden nehézség nélkül birtokába veheti. Az ilyen vidékek embereiről pedig azt hazudja, hogy könnyű banni velük, mert szívesen hajlanak az üdvösség útjára. Mindezt azért teszi, hogy míg ott bőségesebb hasznot ígér a lelkünknek, addig a kézzelfogható nyereségtől

csalárd módon megfosszon bennünket. Ha aztán így hiú reményeket ébresztve, sikerül elszakítania valakit az idős, tapasztalt szerzetesek üdvös közösségétől, s az illető semmit sem ér el abból, amit szívében hasztalan tervezgetett: akkor úgy érzi magát, mintha mély álomból ébredne, mert semmit sem talál abból, amiről álmodott.

Így aztán a sátán még jobban belekeveri őt e földi élet szükségleteinek hajszolásába, és oly kibogozhatatlan bilincsekbe veri, hogy még csak gondolni sem engedti többé mindarra, amivel eddig kecsegtette. Attól kezdve pedig már nem is a testvérek ritkán, lelki célból történő látogatásával lesz terhére, amit addig kerülni igyekezett, hanem világiak fognak napról napra özönlenni hozzá, s így sohasem engedti többé, hogy a remeteéletnek akár csak közepes nyugalját és fegyelmét is feltalálja.

20. A testvérek látogatása hasznos felüdülést jelent

Ti ugyan terhesnek és kerülendőnek tartjátok, hogy a testvérek néha meglátogatnak bennünket. Pedig ez a felüdülésre és az emberszeretet gyakorlására kínálkozó alkalom igen hasznos és üdvös, mind testünk, mind lelkünk szempontjából. Türelmesen hallgassátok meg tehát, amit röviden mondok róla.

Gyakran megesik, nemcsak újoncokkal és gyengékkel, de még a legtapasztaltabb és legtökéletesebb emberekkel is, hogy ha lelki erőfeszítéseiket és szigorú életüket néha egy kis változatosság nem enyhíti, akkor vagy a lelkük süllyed lanyhaságba, vagy pedig a testüket éri valamilyen veszedelmes betegség. Azért még ha sűrűn ismétlődnek is a testvérek látogatása, a bölcsek és tökéletesek ne csupán türelmesen viseljék el, hanem egyenesen hálásan fogadják.

Először is: a testvérek látogatása arra indít bennünket, hogy később még mohóbban sóvárogjunk a pusztaság magánya után. Igaz, hogy úgy tűnik fel, mintha akadályoznának bennünket utunkban: pedig inkább arra segítenek, hogy fáradhatatlanul és állhatatosan kitartsunk rajta. Ha ugyanis so-

ha semmiféle akadály nem tartóztatna fel bennünket, nem is tudnánk fáradhatatlanul és állhatatosan végigküzdeni.

Aztán meg, amikor így alkalmunk nyílik arra, hogy a felebaráti szeretet gyakorlásával érdemet szerezzünk és egyúttal testünket is felüdítsük, e kellemes testi felüdülés nagyobb haszonnal jár számunkra, mint amennyit az önmegtartóztatás fáradságával szereznénk.

Mondok erre még egy igen találó hasonlatot is, melyet egy régi elbeszélés tartalmaz.

21. Szent János tekintélye is bizonyítja, mennyire szükséges a felüdülés

Mint mondják, Szent János evangélista egyszer egy foglyomadarat simogatott a kezével, amikor észrevett valakit, aki vadászházában feléje közeledett. A vadász csodálkozott, hogy ilyen nagy tekintélyű, híres ember leereszkedik ilyen kicsinyes és közönséges szórakozáshoz. Meg is kérdezte tőle:

– Te vagy az a János, akinek kiváló, nagy híre bennem is azt a heves vágyat ébresztette, hogy megismerjelek? Miért foglalkozol ilyen nemtelen szórakozással?

Szent János így felelt neki:

– Mi az ott a kezében?

Az ezt mondta rá:

– Íj.

– Miért nem viszed mindenüvé felajzva?

Amaz így felelt:

– Nem volna helyes, mert akkor állandó görbülés miatt kilazulna az íj és nem feszítene eléggé, amikor kell. Ha vadat akarnék löni vele, akkor nem tudnám elég erősen kilőni a nyilat, mert a folytonos feszítés miatt elvesznék az ereje.

Szent János ezt válaszolta:

– Akkor hát azon se botránkozzál meg, ifjú, hogy ilyen aprósággal egy kis időre megpihen a lelkem. Mert ha állandóan feszültségben tartanám és nem üdíténém fel néha egy kis pihenéssel, az állandó éberség miatt ellanyhulna, és nem engedelmeskednék akaratomnak, amikor a szükség úgy kívánja.

**22. Kérdés: Hogyan értendő az Evangélium e kijelentése:
„Az én igám édes, és az én terhem könnyű” (Mt 11,30)?**

GERMANUS: Minden csalódásunkat orvosoltad, és tanításod az Úr segítségével felfedte a sátán cselvetését, mely kínzott bennünket.

Most arra kérünk, magyarázd meg nekünk azt is, amit az evangélium mond: „Az én igám édes, s az én terhem könnyű” (Mt 11,30). Mert ez szerintünk meglehetősen ellentétben áll a Próféta szavaival: „Ajkad igéiért kitarítottam a kemény utakon” (Zsolt16,4). S az Apostol is azt mondja: „Mindaz, aki buzgón akar élni Krisztus Jézusban, üldözést szenved” (2Tim 3,12).

Ám ami kemény és üldözésekkel teli, az nem lehet sem könnyű, sem édes.

23. Válasz: A fentebbi szavak magyarázata

ÁBRAHÁM: Hogy Urunk, Üdvözítőnk szavai igazak, azt igen könnyű bizonyítani, mégpedig tapasztalatból: ha a tökéletesség útján helyesen és Krisztus akarata szerint járunk; ha megtagadjuk minden vágyunkat és elvetjük veszedelmes hajlamainkat; ha nem tűrjük, hogy e világ dolgaiból bármit is megtartsunk magunknak, mert akkor ellenségünk tetszése szerint támadhatna és kínozhatna bennünket; s ha átérezzük, hogy nem vagyunk urai önmagunknak, szó szerint betöltvén az Apostol szavainak igazságát: „Élek ugyan, de nem én, hanem Krisztus él bennem” (Gal 2,20).

Mert ugyan mi lehetne nehéz, mi lehetne terhes annak, aki egész lélekkel vállalta magára Krisztus igáját? Aki mélységesen aláztatos, az mindig az Úr szenvedéseire tekint, s ha valami sérelem éri, örül neki és azt mondja: „Azért telik kedvem a Krisztusért való gyengeségben, gyalázatban, szenvedésben és szorongatott helyzetben, mert amikor gyöngye vagyok, akkor vagyok erős” (2Kor 12,10).

Hogyan szomorkodhatnék az a vagyonát ért kár miatt, aki a tökéletes szegénységben keresi dicsőségét, aki Krisztusért

önként megvetette a világ minden gazdagságát, és minden vágyát szemétnek tartja, csak hogy Krisztust elnyerhesse? Hiszen az ilyen ember megveti és elveti magától minden veszteség gondját, mert szüntelenül eszében tartja az evangélium szavait: „Mit használ az embernek, ha az egész világot megnyeri is, de lelke kárt szenved? Mit is adhatna az ember cserébe lelkéért?” (Mt 16,26).

Hogyan búsulhatna valaki amiatt, hogy megfosztották valamitől, ha tudja, hogy semmi sem az övé abból, amit elvihetnek tőle? Hiszen legyőzhetetlen erénye ezt hirdeti neki: „Semmit sem hoztunk e világra, s nem is vihetünk el semmit” (1Tim 6,7).

Minő szűkölködés győzhetné le annak a lelkijét, aki útjára nem visz magával sem tarisznyát, sem pénzt az övében, sem másik ruhát (Mt 10,9;10), hanem az apostolok példájára gyakori böjttel, sok éhséggel és szomjúsággal, gyakori fagyoskodással és mezítelenséggel dicsekszik (2Kor 11,27)?

Miféle munka, vagy előljáróinak minő parancsa zavarhatná meg annak a lelki nyugalmát, akinek nincs saját akarata, s ezért mindazt, amit parancsolnak neki, nemcsak türelmesen, hanem egyenesen hálával végzi, és Üdvözítőnk példájára nem a maga akaratát keresi, hanem az Atyáét? Mert Vele együtt ő is azt mondja az Atyának: „Ne úgy legyen, amint én akarom, hanem amint Te” (Mt 26,39).

Végül minő sértés, miféle üldöztetés riaszthatna vissza valakit, sőt minő kínzás ne volna egyenesen kellemes annak, aki minden egyes csapásra ujjong örömeiben, s az apostolokkal együtt azt kívánja, bárcsak méltónak bizonyulna gyalázatot szenvedni Krisztus nevéért (ApCsel 5,41)?

24. Miért érezzük mégis keserűnek az Úr igáját és nehéznek terhét?

Ha mi mégsem tartjuk könnyűnek, sem édesnek Krisztus igáját, akkor ezt saját makacsságunknak tulajdonítsuk. Mert bizalmatlanság és hitetlenség ver le bennünket, és esztelen gonoszságunkban Annak a parancsa, vagy helyesebben taná-

csa ellen lázadunk, Aki ezt mondotta: „Ha tökéletes akarsz lenni, menj, ad el – vagyis: hagyd el – mindenedet ... Aztán jöjj, kövess engem” (Mt 19,21).

Mert ha megtartjuk földi vagyónkat, a sátán ezek bilincseivel leköti a lelkünket s így mi sem könnyebb neki, mint vagyónk csökkenésével és elvesztésével szomorúságot kelteni bennünk, ha el akar szakítani a lelki örömeiktől. Ravasz cselvetésével arra törekszik, hogy bűnös vágyaink miatt ne érezzük édesnek Krisztus igáját és könnyűnek terhét, ezért vagyónkkal és gazdagságunkkal, melyet pedig éppen nyugalomunkért és vigasztalásunkra tartogattunk, behálóz bennünket és állandóan a földi gondok ostorával kínoz: vagyis belőlünk magunkból veszi azt, amivel gyötörjön.

Mert „a bűnöst megragadják vétkei, és bűnének kötelei tartják fogva” (Péld 5,22). A Prófétától is ezt hallja: „Íme, ti mindnyájan, kik tüzet gyújtotok és lángokkal övezitek magatokat, jussatok tüzetek lángjába, melyet meggyújtottatok” (Iz 50,11). Salamon is tanú rá, hogy „ki-ki azzal bűnhődik, ami által vétkezik” (Bölcs 11,17).

Maga a bűnös élvezet szolgál ugyanis gyötrelmünkre, melyben kedvünket leljük; a testi gyönyör és kéj fordul ellenünk és lesz hóhérunk. Mert aki ragaszkodik korábbi vagyónához és kincseihez, abban nincs igazi szívbeli alázatosság, és még nem jutott el addig, hogy teljesen megtagadjon magától minden ártalmas élvezetet.

Ha ezek az erények segítenek bennünket, akkor nemcsak hogy türelmesen viseljük el e jelenvaló élet minden szorongatását és mindazt a veszteséget, amit ellenségünk okozhat, hanem egyenesen örömmel vállaljuk őket. Ez erények nélkül viszont oly veszedelmes felfuvalkodottság támad bennünk, hogy a legcsekélyebb sértés miatt is halálos sebet ejt rajtunk a türelmetlenség, úgyhogy méltán mondja rólunk is Jeremiás próféta: „Mi dolgod van Egyiptom útján, hogy zavaros vizet igyál? És mi közöd az asszírok útjához, hogy a Folyam vizét igyad? Megfenyít téged gonoszságod és megkorhol elpártolásod. Tudd meg és lásd, mily rossz és keserves dolog, hogy elhagytad az Urat, a te Istenedet, és hogy

nincs benned az én félelmem, – úgymond az Úr” (Jer 2,18–19).

Ha tehát keserűnek érezzük az Úr igájának csodálatos édességét, mi más okozhatná ezt, ha nem az, hogy az Úrtól való elpártolásunk keserősége megrontotta az ízét? Ha nehezek találjuk az Úr terhét, amely pedig oly könnyű és kellemes, mi más lehetne az oka, ha nem az, hogy nyakas elbizakodottságunkban megvetettük Őt, Aki fenntart bennünket? Hiszen a Szentírás is világosan tanúskodik erről: „Ha egyenes ösvényeken járnának, bizonyára könnyűnek találnák az igazság útjait” (Péld 2,20. LXX).

Nyilvánvaló tehát, hogy – mint mondtam – mi magunk tettük az Úr egyenes és könnyű útjait nehezekké vágyaink gonosz, durva szikláival. Mert esztelenül letértünk arról a királyi útról, melyet az apostolok és próféták erényei tettek szilárddá, és az összes szentek, meg az Úr léptei egyengettek előttünk. Ehelyett úttalan, bozótos helyeken járunk. Evilági élvezetek gyönyörűségeitől elvakítva, homályos ösvényeken kúszunk, s lépten-nyomon utunkat állják bűneink tövisai. Lábunkat megsebzik, menyegzős ruhánkat megszagatják. Sőt nemcsak a tövisbokrok éles tüskéi tépdésnek, hanem még az ott rejtőző mérges kígyók és skorpiók marásaitól is vérzünk. Mert „tövis és tőr vár a bűnös utakon; aki féli az Urat, távol marad tőlük” (Péld 22,5. LXX).

Az Úr is azt mondja az ilyenekről a Prófétának: „Az én népem megfélekedett rólam; annak áldoznak, ami nincsen. Botorkálnak utaikon, az ősi ösvényeken, és úgy járnak rajtuk, mint a járatlan úton” (Jer 18,15). Mert Salamon szavai szerint „a tétlenek útját tövisok borítják, az erőseké azonban egyenes” (Péld 15,19. LXX). Mivel tehát letértek a királyi útról, nem is tudnak eljutni abba a hatalmas városba, ahová állandóan irányítanunk kell lépteinket. A Prédikátor is elég világosan kijelentette: „A balgák fáradozása meríti ki őket, úgyhogy nem találnak el a városba” (Préd 10,15), ti. abba a menyeyei Jeruzsálembé, „mely mindannyiunk anyja” (Gal 4,26).

25. Mi hasznunk van a kísértésekből?

Aki azonban igazán lemond erről a világról, magára veszi Krisztus igáját, és a sértések naponkénti elviselésével megtanulja, hogy Ő szelíd és alázatos szívű (Mt 11,28): az minden kísértésben megingathatatlan marad, s annak minden javára válik.

Mert Abdiás próféta szerint „az Isten szavai jók az iránt, aki a helyes úton jár” (Mik 2,7), és: „Egyenesek az Úr útjai, s az igazak biztosan járnak azokon; de a gonoszok elesnek rajtuk” (Oz 14,10).

Üdvözítőnk kegyelme tehát a kísértések küzdelmével nagyobb dicsőséget és jutalmat ad, mint ha minden harctól megszabadítana bennünket. Magasztosabb és kiválóbb ugyanis az olyan erény, mely szenvedések és viszontagságok közt is mindig állhatatos marad, s ha mindenki ellene támad is, bízik Isten oltalmában, és rendíthetetlenül kitart. Az erény győzhetetlen fegyverével övezve dicsőséggel diadalmaskodik türelmetlenségén, ha ellene támadnak az emberek, s szinte a gyöngeségből szerzi az erejét: „mert az erő a gyöngeségben lesz teljessé” (2Kor 12,9).

Azért mondja az Úr: „Én ugyanis erős várossá, vasoszlop-pá és ércfallá teszek téged az egész országban, Júda királyai, főemberei, papjai és a föld népe előtt; ők harcolnak majd ellened, de le nem győznek, mert én veled vagyok, hogy megszabadítsalak téged, úgymond az Úr” (Jer 1,18–19).

Szóval az Úr igaz tanítása szerint a királyi út édes és könnyű, még ha mi nehéznek és egyenetlennek érezzük is. Akik ugyanis buzgón és hűségesen szolgálnak az Úrnak, magukra veszik az Ő igáját, és megtanulják Tőle, hogy Ő szelíd és alázatos szívű (Mt 1,28): azok szinte nem is cipelik többé földi szenvedélyeik terhét, s az Úr ajándéka folytán nem éreznek többé fáradságot, mert megtalálják lelkük nyugalmát. Erről Jeremiás próféta is tanúskodik: „Álljatok az utakra, kérdezősködjétek a régi ösvényekről: melyik a jó út. És azon járjatok. Akkor majd nyugalmat találtok lelketeknek” (Jer 6,16).

Akkor ugyanis rögtön „egyenessé lesz, ami egyenetlen, és sima úttá, ami göröngyös” (Iz 40,4). Akkor megízlelik és meglátják, milyen édes az Úr. Meghallják Krisztus szavát, Aki ezt kiáltja az evangéliumban: „Jöjjetek Hozzám mindnyájan, akik elfáradtatok és meg vagytok terhelve. Én felüdítlek titeket”. S ha lerakják bűneik terhét, megértik a következő szavait is: „Mert az én igám édes, s az én terhem könnyű” (uo. 30).

Az Úr útja tehát felüdít minket, ha az Ő törvénye szerint járunk rajta. Csakhogy mi magunk okozunk magunknak fájdalmakat és szenvedést nyughatatlan szétszórtságunkkal: mivel mi inkább e világ görbe és gonosz útjain kívánunk haladni, ha mégoly nehezek és veszedelmesek is. És ha emiatt megnehezítjük és megkeserítjük magunknak az Úr édes igáját, káromló lélekkel ennek az igának vagy magának Krisztusnak a szigorúsága és szívtelensége miatt panaszkodunk, Aki ránk tette azt, e szavak szerint: „Az ember rontja el útját balgaságával, szíve mégis az Úr ellen dühöng” (Péld 19,3).

S ha Aggeus (helyesen: Ezekiel) prófétával mi is azt állítjuk, hogy „nem igazságos az Úr útja!”, az Úr méltán feleli erre nekünk is: „Vajon az én utam nem igazságos-e? Nem inkább a ti utaitok gonoszak-e?” (Ez 18,25).

Hasonlítsátok csak össze a szüzesség ragyogó liliomát s a tisztaság édes illatú virágát a szenvedélyek undorító, bűzös pocsolójával; a szerzetesek nyugalmit és békéjét azokkal a veszedelmekkel és viszontagságokkal, melyek a világi emberekre zúdulnak; szegénységünk nyugalmit a gazdagok mardosó bánatával és rettegő aggodalmaival, melyek éjjel-nappal gyötrik őket, sőt sokszor életüket is a legnagyobb veszedelemmel fenyegetik: akkor majd ti is könnyen megértitek, hogy bizony Krisztus igája nagyon édes, és terhe is a legkönnyebb.

26. Hogyan értendő az, hogy akik teljesen lemondanak mindenről, százannyit kapnak e világon?

Épp ily kevésbé szabad, hogy megzavarja hitünket az Úr azon ígérete, mellyel még e földi életben százszoros jutalmat helyezett kilátásba azoknak, akik teljesen lemondanak mindenről. Mert ezek a szavai is igazak és helytállóak, s ugyanaz az értelmük: „Mindaz, aki elhagyja értem otthonát, testvéreit, nővéreit, atyját, anyját, feleségét, gyermekeit vagy földjét, százannyit kap, és örökségül kapja az örök életet” (Mt 19,29).

Sokan ugyanis (a chiliaszták) e szavak alapján homályos értelmükkel úgy fogják fel a mondottakat, hogy ama bizonyos ezer esztendő eltelte után a szentek testi mivoltuk szerint kapják vissza mindazt, amiről lemondtak. Pedig ők maguk is kénytelenek megvallani, hogy az az eljövendő élet, mely szerintük a feltámadás után következik be, nem érthető sehogy sem jelenvalónak.

Sokkal valószínűbb tehát, sőt egészen nyilvánvaló, hogy aki Krisztus tanácsa szerint megvetette evilági vonzalmait vagy javait, az hozzá hasonló testvéreitől és társaitól, akiket lelki kapocs fűz egybe vele, már e földi életben százszor édeesebb szeretetben részesül. Hiszen tudjuk, hogy a szülők és fiaik, meg a testvérek, házastársak és rokonok közti szeretet, akár házastársi, akár vérségi köteléken alapszik, meglehetősen rövid életű és gyarló. Sokszor előfordul, hogy a szülők felnőtt fiaikat, ha mégoly jók és jámborak is, kizárják vagyonukból. Néha a házasságot is felbomlik, sokszor egészen tisztességes okokból. A testvérek szeretetét pedig a vetélkedés választja szét. Csupán a szerzeteseket fűzi egybe örökös kapocs. Ők osztatlanul bírják mindazt, amijük van: mert testvéreik tulajdona az övék is, az övék meg testvéreiké.

Ha tehát a mi egymás iránti szeretetünk édességét összevetjük azokkal a vonzalmakkal, amelyekkel a testi szeretet fűzi egymáshoz az embereket, valóban százszor édeesebb és magasztosabb a miénk. A házasságról való lemondás ugyanis százszor nagyobb boldogságot ad, mint amit a nemi egyesülés nyújthatna. Azért az örömeért, amit valaki háza és földje

birtoklásában talált, százszor nagyobb örömet élvez abban a gazdagságban, hogy az Isten fiává fogadja, és így övé lesz mindaz, ami az örök Atyáé, úgyhogy szóról szóra utánozhatja az örök Atya Fiát, és Vele együtt így kiálthat fel: „Minden, ami Atyámé, az enyém!” (Jn 16,15). De itt már nem kíséri őt mindenüvé az, ami különben a gazdagság bűnhődése, a szét-szórtság és aggodalom gondja: mert e bőséget nyugodtan és vidáman élvezheti, mint sajátját. Hiszen az Apostol is napról napra ezt hirdeti neki: „Minden a tiétek, akár a világ ... akár a jelenvalók, akár az eljövendők” (1Kor 3,22). Salamon pedig: „A hű férfiúé az egész világ és minden gazdagsága” (Péld 17,6. LXX).

S ez a jutalmazás százszoros lesz, mind érdemed nagysága, mind pedig a jutalom minősége szempontjából: mivel össze sem hasonlítható azzal, amiről lemondta. Ha valaki bizonyos súlyú rézért vagy vasért vagy más, még silányabb ércért csak ugyanannyit kapna is viszonzásul, de aranyban: nem úgy érezné-e, hogy százannyinál is többet kapott érte? Éppígy ha az érzéki élvezetek s a földi vonzalmak megvetéséért lelki örömben s a legértékesebb szeretet boldogságában részesülünk, még ha ugyanabban a mértékben is, akkor is százszor több és becsesebb ez.

De újra és újra ismétlem, hogy még jobban megvilágítsam a kérdést. Azelőtt volt feleségem, de én gyarló vágyam szenvedélyével öleltem. Most is megvan, de most szent megbecsülésben és Krisztus igaz szeretetében az enyém. Az aszszony csak egy maradt, de százszorosra nőtt a szeretet érdeme. Ha pedig a harag és indulat szenvedélye helyett a türelem állandó szelídséget, aggodalmak és szorongatás helyett a béke nyugalomát, e világ terméketlen és bűnös szomorúsága helyett az üdvös bánat gyümölcsét, az ideigvaló, hiú öröm helyett a lelki öröm bőségét élvezed: ez érzelmek felcserélésében is százszorosnak fogod találni a jutalmat. Ha meg valamely bűn pillanatnyi, múló gyönyörűségét veted össze a vele ellenkező erény érdemével, ez is százszor nagyobb boldogságot jelent.

Szóval a százas szám a balkézről átkerül a jobbra, de bár az ujjakon való számlálásnál látszólag ugyanaz a jele, valójában nagyságra és mennyiségre mégis mérhetetlenül felülmúlja azt.⁶⁹ Így történik aztán, hogy míg balfelől bakokhoz voltunk hasonlók, addig jobbra kerülve elnyerjük a juhok érdemét.

Most pedig térjünk rá arra, hogy mennyi mindent ad nekünk Krisztus már e földi életben, ha megvetjük az evilági javakat. Ezt mondja ugyanis Szent Márk evangéliumában: „Senki sem hagyja el otthonát, testvéreit, nővéreit, atyját, anyját, gyermekeit vagy földjét értem és az evangéliumért, hogy százannyit nem kapna: már most, ezen a világon – bár üldözések közt – otthont, testvért, anyát, gyermeket és földet, a másvilágon pedig az örök életet” (Mk 10,29-30).

Tehát százszor annyi testvért vagy szülőt kap az, aki Krisztus nevéért megvetette egyetlen atya, anya vagy fiú szeretetét: mert elnyeri azok őszinte szeretetét, akik valamennyien buzgóbb és nemesebb szeretettel ragaszkodnak hozzá.

Eppígy sok-sok otthon és föld birtokával gazdagodik, aki Krisztus szeretetéért elhagyja egyetlen otthonát, és így számtalan sok szerzetes lakása lesz az övé, mintha csak a sajátja volna, s a föld bármely táján úgy térhet be hozzájuk, mint a maga házába. Vagy ha szabad még valamit hozzátennem az Úr szavaihoz: hogyan kapná vissza valaki azt is több mint százszorosan, ha otthagyja tíz-húsz hűtlen szolgáját, akik csak kényszerűségből szolgáltak neki, és ehelyett oly sok szabad és nemes ember önkéntes szolgálataira számíthat?

Hogy mindez valóban így is van, azt saját tapasztalataitok is bizonyíthatják. Miután elhagytátok egyetlen atyátokat és anyátokat, a világ bármely részére menjeteek is, mindenütt számtalan sok atyát, anyát s testvért, sőt otthont, földet és hűséges szolgát találtok, minden különösebb fáradság nélkül. S ezek mind úgy fogadnak benneteket, mint tulajdon gazdáikat: magukhoz ölelnek, ápolnak és szolgálataikkal megtisztelnak. Ezt a szolgálatot azonban csak azok a szentek élvezhetik jogosan és nyugodtan, akik előbb maguk is önként és odaadóan a testvérek szolgálatára szentelik magukat

és mindenüket. Mert az Úr szavai szerint ők is abban részesülnek, amit másoknak adnak. Ha ugyanis valaki nem adja meg ezt a társának őszinte alázattal, hogyan engedhetné, hogy mások részesítsék benne? Hiszen aki elfogadja testvérei szolgálatát anélkül, hogy ő szolgálna nekik, annak inkább terhére kell hogy essék az ő szeretetszolgálatuk, nemhogy gyönyörűségére.

Mindezt azonban nem nyugalmas békében és tétlen gyönyörűségben élvezzi, hanem az Úr szavai szerint „üldözések közt”: azaz e világ szorongattatásai és súlyos szenvedései között, mint erről a Bölcs is tanúskodik: „Aki kényelemben és fájdalom nélkül él, szűkölködik” (Péld 14,23. LXX). Mert a mennyek országát nem a lusták, nem a hanyagok, nem az érzékenykedők, nem az elpuhultak, hanem az erőszakosak ragadják el.

S kik ezek az erőszakosak? Nyilván azok, akik nem másokon, hanem saját akaratukon követnek el dicséretre méltó erőszakot; akik – nagyon helyesen – megfosztják magukat minden mulandó élvezettől. Az Úr szava az ilyen erőszakosakat dicséri, s ezek ilyen zsákmány révén jutnak be erőszakkal a mennyek országába: „Mert a mennyek országa erőszakot szenved, és az erőszakosak ragadják el azt” (Mt 11,12). És valóban dicséretre méltó erőszakot alkalmaznak azok, akik erőszakkal szállnak szembe saját pusztulásukkal. Írva van ugyanis, hogy „az ember fájdalommal dolgozik a maga javán, és erőszakot tesz saját romlásán” (Péld 16,26. LXX).

A mi romlásunk pedig nem más, mint ez ideigvaló élet élvezése, vagy hogy még határozottabban fejezzem ki magamat: vágyaink és hajlamaink kielégítése. Ha valaki megvonja ezt és megtagadja magától, az valóban dicséretes és hasznos erőszakot követ el romlása ellen: mert megtagadja magától oly kedves hajlamait. Isten szava is gyakran ostromozza ezeket a prófétánál: „Íme, böjtötök napján is saját akaratotokat kerestek” (Íz 58,3); másutt meg: „Ha nem jársz-kelsz szombaton, hogy saját akaratodat keressed az én szent napomon,... és megdicsőíted azzal, hogy nem járod utaidat, és nem folytatsz szóbeszédet ...” Hogy pedig ezért milyen nagy boldogságot

ígér az Úr, a Próféta nyomban hozzát teszi: „Akkor gyönyörűséged lesz az Úrban, és felemellek a föld magaslataira, és atyád, Jákob örökségével táplálalak. Bizony, az Úr szája szólott!” (uo. 13–14).

Ezért mondja Urunk, Üdvözítőnk is, hogy példát állítson elénk, miképpen tagadjuk meg saját akaratunkat: „Nem azért szálltam le a mennyből, hogy a magam akaratát cselekedjem, hanem annak akaratát, Aki küldött engem” (Jn 6,38). Másutt pedig: „Ne úgy legyen, amint én akarom, hanem amint Te” (Mt 26,39). Ezt az erényt főként azok gyakorolják, akik kolostorokban élnek, előljáróik parancsai alatt. Ezek semmit sem tesznek saját elhatározásuk szerint, hanem akaratuk mindenben az apát akaratától függ.

Végül – hogy már befejezzem szavaimat –: nem nyilvánvaló-e, kérlek, hogy akik hűségesen szolgálnak Krisztusnak, azzal is százszoros kegyelmet kapnak, hogy még a legelőkelőbb fejedelmek is tisztelik őket az Ő nevéért? S bár ők maguk nem keresik az emberek dicsőségét, minden üldözés idején tiszteletreméltók lesznek az összes bírák és hatalmasságok előtt. Ha azonban világiak maradtak volna, még a közrendűek is megvetnék és lenéznék őket alacsony származásuk vagy szolgasorsuk miatt. Krisztusnak való katonáskodásuk miatt azonban senki sem meri felhozni társadalmi helyzetük szégyenét; senki sem veti szemükre alacsony származásukat: sőt Krisztus szolgáit éppen az alacsony származás szégyene dicsőíti és nemesíti meg, mely másokat megszégyeníti és megbecsteleníti.

Világosan bizonyítja ezt János apát esete, aki abban a pusztaságban lakik, mely Lycus városa mellett terül el. Bár ő egészen nemtelen szülőktől származott, Krisztus nevéért mégis annyira csodálatra méltó lett szinte az egész emberiség előtt, hogy még azok is urukként tisztelik, akik minden világi dolgot magukénak mondhatnak, s kezükben tartják e világi hatalom kormányát, úgyhogy rémei minden hatalmasságnak és uralkodónak. Messze földről is felkeresik őt, hogy meghallgassák jövendöléseit, s imádságaira és érdemeire bízzák koronájukat, üdvösségüket s háborúik kimenetelét.

Ezzel az előadással tárta fel a szent életű Ábrahám, hogy mi volt az oka tévedésünknek, és miképpen gyógyulhatunk ki belőle. Szinte szemünk elé tárta gondolatainkat, melyeket az ördög sugallt, és fellazította bennünk az igazi önmegettadás vágyát.

Bár én mindezt igen egyszerűen adtam elő, mégis remélem, hogy velük másokat is ugyanerre buzdítok. Mert ha e kiváló atyák lángoló gondolatait sokszor elfedi is az én szavam langyos hamuja, mégis azt hiszem, hogy igen sok ember hidegsége felenged majd, ha eltávolítják szavaim hamuját és felszítják az alatta lappangó, izzó gondolatot.

Ezt a tüzet azonban, melyet az Úr jött gyújtani a földön, s melyet oly nagyon szeretne fellobogni látni (Lk 12,49): nektek, szent testvérek, nem azzal az elbizakodott, felfuvalkodott lélekkel küldöm, mintha ennek a melegével kívánnám felszítani a ti buzgó hivatástokat. Azt kívánom inkább, hogy fiaitok előtt még nagyobb legyen a tekintélyetek, amikor e kiváló atyák tanítása csak megerősíti azt, amit ti nem holt betűvel, hanem élő példátokkal hirdettek.

Ezenfelül csak azt kérem még, hogy miután ily sokáig hányt-vetett a veszedelmes vihar, imádságtok szellője kísérjen engem a lelki csend biztos kikötőjébe.

JEGYZETEK a II. és III. részhez

1. *Honoratus* valószínűleg a híres lerins-i kolostor alapítója és apátja volt, aki később (426-ban) arles-i püspök lett. Meghalt 429-ben. Az Egyház a szentek között tiszteli. Ünnepe február 17-én van. Szent életét és erényeit Szent Hilarius írta meg, aki az arles-i püspöki székhely utóda volt (429).

Eucherius abban az időben, amikor *Cassianus* a mű e részét neki ajánlotta, még nem volt püspök. Gallia egyik előkelő családjából származott. Eleinte a világban élt: előkelő hivatalt viselt és meg is házasodott. Két fia volt: *Salonius* és *Veranus*. Ezek később erényes életükkel kiérdemelték a püspöki méltóságot. Maga *Eucherius* pedig a tökéletesség utáni vágyból, felesége beleegyezésével, elhagyta a világot és fiaival együtt ugyancsak a lerins-i kolostorba vonult, ahol oly sok szent életű szerzetes élt. De ő még ennél is magasabbra törekedett. Ezért két fiát Szent Honoratusra és Hilariusra bízta, maga pedig egy közeli szigetre költözött, hogy ott teljesen egyedül, magányban éljen. Szerette volna megismerni a remeteélet igazi tökéletességét, hogy ő maga is elsajátíthassa. Ezért meg akarta látogatni az egyiptomi pusztaságokat. Hogy ebben a törekvésében némi segítsége legyen, azért ösztönözte *Cassianus*t a *Collationes* megírására. Mikor azonban életszentségének és nagy tudományának híre egyre jobban elterjedt, lyoni püspökké választották (kb. 434-ben). E méltóságban „kora nagy főpapjai közül is messze kimagaslott. Lelkében alázatos, de érdemeire nézve annál magasabb volt. Telve volt tudománnyal és nagy ékesszólással” – írja róla *Mamertus* (*De statu animae* II,9. n. 3.). Itt élt 450-ig. Ő is összefoglalta *Cassianus* *Collationes*-ét egy rövidebb compendiumban, kihagyva a szerző tévedéseit. Ez a mű azonban nem maradt ránk.

2. *Szinte akarata ellenére kényszeríti ki belőle*. Óvakodjunk azonban ebből arra következtetni, hogy amit a büntetéstől, nevezetesen a pokoltól való félelemből, vagy a mennyei jutalom reményében cselekszik valaki, az valóban kényszerű, és nem szabad cselekedet, így tehát nem vezet üdvösségre és nem is érdemszerző: mert azáltal, hogy félelem vagy remény az indítóoka, bűn fertőzi be. Ez a *janzenisták* tanítása.

Chaeremon apát mégis méltán tesz különbséget az ilyen cselekedetek és azok között, amelyek szeretetből fakadnak: mert valóban különböznek

(1) *tökéletességben*, mivel bár természetfeletti, mégis kevésbé tökéletes indítóokból származnak.

(2) *Állhatatosságban*: mivel aki szeretetből cselekszik, jobban szokott ragaszkodni jófeltételéhez, mint aki a büntetés félelméből cselekszi a jót. A büntetés távolisága miatt ugyanis félő, hogy könnyen visszaesik a rosszba.

(3). *Hatásukban*: mivel a tökéletes szeretet annyira birtokába veszi a lelküket, hogy meggyógyítja és lassan-lassan szinte kiirtja bűnös vágyaikat; a büntetéstől való félelem viszont csak elfojtja őket, és csak szándékolt cselekedeteinket gátolja. Ezért az ilyen lélekben könnyen megmarad a bűnre való hajlam: amiből viszont kísértések, lelki harc, s – az éberség hiánya folytán – súlyos bűnök keletkeznek.

3. „*Nem vétkezhetik . . .*” Kérdés, hogyan érti Szent János ezeket a szavakat. A magyarázók különféleképpen vélekednek. Egyesek szerint az Apostol csak azt akarja jelezni ezzel, hogy a kegyelem állapotja összeférhetetlen a súlyos bűnnel, úgyhogy a megigazult ember nem lehet súlyos bűn állapotában. Mihelyt ugyanis vétkezik, megszűnt igaznak lenni. Úgy látszik, Chaeremon apát ebben az értelemben fogja föl az idézett szavakat: mert az Apostol szavaihoz magyarázatképpen ezt fűzi hozzá: „Ez persze nem minden bűnre értendő, hanem csak a halálos bűnökre”. Később pedig azokról az „apróbb” bűnökről beszél, amelyek nélkül a szentek sem élhetnek.

Mások szerint azonban az Apostol szavai azt jelentik, hogy mivel az igaz Istentől született, nem vétkezhetik: hisz a kegyelem nem működik közre a bűn elkövetésében, sőt attól inkább távol tart. Ha az igaz mégis vétkezik, akkor nem mint megigazult ember vétkezik, aki Istentől született, hanem csak mint ember, Ádám fia, aki ki van téve a bűnös kívánság csábításainak, tehát még nem újult meg tökéletesen, és nem erősödött meg a kegyelemben. Ilyen értelemben az Apostol szavait bocsánatos bűnökre is lehet érteni.

Ámde mikor Chaeremon apát Szent János következő szavait idézi (1Jn 5,16), úgy látszik, hogy „a halált hozó bűn” kifejezésen ő halálos bűnt ért; „nem halált hozó bűn”-nek viszont azokat a bűnöket tartja, „amelyektől Krisztus hű szolgálói sem lehetnek mentesek, bármennyire óvatosan vigyáznak is magukra”. Ezzel azonban nyilván félreértette az Apostol szavait: mert Szent János a „nem halált hozó bűn”-ön kétségtelenül a halálos bűnt is értette, amely megfoszt a kegyelem életétől. Hozzáteszi ugyanis: „Könyörögjön (azért

a testvérért, aki nem halált hozó bűnnel vétkezett), hogy visszakapja az életet". E szavak feltételezik, hogy az illető elveszítette a kegyelem életét; ez pedig csak súlyos, halálos bűnnel lehetséges. Márpedig az igazak a kegyelem segítségével mindannyian sértetlenül megőrizhetik magukat minden halálos bűntől.

A „halált hozó bűn”-ön is tévesen ért *minden* halálos bűnt: mert akkor ugyancsak szigorú volna az Apostol tanítása, mikor eltiltja a híveket, hogy imádkozzanak halálos bűnt elkövetett testvéreikért!

Hogy végre is miként kell értenünk Szent János kifejezéseit a „halált hozó” és „nem halált hozó” bűnről, nehéz megállapítani. Ezért tér el itt a szöveg magyarázóinak a véleménye. Annyi biztosnak látszik, hogy a „halált hozó bűn”-ön valami igen súlyos vétek értendő: amilyen például az állandó, megrögzött megátalkodottság a bűnben, főként ha ezzel még Isten bűnbánatra hívó kegyelmének visszautasítása is együtt jár. Egyébként Szent János még az ilyenekért való könyörgést sem tiltja el feltétlenül, hanem csak azt akarja jelezni, hogy nehezen remélhető az ilyen imádság meghallgatása, és mert nem meri biztosra ígérni Isten részéről a meghallgatást és a bocsánatot.

4. *A boldogság különböző fokai.* A Szentírás-magyarázók különféleképpen vélekednek az evangéliumi boldogságok jutalmáról. Kérdés ugyanis, hogy Krisztus a különböző kifejezésekkel különböző jutalmakat akart-e jelölni, vagy pedig ugyanarra utalt, más-más szempontból. E kérdésben különösen figyelemreméltó Szent Tamás megjegyzése:

„Erről azt kell mondanunk, hogy az egymás után következő jutalmak *fokozást* jelentenek. Mert többet ér, ha valaki elnyeri (possidere) a mennyek országának földjét, mint ha egyszerűen csak birtokába jut (habere): mert sok mindenünk van, amit nem birtokunk elveszíthetetlenül és nyugodtan. Ugyancsak többet jelent, ha valaki *vigasztalásra* is talál a mennyek országában, mint ha csak egyszerűen elnyeri és birtokolja azt: sok mindenünk van ugyanis, amit fájdalom árán birtokolunk. Hasonlóképpen többet jelent *kielégülésre*, mint egyszerűen csak vigasztalásra találni: a kielégülés ugyanis a vigasztalás bőségét is magában foglalja. Az irgalom is meghaladja a kielégülést: amikor ti. az ember többet nyer, mint amennyit egyáltalán kiérdemelhetne vagy kívánhatna. Még nagyobb dolog végül Istent látni, mint ahogy annak is nagyobb a méltósága, aki a király házában nemcsak enni kap, hanem magát a

királyt is színről színre látja. Persze a király házában legnagyobb a méltósága a király fiának" (I-II. q. 69. a. 4. ad 3.).

5. „*A bűnös test*” (corpus peccati) Szent Pál apostolnál általában a régi embert jelenti. Mint ahogy az emberi testnek sok tagja és cselekedete van, éppúgy ez a régi ember, vagy más szóval: a bűnös test is különböző bűnökből és szenvedélyekből – mintegy testének tagjaiból – és különféle cselekedetekből tevődik össze. Ezeket sorolja el az Apostol (Kol 3,5), és róluk szól Chaeremon apát a következő fejezetekben.

6. *Tisztátalanságnak* nevez a szerző minden pollutiót vagy magömlést, még ha az akaratlanul következik is be, például alvás közben. Nyilvánvaló ez Chaeremon apát szavaiból, de felhozott idézeteiből is. Az Apostol azonban ezt a kifejezést kétségtelenül csak a szándékolt pollutióra értette. (Vö. Kol 3,5.)

7. *Szinte legyőzi a saját természetét.* A heréltek, „akik azt hiszik, hogy az ő tisztaságukat már nem fenyegeti veszedelem”, rendszerint kevesebb gondot fordítanak az önmehtagadásra és más erénygyakorlatra. Ezért aztán szinte természetesen lanyhák és lusták lesznek (mint Cassianus fentebb említette is, Coll IV,17). Ha mégis akadnak közöttük, akik serényen járnak a tökéletesség útján, akkor ezek „szinte legyőzik saját természetüket”: vagyis ezt a természetes hajlamukat, ezt a szinte beléjük rögződött lanyhaságot. Mert harc és önmehtagadás nélkül nincs biztos előrehaladás az erényben.

8. *Mind a test, mind a lélek tulajdonságait.* Erre az ismeretre segít elsősorban az Isten ígéje; de – mint a szerző alább rámutat – az aszkézis, vagyis az önmehtagadás is. Aki ugyanis komolyan törekszik önmehtagadásra, lemondásra, az alkalmak kerülésére stb., az saját tapasztalatából tanulja meg, mennyire fékezik ezek a testi vágyakat, mennyire csökkentik a pollutio gyakoriságát, és így tovább. Azért ne a természetet vádoljuk, s ne mondjuk ki egykönnyen, hogy a tisztaság elérése lehetetlen. Ezt azok szokták oly könnyen odavetni, akik állandóan bűnalkalmak között élnek és nem gyakorolják az önmehtagadást. Ezért aztán „gyakrabban szennyeződnek be saját hanyagságuk folytán, mint amennyiszer a természet idézné elő náluk”.

9. *Nem az önmegtartóztatás küzdelmeiben időzik az Úr* Az Úr igenis ott időzik a lélekben az önmegtartóztatás küzdelme alatt is, kegyelmével; de még nem tárja fel magát előtte, hogy a lélek szemlélhető és élvezhető is isteni jelenlétét, mint ahogy az olyan lélek előtt teszi, akiben már elcsitul a bűnös kívánság minden lármája.

10. *A jóakarát legkisebb szikrája ...* Ezzel a kijelentéssel kezdődnek a szerző tévedései ebben a könyvben. Valószínű ugyanis, hogy a *szikrán* azt érti, hogy tőlünk magunktól indul ki valami jó, amit aztán az Isten kegyelme kifejleszt, megerősít és tökéletességre vezet (Vö. 8. fej.).

Szent Prosper azonban e könyv ellen írt vitáirában ezeket a szavakat még jó értelemben magyarázza: ti. e „szikrán” érthető a bennünk „megfogamzott jóakarát is, melyet Isten plántált vagy sugallt belénk”, főként, ha a következő szavakkal vetjük egybe.

11. *Rendelkezésünkre áll Krisztus kegyelme.* Ennek a kitételnek semipelagianista íze van, mert úgy is érthető, hogy a kegyelem mindenki számára készen áll, úgyhogy bárki – minden „*gratia praeveniens*” nélkül is – elnyerheti, vagy legalábbis törekedhetik utána, és kiérdemelheti, mint ami jogosan megilleti.

12. *Saját kezdeményezésünkre ...* E szavak már nyíltan a semipelagianizmus tévedését hirdetik: mert a bennünk támadó jóakarátot, melyet Isten plántált belénk kegyelmével, világosan megkülönbözteti attól, mely saját kezdeményezésünkre jött létre s amelynek Isten csak növekedést ad. Ezért jegyzi meg Szent Prosper e helyen: „Itt már eltér az előbbi (3. fej.) meghatározásától, s ami teljesen a kegyelem műve, azt most részben a szabad akaratnak tulajdonítja” (Contra Collatorem, c.19. n. 56.).

13. *Szent Prosper* a következő megjegyzéseket fűzi ezekhez a szavakhoz:

„Mikor a szerző arról beszél, milyen kifürkészhetetlenek és mennyire különbözőek az Isten útjai, ezzel mintegy bevezeti azt a nézetét, hogy kegyelem nélkül is sokan eljuthatnak a kegyelemre, és szabad akaratuk igyekezetével is elnyerhetik azt a lelki diszpozíciót, hogy kérjenek, keressenek és zörgessenek; viszont mások annyira vakok és megátalkodottak, hogy semmiféle buzdítással nem lehet visszatéríteni őket a jó útra, csak ha Isten akaratuk elle-

nére, erőszakkal kényszeríti őket erre. Mintha bizony nem kizárólag a sokoldalú kegyelem műve volna minden lélekben, hogy a vonakodókból készségesek lesznek; vagy mintha bárki is azok közül, akik már eszük használatával rendelkeznek, befogadhatná a hitet másképp, mint saját elhatározásából! Ezért éppoly helytelen azt mondani, hogy valaki akarata ellenére igyekszik részesülni a kegyelemben, mint azt állítani, hogy bárki Isten Lelkének ihletése nélkül is hozzájuthat" (c. 6. n. 2.).

Majd később kimutatja, hogy a szerző nem következetes: mert a 3. fejezetben még azt mondta, hogy „nemcsak cselekedeteinknek, hanem jó gondolatainknak is Isten a forrása" (c. 6. n. 9.).

Ami azokat a szentírási idézeteket illeti, amelyeket Chaeremon apát oly nagy számban felhoz, s amelyek önmagunknak, illetőleg akaratunknak nem csekély szerepet juttatnak az üdvösség rendjében: ezeket nem szabad pelagiánus vagy semipelagiánus értelemben felfogni, mintha ti. kizárnák a tetteinket megelőző és kísérő kegyelmet. A Szentírás ismételten tanítja, hogy mennyire szükségesek ezek, s a többi szent életű apát is sürgette az előző könyvekben (vö. pl. III,12–22). Ezek az idézetek mindössze csak annyit jelentenek, hogy az üdvösség nem egyedül a kegyelem műve, hanem az embernek is közre kell működnie vele, mint erre Szent Pál is figyelmeztet bennünket: „Mint Isten munkatársai, figyelmeztetünk titeket, hogy ne vegyétek hiába Isten kegyelmét" (2Kor 6,1). Vagyis: az embernek is igyekeznie kell, hogy közreműködjék a kegyelemmel, s ezért félve-remegve munkálja üdvösségét (Fil 2,12).

14. *„A betegségtől sem szabadulhatunk kényünk-kedvünk szerint.”* „Mintha nem a mi Orvosunk öntené a betegbe is azt a vágyat, hogy az egészség után vágyódjék!” – jegyzi meg erre Szent Prosper (c. 19. n. 57.).

15. *„Akarni ugyan kész volnék”*: az üdvösség rendjében, a „*gratia praeveniens*” segítségével. Ha azonban nem járul hozzá a „*gratia adiuvans*”, mely gyakran az előbbi kegyelem segítségével végzett buzgó könyörgéssel nyerhető el, akkor „arra, hogy a jót meg is tegyem, nem vagyok képes”. Mert mint a tridenti zsinat Szent Ágoston nyomán tanítja: „Isten parancsa arra int, hogy tedd meg, amit tudsz, és Tőle kérd azt, amit nem tudsz. Ő majd megsegít, hogy megtehesd” (Sess, VI,11).

Szépen írja e helyről Szent Prosper: „Ha Isten meg is ajándékoz bennünket azzal, hogy készek legyünk akarni, azért még nem vagyunk nyomban készek cselekedni is, hacsak Az, Aki a vágyat elültette a szívünkben, hogy kérjünk, keressünk és zörgessünk, meg nem adja ennek teljesülését is. Aki ugyanis azt mondja: Akarni ugyan kész volnék, azt már hívja a kegyelem. A belső ember szerint örömét találja ugyan Isten törvényében, de más törvényt tapasztal tagjaiban, mely küzd értelve törvénye ellen, és a bűn törvényének tagjává teszi. S bár elnyerte már a tudományt, hogy annál fogva tudja, mint kell helyesen akarnia, mégsem talál erőt magában arra, hogy véghez is vigye azt, amit szeretne: míg azért a jóakarataért, amit befogadott, ki nem érdemli, hogy rátaláljon az erény megvalósítására is, amire törekszik” (c. 4,11). Másutt pedig: „Mintha bizony az Apostolban a természetes jóézés, és nem a kegyelem ajándéka révén volna meg ez a jóakarát! Hiszen azt vallja, hogy még csak kigondolni is képtelenek vagyunk bármit is magunktól, Isten nélkül!” (2Kor 3,5; c. 19. n.58.).

16. Ennek a fejezetnek a tanítása önmagában véve helyes. Kettőt tanít ugyanis: azt, hogy az ember bukása után is szabad, meg hogy e szabadsága mellett gyenge. Amit azonban a szerző a következő fejezetben von le ebből, abból már látszik, hogy helytelenül értelmezi a bukott ember szabadságát. Azt következteti ugyanis belőle, hogy az ember saját erejéből, tehát a kegyelem nélkül is, legalább belekezdhet üdvössége megszerzésébe. Ez eretnokség, minthogy a magára hagyott ember, bár szabad, egyáltalán semmire sem képes üdvössége dolgában. Ebben tehát nemcsak hogy gyenge, hanem egyenesen tehetetlen a maga erejéből. Szent Prosper is rámutat erre az Egyház tanítása alapján (c. 8. n. 19.; c. 9. n.21.).

17. *Tévedésekbe estek.* Itt már nyíltan hirdeti téves tanítását, és támadja mind a pelagiánusokat, mind a katolikusokat, hogy az egyik kérdést a kelletnél jobban kiemelték s így különböző és egymásnak ellentmondó tévedésekbe estek. Ezért kiált fel méltatlankodva Szent Prosper: „Te tehát az eretnekekkel együtt elítéled a katolikusokat, azaz a legyőzöttekkel együtt a győzteseket is, és azokra sőtöd rá a tévedés bélyegét, akik a tévedést távol tartották az Egyháztól!” (c. 5. n. 14.). Majd azok írásaiból, akik megvédték a katolikus dogmát, nagyszerű apológiát állít össze: hogy a kegyelem mennyire szükséges minden üdvös cselekedethez.

Ami Zacheus és a bűnbánó lator felhozott példáját illeti: a II. orange-i zsinat (529) erről a következőképpen nyilatkozott, kifejtve a katolikus dogmát, hogy a kegyelem még az üdvösség megszerzésének megkezdéséhez is szükséges: „Kétségtelenül hinnünk kell, hogy annál a latornál, akit az Úr meghívott a paradicsomi házába, és Cornélius századosnál, akihez az Úr angyalát küldte el, valamint Zacheusnál is, aki magát az Urat fogadhatta házába, a méltán csodálatra méltó hit nem természetükből eredt, hanem az isteni bőkezűség ajándéka volt” (Can 25.). Vö. egyébként Szent Prospernél is, c. 7.

18. Szent Prosper szerint mindkét állítás téves, „mivel Isten figyelmeztetéséből Ádám eleve tudta, mily nagy rossztól kell őrizkednie; s amikor az ördögnek hitt, elfelejtette, hogy mily nagy jótéményben részesült. Amiként azonban a gonosz tudásának az a legrosszabb fajtája, ha valaki maga is rossz, éppúgy a jó nemtudásának legrosszabb faja, ha valaki nem jó” (c. 19. n. 61.).

Egyébként Szent Prosper a 9. fejezetben részletesen taglalja Casianus e fejezetének elejét. A szerző fő tévedése szerinte abban rejlik, hogy nem tesz eléggé különbséget az üdvösség rendje és a természetes rend között. Kétségtelen ugyanis, hogy

(1) Isten szabadnak teremtette az embert,

(2) egyúttal azonban igaznak is teremtette, vagyis megajándékozta természetfeletti és természetét meghaladó ajándékokkal, úgyhogy képes volt minden jócselekedetre az üdvösség rendjében.

(3) Ádám azonban vétkezett, és ezzel mind a maga, mind utódai számára elveszítette ezeket az összes ajándékokat, amelyek nem járnak ki az emberi természetnek.

(4) Ezért tehetetlenné lett: nem képes semmi üdvösségre szolgáló cselekedetet végrehajtani.

(5) Nem veszítette el ugyan szabadságát és természetes képességeit *etikai* értelemben vett jócselekedetek véghezvitelére. Ezek azonban nem szerzik meg az üdvösséget. Különben is vétkével áldozatul esett a bűnös kívánságnak, s emiatt még a természetes rendben is sokszor képtelen a jóra.

(6) A Szentírás azon szavait, hogy „Ádám olyaná lett, mint egy közülünk”, Szent Prosper méltán tartja gúnyos értelműeknek, s „ezért inkább azt jelentik, hogy mit *nem* nyert el”. A sátán ugyanis Ádám tilalomszegése előtt azt ígérte neki: „Olyanokká lesztek, mint az Isten” (Gen 3,4).

(7) Az isteni kegyelem azonban visszaadja azt a képességünket, hogy jót cselekedhessünk az üdvösség rendjében.

(8) Ezért téved a szerző, amikor azokat a Szentírásból vett idézeteket, amelyek a bukott embernek is jóra való képességet tulajdonítanak, az üdvösség rendjére érti, vagy pedig az ember azon állapotára vonatkoztatja, amilyené a bukás által lett, kizárva azonban a kegyelmet. Mert a kegyelem valamelyest visszaállítja a bukott ember méltóságát: arra legalábbis képessé teszi, hogy jót cselekedhessen üdvössége elérésére.

Végül a római levél később idézett szavaira (2,14–16) tér ki Szent Prosper, s kétféle értelemben magyarázza őket: Szent Ágoston szerint érthetők először a már hívő pogányokra, s akkor nem tartalmaznak semmi nehézséget; viszont megengedi azt a nézetet is, hogy érthetők olyan pogányokra is, akik még hitetlenek. Ekkor azonban csak az következik belőlük, hogy az ilyen pogányok vihetnek végbe *etikai* értelemben jó cselekedeteket, ezek azonban nem segítik hozzá őket a megigazuláshoz.

19. *Csak a rosszat tudjuk be az emberi természetnek.* Ezzel kapcsolatban Szent Prosper megjegyzi: „Mintha bizony a természet a kegyelem előtt nem lett volna kárhozatra, vakságra ítélt, halálra sebesült, vagy mintha nem ingyen igazultak volna meg azok, akik ugyanonnét merítik érdemeiket, ahonnét megigazulásukat!” (c. 19. n. 62.)

20. *Jó gondolata embertől származott.* Abból, hogy jószándékainkat nem mindig valósíthatjuk meg, a szerző helytelenül következteti, hogy ezek nem származhatnak Isten sugallataiból, hanem csak magától az embertől erednek, akit nem támogat a kegyelem. Isten ugyanis gyakran megelégszik pusztán jóakarattal és jóra való készségünkkel is, mint Ábrahám példája mutatja, aki kész volt legkedvesebb fiát is feláldozni. Különbösen is, minthogy az erény első sorban az akarat tényeiben nyilvánul, és Istennek nincs szüksége külső jócselekedetekre: semmiféle ok sem cáfolja, miért ne indíthatná szolgálait megelőző kegyelmével akár hősi önfeláldozásra, hősiességre és elhatározásokra is, melyekben oly igen kedvét leli, bár alkalmat nem nyújt rá, hogy ezeket véghez is vigyék. (Vö. Szent Prosper, id. mű 11–12.c.)

Kétségtelen továbbá, hogy a szentek érdemeit nem úgy kell Istennek tulajdonítanunk, hogy ezáltal kizárjuk az ember szabad

közreműködését: különben az ember nem szerezhette általuk érdemet. Igenis tulajdoníthatók az embernek, de csak a kegyelem elnyerése *után*: hogy aki érdemeivel dicsekszik, – mint például Szent Pál, mikor ezt mondhatta magáról: „Többet fáradtam mindnyájuknál” (1Kor 15,10), – az Ūrban dicsekedjék, Aki kegyelmével megelőzött bennünket, meghihletett és erőt adott, hogy jót cselekedhesünk. Ezért mondja Szent Pál is az idézett helyen: „De Isten kegyelméből vagyok, ami vagyok, s rám árasztott kegyelme meddő nem maradt”.

21. *Szabad elhatározásának műve volt*: de csak miután a „*gratia praeveniens*” arra indította, hogy (a próféta buzdítására) külsőleg és lélekben is megbánja tettét. Erről, valamint a többi felhozott szentírási példáról is találóan jegyzi meg Szent Prosper: „Miután a szerző olyasmit tulajdonít az embernek, még a kegyelem elnyerése előtt, ami a kegyelem *által* is dicsőségére válik, – néhány zavaros példát hoz fel a szabad akarat erejének bizonyítására, s olyan cselekedetekből, amelyeket az ember természetfeletti képességeivel visz végbe, azt akarja bizonyítani, ami szerinte az ember természetében is megvan: hogy ti. amit Isten segítségével visz végbe, az ezáltal úgy tűnjék fel, mintha azt szabad akaratából kezdeményezte volna” (C. 14.. n. 42.).

22. *De csak vedd le róla a kezdet...* A szerző itt helytelenül idézi a szöveget. Sem a görög, sem a latin (Vulgata) szövegében nem ez van, hanem: „*Bocsásd csak reá egy kissé kezdet ...*” Egyébként is téves a szöveg magyarázata, mint erre Szent Prosper is rámutat: mert Jób nem a saját, természetes erejével, hanem a kegyelemtől támogatva harcolt a sátán kísértései ellen.

Szent Prosper idézett művének 15–16. fejezetében súlyosan kifogásolja és hathatósan cáfolja a szerzőnek e fejezetben foglalt állításait. És méltán. Helytelen ugyanis az a feltevése – melyen legtöbb tévedése alapul –, hogy az a katolikus dogma, amely szerint a kegyelem minden üdvösségre szolgáló cselekedethez, sőt még annak megkezdéséhez (ad initium salutis) is szükséges, kizárná az ember egyéni törekvését, erőfeszítését, megjutalmazását, érdemét, szabadságát, és így tovább. Ellenkezőleg: minél nagyobb irgalmat tanúsít az Isten az ember iránt, amikor kegyelmével megelőzi, megvilágosítja, jóra serkenti és szinte vonzza őt, annál jogosabban megkövetelheti, hogy az ember, akit így segít, akaratának minden megfeszí-

tésével engedelmeskedjék az Úr hívó szavának és buzgón közreműködjék a kegyelemmel, hogy ne vegye azt hiába; hitével bátran elleneszegüljön a kísértőnek, s „úgy fusson, hogy elnyerje a jutalmat”, sőt kész legyen akár súlyos áldozatokra is, hogy kimutassa Iránta háláját.

23. *Amennyi ereje volt, hogy ellenállhasson.* Szent Prosper ezzel kapcsolatban megjegyzi: „Nem lett volna-e helyesebb és igazabb ehelyett: „Amennyi ereje Jóbnak volt, hogy ellenállhasson”, ezt mondani inkább: „amennyi erőt Ő adott Jóbnak, hogy ellenállhasson”? Ezzel az egy szóváltoztatással józanul mérsékelte volna azt a dicsőséget, melyet az emberi erőnek akart tulajdonítani, s Jób csodálatos türelmét, mellyel sok szenvedését viselte, egyaránt tulajdonította volna Isten segítségének és az ember szabad akaratának” (C.15. n. 47.). Később pedig ezt mondja róla: „Ha Isten csupán tudta, mire képes Jób, de nem Ő adta, amire képes volt: minek akkor a kegyelem segítése, hogyha az emberi erő egyedül is képes kivívni ily nagy győzelmet?” (C. 19. n.64.).

24. *Ha ezt emelte volna ki benne ...Bűnös felfogás –* mondja Szent Prosper –, amely boldogabbnak tartja az olyan embert, akinek Isten semmit sem adott, annál, akinek mindent megadott!” (C. 19. n. 65.) – Egyes kiadók itt a szakasz utolsó mondatát elhagyják a szövegből.

25. *De mi haszna volna ...?* Erre a kérdésre később ő maga helyesen válaszol, de ezáltal ellentmondásba keveredik önmagával: „Hogyha ebben a harcban győz, ismerje föl Isten kegyelmét; ha pedig elbukik, lássa be saját gyengeségét. Tanulja meg ebből, hogy nem a saját erejében, hanem mindig az isteni segítségben bizakodjék, s állandóan isteni Oltalmazójához meneküljön”.

26. *Józsue könyvében.* Ez a (meglehetősen szabadon) idézett szöveg nem Józsue, hanem a Bírák könyvéből való. Talán azért mondja a szerző, hogy Józsue könyvében olvassuk, mivel ezek a sorok Józsue idejére utalnak. Isten azért nem akarta, hogy legyőzze Józsue ezeket a népeket, „hogy általuk próbára tegye majd Izraelt”.

27. Élhetünk a szerzőnek e szép hasonlatával, de csak akkor, ha a katolikus hit szerint feltesszük, hogy az ember minden erejét,

mellyel előre haladhat az üdvösség útján, s minden igyekezetét megelőzi és segíti a kegyelem; nem lehet ugyanis tagadni, hogy minél inkább közreműködik az ember Isten kegyelmével, Ó annál bőségesebb kegyelmekkel árasztja el.

28. *Mint egyesek elvetemülten vélik:* ti. a pelagiánusok.

Hitünk hatalmában áll, mely belőlünk, természetes erőinkből való, s így természetes képességeink határán belül van.

Hiába igyekszik azonban a szerző távol tartani magát a pelagiánusok imént említett tévedéseitől, mint Szent Prosper kimutatja: hiszen maga is ezekbe esik bele, sőt ragaszkodik hozzájuk. Ezért így kárhoztatja a szerzőt: „Bárhová fordulsz is, saját magadat győződ le és vered bilincsekbe. Ha ugyanis nem jár érdem a kegyelem előtt (amit elismert, hogy pelagiánusnak ne tartsák), s hit sem lehetséges érdemek nélkül (minthogy a Szentírás annyira magasztalja), azért a hit nem előzheti meg a kegyelmet (nem pedig, mint ahogy a szerző véli, és azt, vagy legalábbis annak kezdetét a természetnek tulajdonítja), s mindenképpen a kegyelemből van: bármi legyen is az, amiből érdem születik, ami viszont a kegyelem előtt nem szerezhető meg” (C. 17.).

29. *Menedékiünknek és oltalmazónknak nevezzük.* A szerző a Szentírásból felhozott, látszólag ellentmondó érveit igyekezvén kiegyeztetni, téved, mikor föltételezi, hogy Isten egyeseket (tehát nem mindenkit) akaratak ellenére, még ha ezek maguk nem törődnek is üdvösségükkel, megelőz kegyelmével s így szinte vonzza őket az üdvösségre; mások viszont, akik igyekvőbbek, mintegy Őt előzik meg. Ezeknek az igyekezete természetes törekvésükből ered, s ezt kegyelmével legfeljebb csak ápolja, elősegíti. Ezért nevezi ez előbbieket Istenét „Oltalmazónak és Üdvözítőnek”, az utóbbiakét pedig „Segítőnek és Menedéknek”.

Szent Prosper ezzel szemben leszögezi a katolikus tanítást: hogy Krisztus nemcsak egyeseknek, hanem minden hívőnek (sőt: minden embernek) Üdvözítője és Oltalmazója (c. 18.), s megjegyzi, hogy „a szerző véleményével csak az egyezhetik meg, aki nem akarja, hogy Krisztus üdvözítse” (C. 19., n. 56.).

30. Ez volt tehát az a szomorú emlékezetű collatio, mely Cassianus nevének annyit ártott. Emiatt ítélte el Gelasius pápa; ez hívta ki Szent Prosper heves vitairatát.

Erre valóban szükség is volt, mert nagy veszedelmet jelentett, hogy ez a köztiszteletben álló író ilyen tévedéseket írt, és nem volt képes mindenki átlátni őket. Cassianus ugyanis írt egy kitűnő munkát is Nestorius ellen: „De incarnatione Domini”, melyben határozottan síkraszállt Pelagius tévedései ellen. Ki hihette volna tehát, hogy ugyanez a Cassianus egy másik művében oly messze elkarnyarodik Szt. Ágoston tanításától, s helyette éppen a pelagiánizmushoz közeledik? A kevésbé tanultak gyanútlanul fogadták volna tanait, s így akaratuk ellenére, sőt tudtuk nélkül pelagiánizmusba tévedtek volna.

Ezért írta meg Szent Prosper 433-ban szigorú művét „Contra Collatorem”.

Ami mármost Chaeremon apátot illeti: ez tévedéseit később bizonyára elvetette s az Egyházzal kibékülve halt meg. Ezért nyilvánosan is szentként tisztelték. Egy régi (tévesen Nagy Szent Gergelynek tulajdonított) litániában ő is szerepel a szent remeték sorában, akikhez könyörögtek.

Dionysios Carthasianus a Collationes Patrum-hoz írt fejtegetéseiben az utolsó fejezet szavai előtt három nagy oldalon összefoglalja a XIII. könyv azon részleteit, amelyeket helyeseknek ítél, a helyteleneket pedig kijavítva pótolta. Lavardin, aki a XVII. sz.-ban franciára fordította a Collationes-t, művében az egész XIII. könyv helyett csak ezt az összefoglalást hozta. Ez az óvatosság akkor nagyon helyénvaló volt, mert neki még más olvasóközönséggel kellett számolnia. Ma azonban mind ez, mind pedig az a figyelmeztetése, hogy senkit se tévesszenek meg Chaeremon apát eretnek nézetei, egyaránt felesleges: hiszen csak felületes gondolkodás számára jelenthetnek veszedelmet.

Petrus Ciaconius viszont, aki Alardus Gazaeus előtt már szintén magyarázatokkal kísérte a Collationes-t, Cassianus iránti tiszteletéből és az ő védelmében túlságosan messze ment, úgyhogy megjegyzései éppúgy eretnekségnek tekinthetők, mint Chaeremon apát tanítása.

31. *Eunomius hitszegését követte.* Eunomius az ariánizmus leghevesebb harcosa volt. A szentatyák közül sokan támadták, főként Nagy Szent Vazul és testvére, Nyssai Szent Gergely. Eunomius tévedéseinek védelmezésére főként az agyafűrt dialektika eszközeivel élt, hogy megszegyenítse és rászedje azokat, akik ebben kevésbé voltak jártasak. Ezért használja itt a szerző az „arisztotelészi szörszálhasogatás” kifejezést.

32. *Maga Isten áradt ki a szívünkbe* Ez a magyarázat nem bizonyítható. Isten szeretete ugyanis, melyet a Szentlélek kiáraszt szívünkben, *nem* az a szeretet, „mellyel Ő maga szeret bennünket (ez ti. szubsztanciális szeretet, s ezért mondható, hogy az maga az Isten), hanem az, amely által Önmaga iránt szeretetet ébreszt bennünk. Így Isten igazsága (iustitia) is az, melynek révén az Ő ajándékából igazakká leszünk” – mondja e kérdésről Szent Ágoston (De spiritu et litteris, c. 332.). A római levél idézett helyén arról a szeretetről van szó, mely Isten ajándéka, s így Tőle magától meg kell különböztetnünk.

Ezt a gondolatot, melyet József apát szándékoltt ebben a fejezetben, szépen fejti ki Szent Bernát: „Méltán nevezzük a szeretetet Istennek, és Isten ajándékának: tehát a Szeretet adja a szeretetet; a lényegi (szeretet) a járulékosat” (De diligendo Deo, c. 12., 35.).

33. *Akár jogosan, akár ok nélkül keletkezett bennünk.* József apát azt tanítja ezzel, hogy egyformán meg kell kérlelnünk testvérünket, akár jogosan, akár ok nélkül (iniuste) táplál irántunk haragot. *Gaza-eus* e kérdéssel kapcsolatban már az „Instituta” VIII,13-nál megjegyezte, ahol Cassianus ugyanezt mondja: „Az író gyakran összekeveri a tanácsot a paranccsal, mint ahogy ez itt és másutt is látszik. Pedig más a parancs, más a tanács. Elégtételt annak kell adnia, aki sértett; bocsánatot annak, akit sértettek. Az csak tökéletességre segítő tanács, és nem parancs, hogy azzal is engesztelődjünk ki, aki ok nélkül haragszik ránk, azaz nem mi sértettük meg”.

Szent Ágoston hasonlóan vélekedik erről a kérdésről. „Ha valamilyen megsértettük testvérünket, akkor neki van panasza ellenünk; viszont nekünk van reá, ha ő sértett minket. Ez esetben nem kell igyekeznünk kibékülnünk vele: hiszen aki minket sértett, attól nem kérünk bocsánatot, hanem csupán megbocsátjuk neki, amit ellenünk vétett, mint ahogy mi is kívánjuk, hogy az Úr megbocsássa nekünk, amit magunk követtünk el” (De serm. Dom. X,27.).

34. *Szégyen, mely bűnbe visz.* Germanus ebben a fejezetben arról panaszkodik, hogy túlzott szerénységük és szégyenlősségük, vagy pedig az ebből eredő emberi tekintet miatt nem mertek hosszabb haladékot kérni a távolmaradásra előjáróiktól és társaiktól: pedig az egyiptomi atyák lelki tanítása és a remeték szent példája, melynek tanúi lehettek, igen nagy lelki haszonnal járt számukra.

Ez a tanácstalanságuk indította József apátot, hogy ezt az előadást tartsa nekik. Ebben főként azt kutatja: szabad-e a szerzetesnek előre megígérni, elhatározni valamit a jövőre, s vajon ezt az ígérését, ezt a kötelezettségét kell-e teljesítenie.

35. *Ilyen hazugságra vetemedett ...* Jákob tettét a szentatyák különbözőképpen ítélik meg. Szent Ágoston nyomán (De civitate Dei XVI, 37.). Aquinói Szent Tamás így fejt ki a maga véleményét: „Jákob misztikus értelemben mondotta, hogy ő Ézsau, Izsák elsőszülöttje, mivel annak elsőszülöttségi jogai őt illették. A próféták gyakran beszélnek így, ha azt a misztériumot akarják leírni, hogy a későbbi nép, ti. a pogányok nyerik el az elsőszülött, vagyis a zsidóság helyét” (II-II. q. 110. a.3. ad 3.).

Ha ezt „hazugság”-nak nevezzük, akkor bizony elég gyenge mentség az, amit József apát hoz fel, hogy ti. jószándékkal követte el: mivel el akarta nyerni az őt illető áldást. A jószándék ugyanis nem jogosít fel hazugságra, bár a jóhiszemű embert felmenti a tényleges bűn alól.

36. Ez az állítás teljesen téves, és semmivel sem menthető. Egyes teológusok szerint ugyan szabad hazudni, hogy ezáltal valami nagy bajt elkerüljünk; az általános vélemény azonban ezt is tagadja. Azt viszont még soha senki sem állította, hogy Ráháb egyenesen hazugságának köszönhetné volna megigazulását. Szent Pál világosan mondja: „Hite miatt nem vezett oda a hitelenekkel a parázna Ráháb, mivel békével fogadta a kémekeket” (Zsid 11,31). Hasonlóképpen Szt. Jakab: „Ugye a parázna Ráháb is a tettek által igazult meg, mert befogadta a kémekeket, s aztán más úton bocsátotta el őket?” (Jak 2,25).

Szent Ágoston hosszasan tárgyalja Ráháb hazugságát, s lezárva a vitát így világítja meg a kérdést: „A jerikói Ráháb azért, mivel befogadta Isten úton járó embereit, s mivel befogadásukkal veszedelmnek tette ki magát, továbbá mivel az ő Istenükben hitt, s őket ahol tudta, gondosan elrejtette, aztán hűségesen kitanította őket, hogyan térhetnek vissza más úton: mindezért méltán részesül discséretben, s példája még az égi Jeruzsálem lakói számára is követésre méltó. De mivel hazudott – bár ha volt is ennek valami prófétai értelme, mint ezt néha elmésen kifejtik –, bölcsen rámutatnak arra is, hogy ebben nem kell utánózni őt, annak ellenére, hogy Isten ama jócselekedeteit olyan emlékezetes módon megjutalmazta, ezt a

bűnét pedig kegyesen megbocsátotta" (De mendacio c. 15. n. 34.). Megbocsáthatta pedig annál is inkább, mivel Ráháb jóhiszeműen gondolhatta, hogy az adott körülmények közt szabad hazudnia.

Éppígy azt sem állíthatjuk, hogy Dalila az igazság megvallásával bűnt követett el, melyért örök halállal lakolt. Dalila ugyanis nem azzal vétkezett, hogy megmondta az igazat, hanem mivel titkot árult el és ezzel férjét ellenségei kezébe szolgáltatta.

Az az állítás sem igazolható, amelyet a jámbor apát néhány sorral előbb jelentett ki: „Ha az igazság megvallása súlyos veszedelemmel jár, akkor hazugsághoz kell folyamodnunk”. Mert Szent Pál azt tanítja: „Ne tegyünk rosszat, hogy jó származzék belőle” (Róm 3,8).

Hogy miképpen kell és szabad viselkednünk egyes nehéz esetekben, hogy hazugság nélkül is elkerülhessük az igazság megvallásával fenyegető kárt vagy veszedelmet: arra megtanít bennünket a keresztény bölcsesség vagy az erkölcsstan.

37. *Vállalnunk kell a hazugság kényszerűségét.* Ennek a fejezetnek a vége teljesen tévesen és önkényesen értelmezi az Apostol szavait. Szent Pár hirdeti ugyan, hogy mások javát keressük, saját hasznunk rovására, de nem kötelességmulasztás vagy törvényszegés árán, ami a hazugságnál elkerülhetetlen. Chusáj és az ószövetségi asszony is jobban tette volna, ha Istenben bízik inkább, mint saját leleményében, mellyel mindkettő túlságosan messze ment: egészen a csalásig és hazugságig.

Mindenesetre nehéz kérdés a felvetett probléma. A gyakorlatban nyugodtan tarthatjuk magunkat Szent Ágoston nézetéhez: „Tegyen meg tehát az ember az emberek földi boldogsága érdekében mindent, amit tehet. Ha azonban odáig jut, hogy boldogulásukat bűn nélkül nem mozdíthatja elő, akkor gondoljon arra, hogy többet nem tehet az érdekükben: hiszen átlátja, hogy más már nem maradt hátra, csak az, amit csupán helytelenül tehetne” (De mendacio c. 17., n.34.).

38. *Ha hirtelen elpusztul:* azaz a zsidók megölik. Szent Jakab ugyanis azért buzdította Szent Pált a mózesi törvény egyes előírásainak megtartására, hogy megmentse a haláltól, mely azoknak a zsidóknak a részéről fenyegette, akik vakbuzgón ragaszkodtak a mózesi törvényhez. Halála kétségtelenül nagy veszteség lett volna az összes pogány népekre: hiszen ő elsősorban az ő megtérítésükre volt hivatott.

Ám amit itt a jámbor apát az apostolok eljárás módjáról ír, főként a következő idézettel (1Kor 9,20–22) kapcsolatban, az semmiképpen sem nevezhető „színlelés”-nek, sem „ámítás”-nak. Szent Pál ugyanis, mint Szent Ágoston helyesen jegyzi meg, csak lelkiismerete szabadságával élt, mert tudta, hogy a mózesi törvény szertartásai még nem veszítették érvényüket, abban az értelemben, hogy azokhoz ragaszkodni többé nem lett volna szabad, legalábbis egy ideig, amíg ti. az evangélium eléggé elterjed. Az ő részéről tehát ez nem volt igazi színlelés vagy ámítás, mint ahogy József apát itt helytelenül kifejezi magát: mert nem akart senkit rászedni, amikor megtartotta azokat a szertartásokat, hanem csak azt akarta megmutatni ezzel, hogy szabad ragaszkodni még a törvény előírásaihoz, csak senki se vesse ezekbe a reménységét.

Még kevésbé lehet színlelésnek nevezni azt az igazán atyai leereszkedést, hogy „mindenkinek mindene lett, hogy mindenkit megmentsen”.

Ezek a példák tehát eléggé, sőt egyáltalában nem bizonyítják, amit a jámbor apát kívánt kihozni belőlük: hogy ti. szabad hazudni, ha attól valami nagyobb jót remélhetünk.

39. *Hazudunk.* Szent Ágoston más véleményen van: „Az igazságot elhallgatni nem annyit jelent, mint hazugságot mondani. Mert igaz ugyan, hogy mindenki, aki hazudik, el akarja titkolni azt, ami igaz; de nem mindenki hazudik, aki el akarja titkolni azt, ami igaz. Az igazat legtöbbször nem hazugsággal titkoljuk el, hanem hallgatással” (De mendacio X,23.). Az okos keresztény ember könnyen feltalálja magát ilyen esetben, hogy mit kell tennie. Amit József apát hoz fel a kérdés megoldására, az nem sokat használ.

40. *Elkerülhetetlen a hazugság.* Ez a kijelentés sem helyes, mert a felhozott esetben semmi szükség sincs hazugságra. Hiszen nincs abban semmi bűn, ha valaki kérdés nélkül megvallja, hogy bőtől: feltéve, hogy lehetséges egyáltalán olyan eset, amikor ezt semmiképpen sem hallgathatja el. Éppen ezért József apát azon kijelentése sem állja meg a helyét, melyet a következő fejezetben tesz: hogy inkább titkoljuk el a bőtöt alázatos hazugsággal, mintsem kevély kérdéssel feltárjuk az igazat. Ebben az esetben ugyanis semmi szükség kevélykedésre.

41. *Nyilvánvaló hazugság.* Helytelenül nevezzük azt „nyilvánvaló hazugság”-nak, amikor valaki a saját tettét „más személynek a neve alatt mondja el”, vagyis ha harmadik személyben beszél magáról. Hiszen Krisztus is gyakran szólott így Önmagáról! Úgy látszik, a jámbor apátnak nem volt világos fogalma a hazugságról, ha minden megengedett szólásformát, szerény kifejezési módot, melylyel valaki saját erőnyeit rejteti, vagy bármely fordulatot, mellyel valaki emberszeretetből alkalmazkodik más gyarlóságához, avagy első személy helyett harmadikban beszél, stb., mindezt a hazugság gyűlöletes nevével jelöli meg, ami pedig igazi hazugság, azt menteti.

42. *Engedtek szigorú életmódjuktól.* Az itt elsoroltakat nem helyeseltjük mindenben. Mert igaz ugyan, hogy a buzgóság csökkenése is lassanként véget vetett azoknak a szinte szerzetesi életközösséget valósító életkörülményeknek, melyeket a Szentírás az első híveknél magasztal (ApCsel 4,32–35). De ehhez éppen elég ok volt a hívek napról napra növekedő, mérhetetlen sokasága is. Ilyen tömegnél – legalábbis hosszú időn át – lehetetlen volt megvalósítani a vagyonszövetséget, főként ha az a tömeg nem is alkotott olyan közösséget, melyet életcélja, foglalkozása egyaránt elkülönített volna a világi társadalomtól.

Az sem áll, hogy az apostolok a pogányok „gyenge hite miatt nem követeltek többet, mint hogy tartózkodjanak a bálványoknak bemutatott áldozatoktól, a paráznaságtól, valamint a vértől és a főtt állatoktól”, ahogy Piammon apát állítja. Az apostolok igenis többet kívántak a pogányok közül megtértektől: elsősorban szent életet, mint ez a hozzájuk írt összes levelekből kitűnik. Különben is a jeruzsálemi zsinat, melynek határozata volt a fentebbi engedmény, nem azért jött össze, hogy megszabja, mit kell követelni a pogányokból lett keresztényektől: hanem hogy eldöntse azt a vitát, hogy kötelezi-e őket nem csupán Krisztus parancsainak, hanem még a mózesi törvény előírásainak a megtartására is.

Az apostolok határozata kimondotta, hogy ez utóbbira nincsenek kötelezve. Ez alkalmat csupán felhasználták arra, hogy egyes szabályokat is előírjanak részükre: nyilván nem azért, mintha ezekkel ki akarnák zárni Krisztus többi parancsát, amit esztelenség volna feltételezni, hanem hogy kizárják a törvény előírásait, amiről akkor egyedül volt szó. A zsinat határozata arról nem intézkedett, hogy a megtért pogányok vagyonszövetségüket adják össze a közösség célja-

ira: mert ez nem volt Krisztus parancsa, csupán tanács, mely nem szólt mindenkinek.

43. *Nicolaus, a gonosz eretnekség feltalálója.* Tertullianus, Szent Irenaeus, Epiphanius és Jeromos, valamint mások azt állítják, hogy Miklós diakónus (vö. ApCsel 6,5) később elszakadt az Egyháztól és ő alapította a nikolaiták gonosz eretnekségét. Mások azonban, így pl. Alexandriai Kelemen (Strom. II,20), azt vitatták, hogy ezek az eretnekek csak felhasználták Miklós nevét, hogy vele palástolják gonosz eltévelyedéseiket, mintha az ő tanítványai lennének, s így helytelen nézeteik miatt őt érje a gáncs. Valójában azonban Miklós diakónus hű maradt az Egyházhoz, és maguk az apostolok tették meg Szamaria püspökévé.

44. *Önmagát emésztette el.* Az egyházatyák általánosabb véleménye szerint a sátán nem az irigység miatt pusztult el, hanem kevélysége folytán. Az viszont kétségtelen, hogy irigységből tette tönkre összüleinket és az egész emberi nemet.

45. *A bűnbánat orvosságát.* Úgy látszik, Piammon apát azt hiszi, hogy Isten a bukott angyaloknak alkalmat és kegyelmet adott a bűnbánatra, csak ezt nem használták fel. Ez a vélemény azonban nem valószínű.

46. *A kígyószelídítő segítségét.* E szavak, úgy látszik, erre a zsoltárversre utalnak: „Mint a siket áspis (mérge), mely bezárja fülét, és nem hallgat a bűvölők szavára, sem az igézésben jártas varázslóéra” (Zsolt 57,5–6). Azokra vonatkozik ez, akik nem hallgatnak a jó szóra és jó tanácsra. Az irigyek legtöbbször ilyenek. A zsidók István diakónus prédikálásakor ezt még külső jellel is kifejezésre juttatták. Azt mondja ugyanis róluk a Szentírás: „Erre nagy hangon fölkiáltottak és befogták fülüket” (ApCsel 7,57). Ezért írja Szent Ágoston ugyanehhez a zsoltárvershez írt magyarázatában: „Nem voltak süketek, csak süketeknek tették magukat. Mivel nem volt tárva szívük füle, viszont a szó ereje testi fülükön átjutva még szívük fülét is sértette, azért zárták be testi fülüket is, és folyamodtak kövekhez. Íme, a siket áspisok! Hajthatatlanabbak a köveknél, melyekkel bűvölőjüket megkövezték! Nem hallgattak a varázsló szavára, nem fogadták be az orvosságot, mely e bölcstől nyerte gyógyító erejét.”

47. A szerző itt önmagára és Germanusra utal, s mintegy könyvelméltséggel vádolja magukat, hogy alig két évet töltöttek a betlehemi kolostorban, s még meg sem erősödtek a szerzetesi fegyelemben, máris útra keltek.

48. *A kolostori élet célja.* Turrecrematus ezzel az idézettel kapcsolatban a következőket mondja:

Az Úr e kétségbevonhatatlan szavai, melyeket a Próféta közölt, a szerzetesi, vagyis a cenobita élethivatás célját, illetőleg tökéletességét, valamint gyümölcsét, azaz jutalmát fejezik ki.

A cél hármas: 1. El kell kerülnünk a bűnt, mely megzavarja lelki nyugalmunkat. Erre utal az Úr napjának megtartása. Ezért mondja: „Ha nem jársz-kelsz szombatot”, vagyis, ha nem zavarod meg lelked békéjé; mert ezt a „szombatot” mindenkor meg kell ülnünk. 2. Meg kell tagadnunk saját akaratumkat. Ezért mondja: „Nem keresed saját akaratomat”. 3. Meg kell fékeznünk nyelvünket. Ezért: „Nem folytatsz szóbeszédet”, ti. nem mondasz gonoszszógot sem Isten, sem felebarátod ellen.

A szerzetesi élet gyümölcsét pedig kettőben jelöli meg: 1. A jelen életben, ami nem más, mint az isteni vigasztalás élvezése. Ezért mondja: „Akkor gyönyörűséged leszen az Úrban”. 2. Az eljövendő életben, és ez az örök boldogság vigasztalása. Erre vonatkozik: „Felemellek a föld magaslataira, és atyád, Jákob örökrészével táplálalak”.

49. *A remeteélet célja.* Gazaeus szerint a szent életű apát három dolgot köt a szerzetes (anachoréta) lelkére: ezek a testi-lelki nyugalom (erre vonatkozik: „Üljön magában”); a csend („Hallgasson”), és a szemlélődésre törekvés (ez emeli „önmaga fölé”).

50. *Ami ellenére van:* vagyis olyasmire gondoljon, ami türelmetlenséget vagy haragot szokott kiváltani benne; azután elmélkedjék azokon az indítóokokon, amelyek arra készítetik, hogy türelmesen viselje el ezeket. Így készüljön elő arra, hogy ha ilyesmi valóban előfordul, akkor nyugodtan el is tűrje. Nagy Szent Gergely is erre int bennünket: „Kevésbé talál el bennünket az a nyíl, melyet előre észreveszünk. Így mi is könnyebben fogadjuk a világ bajait, ha az előrelátás pajzsa vértéz bennünket ellenük” (Hom 35. in Evang.).

A jámbor apát ajánlata azonban meglehetősen veszedelmes gyakorlat az átlagos lelki életben. Persze ő a legnagyobb tökéletességre

törekvő remetékhöz szabta. Másoknak azonban nem nagyon ajánlható, sőt az aggályosságra hajló lelkeket a legszigorúbban el is kell tiltani tőle. Néri Szent Fülöp például több tanítványát naponta gyakorolta benne, másokat viszont határozottan eltiltott tőle, mivel csak ártott volna nekik.

51. Ezeket az elveket csak fenntartással fogadhatjuk el. Az következnék ugyanis belőlük, hogy ha a bűnös elnyerte bűnei bocsánatát, akkor többé nincs kitéve kísértéseknek és bűnös vágyai csábításainak. Ez pedig nem áll. Azért ebben a kérdésben a következőket tartjuk szem előtt:

(1) Isten kinyilatkoztatása nélkül senki sem tudhatja *certitudine fidei*, hogy elnyerte Isten kegyelmét. (Vö. a tridenti zsinat döntését, sess. VI, c- 9.)

(2) Bizonyos jelekből azonban kisebb-nagyobb erkölcsi bizonyossággal, azaz *certitudine morali*, következtethetünk arra, hogy elnyertük bűneink bocsánatát.

(3) A jámbor apát túlságosan sokat követel, amikor attól a bűnöstől, aki „eleget tesz bűneiért és bánkódik is miattuk”, azt kívánja, hogy „soha többé ne érezze a bűn csábítását, és még az emlékü se nyugtalanítsa lelke titkos rejtekét”: különben nem remélheti méltán bűneinek bocsánatát. Mert ha ezeket a szavakat a *delectatio morosára* érti, és arra, hogy emlékü bizonyos bűnös tetszést vált ki, akkor nyilvánvaló, hogy a bűnös nem lehet bizonyos bűneinek bocsánata felől. Ha azonban *nem szándékos* lelki megmozdulásokra érti őket, akkor ez a követelmény túlságosan szigorú.

(4) A szerző később helyesen fejezi ki magát, amikor azt mondja, hogy „múlt bűneink szennyének (teljes és föltétlen) bocsánata felől csak akkor lehetünk bizakodók, ha kiűztük már a szívünkéből a mostani bűnös vágyakat és szenvedélyeket”.

52. *Szégyenled ... az emberek előtt.* Az itt mondottak első pillanatra ellenkezni látszanak a katolikus Egyház tanításával, mely szerint a szentségi gyónás szükséges a bűnbocsánat elnyeréséhez. Ám itt valószínűleg nem a szentségi gyónásról van szó, hanem bizonyos nyilvános bűnvallomásról, amilyen a kolostorokban, valamint azoknál volt szokásban, akik igen nagy buzgósággal gyakorolták a bűnbánat erényét.

Ezért beszél a jámbor apát többes számban: „az emberek előtt”, aminek a szentségi gyónásnál semmi értelme sem volna.

De ha szavait a szentségi gyónásra értené is, még akkor sem lehetne azt állítani, hogy tagadja annak szükségességét, s helyette azt állítaná, hogy ha valaki szegyenlős természetű, anélkül is elnyerheti súlyos bűnei bocsánatát. Mert hiszen ha valakit a szégyen tart vissza, annak nem kell feltétlenül gyónnia, ha *csak* bocsánatos bűnei vannak, vagy ha valaki *már* megbocsátott bűneiért akar szigorúbb bünbánatot tartani. Pinufius ugyanis ebben a könyvben a bünbánat *erényéről* és szelleméről beszél, melynek révén a szerzetes el akar jutni a teljes bűnbocsánatra. Az ilyen bünbánatnál, ha valaki már meggyónta súlyos bűneit, nem kell azt megismételnie. Bocsánatos bűneinek eltörlését, valamint bűnös hajlamainak kiirtását más eszközökkel is elnyerheti.

53. Gazaeus szerint „ez a mondat éppúgy félreérthető, mint a többi hozzá hasonló (vö. XIII, 7–9.; 13.). Ézért ezt is vagy ugyanúgy magyarázzuk, vagy teljesen elvetjük. Megengedjük ugyan, hogy ezek a szavak helyesen is értelmezhetők, ha a megigazult ember „igyekezetéről” van szó, aki a kegyelem sugallatára cselekszik, vagy ha a bünbánó bűnösre értendő, akit Isten megelőző kegyelme indít bünbánatra. De helytelenítenünk kell őket, ha csupán a szabad akarat igyekezetéről vagy erőfeszítéséről beszél, kizárva a megelőző és segítő kegyelmet: mert ez a maga erejéből semmit sem tehet a kegyelem vagy az üdvösség elnyerésére. Jól mondja ugyanis Szent Bernát, hogy „a szabad akarat jóra törekvése hiábavaló, ha nem segíti a kegyelem, és mit sem ér, ha nem az sugallja” (De gratia et libero arbitrio XIII, 42.).

54. *Diakónia* volt a kolostor gondnoki tiszte, vagy azoknak az alamizsnáknak az összegyűjtése, melyeket a hívek vasárnaponként hordtak össze a templomban, a szerzetesek és más szegények céljaira, akiknek a gondozása szintén egy szerzetesre volt bízva, akit az idősebbek választottak.

55. *Az ellenségén bosszút kell állni.* Mózes megparancsolta ugyan a „lex talionis”-t, de csak a bírának és hivatalos szerveknek, és nem egyes embereknek. – Dávid mégis dicséretet érdemel, mert amikor Saul halála után királlyá lett, akkor sem állott bosszút ellenségein.

56. Theonas apát tette ennek ellenére sem helyeselhető: hacsak nem a Szentlélek külön, rendkívüli sugallatára cselekedett, mint Szent Bellarmin föltételezi.

A józan katolikus tanítás szerint ugyanis a „matrimonium ratum et consummatum” nem oldható fel szerzetesi fogadalom kedvéért, s a hitvestársak csak kölcsönös beleegyezéssel tehetnek tisztasági fogadalmat vagy léphetnek szerzetbe.

Azok az okok, amelyekre Theonas hivatkozott, mikor elhagyta feleségét, nem állják meg a helyüket: mert túlságosan messze vezetnének. Azt bizonyítanak ugyanis, hogy a házastársak nem üdvözülhetnek, és a házasság összeegyeztethetetlen Isten szolgálatával.

57. *A szent ötven nap.* A régiek kétféle quinquagesimát ültek: az elsőt böjtben és bűnbánatban; a másodikat szent örömben és a böjt elhagyásával, húsvétól pünkösdig. A két ünnep közt ugyanis éppen ötven nap van. Itt az utóbbiról van szó. Ebben a szent időben a böjt, és imádság közben a térdhajtás elhagyása igen régi hagyomány. Több szentatya is megemlíti. Így pl. Tertullianus ezt írja: „Tilosnak tartjuk vasárnap böjtölni vagy térdelve imádkozni. Húsvét napjától pünkösdig is örömmel hagyjuk el ezeket” (De corona, c. 3.). Szent Jeromos csaknem szó szerint ismétli ugyanezt (Dialogus adversus Lucif. 8.).

58. *És a szombatot.* A görögök szombaton nem böjtölnék, kivéve nagyszombatot. Abstinencia azonban ilyenkor is volt. Szent Ambrosius tanúsága szerint ezt a szokást tartották a milánói egyházban is (De Helia et ieiunio X,34.). A többi nyugati egyházban a negyvenes szám pótlására az I. nagyböjti vasárnap előtt 4 napot hozzávettek a böjthöz.

59. A jámbor szerző itt a kétféle, szokott magyarázathoz, hogy miért nevezik „quadagesimá”-nak a húsvét előtti böjtöt, noha csak 36 napig tart, még egy harmadik, meglehetősen különös magyarázatot is hozzáfűz. A negyvennapos böjtöt tehát vagy azért hívják így, mert ezt a számot Krisztus és Illés példája megszentelte, vagy mivel szimbolikus értelemben megfelel annak a negyven esztendőnek, amikor Izrael népe a pusztában tartózkodott. Vagy pedig, mint Gazaenus írja e helyhez: „A rómaiaknál az adószedés alkalmával az adókból és a római nép más jövedelmeiből, amelyeket az

adószedők hajtottak be, vagy pedig a kivetett értéknek megfelelő árat szedték be, egy meghatározott rész a császárt illette. Ezt általában „quadragesimá”-nak nevezték. Éppígy az önmegtagadásnak is mintegy évi adóját, melyet Istennek fizetünk, az előbbi hasonlósága alapján „quadragesima” névvel jelölték.”

60. *Nem kötelezi a nagybőjt törvénye.* Alig szükséges itt védelmünkbe vennünk Cassianust, illetőleg Theonas apátot azokkal szemben, akik azt az esztelen tévedést próbálják belemagyarázni e szavaiba, hogy az igazakat nem kötelezik Isten vagy az Egyház parancsai.

Ennek a kitételnek ugyanis ugyanaz az értelme, mint a következőknek, hogy ti. az igazak, az igazán tökéletesek és az erényekre törekvők, akikről itt szó van, nem elégesznek meg csupán a nagybőjt előírásával, vagyis azzal a böjttel, amelyre a törvény kötelezi őket, hanem önként böjtölnek akkor is, amikor erre a törvény nem kötelezi őket. Ezért mentesek – nem a törvény kötelező erejétől, hanem annak kényszerétől: mert önként többet tesznek, mint amennyit a törvény kíván. Felette állnak a törvénynek, mert megteszik ugyan, amit a törvény előír, de nem annyira a törvény kényszerítésére, mint inkább a tökéletesség vágyából, és akkor is megtennék ezt, ha nem kívánná a törvény.

Ilyen értelemben mentesek a törvény előírta tizedszolgáltatás alól, mert szinte egész évben böjtölnek, s így jóval többet adnak a „tized”-nél. Ezért nincs is szükség arra, hogy kifejezett törvénnyel kötelezzék őket megadására. Ez a szempont teszi elfogadhatóvá Szent Bellarmin magyarázatát, aki e hellyel kapcsolatban írja: „Az ilyen tökéletes emberek, ha valamely ok úgy kívánja, bátran enyhíthetik a kiszabott böjtöt, nem úgy, mint a többiek, akik csak az előírt böjtöt tartják meg. Ők ugyanis mind önmaguk, mind mások szemében biztosak lehetnek arról, hogy nem mértéktelenségből, hanem csupán csak a szeretet kedvéért enyhítik a böjtöt.”

Szent Bellarmin egyébként nem mindenben helyesli Cassianusnak e fejezetben kifejtett nézeteit. Szerinte azonban méltán tanítja, hogy „ama tökéletes férfiak, akik egész éven át böjtölnek, nincsenek alávetve a böjt parancsának, mint a többiek, mert ők többet ajánlanak fel az Istennek, mint amennyire a parancs kötelezi őket”. (De bonis operibus, 10.).

61. *Nem tartottak negyvennapos böjtöt.* Ezek a fejtegetések tévesek. Az egyházatyák tanúsága szerint a nagyböjt apostoli eredetű, és semmivel sem bizonyítható, hogy azért rendelték volna el, mivel a hívők első buzgósága ellanyhult.

(1) Amit Szent Pál a rómaiaknak és a korinthusiaknak ír, abból éppen nem következik, hogy a hívek oly nagy odaadással böjtöltek volna (vö. pl. Róm 14,1; 6; 1Kor 9,1–14; 10,27–33; 11,20–22).

(2) A jeruzsálemi egyház példája után nem lehet ítélni valamennyiről.

(3) De nem is bizonyos, hogy az ottani hívek egész éven át böjtöltek.

(4) Az sem áll, hogy *mindenki* lemondott volna a vagyonáról és odaadta volna a közösségnek. Különbösen nem lettek volna gazdagok, és így semmi értelme sem lett volna Szent Pál intelmeinek, amelyeket hozzájuk intézett (pl. 1Kor 11,22).

(5) Helytelenül gondolkodik az Egyházzól, aki eltúlozza az első hívek életszentségét, s emiatt később semmi mást nem lát az Egyházban, csak erkölcsi lazaságot, és elfeledkezik arról, hogy az Egyház ismertetőjele *mindenkor* a szentség. Végül

(6) az Egyház *katolikus*, vagyis arra hivatott, hogy az egész földön elterjedjen, és az egész emberiségért van. Tehát nem állhat csupa szerzetesből, még kevésbé anachorétából és remetéből, akik csak Krisztus *tanácsát* követik.

62. *Nem tiltja a bosszúállást.* Ellenkezőleg: igenis tiltja a magánembernek, akinek nincs hivatali tekintélye. Az evangélium pedig tanácsolja ugyan a sértés megbocsátását, de nem tiltja el, hogy hivatalos tekintély megtorolja. Az ó- és újszövetségi törvény közt tehát elsősorban abban van a különbség, hogy a mózesi törvény inkább a büntetéstől való félelemmel igyekezett távoltartani az embereket a sértéstől, míg az evangélium inkább a szeretet szellemére nevel, és arra akarja rávenni a híveket, hogy ne keressék a sértés megtorlását, hanem türelemmel viseljék el, sőt: óhajtsák. Ezért „ha valaki megüti jobb arcunkat, fordítsuk oda a másikat is”.

Az ószövetségi törvény azt sem tanította, hogy gyűlölni kell az ellenséget. Ezt csak a farizeusok és írástudók fűzték hozzá, és Krisztus az ő tanításukról szólt (Mt 5,43).

63. *Elavultak.* Elavultak a mózesi törvény törvénykezési és szerartartási előírásai, de erkölcsi parancsai nem, különösen nem a tízpa-

rancsolat. Ezért ezek a keresztényeket is kötelezik: nem mivel Mózes hozta őket – hiszen kötelező erejüket sem Mózesből kapták –, hanem mert az emberi természet Alkotója írta elő.

64. *Olyan, mint a bűnös test.* Krisztusnak ugyanis valóságos teste, azaz igazi emberi természete volt, mint amilyen a miénk is; de bennünk alá van vetve sok hiánynak és nyomorúságnak, amit mind Ádám vétke miatt vontunk magunkra. Ezért mondja Szent Pál „bűnös test”-nek. Krisztus ugyanezt a gyarló testet vette magára (kivéve a bűnös vágyat és a tudatlanságot), de Ő nem őszüleinek vétke következtében, hanem önként vállalta a gyarlóságát: hogy mindenben hasonló lehessen hozzánk, a bűnt kivéve. Ezért mondja róla az Apostol, hogy „a bűnös testhez hasonló alakban” jött közénk.

65. *Nem vesztette el.* Ez a példa éppen nem bizonyítja, hogy az igaz vétkezhetik anélkül, hogy elveszítené megigazultságát: mivel Péter bűne, amikor háromszor megtagadta Krisztust, súlyos bűn volt. Bizonyítja azonban azt, hogy ha az igaz súlyos bűnnel bukott is el, a kegyelem segítségével könnyen fölkelhet, bukását jóváteheti, és ismét elnyerheti a szentség és megigazultság állapotát.

66. *„A havibajban szenvedő ruhájánál”.* Erre vonatkozólag Gazaeus megjegyzi: „Elég helytelenül alkalmazza itt a maga tételére Izaiás szavait. A próféta ugyanis nem a maga, hanem a nép nevében szól, és nem az igazak, különösen pedig nem a keresztények cselekedeteiről, hanem az istentelen zsidók tetteiről beszél, amint ez a szöveg összefüggéséből világos. Továbbá nem minden cselekedetüket kárhoztatja így, mintha mind valamennyi bűn volna, hanem csak azokat, amelyeket ők maguk igazaknak tartottak, mint pl. az áldozatokat és a többi zsidó szertartást, amelyekben bizakodtak”.

Ha egyes szentatyák e szavakat mégis az igazak cselekedeteire alkalmazzák, ezzel csak azt akarják jelezni, hogy az emberi igazság az isteni igazságossághoz viszonyítva semmivé válik és teljesen értéktelen. Ilyen értelemben mondja Szent Pál: „Mindent szemétnek tartok, csakhogy Krisztust elnyerhessem” (Fil 3,8). Vagy pedig úgy értik, hogy az igazak cselekedetei közé néha rossz cselekedetek: fogyatékoságok, hanyagság is keverednek. Ezek ugyan nem veszik el a jócselekedetek értékét, de az igazat többé-kevésbé beszennyezik Isten szemében, Aki előtt a legkisebb bűn is utálatos.

67. *Lelkinek is nevezi.* Szent Pál nem a Gen 3,17–19 törvényét nevezi lelkinék (Róm 7,14), hanem vagy azt a törvényt, amely előírja: „Ne kívánd meg!” (uo. 7), vagy általában a természet, az elme törvényét, amely ellen a bűnös kívánság küzd. (Uo. 2,3.) A szerző azonban itt a Gen 3,17–19-ben kifejezett ítéletet nem betű szerinti, hanem inkább lelki értelemben magyarázza.

68. *El is vesztik, amit szereztek.* Ábrahám apát szavai félre is érthetők. Tanítását nem szabad általános érvényűnek tekinteni, mint ha egyedül csak saját üdvösségünkkel kellene törődnünk, míg mások megtérítését elhanyagolhatnánk. Ez kioltaná a lelkekért való buzgóságot és homlokegyenest ellenkezne Krisztus akaratával is, Aki az apostolokat és utódaikat „minden nép megtérítésére” küldte.

A mondottak tehát csak a szerzetesekre vonatkozhatnak, akik a magányos remeteéletre hivatottak, és az a feladatuk, hogy a szemlélődésnek szenteljék életüket. Ezeket gyakran megkísérti a sátán, hogy hagyják el ezt az életmódot, melyet vállaltak, főként azzal az ürüggyel, hogy megtérítsék rokonaikat és hozzátartozóikat. Aki enged e sátáni kísértésnek, az keservesen csalódik: mert nemcsak övéiket nem tudják megtéríteni, hanem ezenfelül ők maguk, ha el nem is kárhoznak, mégis sok veszedelemnek teszik ki üdvösségüket. Ezekre vonatkoznak Krisztus szavai: „Senki, aki kezét az eke szarvára téve hátratekint, nem alkalmas Isten országára” (Lk 9,62).

Ábrahám apát tehát csak azt akarja itt hangsúlyozni, amit Szent Pál is mondott: „Maradjon meg Isten előtt mindegyiktek abban, amire hivatást kapott” (1Kor 7,24).

69. A régiek ujjaikon számláltak, s e számlálást mindig a bal kézen kezdték. A tőszámneveket (a tizeseket is) az ujjak különféle helyzetével és mozdulatával fejezték ki. A százaz számmal áttértek a jobb kézre, *ugyanazzal* a jellel, amely a bal kézen tízet jelentett.

Régi jókivánság volt: „Éveidet jobbkezeden számláld!”

Névmutató

- Abdiás próféta XXIV.25, 347
 Abigail XVII.25, 165
 Abimélek XIII.11, 63
 Ábrahám XIII.14, 71; XIV.4, 83;
 XIV.8, 87; XXI.4, 236; Jegyz
 363
 Ábrahám apát XV.4, 109; XV.5,
 110; XXIV.1, 321; XXIV.8, 327;
 XXIV.11, 331; XXIV.15, 336;
 XXIV.19, 340; XXIV.23, 343;
 XXIV.26, 354; Jegyz 381
 Absalom XVII.19, 155
 Ácháb király XXIV.17, 338
 Achimélek XVII.18, 153; XVII.19,
 155; XVII.20, 160
 Achitób XVII.20, 160
 Achitofel XVII.19, 155
 Ádám XIII.12, 64; XXII.10, 282;
 XXIII.12, 306; Jegyz 356; 362;
 380
 Ágár XIV.8, 87
 Aggeus próféta XXIV.13, 335;
 XXIV.25, 348
 Ákis XVII.18, 154
 Alardus Gazaesus Jegyz 367
 Alexandriai Kelemen Jegyz 373
 Ámosz XII.12, 45
 Ananiás XVIII.7, 183; XXI.30, 262
 András XIII.15, 73
 Antal apát XVIII.5, 181; XVIII.6,
 181
 Apollo apát XI.7, 14; XXIV.9, 329
 Apostol XI.7, 14; XI.9, 18; XI.10,
 19; XI.11, 20; XI.12, 22; XII.2,
 27–28; XII.3, 28–29; XII.8, 37;
 XII.12, 45; 65; XIII.3, 52; XIII.
 5, 53; XIII.6, 56; XIII.9, 61;
 XIII.10, 61–62; XIII.12, 65–66;
 XIII.14, 71; XIII.17, 77; XIII.18,
 78; XIV.5, 84; XIV.8, 87–88;
 XIV.11, 94–95; XIV.16, 100;
 102; XV.2, 107; XV.7, 112;
 XVI.8, 123; XVI.11, 124; XVI.
 13, 126; XVI.14, 126; XVI.16,
 129; XVI.22, 134; XVI.23, 135;
 XVI.27, 137; XVII.18, 154;
 XVII.19, 156–157; XVII.20,
 157–158; XVIII.6, 182; XVIII.
 17, 199; XX.11, 232; XXI.1,
 234; XXI.4, 236; XXI.9, 241–
 242; XXI.10, 243; XXI.13, 246;
 XXI.22, 255; XXI.30, 263; XXI.
 31, 263; XXI.32, 264; XXI.33,
 266; XXI.34, 267–268; XXI.36,
 269; XXII.5, 275; XXII.6, 278;
 XXII.7, 280; XXII.9, 281–282;
 XXII.11, 283; XXII.13, 287;
 XXII.14, 287; XXII.15, 288–
 289; XXIII.1, 290–291; XXIII.
 2, 292; XXIII.3, 293; XXIII.4,
 295; XXIII.6, 298; XXIII.7,
 298–299; XXIII.10, 305; XXIII.
 12, 306; XXIII.13, 309; XXIII.
 14, 309; XXIII.15, 310–312;
 XXIII.16, 313; XXIII. 18, 316;
 XXIV.2, 323; XXIV.11, 332;
 XXIV.12, 332–333; XXIV. 22,
 343; XXIV.23, 343; XXIV. 26,
 350; Jegyz 356–357; 361; 370;
 380 – l. még Pál, Szent Pál
 Aquinói Szent Tamás Jegyz 369
 – l. még Szent Tamás

- Archebius püspök XI.2, 9; XI.3, 10; XI.4, 11
- Arisztotelész XV.3, 107–108; Jegyz 367
- Áron XIV.10, 92; XIV.14, 98
- Atanáz püspök XVIII.14, 190
- Bálaám XIII.11, 63; XXIV.17, 338
- Béliál XIV.14, 99; XII.16, 49
- Béliás XIV.14, 99
- Benadád XXIV.17, 338
- Bubalus XVIII.15, 192; 193
- Cassianus XVII.3, 141; Jegyz 355; 358; 362; 366–368; 378
- Castor püspök Előszó, 7
- Chaerémon apát XI.cím, 9; XI.3, 10–11; XI.4, 11; XI.5, 11; XI.6, 12; XI.12, 20; XI.15, 25; XII. cím, 26; XII.10, 40; XII.15, 47; XII.16, 49; XIII. cím, 50; XIII.1, 50; XIII.3, 51; XIII.5, 53; XIII.18, 80; Jegyz 355–356; 358; 360; 367
- Chusáj XVII.19, 155–156; Jegyz 370
- Cornelius XIII.15, 74; Jegyz 362
- Dalila XVII.17, 152; Jegyz 370
- Dániel XIV.9, 89
- Dávid XI.11, 20; XII.11, 42; XII.12, 45; XIII.10, 61; XIII.11, 63; XIII.12, 66; XIII.13, 68; XVII.18, 153; XVII.19, 155–156; XVII.20, 160; XVII.25, 165; 167; XVII.26, 169; XX.11, 232; XXI.4, 236; XXII.13, 287; XXIII.3, 294; XXIII.5, 296; XXIV.6, 327; Jegyz 376
- Diogenész XIII.5, 54
- Dionysios Carthasianus Jegyz 367
- Doeg XVII.20, 160
- Elizeus XIV.4, 83; XV.1, 105; XVIII.6, 182; XXI.4, 236
- Emberfia XIII.16, 76 – l. még Jézus, Krisztus, Jézus Krisztus, Úr, Üdvözítő
- Epiphanius Jegyz 373
- Eucherius Előszó, 7; XVII.31, 173; Előszó, 175; XVIII.1, 177; Jegyz 355
- Eunomius XV.3, 107; Jegyz 367
- Éva XIV.11, 95
- Ezekiás király XVII.25, 167
- Ezekiel XVII.25, 167–168; XVII.26, 169; XXIV.25, 348
- Ézsau Jegyz 369
- Gazaeus Jegyz 368; 374; 376–377; 380
- Gelasius pápa Jegyz 366
- Germanus apát XI.11, 19; XI.14, 25; XII.9, 39; XII.14, 46; XIII.1, 50; XIII.2, 50; XIII.4, 53; XIV.15, 99; XVI.4, 119; XVI.21, 133; XVI.25, 136; XVII.2, 140; XVII.3, 141; XVII.5, 142; XVII.7, 143; XVII.10, 146; XVII.13, 148; XVII.15, 150; XVII.18, 153; XVII.22, 162; XVII.28, 171; XVIII.9, 186; XVIII.12, 188; XIX.7, 208; XIX.11, 211; XIX.13, 213; XIX.15, 216; XX.2, 221; XX.6, 224; XXI.19, 252; XXI.21, 253; XXI.24, 257; XXI.31, 263; XXI.35, 268; XXII.4, 274; XXII.8, 281; XXII.15, 288; XXIII.14, 309; XXIV.7, 327; XXIV.10, 330;

- XXIV.14, 335; XXIV.18, 339;
XXIV.22, 343; Jegyz 368; 374
Góliát XVII.20, 160
- Habakuk próféta XXIV.4, 314
Helladius Előszó, 5; Előszó, 175
Heródes XVII.9, 146; XXIV.17, 339
Honoratus püspök Előszó, 7;
XVII.31, 173; Előszó, 175; Jegyz
355
- Illés XIV.4, 83; XV.3, 109; XVIII.
6, 182; XXI.4, 236; XXI.9, 243;
XXI.28, 260; Jegyz 377
Isidorus XVIII.15, 193–194;
XVIII.16, 195
István diakónus Jegyz 373
Izai XVII.20, 160
Izaiás próféta XI.13, 23; XIII.12,
65; XIV.13, 97; XVII.25, 167;
XIX.8, 208; XXII.6, 278; XXII.
12, 285; XXIII.4, 295; XXIII.
12, 307; Jegyz 380
Izrael XII.11, 41; XIII.7, 57;
XIII.8, 58; XIII.11, 63; XIII.14,
72; XIII.18, 79; XVII.26, 170;
XXI.28, 260–261; Jegyz 377
Izsák Jegyz 369
- Jákob XII.11, 41–42; XVI.14, 126;
XVII.12, 147–148; XVII. 17,
152–153; XIX.8, 209; XXIV.26,
353; Jegyz 369; 374
János XIII.16, 76; XIV.16, 101;
XXI.9, 243 – l. még Szent János
János apát XIV.4, 83; XIV.7, 85–
86; XIX.1, 201; XIX.2, 202;
XIX.3, 203; XIX.8, 208; XIX.
14, 213; XIX.16, 216; XXI.1,
234; XXI.2, 235; XXI.9, 243;
XXIV.26, 353
- Jeremiás próféta XIII.3, 52; XVII.
25, 168; XVIII.6, 182; XIX.4,
204; XX.8, 229; XXI.4, 236;
XXIII.1, 291; XXIV.24, 345;
XXIV.25, 347
Jeromos Jegyz 373
Jessze XIV.10, 92
Jézus XIII.12, 68; XIII.15, 75;
XIII.16, 76; XIV.8, 89; XIV.9,
91; XIV.10, 92; XV.1, 105;
XVI.14, 127; XX.11, 232;
XXII.10, 283; XXIII.21, 318 –
l. még Jézus Krisztus, Krisz-
tus, Krisztus Jézus, Megvál-
tó, Úr, Üdvözítő
Jézus Krisztus XIV.10, 92; XXI.
26, 258; XXI.28, 260; XXII.6,
279; XXII.9, 281; XXII.13,
287; XXIII.10, 305; XXIII.15,
310–311; XXIII.18, 316 – l.
még Jézus, Krisztus, Krisztus
Jézus, Megváltó, Úr, Üdvözítő
Joannes XIV.9, 90
Jób XII.6, 34; XIII.14, 69–70;
XVIII.6, 182; Jegyz 364–365
Jonadáb XXI.4, 236–237
Jovinianus Előszó, 175
József apát XI.3, 10–11; XV.10,
115; XVI.1, 116; XVI.2, 116;
XVI. 5, 119; XVI.22, 133; XVI.
26, 136; XVI.28, 139; XVII.1,
140; XVII.4, 141; XVII.6, 143;
XVII.8, 144; XVII.11, 147;
XVII.14, 149; XVII.16, 151;
XVII.19, 154; XVII.23, 162;
XVII.25, 164; XVII.29, 171;
XVII.31, 173; XIX.12, 211;
Jegyz 368–369; 371
József pátriárka XIII.11, 63; XVI.
14, 126; XVII.4, 141; XVIII.
15, 193

- Józsue XIII.14, 72; Jegyz 365
 Júda XXI.23, 257
 Júdás XVI.18, 132; XVII.9, 145;
 XVII.12, 148; XVII.26, 169–
 170; XVIII.16, 196
- Kéfás XI.7, 14 – l. még Péter,
 Szent Péter
 Keresztelő Szent János XIII.10,
 62; XVIII.6, 182; XX.8, 226;
 XXI.18, 251–252
 Krisztus XI.9, 18; XI.10, 19; XI.
 11, 20; XI.13, 23; XII.2, 28;
 XII.3, 28–29; XII.13, 46; XII.
 16, 49; XIII.7, 57; XIII.14, 70;
 XIII.15, 74–75; XIII.16, 75–76;
 XIV.8, 88–89; XIV.11, 94–95;
 XIV.14, 99; XIV.15, 99; XIV.
 16, 100; XV.3, 108–109; XV.5,
 110; XV.6, 110; XV.7, 111–
 –112; XVI.3, 118; XVI.6, 121;
 XVI.11, 124; XVI.12, 125;
 XVI.21, 133; XVI.22, 133;
 XVI.23, 135; XVII.9, 145;
 XVII.14, 150; XVII.19, 154;
 XVII.20, 157–160; XVII.24,
 163; XVII.26, 169–170; Előszó,
 175; XVIII.5, 180–181; XVIII.
 7, 183; XVIII.15, 194; XXI.2,
 235; XXI.5, 238; XXI.7, 239–
 240; XXI.9, 242–243; XXI.14,
 248; XXI.19, 252; XXI.26, 258;
 XXI.33, 266; XXI.34, 267–268;
 XXII.6, 277; 279; XXII.8, 281;
 XXII.9, 281; XXII.11, 283;
 XXII.14, 288; XXII.15, 289;
 XXIII.5, 297–298; XXIII.6,
 298; XXIII.7, 298; XXIII.13,
 309; XXIII.15, 310–312; XXIII.
 16, 313–314; XXIII.21, 318;
 XXIV.1, 321; XXIV.9, 329;
 XXIV.23, 343–344; XXIV.24,
 344–345; XXIV.25, 347–348;
 XXIV.26, 349–351; 353; Jegyz
 356–357; 359; 366; 372; 377;
 379–381 – l. még Jézus, Jézus
 Krisztus, Krisztus Jézus, Meg-
 váltó, Úr, Üdvözítő
 Krisztus Jézus XIII.10, 61; XXIII.
 13, 309; XXIII.15, 312; XXIV.
 22, 343 – l. még Jézus, Jézus
 Krisztus, Krisztus, Megváltó,
 Úr, Üdvözítő
- Lavardin Jegyz 367
 Leontius Előszó, 7; Előszó, 175
 Lót XIV.4, 83; XVII.25, 166
 Lucius püspök XVIII.7, 185
- Macarius apát XIV.4, 83; XV.3,
 107–109; XIX.9, 209; XXIV.
 13, 333
- Mamertus Jegyz 355
 Mária (betániai) XXIII.3, 293
 Márta (betániai) XXIII.3, 293
 Máté XIII.11, 62
 Megváltó XVII.12, 148; XXI.33,
 264 – l. még Jézus, Jézus Krisz-
 tus, Krisztus, Krisztus Jézus,
 Úr, Üdvözítő
- Miklós diakónus Jegyz 373
 Minervius Előszó, 175
 Mózes XI.11, 20; XII.11, 43; XIV.
 8, 88; XVI.19, 132; XVII. 20,
 158–159; XVII.26, 169; XX.11,
 231; XXI.4, 236; XXI.5, 238;
 XXI.9, 242; XXI.28, 260; XXI.
 33, 264; XXI.34, 267; Jegyz
 371–372; 376; 379–381
 Mózes apát XIX.9, 209

- Naamán XV.1, 106
 Nábál XVII.25, 165
 Nagy Szent Gergely Jegyz 367;
 374
 Nagy Szent Vazul Jegyz 367
 Nátán próféta XIII.13, 68
 Néri Szent Fülöp Jegyz 375
 Nesteros apát XI.3, 10–11; XIV.1,
 81; XIV.13, 96; XIV.16, 99;
 XV.1, 105; XV.10, 115
 Nestorius Jegyz 367
 Nicolaus XVIII.16, 196; Jegyz 373
 Nysszai Szent Gergely Jegyz 367
- Ozeás próféta XIII.8, 58
- Pál XI.7, 14; XIII.11, 62; XIII.15,
 73; XVIII.13, 190; XXII.14,
 287; XXIII.1, 290; XXIII.3,
 293; XXIII.5, 297; XXIII.15,
 312; XXIII.16, 313; XXIII.18,
 316; XXIV.6, 327 – l. még
 Apostol, Szent Pál
 Pál apát XVIII.5, 181; XVIII.6,
 181; XIX.1, 201; XIX.2, 202
 Paphnutius apát XV.10, 113–114;
 XVIII.15, 192–194; XVIII. 16,
 195; 197; XIX.9, 209
 Pastor XIII.12, 66
 Pelagius Jegyz 367
 Péter XIII.15, 73–74; XIII.16, 76;
 XIV.8, 89; XIV.16, 101; XVIII.
 7, 183; XXI.34, 268; XXII.13,
 286; Jegyz 380 – l. még Kéfás,
 Szent Péter
- Petrus Ciaconius Jegyz 367
 Piammon apát XVII.24, 163;
 XVIII.1, 177–178; XVIII.10,
 187; XVIII.13, 189; XVIII.17,
 200; Jegyz 372–373
 Pilátus XXII.12, 285
- Pinufius apát XX.1, 219; XX.2,
 221; XX.4, 222; XX.7, 224; XX.
 11, 233; Jegyz 376
- Ráháb XVII.17, 152; XVII.20,
 161; Jegyz 369
 Rebeka XIII.11, 63
 Rekáb XXI.4, 236–237
- Salamon XI.6, 13; XII.6, 33; XIII.
 10, 61; XIII.12, 64; 66; XIV.8,
 87; XIV.9, 91; XIV.17, 102–
 103; XVI.8, 123; XVI.27, 137–
 138; XVII.25, 165; XVIII. 13,
 189; XVIII.17, 198; XX.9, 230;
 XXI.22, 254–255; XXIII. 7, 302;
 XXIV.13, 335; XXIV. 24, 345–
 346; XXIV.26, 350
- Salonius Jegyz 355
 Sámson XVII.20, 161
 Sámuel XVII.26, 169
 Saul XVII.18, 153; XVII.19, 155;
 XVII.20, 160; XVII.26, 169;
 XXIV. 8, 327; Jegyz 376
 Serapion apát XVIII.11, 187
 Serenus XII.7, 36
 Simon (mágus) XIII.12, 67
 Simon (Péter) XXII.13, 286
- Szafíra XVIII.7, 183; XXI.30, 262
 Szent Ágoston Jegyz 360; 363;
 367–371; 373
 Szent Ambrus Jegyz 377
 Szent Antal XIV.4, 83; XXIV.11,
 331; XXIV.12, 333
 Szent Atanáz XVIII.7, 185
 Szent Bellarmin Jegyz 377–378
 Szent Bernát Jegyz 368; 376
 Szent Hilarius Jegyz 355
 Szent Irenaeus Jegyz 373

- Szent Jakab apostol XVII.20, 157-
- 158; Jegyz 369-370
- Szent János XI.9, 17; XI.13, 23;
XVI.14, 126; XXIII.8, 302;
XXIV.21, 342; Jegyz 356-357
- I. még János
- Szent Jeromos Jegyz 377
- Szent Márk XXIV.26, 351
- Szent Pál XI.6, 12; XI.13, 23; XII.
1, 26; XIII.13, 69; XIV.8, 87;
XVII.20, 157-158; XVII.29,
172; XVIII.11, 188; XXI.5, 238;
XXI.29, 262; XXI.34, 268; XXII.
9, 281; XXIV.11, 332; Jegyz
358; 360; 364; 369-371; 379-
381 - I. még Apostol, Pál
- Szent Péter XIII.12, 67; XVII.9,
145; XX.8, 226 - I. még Kéfás,
Péter
- Szent Prosper Jegyz 359-367
- Szent Tamás Jegyz 357 - I. még
Aquinói Szent Tamás
- Szókratész XIII.5, 54
- Szűz (Mária) XVII.5, 142
- Tertullianus Jegyz 373; 377
- Theodorus Előszó, 175
- Theonas apát XXI.1, 234; XXI.2,
235; XXI.8, 240; XXI.9, 242-
-243; XXI.10, 244; XXI.11, 244;
XXI.12, 245; XXI.20, 252; XXI.
22, 253; XXI.25, 257; XXI.32,
263; XXI.36, 269; XXII.1, 270;
XXII.5, 274; XXII.9, 281; XXII.
15, 289; XXIII.1, 290; XXIII.
15, 310; Jegyz 377-378
- Timoteus XIII.12, 67; XIV.16, 100;
XVII.20, 158; 160
- Turrecrematus Jegyz 374
- Úr XI.6, 12-13; XI.7, 13; XI.9, 17;
XI.10, 19; XI.12, 21; XI.13,
23-24; XI.15, 25; XII.2, 28;
XII.4, 30; XII.5, 32; XII.6,
33-34; XII.8, 37; XII.11,
42-43; XII.12, 43-44; XII.15,
47; XII.16, 48; XIII.3, 51-52;
XIII.6, 55-56; XIII.7, 56-57;
XIII.8, 58-59; XIII.9, 59-61;
XIII.10, 61-62; XIII.11, 63;
XIII.12, 64-68; XIII.13, 68;
XIII.14, 70-72; XIII.15, 73-74;
XIII.16, 75-76; XIII.17, 77;
XIII.18, 78-79; XIV.3, 82;
XIV.4, 83; XIV.8, 88-89; XIV.
9, 89-91; XIV.10, 92-93; XIV.
11, 94; XIV.13, 98; XIV.16,
100-102; XIV.17, 103; XIV.
19, 104; XV.1, 105-106; XV.6,
110; XV.7, 111; XV.9, 113; XV.
10, 114; XVI.3, 118; XVI.6,
121-122; XVI.12, 125; XVI.
14, 126-127; XVI.15, 128; XVI.
16, 128-129; XVI.18, 132; XVI.
20, 133; XVI.22, 134; XVI.27,
138; XVII.3, 141-142; XVII.5,
142; XVII.9, 146; XVII.12,
147; XVII.14, 149-150; XVII.
17, 152; XVII.18, 154; XVII.
19, 154-155; XVII.20, 160;
XVII.21, 161; XVII.25, 166-
168; XVII.26, 169-170; XVIII.
6, 182; XVIII.13, 190; XVIII.
14, 190; XVIII.15, 194; XVIII.
16, 195; XVIII.17, 197; XIX.4,
204; XIX.8, 209; XIX.14, 214;
XX.6, 224; XX.7, 225; XX.8,
226-228; XX.9, 230; XX.11,
232; XXI.2, 235; XXI.3, 235;
XXI.4, 236-237; XXI.5, 237-

238; XXI.7, 240; XXI.9, 242–243; XXI.14, 248–249; XXI.18, 252; XXI.20, 252–255; XXI.25, 257–258; XXI.26, 258–259; XXI.28, 260–261; XXI.29, 261–262; XXI.31, 263; XXI.33, 265; 267; XXI.34, 267–268; XXII.5, 275; XXII.6, 277–279; XXII.7, 280; XXII.8, 281; XXII.10, 282; XXII.13, 286–287; XXII.15, 289; XXIII.3, 293; XXIII.4, 295; XXIII.5, 296–297; XXIII.7, 300; XXIII.8, 303; XXIII.9, 304; XXIII.10, 304; XXIII.12, 307–308; XXIII.13, 309; XXIII.15, 310; XXIII.16, 313; XXIII.18, 316; XXIII.19, 316; XXIII.21, 318; 320; XXIV.2, 324; XXIV.6, 326–327; XXIV.17, 338–339; XXIV.19, 340; XXIV.22, 343; XXIV.23, 343; XXIV.24, 344–346; XXIV.25, 347–348; XXIV.26, 349; 351–354; Jegyz 359; 362; 364; 368; 374 – l. még Jézus, Jézus Krisztus, Krisztus, Krisztus Jézus, Megváltó, Üdvözítő

Üdvözítő XI.7, 14; XI.12, 21; XI.15, 25; XII.6, 32; XV.7, 111; XVIII.13, 189; XX.8, 227–228; XX.9, 230; XXI.9, 243; XXI.20, 252; XXI.33, 265–266; XXIII.7, 301; XXIII.8, 303; XXIII.16, 314; XXIII.19, 316–317; XXIV.2, 323; XXIV.23, 343–344; XXIV.25, 347; XXIV.26, 353 – l. még Jézus, Jézus Krisztus, Krisztus, Krisztus Jézus, Megváltó, Úr

Valens császár XVIII.7, 185
 Veranus Jegyz 355

Zacheus Jegyz 362
 Zakeus XIII.11, 63; XIII.15, 73

Földrajzi nevek mutatója

Alexandria XII.13, 46; XIV.4, 83; XVIII.7, 185; XVIII.14, 190	Beteszda-tó XIII.16, 76
Arábia XIV.8, 87	Betlehem XI.1, 9; XI.5, 12; XVII.2, 140; XVII.5, 142–143; Jegyz 374
Arles Jegyz 355	
Arménia XVIII.7, 185	
Athén XVII.20, 159	Calamus XXIV.4, 324
Babilónia XV.10, 114	Diolcos XVIII.1, 177

- Efezus XXIV.11, 332
 égi Jeruzsálem Jegyz 369 – l. még
 mennyei Jeruzsálem
- Egyiptom Előszó, 7; XI.1, 9; XI.
 2, 10; XI.11, 20; XIII.11, 63;
 XV.3, 107–108; XV.4, 109;
 XVI.1, 116; XVII.2, 141; XVII.
 5, 142; XVII.6, 143; XVII.31,
 173; Előszó, 175; XVIII.1, 177–
 178; XVIII.4, 179; XVIII.7,
 183; 185; XX.1, 219–220; XX.2,
 221; XXI.11, 244; XXI.28, 261;
 XXIV.1, 321; XXIV.7, 327;
 XXIV.24, 345; Jegyz 355; 368
- Gallia Előszó, 7; Előszó, 175;
 Jegyz 355
- Get XVII.18, 154
- Izrael XII.11, 42; XII.12, 45; XIII.
 14, 70; XV.1, 105; XVII.26,
 169–170; XXI.4, 237; XXIII.4,
 296; XXIV.17, 328
- Jerikó XVII.17, 152; Jegyz 369
- Jeruzsálem XIII.3, 52; XIII.7, 57;
 XIII.8, 58; XIII.9, 60; XIV.8,
 87–88; XIV.11, 94; XVII.12,
 125; XVIII.5, 180; XXI.20, 252;
 XXI.32, 264; Jegyz 372; 379
- Júda XVIII.13, 190; XXIII.4, 296;
 XXIV.25, 347
- Júdeá XII.11, 42; XVII.25, 166
- Korinthus XVII.25, 166; Jegyz 379
- Lerins Jegyz 355
- Lycus XXIV.26, 353
- Lyon Jegyz 355
- Macedónia XVII.25, 166
- Massilia Előszó, 8
- mennyei Jeruzsálem XIV.8, 87;
 XXIV.24, 346 – l. még égi Je-
 ruzsálem
- Milánó Jegyz 377
- Nílus XV.3, 108; XVIII.1, 177;
 XXIV.2, 323
- Ninive XVII.25, 167–168
- Nóbe XVII.20, 160
- Orange Jegyz 362
- Palesztina XX.1, 220
- Panephrisis XI.2, 9; XI.3, 10; XX.
 1, 219
- Pontusz XVIII.7, 185
- Porphírio XXIV.4, 324
- Róma Jegyz 379
- Scythisz sivatag Előszó, 7; XV.
 3, 107; XVII.31, 173; XVIII.
 15, 192; XVIII.17, 200; XX.11,
 233; XXIV.4, 324–325
- Sína hegy XIV.8, 87
- Sion XII.11, 42; XIII.10, 61; XIV.
 8, 88; XXI.32, 264
- Szamaria Jegyz 373
- Szíría XI.1, 9; XVII.5, 142; XVII.
 6, 143; XVII.10, 146; XVIII.1,
 178; XIX.1, 202; XX.1, 220;
 XXI.11, 244
- Szodoma XVII.25, 166; XXI.4,
 236; XXIII.4, 296
- Tabennae XX.1, 219
- Thébais XI.1, 9; XVIII.7, 185
- Thennesus XI.1, 9; XI.2, 10
- Thmuis XIV.4, 83; XVI.1, 116
- Trident Jegyz 360; 375

Szentírási helyek mutatója

Ószövetség

- Gen 1,28 XVII.19, 154
Gen 1,31 XXIII.3, 294
Gen 3,17–19 XXIII.11, 305; Jegyz
381
Gen 3,22 XIII.12, 64
Gen 4,7. LXX XXI.22, 254
Gen 8,21 XXIII.1, 291
Gen 14,22–23 XXI.4, 236
Gen 19,1–3 XVII.25, 166
Gen 22,1 XIII.14, 71
Gen 22,12 XIII.14, 71
Gen 26,7–11 XIII.11, 63
Gen 37,4 XVI.14, 126; XVIII.17,
198
Gen 40,7 XVII.4, 142
Gen 42,9–16 XVII.25, 164
Gen 42,21 XVII.25, 164
Gen 45,5–8 XIII.11, 63
Gen 50,19–20 XIII.11, 63
- Ex 3,2 XII.11, 43
Ex 5,8–9 XXI.28, 261
Ex 20,14 XIV.11, 94
Ex 21,24 XXI.32, 264
Ex 22,29 XXI.7, 240; XXI.25, 257;
XXI.32, 264
Ex 23,7 XVII.19, 155
Ex 32,31–33 XVII.26, 169
- Lev 7,19–20 XXII.5, 275
Lev 7,20 XII.2, 27
Lev 18,5 XXI.5, 237
Lev 19,36 XXI.22, 255
Lev 21,12 XIV.10, 93
- Num 22,5–13 XIII.11, 63
Num 31,16; 25,1–18 XXIV.17,
338
- Deut 4,26 XXI.5, 238
Deut 6,4 XIV.8, 89
Deut 13,1–3 XIII.14, 71; XV.1, 106
Deut 23,10–11 XII.2, 27; XXII.5,
276
Deut 27,26 XXI.5, 238
Deut 28,23 XIII.3, 52
Deut 32,17 XVI.19, 132
Deut 32,21 XVIII.17, 199
- József könyve Jegyz 365
Józ 2 XVII.17, 152
- Bírák könyve Jegyz 365
Bír 3,1–2 vö. 2.22 XIII.14, 72
Bír 16,17 XVII.17, 152
- 1Kir 2,30 XXIV.19, 340
1Kir 10 XVII.26, 169
1Kir 15,11 XVII.26, 169
1Kir 15,35 XVII.26, 169
1Kir 17,38–40 XXIV.8, 328
1Kir 21,1–2. 8 XVII.18, 154
1Kir 21,13 XVII.18, 154
1Kir 22,7–10 XVII.20, 160
1Kir 24 XXI.4, 236
1Kir 24,7 XVII.19, 155
1Kir 25,22. 34 XVII.25, 165
- 2Kir 1 XXI.4, 236
2Kir 12,13 XIII.13, 68

- 2Kir 14,14 XIII.7, 56
 2Kir 17,14 XVII.19, 155
 2Kir 17,20 XVII.19, 156

 3Kir 3,24–27 XVII.25, 165
 3Kir 4,29 XVI.27, 138
 3Kir 8,17–19 XIII.12, 66
 3Kir 8,58 XIII.10, 61
 3Kir 18,36–38 XV.3, 109
 3Kir 20,31–32; 42 XXIV.17, 338
 3Kir 20,42 XXIV.17, 338
 3Kir 22,22 XXIV.17, 339

 Jób 1,9–10 XIII.14, 70
 Jób 9,30–31 XII.6, 34
 Jób 15,15. LXX XXIII.8, 303
 Jób 25,5 XXIII.8, 303
 Jób 29,17 XXIII.5, 296
 Jób 39,5–8 XVIII.6, 182

 Zsolt 1,2 XI.15, 25
 Zsolt 5,7 XVII.15, 151; XVII.19, 155
 Zsolt 5,9 XIII.9, 60
 Zsolt 6,7 XX.6, 224; XX.8, 226
 Zsolt 6,9 XX.8, 226
 Zsolt 11,7 XIV.17, 103
 Zsolt 12,4 XIII.9, 60
 Zsolt 14,5 XIV.17, 103
 Zsolt 15,8 XII.5, 31
 Zsolt 16,4 XXIV.22, 343
 Zsolt 16,5 XIII.9, 60
 Zsolt 18,11 XIV.14, 98
 Zsolt 18,13–14 XX.11, 232
 Zsolt 24,15 XII.5, 32
 Zsolt 24,18 XX.6, 224; XX.8, 226
 Zsolt 25,2 XIX.14, 215
 Zsolt 25,8 XXIV.6, 327
 Zsolt 29,7 XII.6, 34
 Zsolt 29,8 XII.6, 34
 Zsolt 31,5 XX.6, 224; XX.7, 225;
 XX.8, 226; 228

 Zsolt 32,5 XXI.22, 254
 Zsolt 33,9 XXIII.16, 313
 Zsolt 33,10 XI.11, 19; XI.13, 23
 Zsolt 33,14 XIII.10, 61
 Zsolt 33,23 XI.6, 12
 Zsolt 34,10 XXIII.5, 296
 Zsolt 36,11.29 XII.6, 32
 Zsolt 36,16 XXIV.13, 335
 Zsolt 36,23–24 XXII.13, 287
 Zsolt 36,34 XII.6, 33
 Zsolt 37,7. 4 XII.6, 34
 Zsolt 37,19 XX.7, 225
 Zsolt 38,2–3 XVI.26, 136
 Zsolt 39,2 XIII.12, 67
 Zsolt 39,2–3 XII.6, 35
 Zsolt 41,4 XX.7, 225
 Zsolt 44,3 XXII.9, 282
 Zsolt 45,10 XII.6, 33
 Zsolt 49,15 XIII.11, 64
 Zsolt 49,16 XIV.16, 101
 Zsolt 50,5 XX.7, 224
 Zsolt 50,5–6 XX.8, 228
 Zsolt 50,12. 9 XIII.9, 60
 Zsolt 51,7 XVII.20, 161
 Zsolt 54,9–10 XII.12, 44
 Zsolt 54,13–15 XVI.18, 132
 Zsolt 54,22 XVI.18, 131
 Zsolt 57,5–6 Jegyz 373
 Zsolt 58,11 XIII.8, 59; XIII.12, 67
 Zsolt 61,10 XXI.22, 255
 Zsolt 67,7 XVI.3, 118
 Zsolt 67,29 XII.12, 45; XIII.11, 63
 Zsolt 68,4 XIII.12, 68
 Zsolt 68,29 XVII.26, 170
 Zsolt 71,18 XII.12, 45
 Zsolt 72,28 XXIII.5, 296
 Zsolt 75,2–3 XII.11, 42
 Zsolt 76,5 XVI.26, 136
 Zsolt 76,11 XII.12, 45
 Zsolt 86,2 XII.11, 42
 Zsolt 87,10 XIII.12, 67

- Zsolt 87,14 XIII.12, 67; XXI.26, 259
 Zsolt 89,17 XIII.11, 63
 Zsolt 90,10 XII.6, 33
 Zsolt 93,17 XI.9, 17
 Zsolt 93,110 XIII.9, 60
 Zsolt 98,4 XXI.22, 254
 Zsolt 100,1–2 XIV.9, 90
 Zsolt 101,7–8 XVIII.6, 182; XIX.8, 209
 Zsolt 101,10 XX.8, 227
 Zsolt 101,27–28 XXIII.3, 294
 Zsolt 103,15 XIV.17, 103; XXIII.11, 306
 Zsolt 104,16 XIII.11, 63
 Zsolt 106,2. 4–6 XVIII.6, 182
 Zsolt 106,33–34 XI.3, 10
 Zsolt 108,24 XX.8, 227
 Zsolt 110,10 XI.13, 23
 Zsolt 115,16–17 XI.9, 17; XIII.10, 61; XX.7, 225
 Zsolt 118,1–2 XIV.16, 100
 Zsolt 118,11 XIV.17, 103
 Zsolt 118,32 XVI.27, 138
 Zsolt 118,36 XIII.10, 61
 Zsolt 118,60 XIX.14, 214
 Zsolt 118,96 XVI.27, 138
 Zsolt 118,104 XIV.9, 90
 Zsolt 118,106 XVII.28, 171
 Zsolt 118,112 XI.11, 20; XIII.10, 61
 Zsolt 118,147–148 XIII.12, 67; XXI.26, 259
 Zsolt 118,165 XII.6, 34
 Zsolt 118,166 XIII.12, 67
 Zsolt 126,1 XII.15, 47; XIII.10, 62
 Zsolt 127,1 XI.12, 21
 Zsolt 128,8 XX.9, 230
 Zsolt 132,1 XII.11, 41; XVI.3, 119
 Zsolt 132,2 XIV.14, 98
 Zsolt 134,5 XII.12, 44
 Zsolt 138,11–12 XII.8, 39
 Zsolt 138,13 XII.8, 39
 Zsolt 138,14 XII.12, 43; XII.13, 46
 Zsolt 138,23–24 XIX.14, 215
 Zsolt 140,3 XIII.10, 61
 Zsolt 142,2 XXIII.17, 314
 Zsolt 145,2 XXIV.2, 323
 Zsolt 145,7 XIII.10, 61
 Zsolt 145,8 XIII.9, 60
 Zsolt 147,12 XIV.8, 88
 Péld 2,20. LXX XXIV.24, 346
 Péld 3,9. LXX XXI.22, 254
 Péld 3,9–10 XXI.2, 235
 Péld 4,23 XIII.10, 61
 Péld 4,26. LXX XIII.9, 60
 Péld 5,8 XX.9, 230
 Péld 5,15–16 XIV.13, 97
 Péld 5,22 XX.7, 225; XXIII.9, 304; XXIV.24, 345
 Péld 8,13 XI.6, 12
 Péld 10,4 XV.7, 112
 Péld 10,12. LXX XVI.8, 123
 Péld 11,4. LXX XVIII.17, 198
 Péld 11,22 XIV.16, 101
 Péld 12,9 XXIV.13, 335
 Péld 12,10 XI.10, 19
 Péld 12,16. LXX XVI.27, 138
 Péld 13,4 XXIV.2, 322
 Péld 13,7. LXX XXIV.13, 335
 Péld 14,23 XXIV.26, 352
 Péld 14,29. LXX XVI.27, 138; XVIII.13, 189
 Péld 14,30. LXX XII.6, 33
 Péld 14,33 XIV.16, 102
 Péld 15,19. LXX XXIV.24, 346
 Péld 15,27 XX.8, 228
 Péld 15,33 XIV.16, 101
 Péld 16,4 XI.6, 13
 Péld 16,25 XX.9, 231
 Péld 16,26. LXX XII.5, 31; XXIV.26, 352

- Péld 16,32. LXX XII.6, 34; XVIII. 13, 189
Péld 17,6. LXX XXIV.26, 350
Péld 17,16. LXX XIV.16, 101
Péld 18,2. LXX XIV.17, 102
Péld 19,3. LXX XII.8, 38; XXIV. 25, 348
Péld 19,9 XXIII.9, 304
Péld 19,10 XIV.17, 102
Péld 20,9 XXIII.17, 314
Péld 20,10–11. LXX XXI.22, 255
Péld 20,17 XVII.19, 155
Péld 20,23 XXI.22, 255
Péld 21,5 XIV.17, 103
Péld 21,25 XXIV.2, 322
Péld 22,5. LXX XXIV.24, 346
Péld 22,20 XIV.8, 87
Péld 23,9 XIV.17, 103
Péld 23,33–35 XX.9, 230
Péld 23,35 XXIII.7, 302; XXIV. 11, 331
Péld 24,11 XVII.19, 156
Péld 24,15 XIV.17, 102
Péld 24,16 XX.11, 232; XXII.13, 285
Péld 25,8. LXX XVI.27, 138
Péld 25,15. LXX XII.6, 34
Péld 25,41. LXX XV.7, 112
Péld 26,22. LXX XVI.18, 131
Péld 26,27 XVI.18, 131
Péld 27,7 XII.5, 31; XIV.13, 97
Péld 29,5. LXX XVI.18, 131
Péld 29,11. LXX XVI.27, 137
Péld 29,19 XIV.17, 103
Péld 29,20 XIV.9, 91
Péld 31,6–7 XIV.17, 103
Péld 31,21 XIV.8, 87
- Préd 3,1–8; 17 XXI.12, 245
Préd 4,6 XXIV.13, 335
Préd 6,7 XIV.9, 90
- Préd 7,10. LXX XVI.27, 138
Préd 7,21 XXIII.5, 297; XXIII.17, 314; XXIII.19, 317
Préd 7,30 XIII.12, 64
Préd 9,11 XIII.18, 78
Préd 10,11. héb. XVIII.17, 198
Préd 10,15 XXIV.24, 346
- Én 2,4. LXX XVI.14, 127
Én 3,1 XIII.12, 68
Én 5,6 XIII.12, 68
- Bölcs 1,5; 4 XIV.2, 82; XIV.16, 100
Bölcs 1,11 XVII.15, 151
Bölcs 1,13 XIII.7, 57
Bölcs 2,24 XVIII.17, 197
Bölcs 11,17 XXIV.24, 345
- Sir 3,33 XX.8, 226
Sir 4,25 XVII.2, 141
Sir 15,9 XIV.16, 101
Sir 32,20. LXX XIV.16, 102
Sir 39,26 XXIII.3, 294
- Iz 1,16–18 XX.8, 226
Iz 1,19 XIII.9, 57; XIII.18, 79
Iz 6,5 XXIII.17, 314
Iz 6,6–7 XXIII.18, 316
Iz 6,10 XIV.18, 104
Iz 7,9. LXX XIII.18, 79
Iz 11,2–3 XI.13, 24
Iz 30,18 XIII.12, 67
Iz 30,19 XIII.8, 59; XIII.11, 64
Iz 30,20–21 XIV.13, 98
Iz 30,23 XIV.16, 102
Iz 30,26 XXIII.3, 294
Iz 31,9. LXX XXI.32, 264
Iz 33,6 XI.13, 23
Iz 35,3 XIII.12, 68
Iz 38,1–6 XVII.25, 167

- Iz 40,4 XXIV.25, 348
 Iz 40,30 XXIV.25, 348
 Iz 42,18–19 XIII.12, 65
 Iz 43,2 XII.11, 43
 Iz 43,8 XIII.12, 65
 Iz 43,25. LXX XX.6, 224; XX.7, 225; XX.8, 228
 Iz 43,26. LXX XX.8, 226
 Iz 44,22 XX.7, 225
 Iz 47,13 XIV.11, 94
 Iz 49,6. LXX XI.12, 21
 Iz 49,15 XIII.17, 78
 Iz 50,1 XXIII.12, 307
 Iz 50,2 XXIII.12, 308
 Iz 50,11 XXIII.9, 304; XXIV.24, 345
 Iz 51,1–2 XXIII.12, 308
 Iz 52,3 XIII.10, 61
 Iz 53,3–9 XXI.14, 249
 Iz 53,9 XXII.12, 285
 Iz 55,8–9 XIII.17, 77
 Iz 56,4–5 XXII.6, 278
 Iz 58,3 XXIV.26, 352
 Iz 58,11–12 XIV.13, 98
 Iz 58,13–14 XIX.8, 209; XXIV.26, 353
 Iz 61,8 XXI.22, 255
 Iz 62,2 XXII.6, 279
 Iz 64,5–6 XXIII.17, 315
 Iz 64,6 XXIII.4, 295
 Iz 65,15–16 XXII.6, 279
 Iz 65,24 XIII.8, 59
 Iz 66,4 XIII.12, 68
 Iz 66,18 XVII.14, 149
 Iz 66,23 XXI.23, 257
 Jer 1,10 XIV.3, 82
 Jer 1,18–19 XVIII.13, 190; XXIV.25, 347
 Jer 2,18–19 XXIV.24, 346
 Jer 2,19 XXIII.9, 304; XXIII.16, 313
 Jer 3,6 XIV.11, 94
 Jer 3,11 XXIII.4, 296
 Jer 3,19–20 XIII.8, 58
 Jer 4,14 XIII.9, 60
 Jer 5,21 XIII.12, 65; XIV.16, 99
 Jer 6,16 XXIV.25, 347
 Jer 8,4–5 XIII.3, 52
 Jer 8,5 XIII.7, 57
 Jer 8,17 XVIII.17, 197; XVIII.17, 199
 Jer 9,4–5. 3 XVI.18, 131
 Jer 9,5 XXIII.1, 291
 Jer 9,8 XVI.18, 131
 Jer 14,12 XXI.14, 249
 Jer 17,5 XXIV.2, 323
 Jer 17,13 XVII.26, 170
 Jer 17,16 XIX.4, 204; XXIV.2, 323
 Jer 17,21 XIII.10, 62
 Jer 18,7–10 XVII.25, 168
 Jer 18,15 XXIV.24, 346
 Jer 26,2–3 XVII.25, 168
 Jer 31,16 XX.7, 225
 Jer 35,6–7 XXI.4, 237
 Jer 35,19 XXI.4, 237
 Jer 48,10 XX.8, 229
 Siral 3,27–28 XVIII.6, 182; XIX.8, 209
 Dán 3,94 XII.11, 43
 Dán 12,3 XIV.9, 89
 Ez 11,19–20 XIII.9, 60
 Ez 13,9 XVII.26, 170
 Ez 16,25 XXIII.4, 296
 Ez 16,49 XXIII.4, 296
 Ez 18,25 XXIV.25, 348
 Ez 18,31 XIII.9, 60
 Ez 20,25 XXI.33, 267; XXIII.4, 295
 Ez 20,43–44 XIII.18, 79
 Ez 33,11 XIII.7, 57

Ez 33,13–15 XVII.26, 169

Ez 33,14–15 XVII.25, 168

Oz 2,5–7 XIII.8, 58

Oz 2,18 XII.7, 36

Oz 4,6 XIV.16, 100

Oz 4,12 XIV.11, 94

Oz 7,9 XXIV.11, 331

Oz 7,13 XXIII.9, 304

Oz 7,15 XIII.12, 67

Oz 9,12 XXIII.9, 304

Oz 10,12. LXX XIII.9, 60; XIV.16,
100

Oz 10,12. LXX XIV.9, 89

Oz 14,10 XXIV.25, 347

Joel 1,4 XIII.3, 52

Ám 5,8. LXX XII.12, 45

Jón 3,4 XVII.25, 167

Mik 2,7 XXIV.25, 347

Mik 7,5 XVII.20, 161

Náh 1,15 XXI.23, 257

Hab 2,1 XXIV.4, 324

Hab 2,15–16 XVI.18, 131

Hab 3,2. LXX XVI.26, 137

Agg 1,6 XXIV.13, 333

Mal 1,6 XI.9, 15; XI.13, 23

Újszövetség

Mt 1,5 XVII.17, 152

Mt 1,28 XXIV.25, 347

Mt 3,2 XX.8, 226

Mt 4,3 XXII.10, 282

Mt 4,3; 6 XXIV.17, 339

Mt 5,3 XXI.5, 237

Mt 5,3–11 XI.12, 20

Mt 5,4 XII.6, 32

Mt 5,8 XIV.9, 89

Mt 5,14 XVIII.1, 177; XXIV.19,
340

Mt 5,17 XVII.14, 150; XXI.34, 267

Mt 5,19 XIV.9, 91

Mt 5,22 XVI.6, 122; XVI.15, 128;
XVI.17, 129

Mt 5,23 XVI.15, 128

Mt 5,23–24 XVI.6, 122

Mt 5,28 XII.2, 28

Mt 5,35 XVI.22, 134

Mt 5,37 XVII.10, 146; XVII.18, 154

Mt 5,39 XVI.20, 133

Mt 5,39–40. 45–50 XXI.32, 264

Mt 5,43 Jegyz 379

Mt 5,44 XI.9, 17; XVI.13, 126

Mt 5,48 XI.7, 14

Mt 6,2 XVII.21, 161

Mt 6,3 XVII.21, 161

Mt 6,12 XX.8, 228; XXII.13, 286;
XXIII.19, 317

Mt 6,14 XX.8, 227

Mt 6,16 XXI.14, 248

Mt 6,18 XVII.21, 161

Mt 6,21 XII.16, 49

Mt 6,25 XXIII.4, 297

Mt 6,34 XIX.8, 208

Mt 7,6 XIV.17, 103

Mt 7,7 XIII.9, 59

Mt 7,11 XXIII.4, 295

- Mt 7,18 XXIII.4, 295
 Mt 7,22–23 XV.1, 105; XV.6, 111
 Mt 7,24–25 XVIII.13, 190
 Mt 8,3 XIII.15, 74
 Mt 8,7–10 XIII.14, 70
 Mt 8,8 XIII.15, 74
 Mt 8,8. 13 XIII.15, 74
 Mt 8,13 XIII.15, 75
 Mt 8,21–22 XIII.15, 74; XXI.7, 240
 Mt 8,26 XXII.11, 284
 Mt 9,2–6 XIII.16, 76
 Mt 9,14–15 XXI.18, 252
 Mt 9,18 XIII.15, 74
 Mt 9,20 XIII.15, 74
 Mt 9,29 XIII.15, 75
 Mt 10,8 XV.1, 105
 Mt 10,9; 10 XXIV.23, 344
 Mt 10,36 XVIII.16, 196
 Mt 11,12 XXIV.26, 352
 Mt 11,19 XXII.12, 285
 Mt 11,28 XIII.7, 57; XIII.10, 62;
 XXIV.25, 347
 Mt 11,28–29 XV.7, 111
 Mt 11,29 XIX.14, 215
 Mt 11,30 XXIV.22, 343
 Mt 12,35 XXIII.4, 295
 Mt 13,13 XXIII.7, 301
 Mt 13,13–15 XIII.12, 65
 Mt 13,15 XIV.18, 104
 Mt 13,46 XXIII.2, 293
 Mt 13,58 XV.1, 105
 Mt 14,14 XIII.15, 75
 Mt 15,11 XXI.16, 250
 Mt 15,19 XXIII.1, 291
 Mt 15,28 XIII.15, 75
 Mt 15,32 XI.15, 25
 Mt 16,17–19 XXII.13, 286
 Mt 16,22–23 XXII.13, 286
 Mt 16,26 XXI.4, 237; XXIV.23, 344
 Mt 18,14 XIII.7, 56
 Mt 18,19 XII.11, 41
 Mt 19,12 XXI.5, 238
 Mt 19,19 XXI.5, 237
 Mt 19,21 XXI.5, 237–238; XXI.7,
 240; XXI.32, 264; XXIV.24, 345
 Mt 19,29 XXI.9, 242; XXIV.26, 349
 Mt 20,32 XIII.15, 74
 Mt 21,28–30 XVII.9, 145
 Mt 23,3–4 XIV.9, 91
 Mt 23,37 XIII.7, 57
 Mt 24,24 XV.1, 106
 Mt 24,26 XI.12, 21
 Mt 25,1–12 XXII.6, 279
 Mt 25,21 XXIII.4, 295
 Mt 25,27 XIV.17, 103
 Mt 26,24 XVII.12, 147
 Mt 26,38 XXII.11, 284
 Mt 26,39 XVI.6, 121; XXII.11, 284;
 XXIV.23, 344; XXIV.26, 353
 Mt 26,41 XI.15, 25
 Mk 6,5–6 XIII.15, 75
 Mk 6,38 XXII.11, 284
 Mk 10,29–30 XXIV.26, 351
 Mk 10,52 XIII.15, 75
 Lk 4,23 XVI.23, 135
 Lk 4,27 XV.1, 106
 Lk 7,39 XXII.11, 284
 Lk 9,23 XXIV.2, 324
 Lk 9,49–50 XV.6, 111
 Lk 9,62 Jegyz 381
 Lk 10,20 XV.6, 111; XV.9, 113;
 XVII.26, 170
 Lk 10,41–42 XXIII.3, 293
 Lk 12,47 XI.9, 17
 Lk 12,49 XII.6, 31; XXIV.26, 354
 Lk 12,57 XIII.12, 65
 Lk 14,2 XXIV.2, 323
 Lk 14,26 XXI.9, 243
 Lk 14,27 XXI.32, 264
 Lk 15,17–19 XI.7, 14

- Lk 16,25 XXIV.2, 323
 Lk 17,10 XI.7, 13
 Lk 17,21 XVIII.16, 195–196
 Lk 18,19 XXIII.4, 295
 Lk 22,48 XVI.18, 132
 Lk 23,24 XI.10, 19; XXII.10, 283
 Lk 23,29 XXI.32, 264
- Jn 3,27 XIII.10, 62
 Jn 4,7–14 XXII.11, 284
 Jn 4,46–50 XIII.16, 75
 Jn 5,6 XIII.15, 74
 Jn 5,6–8 XIII.16, 76
 Jn 5,13 XII.12, 45
 Jn 6,6 XXII.11, 284
 Jn 6,15 XXII.10, 283
 Jn 6,33 XXIII.11, 306
 Jn 6,38 XVI.6, 121; XIX.6, 207;
 XXIV.26, 353
 Jn 6,44 XIII.9, 60; XIII.10, 62
 Jn 7,37 XIII.12, 68
 Jn 8,34 XXI.31, 263
 Jn 8,35 XI.13, 23
 Jn 9,24 XXII.12, 285
 Jn 10,18 XXII.11, 284
 Jn 11,40 XIII.15, 74
 Jn 12,26 XII.16, 49; XX.9, 230
 Jn 13,1 XVI.14, 127
 Jn 13,8 XVII.9, 145
 Jn 13,23 XVI.14, 127
 Jn 13,34 XV.7, 112; XVI.14, 127
 Jn 13,35 XVI.6, 121
 Jn 14,2 XI.12, 21
 Jn 14,30 XXIV.17, 339
 Jn 15,13 XI.12, 21
 Jn 15,14–15 XI.12, 21
 Jn 15,15 XI.13, 23
 Jn 16,15 XI.7, 14; XXIV.26, 350
 Jn 18,30 XXII.12, 285
- ApCsel 1,1 XIV.9, 91
 ApCsel 2,45 XVIII.5, 180
 ApCsel 3,6 XIII.16, 76
 ApCsel 3,12 XV.6, 110
 ApCsel 3,19 XX.8, 226
 ApCsel 4,13 XIV.16, 101
 ApCsel 4,32 XVI.6, 121; XVIII. 5,
 180
 ApCsel 4,32–35 XII.2, 28; Jegyz
 372
 ApCsel 4,34–35 XVIII.5, 180
 ApCsel 5,1–11 XVIII.7, 183
 ApCsel 5,41 XXIV.23, 344
 ApCsel 6,5 XVIII.16, 196; Jegyz
 373
 ApCsel 7,15 XIII.3, 52
 ApCsel 7,57 Jegyz 373
 ApCsel 8,22–23 XIII.12, 67
 ApCsel 15,29 XVIII.5, 180
 ApCsel 17,22–29 XVII.20, 159
 ApCsel 20,29–30 XIV.11, 95
 ApCsel 20,34 XXIII.5, 297; XXIV.
 11, 332
 ApCsel 21,18–24 XVII.20, 157
 ApCsel 21,20–24 XVII.20, 158
- Római levél Jegyz 368
 Róm 1,20 XXIII.3, 294
 Róm 1,28 XVIII.17, 199
 Róm 2,3 Jegyz 381
 Róm 2,6 XIII.9, 60
 Róm 2,14–16 XIII.12, 65; Jegyz 363
 Róm 2,15–16 XVII.14, 149
 Róm 2,28–29 XXI.36, 269
 Róm 3,8 Jegyz 370
 Róm 3,23 XIII.7, 57
 Róm 4,15 XVII.31, 173
 Róm 5,5 XVI.13, 126; XXI.33, 265
 Róm 5,12 XIII.7, 57
 Róm 6,6 XII.1, 26
 Róm 6,12 XXII.6, 278

- Róm 6,13 XXII.6, 278
Róm 6,14 XXI.30, 263
Róm 6,15 XXI.34, 267
Róm 7,7 Jegyz 381
Róm 7,12 XXIII.4, 295
Róm 7,14 XXIII.12, 306; Jegyz 381
Róm 7,18 XIII.9, 61; XXIII.13, 308
Róm 7,19 XX.11, 232
Róm 7,19; 23 XXIII.13, 309
Róm 7,19–23 XXII.14, 287; XXII.
15, 288; XXIII.1, 290
Róm 7,22 XXIII.11, 305
Róm 7,24 XII.1, 26; XX.11, 232
Róm 7,24–25 XXII.13, 287; XXIII.
10, 305; XXIII.15, 310–311
Róm 7,25 XXII.14, 288; XXIII.1,
291; XXIII.16, 313
Róm 8,1–2 XXIII.13, 309
Róm 8,2 XXIII.15, 312
Róm 8,3 XXII.11, 283
Róm 8,15 XI.13, 24
Róm 8,18 XIII.13, 69
Róm 8,26 XIII.6, 56
Róm 8,26–27 XVI.13, 126
Róm 9,3 XXIII.6, 298; XXIII.16, 313
Róm 9,16 XIII.9, 59
Róm 10,20–21 XIII.9, 59
Róm 10,21 XIII.12, 67
Róm 11,33 XIII.15, 73; XIII.17, 77
Róm 12,1 XXI.22, 255
Róm 12,4–8 XIV.5, 84
Róm 12,10 XVI.11, 124
Róm 12,19 XVI.27, 137
Róm 12,21 XVI.22, 134
Róm 14,1; 6 Jegyz 379
Róm 14,3 XVII.20, 159
Róm 14,14 XXI.13, 247
Róm 15,1 XVI.23, 135
1Kor 2,3 XVII.20, 159
1Kor 2,9–10 XII.12, 45
1Kor 3,7 XIII.12, 66
1Kor 3,8 XXIV.2, 323
1Kor 3,10 XXIV.6, 327
1Kor 3,22 XI.7, 14; XXIV.26, 350
1Kor 4,3–4 XXII.7, 280
1Kor 4,20 XV.3, 108
1Kor 6,9–10 XII.3, 29; XXIII.15, 311
1Kor 7,24 Jegyz 381
1Kor 7,29 XXI.32, 264
1Kor 7,38 XVII.20, 159
1Kor 9,1–14 Jegyz 379
1Kor 9,20–22 XVII.20, 158; Jegyz
371
1Kor 9,22 XVII.19, 157
1Kor 9,24 XIII.10, 62; XXI.9, 241
1Kor 10,1–4 XIV.8, 88
1Kor 10,12–13 XIII.14, 72
1Kor 10,24 XVII.19, 156
1Kor 10,27–33 Jegyz 379
1Kor 10,32–33 XVII.20, 160
1Kor 10,33 XVII.19, 156
1Kor 11,13 XIV.8, 88
1Kor 11,20–22 Jegyz 379
1Kor 11,22 Jegyz 379
1Kor 11,27–30 XXII.5, 275
1Kor 11,31 XXII.5, 275
1Kor 12,8–10 XV.2, 107
1Kor 12,11 XIII.18, 78
1Kor 12,28–29 XIV.5, 84
1Kor 12,31 XV.2, 107
1Kor 12,31–13,3 XI.12, 22
1Kor 13,1–3 XV.2, 107
1Kor 13,4–7 XI.10, 19; XV.7, 112
1Kor 13,5 XVI.22, 134; XVII.19, 156
1Kor 13,7 XVI.27, 137
1Kor 13,8 XI.6, 12
1Kor 13,13 XI.6, 12
1Kor 14,6 XIV.8, 88
1Kor 15,3–5 XIV.8, 89
1Kor 15,10 XIII.13, 69; Jegyz 364
1Kor 15,41–42 XI.12, 20

- 1Kor 15,50 XX.8, 229
 1Kor 16,5-7 XVII.25, 166
- 2Kor 1,15-17 XVII.25, 166
 2Kor 1,23-2,1 XVII.25, 166
 2Kor 2,7 XIV.17, 103
 2Kor 3,5 Jegyz 361
 2Kor 3,10 XXIII.4, 296
 2Kor 3,17 XXI.34, 268
 2Kor 4,17 XIII.13, 69
 2Kor 6,1 XIII.12, 67; Jegyz 360
 2Kor 6,5-6 XIV.16, 102
 2Kor 6,14-15 XIV.14, 99
 2Kor 6,16 XIV.10, 93
 2Kor 7,10 XXI.8, 240
 2Kor 9,10 XIII.3, 52
 2Kor 10,1 XXIII.16, 313
 2Kor 10,5 XXII.15, 289
 2Kor 11,2-3 XIV.11, 95
 2Kor 11,14 XVI.11, 124
 2Kor 11,27 XXIV.23, 344
 2Kor 11,28 XXIII.2, 292
 2Kor 11,29 XVII.20, 159; XXIII.
 2, 292
 2Kor 12,2-4 XVII.24, 163
 2Kor 12,8-9 XIII.6, 56
 2Kor 12,9 XVIII.13, 190; XXIV.
 25, 347
 2Kor 12,10 XXIV.23, 343
 2Kor 12,13 XXIII.16, 313
 2Kor 12,16 XXIII.16, 313
 2Kor 13,3 XVI.12, 125
- Gal 2,1-2 XVI.12, 125
 Gal 2,18 XVII.20, 160
 Gal 2,19 XVII.20, 159; XVII.20,
 160
 Gal 2,20 XXIV.23, 343
 Gal 3,19 XXIII.4, 295
 Gal 4,4-5 XIV.8, 89
 Gal 4,10 XIV.11, 94
- Gal 4,22-27 XIV.8, 87
 Gal 4,26 XXIV.24, 346
 Gal 5,2 XVII.20, 158; XXIII.16, 313
 Gal 5,13 XXI.34, 268
 Gal 5,20 XVI.8, 123
 Gal 5,24 XXIII.21, 319
 Gal 6,2 XI.10, 19; XVI.23, 135
 Gal 6,10 XVI.14, 126
 Gal 6,14 XXIII.21, 319
- Ef 2,8-9 XIII.9, 60
 Ef 4,13 XVII.14, 150
 Ef 4,26 XVI.6, 122; XVI.17, 129
 Ef 5,3-4 XII.3, 29
 Ef 5,5 XII.3, 29
 Ef 6,2-3 XXI.9, 242
 Ef 6,12 XIII.14, 72
 Ef 6,17 XX.8, 229
- Fil 1,22-23 XXIII.5, 298
 Fil 2,1-3 XVI.11, 124
 Fil 2,4 XVII.19, 156
 Fil 2,8 XIX.6, 207
 Fil 2,12 Jegyz 360
 Fil 2,12-13 XIII.10, 62; XIII.12, 67
 Fil 2,13 XIII.9, 60
 Fil 3,6-8 XVII.20, 160
 Fil 3,8 Jegyz 380
 Fil 3,13 XX.8, 229
 Fil 3,19 XXIII.1, 291
 Fil 3,20 XII.2, 27
 Fil 4,7 XIII.10, 61
- Kol 2,3 XIV.16, 100
 Kol 2,21 XIV.11, 94
 Kol 3,5 XII.1, 26; XII.2, 27; Jegyz
 358
 Kol 3,9 XVII.18, 154
- 1Tesz 2,18 XIII.6, 56
 1Tesz 4,13-15 XIV.8, 89
 1Tesz 5,17 XXIII.7, 299

- 2Tesz 3,7-9 XXIV.11, 332
 2Tesz 3,8 XXIII.5, 297
 2Tesz 3,10 XXIV.12, 333
- 1Tim 1,9 XXI.3, 235; XXI.29, 261-262
 1Tim 2,4 XIII.7, 56; XIV.19, 104; XVI.6, 122
 1Tim 4,3-4 XXI.13, 246
 1Tim 4,8 XVII.14, 149; XVII.29, 172
 1Tim 4,14 XIII.12, 67
 1Tim 6,7 XXIV.23, 344
 1Tim 6,20 XIV.16, 100
- 2Tim 1,6 XIII.12, 67
 2Tim 1,7 XI.13, 24
 2Tim 3,12 XXIV.22, 343
 2Tim 4,7-8 XXII.15, 289
- Zsid 4,12 XII.8, 37
 Zsid 4,15 XXII.9, 281
 Zsid 7,18-19 XXI.33, 267
 Zsid 7,19 XXI.29, 262
 Zsid 9,4-5 XIV.10, 93
 Zsid 9,22 XX.8, 229
 Zsid 11,24-26 XI.11, 20
 Zsid 11,31 Jegyz 369
 Zsid 11,37-38 XVIII.6, 182; XXI.4, 236
- Zsid 12,15 XVIII.17, 199
 Zsid 13,4 XXI.10, 243
- Jak 1,12 XVIII.13, 190
 Jak 1,17 XIII.3, 52
 Jak 1,19 XIV.9, 91
 Jak 2,14 XV.3, 108
 Jak 2,25 Jegyz 369
 Jak 4,8 XIII.9, 60
 Jak 4,11 XVI.16, 129
 Jak 5,14-16 XX.8, 227
 Jak 5,20 XX.8, 227
- 1Pt 2,16 XXI.34, 268
 1Pt 2,22 XI.13, 24; XXII.9, 281
 1Pt 4,8 XI.6, 12; XX.8, 226
- 1Jn 1,8 XI.9, 18; XXIII.21, 318
 1Jn 1,8. 10 XX.11, 232
 1Jn 1,10 XI.9, 18
 1Jn 2,15-17 XXIII.8, 303
 1Jn 3,9 XI.9, 18
 1Jn 4,16 XVI.13, 125
 1Jn 4,17 XI.9, 17
 1Jn 4,18 XI.12, 21; XI.13, 23
 1Jn 4,18-19 XI.7, 15
 1Jn 5,16 XI.9, 18; XX.8, 227; Jegyz 356
 1Jn 5,18 XI.9, 18
- Jel 4,4 XXII.6, 279; XXIV.1, 321

Rendelési cím:
 Pannonhalmi Főapátság
 Bencés Kiadó
 H-9090 Pannonhalma
 Tel/Fax: 96 / 570 123

Johannes Cassianus (kb. 360–435) szerzetes-
atyja számos utazást követően, Marsilia (Mar-
seille) közelében, Lerinsben két kolostort alapí-
tott. Szerzetesei számára két műben foglalta
össze tanítását.

A *Collationes patrum* 24 könyvében az egyip-
tomi híresebb szerzetesatyáknál tett látogatását,
beszélgetéseit rögzíti. Téma: a szerzetesélet
problémái: a szerzetesség célja, a *discretio*, a bű-
nök feltárása, a három lemondás, imádság, tiszta-
ság, stb. Könyve alpművé vált a szerzetesiroda-
lomban, Szent Benedek atyánk regulájának utolsó
fejezetében „ajánlott olvasmányként” írja elő.

E kötet a *Collationes* II. és III. része (11–24.
könyv) magyar fordítását első ízben teszi közzé
magyar nyelven. Az *Institutiones* kiadása a
közeljövőben várható.

Simon Árkád OSB akkor fordította e klasszikus
műveket, amikor a legcsekélyebb kilátás sem
lehetett arra, hogy munkája nyomdafestéket
láthat. A sztálinizmus éveiben, a Győri Bencés
Gimnázium magyar–latin szakos tánaraként, saját
magának, de bizonyára egy jobb kor reményében
másoknak is fordított.

Szeretettel ajánljuk mindenkinek, akit köze-
lebbről érint a szerzetesség teológiája, lelkiisége.